

การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

TEMPLE MANAGEMENT OF THE ABBOTS IN BANGSAPHANNOI DISTRICT,
PRACHUAPKHIRIKHAN PROVINCE

พระครูอาทรวรธรรม (บุญธรรม อุปสนโต)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

พระครูอาทรวรธรรม (บุญธรรม อุปสนโต)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

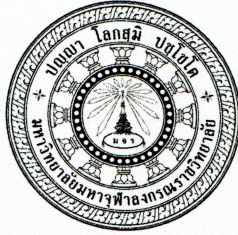
Temple Management of the Abbots in Bangsaphannoi district,
Prachuabkhirikhan province

Phrakhru-Artonworratum (Boondham Upasanto)

A Research Paper Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับสารนิพนธ์เรื่อง
“การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระมหาสมบูรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์

(พระครูวิสุทธาจารย์, ดร.)

ประธานกรรมการ

กรรมการ

(ผศ. ดร.บุษกร วัฒนบุตร)

กรรมการ

(พระครูสังฆรักษ์ทรงพรหม ชัยหัดโต, ผศ. ดร.)

กรรมการ

(พระสมุทรวิชรโสภณ, ดร.)

กรรมการ

(รศ. ดร.สุรพล สุธะพรหม)

คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์

พระสมุทรวิชรโสภณ, ดร.

ประธานกรรมการ

รศ. ดร.สุรพล สุธะพรหม

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระครูอาทรวรธรรม)

- ชื่อสารนิพนธ์** : การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
- ผู้วิจัย** : พระครูอาทรวรธรรม (บุญธรรม อุปสนโต)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
- คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์**
- : พระสมุทรวชิโรโสภณ, ดร, พธ.บ. (การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ)
 - : รศ. ดร.สุรพล สุยะพรหม
 - พธ.บ. (สังคมวิทยา), M.A. (Politics), Ph.D. (Political Science)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” นี้โดยมีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (๒) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งได้ดำเนินการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และวิเคราะห์สภาพปัญหาการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ (In-depth Interview) จำนวน ๑๗ รูป/คน เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์ (In-depth Interview) ลักษณะของแบบสัมภาษณ์แบบปลายเปิด โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้านเนื้อหาเชิงพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า

๑. การบริหารจัดการวัดเป็นไปตามการบริหารของวัดต่างๆ ด้านการบำรุง รักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติส่วนใหญ่เจ้าอาวาสเป็นผู้ดูแลจัดการไปตามเหตุตามผล สิ่งใดที่มีข้อขัดข้องเกี่ยวกับการบริหารก็จะประชุมมีการแนะนำช่วยเหลือกัน ช่วยกันดูแลปรับปรุงภูมิทัศน์วัด การจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายซึ่งขณะนี้กำลังทำกันอยู่ทุกวัด โดยรายได้ของวัดไม่ได้มีเป็นรายวันเหมือนวัดใหญ่ ๆ หรือวัดท่องเที่ยว ดังนั้นส่วนมากจะทำเป็นแบบการสรุปเป็นรายปี เช่น บัญชีรายรับ-รายจ่ายประจำปี เป็นต้น ด้านการบริหารจัดการวัด การจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติ อยู่ในเกณฑ์ที่ดี ดูแลไม่ค่อยมีปัญหาอะไร เพราะทางวัดมีการจัดทำบัญชีวัด มีการดูแลรักษาศาสนสมบัติวัดกันดีอยู่แล้ว

๒. ข้อเสนอแนะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในอำเภอบางสะพานน้อยจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ นั้นควรที่ีมีการทำความสะอาดและปรับทัศนียภาพภายในและรอบนอกบริเวณวัดให้มีความสวยงาม ร่มรื่น เพื่อให้วัดเป็นที่ที่ร่มเย็นสำหรับพระภิกษุ สามเณร และญาติโยมที่เข้ามาภายในวัด และควรมีการแบ่งสรรงบประมาณบางส่วนเพื่อใช้ในการจัดทำทะเบียนครุภัณฑ์ ซึ่งจะทำให้วัดทราบว่ามีการครุภัณฑ์ใดบ้างภายในวัด รวมทั้งทราบว่ามีการครุภัณฑ์ใดบ้างที่จะต้องจัดซื้อหรือจำหน่ายออกไป รวมถึงการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของวัดอย่างถูกต้อง และโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้

Research Paper Title : Temple Management of the Abbots in Bangsaphannoi district, Prachuapkhirikhan province

Researcher : Phrakhru-Artonworratum (Boondham Upasanto)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Research Paper Supervisory Committee

: Phrasamutrawachirasophon Dr., B.A. (Buddhist Management), M.A. (Buddhist Management), Ph.D. (Buddhist Management)

: Assoc. Prof. Dr. Surspon suyaprom, B.A. (Sociology), M.A. (Politics), Ph.D. (Political Science)

Date of Graduation : February 6, 2019

Abstract

The research entitled " temple management of the abbots in Bangsaphannoi district, Prachuapkhirikhan province, with the objective (1) to study the temple management of the abbot in Bangsaphannoi District in Prachuapkhirikhan Province, (2) to study the problems, obstacles and suggestions about the temple management of the abbot in Bangsaphannoi district, Prachuapkhirikhan province. Which has conducted as qualitative research, collecting data from, documents and research related to the temple management of the abbot in Bangsaphannoi district Prachuapkhirikhan province and analyze the problems of temple management of the abbot in Bangsaphannoi district Prachuapkhirikhan province by in-depth interview of 17 specialists. The research tools used for data collection as the in-depth interview. The characteristics of the open-ended interview by analyzing the content of descriptive content

The Findings of research were as following:

1. The management of the temple is based on the administration of various temples, temples maintenance , organizing activities, and most religious. The abbots are the administrators to manage the temple reasonably. Anything that has a disruption

to the administration will be discussed with each other. and help to take care of adjusting the temple landscape accounting preparation for income and expenditure is being done in every measure. which the income of the temple is not daily or tourist temples, so most of them are done as annual summary forms such as annual income-expenditure accounts, etc. In general, the temple management of the abbot in Bangsaphannoi district Prachuapkhirikhan province in management of temples organizer the activities and religious treasures in good condition. There is not a problem. Because the temple has a temple account. There is already good care of the temple property.

2. Suggestion the problems, obstacles and suggestions about the temple management of the abbot in Bangsaphannoi district, Prachuapkhirikhan province. Should clean and adjust the scenery inside and outside the temple area beautifully, shady for the temple is a good place for monks, novices and kith and entering the temple. and should allocate for registering the durable goods which will make the temple know the supplies within the temple including knowing which supplies are to be purchased or sold out, and the preparation of the income-expense account of the temple correctly and transparency that can be checked.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี ด้วยความอนุเคราะห์จากคณาจารย์ วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และคณะบุคคลที่ได้รับการสนับสนุนงานวิจัยนี้ จากความเมตตาอนุเคราะห์จาก พระสมุทรวิโสภณ, ดร. ประธานกรรมการที่ปรึกษาสารนิพนธ์ และ รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม กรรมการที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ที่กรุณาช่วยให้แนวคิดแนะนำและคำปรึกษาแก่ผู้วิจัย ดุจดวงประทีปแห่งปัญญาส่องสว่างหนทางให้ประสบความสำเร็จในการปรับปรุงและตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ กระทั่งสารนิพนธ์นี้จึงสำเร็จลงด้วยดี

ขออนุโมทนาขอบคุณคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบแบบสอบถาม จำนวน ๕ ท่าน คือ อาจารย์ พระปิฎกโกศล, ดร., อาจารย์ พระครูวิสุทธาสนันท์คุณ, ดร., อาจารย์ พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร., พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ชยทตฺโต, ผศ.ดร., อาจารย์ ดร.ปณณธร เอียรชัยพฤกษ์ ที่ให้คำแนะนำและตรวจสอบเครื่องมือคือแบบสอบถามใช้ในการวิจัย

และขอขอบพระคุณคณาจารย์ เจ้าหน้าที่คณะสังคมศาสตร์ และบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกท่าน ที่ช่วยเหลือในเรื่องของเอกสารข้อมูลในการทำสารนิพนธ์ตลอดจนให้ความรู้ทางด้านวิชาการ และประสบการณ์ในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ทำให้สำเร็จลงด้วยดี

ความดีงามที่เกิดขึ้นจากสารนิพนธ์เรื่องนี้ ผู้วิจัยขอน้อมบูชาแด่พระรัตนตรัย ที่พึ่งอันประเสริฐ และน้อมบูชาพระคุณแด่ ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ ผู้ให้กำลังใจ กำลังใจ และกำลังสติปัญญา ผู้วิจัยจบจนกระทั่งบัดนี้

พระครูอาทรวรธรรม

๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญภาพ	ซ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ค
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามวิจัย	๕
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๗
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘
๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ	๘
๒.๒ แนวคิดกับบทบาทหน้าที่ทางการบริหาร	๓๖
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับพุทธวิธีการบริหาร	๔๑
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์	๖๔
๒.๕ ข้อมูลพื้นที่การวิจัย	๘๓
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘๔
๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย	๙๓

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๙๔
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๙๔
๓.๒ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants)	๙๔
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๙๕
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๙๗
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๙๘
บทที่ ๔ ผลการศึกษา	๙๘
๔.๑ การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	๙๘
๔.๒ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย (Body of Knowledge)	๑๒๕
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๓๓
๕.๑ สรุป	๑๓๓
๕.๒ อภิปรายผล	๑๓๖
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๔๑
บรรณานุกรม	๑๔๔
ภาคผนวก	๑๕๐
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	๑๕๑
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์	๑๕๗
ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๑๗๕
ภาคผนวก ง ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์	๑๗๘
ประวัติผู้วิจัย	๑๘๗

สารบัญ

แผนภาพที่

หน้า

๒.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย

๙๓

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๙ เป็นหลัก โดยใช้ระบบย่อคำ ดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก				
วิ.มหา. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวิภังค์		(ภาษาไทย)
พระสุตตันตปิฎก				
ขุ.ธ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาดก	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.สี. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทุก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตุตก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.นวก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	นวกนิบาต	(ภาษาไทย)

๒. การระบุเลขหมายในพระไตรปิฎก

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๙ เป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย จะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ คือ วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๘/๒๓ หมายความว่า ระบุถึง วินัยปิฎก มหาวิภังค์ เล่มที่ ๑ ข้อที่ ๑๘ หน้า ๒๓ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยประกอบไปด้วยสถาบันทางสังคมหลายสถาบัน แต่สถาบันที่มีความใกล้ชิดกับคนในสังคมมากที่สุดและเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมคือ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะสถาบันพระพุทธศาสนานั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ประชาชนส่วนใหญ่ ของสังคมไทยนั้น นับถือพระพุทธศาสนา ถือได้ว่าพระพุทธศาสนา เป็นพระพุทธศาสนา ประจำชาติไทย ฉะนั้นพระพุทธศาสนาจึงมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในชาติและยังแสดงถึงสัญลักษณ์แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ เป็นที่มาของวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณีและการขัดเกลาทางสังคม ถ้าพิจารณาองค์ประกอบของพระพุทธศาสนานั้น ได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรมคำสั่งสอน มีพระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่พระธรรมให้แก่อุบาสก อุบาสิกา หรือประชาชนดั่งนั้น การพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่าง พระพุทธศาสนา โดยมีวัดเป็นองค์กรทางศาสนาที่เป็นพื้นฐานของสังคม และพระภิกษุสงฆ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมแล้วจะเห็นได้ว่าไม่สามารถแยกจากกันได้^๑ วัดเป็นศูนย์กลางแห่งรวมน้ำใจของบรรดาพุทธศาสนิกชน ทำหน้าที่ในการวางรากฐานความเจริญให้แก่สังคม ส่งเสริมความเป็นปึกแผ่น ความมั่นคงให้แก่สังคม ช่วยลดปัญหาความขัดแย้งในสังคม ส่งเสริมประสิทธิภาพการควบคุมทางสังคม หรืออาจกล่าวได้ว่า วัดเป็นศูนย์กลางของศาสนาและวัฒนธรรม ที่ผู้คนใช้เป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิตและเป็นเอกลักษณ์ของสังคม ซึ่งจะพบได้จากการแสดงออกทางศิลปวรรณคดี คติธรรม ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี เป็นต้น

^๑พระมหาดิศักดิ์ จันทราลักษณ์, “ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดมหาสารคาม”, รายงานการการค้นคว้าอิสระปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, (สาขาการศึกษานอกระบบ: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๔),. หน้า ๒๕.

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วัดและพระสงฆ์ยังมีบทบาทเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของคนในสังคมตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย พระสงฆ์นอกจากจะมีบทบาทการเป็นผู้นำทางกิจกรรม เป็นผู้นำทางด้านจิตใจของผู้คนในสังคมแล้ว พระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อสังคมส่วนรวมในด้านต่าง ๆ อีกมากมาย เช่น การพัฒนาสังคม การสังคมสงเคราะห์ การสงเคราะห์ผู้ตกทุกข์ได้ยาก ผู้ได้รับความลำบาก หรือกระทั่งการช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม^๒ วัดและพระสงฆ์มีอิทธิพลต่อ ความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา ซึ่งจะช่วยสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศได้เป็นอย่างดี

จากสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปของวัดทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธาและหันหลังให้วัดเพิ่มมากขึ้น จากการสำรวจพบว่าวัดมีลักษณะและบทบาทเปลี่ยนไปจากเดิม ๕ ประการ คือ

วัดเดิมเคยเป็นที่พำนักของพระภิกษุ สามเณร กลายเป็นที่อยู่ของคฤหัสถ์มากขึ้น

วัดเดิมเคยเป็นที่บวชเรียนของลูกหลานในท้องถิ่น กลายเป็นที่บวชของบุคคลต่างถิ่นซึ่งแม้แต่อุปัชฌาย์เองก็เคยรู้จักประวัติของผู้ขอบรรพชา อุปสมบทมาก่อน นับเป็นจุดอันตรายจุดหนึ่งต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

วัดซึ่งเคยเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลของชาวบ้านตามลัทธิเถรวาทก็ได้ถูกเปลี่ยนให้มีสภาพแบบมหายานมากขึ้นทุกขณะ

วัดซึ่งเคยมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด ร่มรื่น เป็นสถานที่ดึงดูดให้ชาวบ้านเข้าไปพักผ่อนหย่อนใจ หรือทำกิจกรรมร่วมกัน ก็กลายเป็นวัดที่ขาดระเบียบ สกปรกขาดความร่มรื่น เป็นสถานที่หาผลประโยชน์ ทำให้ชาวบ้าน

วัดเคยเป็นศูนย์กลางกิจกรรมทางสังคมที่พึงปรารถนา ก็กลายเป็นแหล่งอบายมุข ถ้าหากพระสงฆ์ในประเทศซึ่งมีจำนวนมากมีความรู้ ความเข้าใจว่า การพัฒนาที่สำคัญที่สุด คือ การพัฒนาคน ก็จะได้ช่วยกันชี้แจงให้ประชาชนและผู้นำประเทศเข้าใจ เพราะพระสงฆ์มีโอกาสพบปะกับคนทุกระดับ และวัดเป็นทรัพยากรที่มีค่าของสังคมทั้งที่ดิน สิ่งก่อสร้าง ศาสนสถาน บุคลากร เงิน ศรัทธา

^๒พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมมิก, ๒๕๕๑), หน้า๑๗

จะมีการบริหารจัดการอย่างไรจึงจะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด แก่สังคมตามอุดมการณ์ ทางพระพุทธศาสนา^๓

สภาพปัญหาของวัดและพระสงฆ์ คือเข้ามาบวชในปัจจุบันได้มีการเลือกสรร ขาดความพิถีพิถัน บางรูปมุ่งบวชตามประเพณี มิได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยอย่างแท้จริง จึงทำผิดวินัยหลาย ๆ อย่าง การวางตัวพระไม่เหมาะสม ขาดความสำรวม บางวัดมุ่งพัฒนาวัตถุ อาคารสถานที่ มากกว่าการศึกษา หรือมากกว่าการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชน^๔ ผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้สังคมในปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม การพัฒนาประเทศมุ่งเน้นการพัฒนาความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้สังคมไทยเปลี่ยนเป็นสังคมเมือง ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันของคนในชุมชน ในสังคมเปลี่ยนไปต่างคนต่างอยู่ เป็นสังคมบริโภคนิยม ความเสื่อมถอยทางศีลธรรม จริยธรรมมีมากขึ้น และขาดศรัทธาในพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตของคนไทยเริ่มห่างไกลจากวัดมากขึ้นทุกที เป็นปัญหาสังคมมากขึ้นเรื่อย ๆ ^๕ ปัญหาที่เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา ที่สังเกตได้จากประสบการณ์ทางสังคมไทยหลาย ๆ ประการ เช่น ผู้เข้าวัดส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ วัยรุ่น หนุ่มสาวไม่นิยมเข้าวัด อันเนื่องมาจากสาเหตุ คือ พระภิกษุบางส่วนกระทำความผิดหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และปฏิบัติตนไม่ก่อให้เกิดศรัทธาต่อประชาชน มีการสร้างโบสถ์ วิหารเกินความจำเป็น วัดบางวัดอาศัยกลวิธีในวงการธุรกิจดึงดูดให้คนยินยอมบริจาคทรัพย์เพื่อตอบแทนทางวัตถุเป็นสำคัญ

การบริหารจัดการองค์การใดก็ตาม จุดมุ่งหมายที่สำคัญอยู่ที่ต้องการให้บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผลอยู่เสมอ ทั้งนี้ ย่อมจะต้ององค์ประกอบ ๔ ประการคือ คนหรือบุคคล (Man) เงินหรืองบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) การจัดการหรือเทคนิคในการบริหาร (Management) องค์ประกอบทั้ง ๔ ประการมีความสำคัญมาก แต่องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการบริหารจัดการองค์การ ก็คือ คนหรือบุคลากร ในการบริหารจัดการ ในองค์การทางศาสนาก็เช่นเดียวกัน วัดจะเจริญรุ่งเรือง เป็นที่ร่มเย็น เป็นที่ศรัทธาและอำนวยประโยชน์ แก่ชุมชนมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับคนบรรดาสังก่อสร้าง โบสถ์ วิหาร ลานเจดีย์ ศาลาการเปรียญ วัสดุ

^๓พระมหานุกิตติ์ จันทราลักษณ์, “ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในจังหวัดมหาสารคาม”, รายงานการค้นคว้าอิสระปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, (สาขาศึกษานอกระบบ, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๔). หน้า ๙๘

^๔สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **คู่มือพระสังฆาธิการ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๘), หน้า ๑๓๔-๑๓๕

^๕ประเวศวสี, **พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม หลักการบริหารจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, ๒๕๕๕), หน้า ๑๓๔-๑๓๕.

อุปกรณ์ และการเงิน จะมีสมบูรณ์เพียงใดก็ไม่มี ความหมาย ถ้าบุคคลเหล่านั้นไม่มีความรู้ความสามารถเพียงพอในการปฏิบัติงาน ให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ^๖ การบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการของพระภิกษุสามเณรภายในวัดเป็นสำคัญ เจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ระดับต้น มีหน้าที่ในการบริหารจัดการวัดในด้านต่าง ๆ เจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้นำเบื้องต้นนับเป็นปัจจัยที่สำคัญในการนำองค์การไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ ทั้งนี้ เพราะเจ้าอาวาสเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจ กำหนดนโยบาย และบริหารบุคลากรในองค์กรให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ในการปฏิบัติงานของบุคลากร จำเป็นจะต้องมีความสามัคคีกัน และทำงานให้สอดคล้อง สัมพันธ์กันระหว่างผู้นำและผู้ตาม เจ้าอาวาสนั้นมีภาระกิจการบริหารจัดการวัด ตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามภารกิจของคณะสงฆ์ ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ เจ้าอาวาสที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะตัว มีภาวะผู้นำ มีกระบวนการและวิธีปฏิบัติงาน สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน รวมทั้งมีการพัฒนาตนเองให้มีความสมบูรณ์ในด้านพระธรรมวินัย จะส่งผลโดยตรงต่อศรัทธาความเชื่อถือ ของพุทธศาสนิกชน ซึ่งจะช่วยให้การปฏิบัติศาสนกิจในทุกอย่างบรรลุตามวัตถุประสงค์ได้โดยง่าย

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยมองเห็นปัญหาในการบริหารจัดการวัดในเขตอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ของเจ้าอาวาส ดังนี้คือ

ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติ วัดมีการบริหารจัดการอย่างไร

ด้านการบริหารและปกครอง ขาดประสิทธิภาพหรือไม่

ด้านให้การศึกษา อบรมสั่งสอน วัดได้ดำเนินการอย่างไร

ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล วัดมีการบริหารจัดการอย่างไร

ดังนั้น เจ้าอาวาสจึงมีบทบาทและมีความสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการวัดตามภารกิจของคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ดังกล่าวแล้ว ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ มาตรา ๓๗ ได้ระบุหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ด้วยกัน ๔ ด้านคือ (๑) ด้านการบริหารจัดการวัด การจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติ (๒) ด้านบริหารและการปกครอง (๓) ด้านให้การศึกษา อบรมและสั่งสอน (๔) ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการ

^๖บุญช่วย จันทรเฝ้า, “พฤติกรรมกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานในวัด ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ภาควิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๔), หน้า ๔-๕.

บำเพ็ญกุศล ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยในฐานะเป็นนิสิตที่ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๑.๒ คำถามวิจัย

๑.๒.๑ การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในอำเภอบางสะพานน้อยจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตต้นเนื้อหา

การศึกษานี้กำหนดขอบเขตเนื้อหาในการศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหาโดยสังเคราะห์จากแนวคิด/ทฤษฎีตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ มาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ทั้ง ๔ ด้านได้แก่ ๑) ด้านการบริหารจัดการวัด การจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติ ๒) ด้านบริหารและการปกครอง ๓) ด้านให้การศึกษา อบรมและสั่งสอน ๔) ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล^๗

^๗สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือพระสังฆาธิการ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ๒๕๕๘), หน้า ๑๐.

๑.๔.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key Informants) ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๑๗ รูป/คน ประกอบ

กลุ่มที่ ๑ พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ในอำเภอบางสะพานน้อย จำนวน ๙ รูป

กลุ่มที่ ๒ ข้าราชการที่เกี่ยวข้องและผู้นำท้องถิ่น จำนวน ๘ คน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือ วัดในเขตอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แยกตามเขตการปกครองคณะสงฆ์ ได้ ๔ ตำบล จำนวน ๒๑ วัด

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๑ ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๑ รวมระยะเวลา ๖ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การบริหารจัดการ หมายถึง การดำเนินงานของเจ้าอาวาสตามมาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ทั้ง ๔ ด้านได้แก่ ๑) ด้านการบริหารจัดการวัด การจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติ ๒) ด้านบริหารและการปกครอง ๓) ด้านให้การศึกษาอบรมและสั่งสอน ๔) ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

วัด หมายถึง สถานที่ทางพุทธศาสนาสำหรับประกอบศาสนพิธีต่าง ๆ รวมทั้งเป็นที่พำนักของพระภิกษุ สามเณร

เจ้าอาวาส หมายถึง พระสังฆาธิการที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ปกครองวัด และเป็นผู้บริหารจัดการวัด ทั้ง ๔ ด้านได้แก่ ๑) ด้านการบริหารจัดการวัด การจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติ ๒) ด้านบริหารและการปกครอง ๓) ด้านให้การศึกษาอบรมและสั่งสอน ๔) ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ทำให้ทราบการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๑.๖.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ปฏิบัติธรรมต่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๑.๖.๓ ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัด ประจวบคีรีขันธ์” ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ทางการบริหาร

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับพุทธวิธีการบริหาร

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

๒.๕ พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร พบว่า มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

๒.๑.๑ ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

ทฤษฎีการบริหาร เป็นทฤษฎีที่มุ่งเน้นการบริหารในฐานะที่เป็นกระบวนการ หรือ กระบวนการบริหาร เกิดได้จากหลายแนวคิด อันประกอบหลายขั้นตอน การบริหารเป็นทั้งศาสตร์ และศิลป์ การบริหารเป็นสาขาวิชาที่มีการจัดการระเบียบอย่างเป็นระบบ คือมีหลักเกณฑ์และทฤษฎีที่ พึงเชื่อถือได้ อันเกิดจากการค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์ เพื่อประโยชน์ในการบริหาร โดยลักษณะนี้ การ บริหารจึงเป็นศาสตร์ (Science) เป็นศาสตร์สังคม ซึ่งอยู่กลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยา และ รัฐศาสตร์ แต่ถ้าพิจารณาการบริหาร ในลักษณะของการปฏิบัติ ที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์และทักษะของผู้บริหารแต่ละคน ที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งเป็นการประยุกต์เอา ความรู้ หลักการและทฤษฎีไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อม

การบริหารก็จะมีลักษณะเป็นศิลป์ ทฤษฎีการบริหารแต่ละท่านที่เป็นผลมาจากปัจจัยทางจิตวิทยาอันได้แก่ความคิดเห็นหรือทางทัศนคติส่วนบุคคล นั่นคือเป็นทฤษฎีของแต่ละท่านซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยทางสังคมบ้าง และมีตำแหน่งหน้าที่การงาน ตลอดจนสภาพของบุคคลที่ประกอบด้วยความคิดหวังต่าง ๆ จากสังคมซึ่งสรุปรวบรวมมาเป็นหัวข้อสมมติฐานสำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

การบริหารเป็นวิธีการทำให้งานสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น (Getting Things Done Through Other People) และกล่าวว่าหน้าที่ของผู้บริหารเป็นกรอบในการพิจารณาของผู้บริหารให้สำเร็จ มี ๕ ประการ ตามคำย่อภาษาอังกฤษว่า “POSDC” ดังนี้ คือ^๑

๑. P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลเพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

๒. O คือ Organizing หมายถึง คือ การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

๓. S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

๔. D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและต้องมีภาวะผู้นำ

๕. C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของ การปฏิบัติงานภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

จากหลักการบริหารทั่วไป ๑๔ ข้อของ Fayol ทำให้ต่อมา Luther Gulick ได้นำมาปรับต่อยอดเป็นที่รู้จักกันดีในตัวย่อที่ว่า “POSDCoRB” กลายเป็นคัมภีร์ของการจัดองค์การในต้นยุคของศาสตร์การบริหารซึ่งตัวย่อแต่ละตัวมีความหมายดังนี้

P – Planning หมายถึง การวางแผน

O – Organizing หมายถึง การจัดองค์การ

S – Staffing หมายถึง การจัดคนเข้าทำงาน

^๑พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีในการบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓-๕.

D – Directing หมายถึง การสั่งการ

Co – Coordinating หมายถึง ความร่วมมือ

R – Reporting หมายถึง การรายงาน

B – Budgeting หมายถึง งบประมาณ

โดยมีกระบวนการบริหารงาน ดังนี้^๒

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การวางแผนทางในการปฏิบัติงาน ตลอดจนวิธีการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้

๒. การจัดหน่วยงาน (Organizing) หมายถึง การจัดโครงสร้าง อำนาจหน้าที่และการแบ่งส่วนของการงานให้เหมาะสมและลงตัว

๓. การจัดสายงานและการจัดตัวบุคคล (Staffing) หมายถึง การบริหารงานด้านบุคลากร อันได้แก่ การจัดอัตราค่าจ้าง การสรรหา การรักษาสภาพการทำงานและการควบคุมการปฏิบัติงานของบุคลากร

๔. การอำนวยการ (Direction) หมายถึง การดำเนินการตัดสินใจและสั่งการในการปฏิบัติงานของส่วนต่าง ๆ ให้ดำเนินไปอย่างมีระเบียบแบบแผน ทั้งในลักษณะงานทั่วไปและ ในลักษณะงานเฉพาะ ตลอดจนการให้คำแนะนำและควบคุมการปฏิบัติงานในทุกภาคส่วน

๕. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การร่วมมือกันของบุคลากรในการปฏิบัติงานตามส่วนต่าง ๆ ให้ประสานสอดคล้องกันอย่างกลมกลืน

๖. การรายงาน (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานให้ผู้บริหารงานและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบถึงความเคลื่อนไหวและความก้าวหน้าของกิจการต่าง ๆ ภายในหน่วยงาน

๗. งบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การควบคุมการใช้จ่ายให้รอบคอบและรัดกุม รวมถึงการจัดสรรงบประมาณและการจัดทำบัญชี

^๒ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ, และวิบูลย์ โทณะบุตร, **หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. พ.ศ.๒๕๔๒), หน้า ๑๐.

ทฤษฎีการบริหารโดยมีความเชื่อว่า เป็นไปได้ที่จะหาทางศึกษาถึงศาสตร์ที่เกี่ยวกับการบริหาร (Administrative) ซึ่งสามารถใช้ได้กับการบริหารทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นการบริหารอุตสาหกรรมหรืองานรัฐบาล โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการบริหาร (Management Functions) ซึ่งประกอบด้วยหน้าที่ทาง การบริหาร ๕ ประการ คือ^๓

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง ภาระหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องทำ การคาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อบุคลากร และกำหนดขึ้นเป็นแผนปฏิบัติงานหรือวิถีทางที่จะปฏิบัติเอาไว้เพื่อเป็นแนวทางของการทำงานในอนาคต

๒. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง ภาระหน้าที่ที่ผู้บริหารจะต้องจัดให้มีโครงสร้างของงานต่าง ๆ และอำนาจหน้าที่ ทั้งนี้เพื่อให้เครื่องจักร สิ่งของ และตัวคน อยู่ในส่วนประกอบที่เหมาะสมในอันที่จะช่วยให้งานขององค์การบรรลุผลสำเร็จได้

๓. การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) หมายถึง หน้าที่ในการสั่งการงานต่าง ๆ ของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ซึ่งจะกระทำให้ผลสำเร็จด้วยดี โดยที่ผู้บริหารจะต้องกระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีจะต้องเข้าใจคนงานของตน จะต้องเข้าใจถึงข้อตกลงในการทำงานของคนงานและองค์การที่มีอยู่ รวมถึงจะต้องมีการติดต่อสื่อสารกับผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิดทั้งขึ้น และลง นอกจากนี้ยังต้องทำการประเมินโครงสร้างขององค์การและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของตนเป็นประจำอีกด้วย หากโครงสร้างขององค์การที่เป็นอยู่ไม่เหมาะสมก็จำเป็นต้องปรับปรุงเช่นเดียวกัน ถ้าผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาคนใดหย่อนประสิทธิภาพ การไล่ออกเพื่อปรับปรุงกำลังคนที่มีอยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องทำ

๔. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง ภาระหน้าที่ที่จะต้องเชื่อมโยงงานของทุกคนให้เข้ากันได้ และกำกับให้ไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน

๕. การควบคุม (Controlling) หมายถึง ภาระหน้าที่ในการที่จะต้องกำกับให้สามารถประกันได้ว่ากิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำไปนั้นสามารถเข้ากันได้กับแผนที่ได้วางไว้แล้ว

หลักการในการบริหารจัดการขึ้น ๑๔ ประการเป็นส่วนประกอบสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการบริหารจัดการ ดังนี้^๔

^๓ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, ทฤษฎีองค์การ: ฉบับมาตรฐาน, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร, ๒๕๔๕), หน้า ๖๘.

^๔ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, ทฤษฎีองค์การ: ฉบับมาตรฐาน, หน้า ๖๙.

๑. การแบ่งงานกันทำ (Division of Labor) ฟาโย ได้เสนอว่า คนงานควรจะได้รับ การมอบหมายหน้าที่ให้ปฏิบัติมากขึ้น หรือได้รับการกระตุ้นให้มีความรับผิดชอบ ในผลลัพธ์ของงานมากขึ้น ซึ่งหลักการนี้จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในองค์กรยุคปัจจุบันได้

๒. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and Responsibility) แวเปออร์ และฟาโย ได้ให้ความสำคัญของอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ อำนาจหน้าที่แบบเป็นทางการของแวนเปออร์ จะได้มาจากตำแหน่งหน้าที่ของผู้บริหารในสายการบังคับบัญชา ส่วนอำนาจหน้าที่แบบไม่เป็นทางการ จะได้รับจากความชำนาญงานของบุคคล (Expertise) ความรู้ทางด้านเทคนิค (Technical Knowledge) ความมีคุณค่าทางศีลธรรม (Moral Worth) และความสามารถในการนำ (Leading) และสร้างความผูกพันกับผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนเห็นว่าอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบควรอยู่คู่กัน

๓. การมีผู้บังคับบัญชาคนเดียว (Unity of Command) ฟาโย กล่าวว่าคำสั่งสองคำสั่ง (Dual Command) อาจก่อให้เกิดปัญหาในการทำงาน เช่น การรายงานจะมีความเกี่ยวข้อง ในเมื่อผู้ควบคุมสองคนได้ให้คำสั่งกับผู้ใต้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว ทำให้เกิดการสับสนในบางสถานการณ์ คำสั่งสองคำสั่งนี้ทำให้เกิดความยุ่งยากแก่ผู้บังคับบัญชา และทำให้เกิดการสับสนในลำดับชั้นของอำนาจหน้าที่แบบเป็นทางการ (Formal Hierarchy of Authority) การประเมินอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้บริหารในระบบผู้บังคับบัญชาสองคนจะเป็นการยาก และผู้บริหารจะไม่สนใจในความรู้สึกของผู้ใต้บังคับบัญชา มักจะโกรธและอาจไม่ให้ความร่วมมือในอนาคตถ้าผู้ใต้บังคับบัญชาไม่เชื่อฟัง

๔. สายการบังคับบัญชาตามอำนาจหน้าที่ (Line of Authority) เป็นสายการบังคับบัญชาจากผู้บริหารในระดับบนสู่ผู้ปฏิบัติงานในระดับล่างขององค์กร ความสัมพันธ์ของการจำกัดความยาวของสายการบังคับบัญชา โดยการควบคุมจำนวนของระดับในลำดับชั้นของการบริหารจัดการ จำนวนที่ดีที่สุดในลำดับชั้นการบังคับบัญชา (Hierarchy) คือความยาวของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้บริหารระดับสูงและพนักงานระดับล่าง รวมถึงความล่าช้าใน การวางแผน (Planning) และการจัดการ (Organizing) ซึ่งการจำกัดจำนวนของระดับชั้น การบังคับบัญชาให้น้อยลงจะทำให้ปัญหาในการติดต่อสื่อสารลดลง และองค์กรจะมีการปฏิบัติงานที่รวดเร็วและมีความยืดหยุ่นมากขึ้น ภายในองค์กรได้มีการแบ่งแยกแผนกต่าง ๆ ซึ่งแต่ละแผนกจะมีระดับชั้นการบังคับบัญชาโดยผู้บริหารในระดับกลางและระดับต้นของสาย การบังคับบัญชาแต่ละแผนก ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้จัดการในระดับเดียวกันในแผนกอื่น ๆ ซึ่งปฏิสัมพันธ์นี้ช่วยในการตัดสินใจให้เร็วขึ้น เนื่องจากผู้บริหารจะรู้จักบุคคลอื่น และรู้วิธีการในการแก้ปัญหาเพิ่มมากขึ้น สำหรับการทำงานข้ามแผนกหรือการทำงานข้ามสายนั้น เป็นการสร้างทีมงานข้ามสาย ซึ่งสามารถควบคุมโดยผู้นำของแต่ละทีม

๕. การรวมอำนาจ (Centralization) เป็นการรวมอำนาจของการบังคับบัญชาไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงขององค์การ ซึ่งอำนาจหน้าที่จะไม่ได้อยู่ที่ผู้บริหารระดับสูงของสาย การบังคับบัญชา แต่เป็นการกำหนดว่า ควรมีการรวมอำนาจไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงเท่าไร อย่างไร และมีการกระจายอำนาจให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาและคนงานในระดับล่างอย่างไร สิ่งนี้ถือว่ามีความสำคัญเนื่องจากว่าจะมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของพนักงานในทุกๆระดับขององค์การ

๖. การมีเป้าหมายเดียวกัน (Unity of Direction) เป็นการออกแบบหรือกำหนดแผนในการปฏิบัติงานของผู้บริหารและคนงานที่ใช้ทรัพยากรขององค์การ องค์การใดที่ไม่มี การวางแผนจะทำให้ขาดประสิทธิภาพและขาดประสิทธิผล ซึ่งจะไม่มีการมุ่งไปสู่กิจกรรม ของกลุ่มหรือกิจกรรมของบุคคล แต่การวางแผนจะเริ่มที่ผู้บริหารระดับสูงทำงานเป็นทีมร่วมกับกลยุทธ์ขององค์การ ซึ่งจะต้องมีการติดต่อกับผู้บริหารในระดับกลางที่มีส่วนในการตัดสินใจว่า จะใช้ทรัพยากรขององค์การอย่างไร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามกลยุทธ์ หลักการในข้อนี้ ยึดหลักว่า กิจกรรมของแต่ละกลุ่มต้องมีจุดหมายและแผนเดียวกัน

๗. หลักความเสมอภาค (Equity) ความเสมอภาคคือ ความเป็นธรรม (Justice) ความยุติธรรม (Impartiality) และความเหมาะสม (Fairness) สำหรับสมาชิกทุกคนภายในองค์การซึ่งในปัจจุบันพนักงานมีความต้องการความเสมอภาคมากขึ้นเป็นการจัดการที่ใช้หลักความเท่าเทียมกัน

๘. การออกคำสั่ง (Order) วิธีการจัดการซึ่งอยู่ในตำแหน่งนั้นในการจัดหาเพื่อให้องค์การได้รับประโยชน์สูงสุด และเป็นการจัดหางานให้แก่พนักงานโดยใช้ผังองค์การ (Organization Chart) เพื่อแสดงให้เห็นถึงตำแหน่งและหน้าที่ของพนักงานแต่ละคน และเป็นการชี้ชัดว่าตำแหน่งของพนักงานแต่ละคนอาจจะมีการเลื่อนขั้นได้ในอนาคต การวางแผนเกี่ยวกับอาชีพได้รับความสนใจมากขึ้นในองค์การยุคปัจจุบัน เนื่องจากทรัพยากรมนุษย์ถือว่า มีความจำเป็นที่จะต้องให้การฝึกอบรม (Training) และการพัฒนากำลังแรงงาน (Developing) โดยองค์การจะกำหนดตำแหน่งหน้าที่สำหรับคนทุกคน และทุกคนจะเข้าใจตำแหน่งหน้าที่ ของตน

๙. ความคิดริเริ่ม (Initiative) เป็นความสามารถของบุคคลในการกระทำสิ่ง ต่าง ๆ โดยปราศจากการสั่งการจากผู้บังคับบัญชา ผู้บริหารจะต้องกระตุ้นให้พนักงานมีความคิดริเริ่มซึ่งความคิดริเริ่มนี้นับถือว่าเป็นจุดแข็งขององค์การ เนื่องจากจะสามารถสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ได้ผู้บริหารมีความต้องการทักษะ (Skill) และไหวพริบ (Tact) เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างองค์การและความต้องการของพนักงาน และความสามารถ (Ability) จะทำให้เกิดความสมดุล ซึ่งเป็นสิ่งที่ชี้ชัดผู้บริหารระดับสูงในการพัฒนาและการบริหารงาน

๑๐. ความมีระเบียบวินัย (Discipline) เป็นการมุ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่อง การเชื่อฟัง (Obedience) อำนาจ (Energy) คำขอร้อง (Application) และลักษณะของการแสดงความนับถือ ออกมา สำหรับอำนาจของผู้บังคับบัญชา ความมีระเบียบวินัยเป็นบุคลิกลักษณะ ที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหารหลาย ๆ คนที่สามารถสร้างความน่าเชื่อถือให้กับผู้ปฏิบัติงานทั้งหมด และทำงานอย่างเข้มแข็ง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ ความมีระเบียบวินัยจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในองค์การกับคุณสมบัติของผู้นำภายในองค์การ และเป็นความสามารถของผู้บริหารในการที่จะปฏิบัติตามอย่างยุติธรรมอีกด้วย

๑๑. ค่าตอบแทน (Remuneration of Personnel) การให้รางวัลประกอบด้วยโบนัส และแผนการแบ่งกำไร เป็นการช่วยกระตุ้นการทำงานของพนักงานได้ การให้หรือการจ่ายค่าตอบแทนให้แก่พนักงานมีความสำคัญอย่างมากต่อความสำเร็จขององค์การ ระบบรางวัลที่มีประสิทธิภาพสามารถให้ความยุติธรรมทั้งพนักงานและองค์การ รวมทั้งสามารถกระตุ้นผลผลิตเพิ่ม โดยการให้รางวัล เพื่อเป็นการสนับสนุนให้มีผลผลิตเพิ่มขึ้น โดยยึดหลักว่าการจ่ายค่าตอบแทนควรยุติธรรมและตอบสนองความพึงพอใจสูงสุดทั้งนายจ้างและลูกจ้างเท่าที่จะทำได้

๑๒. ความมั่นคงในงาน (Stability of Tenure of Personnel) ความมั่นคงในงานมีความสำคัญต่อการจ้างงานระยะยาว เมื่อพนักงานอยู่ในองค์การซึ่งมีแนวโน้มจะทำงานเป็นทีมเป็นระยะเวลานาน โดยพยายามพัฒนาทักษะ และปรับปรุงความสามารถในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรขององค์การ การจ้างงานระยะยาวเป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้อธิบายการประสบความสำเร็จของบริษัทขนาดใหญ่ในญี่ปุ่น

๑๓. ผลประโยชน์ส่วนตัวมีความสำคัญ น้อยกว่าผลประโยชน์ขององค์การ (Subordination of Individual Interests to The Common Interest) ผลประโยชน์ขององค์การถือว่าเป็นประโยชน์ของทุก ๆ คน หรือของทุกกลุ่มในองค์การ ในขณะที่องค์การยังดำเนินกิจการอยู่จะต้องมีการกำหนดผลประโยชน์เพื่อให้เกิดความยุติธรรมระหว่างองค์การและสมาชิกภายในองค์การ

๑๔. ความสามัคคี (Sprit de Corps) เป็นความรู้สึกร่วมกันของสมาชิกภายในองค์การที่ช่วยสนับสนุนการทำงานของสมาชิกในกลุ่ม ในการออกแบบประยุกต์ของอำนาจหน้าที่ตามลำดับชั้นภายในองค์การ และสิทธิในการสั่งการ หรือการบริโภค และความร่วมมือกัน ถือว่าเป็นส่วนประกอบสำคัญในการที่ให้องค์การบรรลุผลสำเร็จและมีการพัฒนา ความสามัคคีจะสามารถบรรลุผลสำเร็จได้หากมีการติดต่อกันระหว่างผู้บริหารและคนงาน โดยการติดต่อเพื่อแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ที่สำคัญ เพราะความสามัคคีคือพลัง เมื่อสมาชิกมีความสามัคคีกันสูงก็จะทำให้องค์การมีความแข็งแกร่ง

การจัดการ ปัจจุบัน เรียกว่า กระบวนการบริหารจัดการ ซึ่งกล่าวได้ว่า มี ๕ ประการสำคัญ (POCCC) ดังนี้

๑. การวางแผน (Planning) คือ การศึกษาข้อมูลในปัจจุบันและคาดการณ์ในอนาคต แล้ววางเป้าหมายและแนวทางปฏิบัติไว้

๒. การจัดองค์การ (Organizing) คือ การจัดโครงสร้างของหน่วยงานหรือองค์การออกเป็นหน่วยงานย่อย ๆ กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงาน การจัดสรรคนเข้าทำงานในตำแหน่งงานต่าง ๆ

๓. การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) คือ การสั่งให้คนทำงานตามที่มอบหมายงานให้ทำ บังคับบัญชาให้พนักงานทำงานตามภารกิจของหน่วยงาน

๔. การประสานงาน (Coordination) คือ การดูแลควบคุมและอำนวยความสะดวกให้ผู้ทำงานสามารถได้โดยสะดวกเต็มความสามารถ

๕. การควบคุม (Controlling) คือ การควบคุมให้งานดำเนินไปตามแผนที่วางเอาไว้ ตรวจสอบให้ผลการปฏิบัติงานเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

หลักในกระบวนการบริหารจัดการนี้ ควรมีความยืดหยุ่นและสามารถประยุกต์ใช้ได้กับนักบริหารทุกระดับในองค์การ เรียกว่า หลักการจัดการสากล ๑๔ ข้อ (Fayol's 14 Principle of Management) ดังนี้^๕

๑. หลักการแบ่งงานกันทำ (Division of Work) โดยคำนึงถึงความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน (Specialization) ของแต่ละคน

๒. หลักอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and Responsibility) โดยให้สอดคล้องกับระดับความรับผิดชอบตามตำแหน่งงานนั้น ๆ

๓. หลักระเบียบวินัย (Discipline) พนักงานทุกคนต้องยอมรับและเชื่อฟังในกฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับที่องค์กรกำหนดขึ้น

๔. หลักเอกภาพในการบังคับบัญชา (Unity of Command) ในการทำงาน ผู้ใต้บังคับบัญชาทุกคนจะต้องรับฟังคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียวเท่านั้น

^๕Henri Fayol, **General and industrial management**, (London: Pittman & Sons,1964), pp. 39-40.

๕. หลักทิศทางการทำงานอย่างเดียวกัน (Unity of Direction) ในการทำงานทุกกลุ่มหรือทุกหน่วยงานในองค์การควรดำเนินการภายใต้แผนงานและทิศทางการทำงานที่ชัดเจนอย่างเดียวกัน

๖. หลักผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นรองผลประโยชน์ส่วนรวม (Subordination of Individual Interests the General Interest) ในการทำงานผลประโยชน์ขององค์การต้องมาก่อนผลประโยชน์ส่วนตัวโดยคำนึงถึงความสำเร็จขององค์การเป็นสำคัญ

๗. หลักการจ่ายค่าตอบแทนการทำงานที่เป็นธรรม (Remuneration) พนักงานต้องได้รับค่าจ้างที่เป็นธรรมเหมาะสมกับสภาพค่าครองชีพและความพอใจสูงสุดของทั้งฝ่ายคนงานและฝ่ายนายจ้าง

๘. หลักการรวมอำนาจ (Centralization) หมายถึง การให้มีศูนย์รวมการตัดสินใจและการควบคุมอยู่ที่ส่วนกลาง และให้มีการกระจายอำนาจหน้าที่ที่เหมาะสมสอดคล้องและพอเหมาะกับองค์การนั้น ๆ

๙. หลักสายการบังคับบัญชา (Scalar Chain) ควรกำหนดลำดับสายของการบังคับบัญชาแต่ละหน่วยงานในองค์การให้ชัดเจน ลดหลั่นกันไปตามลำดับ จากระดับสูงสุดลงมาถึงระดับต่ำสุดขององค์การ ไม่คลุมเครือหรือก้ำก๋ายกัน

๑๐. หลักของความมีระเบียบ (Order) ทุกสิ่งทุกอย่างควรมีระเบียบแบบแผนการกำหนดตำแหน่งหน้าที่ที่จะต้องพิจารณาจากคุณสมบัติที่เหมาะสม

๑๑. หลักความเสมอภาค (Equity) หมายถึง ผู้บริหารควรยึดหลักการจัดการบนพื้นฐานของความยุติธรรม ความมีเมตตากรุณาต่อผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยทั่วถึงทั้งองค์การปราศจากการลำเอียง

๑๒. หลักความมั่นคง (Stability of Tenure of Personnel) ฝ่ายบริหารควรสร้างความรู้สึกในเรื่องความมั่นคงในหน้าที่การงานและรักษาพนักงานที่มีคุณภาพไว้กับองค์การ เพื่อลดอัตราการออกจากงานให้น้อยลง

๑๓. หลักความคิดริเริ่ม (Initiative) เปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาขององค์การ

๑๔. หลักความสามัคคี (Esprit De Corps) ส่งเสริมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของพนักงานด้วยการทำงานเป็นทีมและมีการติดต่อสื่อสารระหว่างกันเพื่อให้เกิดเอกภาพทั้งองค์การ

จะเห็นได้ว่า POSDCoRB ของกูลิคีนีมีลักษณะซ้ำซ้อนกับ POCCC ของฟาโยลต์แต่จัดขั้นตอนไว้ละเอียดกว่าจึงได้มีผู้นิยมนำมาใช้และเผยแพร่ในเวลาต่อมา การบริหารเป็นการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีขั้นตอนและเหมาะสมกับหน่วยงานหรือองค์กร ซึ่งกระบวนการบริหารบางตำราเรียกว่า หน้าที่ของการจัดการ ซึ่งมีหลายหน้าที่แตกต่างกันไปตามแนวคิดของนักวิชาการแต่ละคน แต่จะมีหลักการใหญ่ ๆ คล้ายคลึงกัน

ทฤษฎีการบริหารจัดการ ที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ ปี ค.ศ.๑๙๕๐ จนถึงปัจจุบันว่า มีทั้งสิ้น ๒๕ ประการ ได้แก่^๖

๑. แขนงการตัดสินใจ (Decision) เป็นเทคนิคช่วยในการตัดสินใจภายใต้สภาพความเสี่ยง โดยคำนึงถึงคุณค่าและผลประโยชน์หรือขาดทุนที่คาดว่าจะได้ในแต่ละทางเลือก

๒. ตารางการบริหาร (Managerial Grid) เป็นโมเดลทฤษฎีโดยมุ่งความสำคัญที่การผลิตและคน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหาร เทคนิคนี้ใช้พัฒนาองค์การ ซึ่งใช้ประเมินรูปแบบการจัดการของผู้นำโดยผ่านการใช้ตารางเป็นตัวแทนพิจารณา

๓. สิ่งที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในงานและสิ่งที่ทำให้เกิดความไม่พึงพอใจในงาน (Satisfiers & Dissatisfies) มี ๒ ปัจจัย คือ ปัจจัยจูงใจ เป็นปัจจัยภายในของบุคคลที่มีอิทธิพลในการสร้างความพึงพอใจในการทำงาน เช่น ความก้าวหน้า ความสำเร็จ การยกย่อง เป็นต้น และปัจจัยสุขอนามัย เป็นปัจจัยภายนอกที่ป้องกันไม่ให้งานเกิดความไม่พึงพอใจในการทำงาน การเสนอสุขอนามัย ไม่ใช่วิธีการจูงใจที่ดีที่สุด แต่เป็นการป้องกันความไม่พึงพอใจ ประกอบด้วย ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมาทำงานหรือการขาดงานของพนักงาน เช่น นโยบายบริษัท การบังคับบัญชา ความมั่นคงในงาน ค่าตอบแทน สภาพการทำงาน เป็นต้น

๔. ทฤษฎี X และทฤษฎี Y (Theory X and Theory Y) เป็นทฤษฎีที่มีข้อสมมติในการบริหารว่า บุคคลทั่วไปมี ๒ ลักษณะ คือ ลักษณะที่กระตือรือร้นในการทำงาน และไม่มีความกระตือรือร้นในการทำงาน

๕. การระดมสมอง (Brainstorming) เป็นกระบวนการ ที่ให้บุคคลอื่นมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาที่กำหนดในช่วงที่มีการอภิปรายกลุ่มโดยเสรี โดยใช้เทคนิคกระตุ้นความคิดริเริ่มและจินตนาการของบุคคลให้ผู้มีส่วนร่วม

^๖ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๕), ๒๗-๓๐.

๖. การฝึกอบรมแบบไวต่อความรู้สึก (Training Group) เป็นเทคนิคที่ใช้ในการพัฒนาองค์การเพื่อเพิ่มทักษะด้านความคิดของผู้เข้าฝึกอบรมทางด้านพฤติกรรมของตนเอง และพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่ม

๗. การรวมตัวระหว่างธุรกิจ (Conglomeration) เป็นการรวมตัวระหว่างหลายธุรกิจที่ไม่เกี่ยวข้องกัน การรวมตัวระหว่างธุรกิจนี้มีได้ใน ๒ กรณี คือ การขยายตัวไปรวมกับธุรกิจอื่น และการขยายธุรกิจโดยการควบกิจการ

๘. การบริหารจัดการโดยวัตถุประสงค์ (MBO) เป็นขั้นตอนในการกำหนดวัตถุประสงค์โดยผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้บังคับบัญชาร่วมกันภายในช่วงระยะเวลาที่กำหนดไว้ หรือเป็นขั้นตอนในการกำหนดเป้าหมายร่วมกันระหว่างผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้บังคับบัญชา เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติให้สำเร็จตามเป้าหมายนั้น

๙. การกระจายธุรกิจ (Diversification) เป็นกลยุทธ์ระดับบริษัท ซึ่งผู้จัดการพยายามที่จะใช้ทรัพยากรขององค์การให้ดียิ่งขึ้น โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ และตลาดใหม่

๑๐. ทฤษฎี Z (Theory Z) เป็นทฤษฎีซึ่งอธิบายโครงสร้างงานในการบริหาร โดยมุ่งการตัดสินใจร่วมกัน การประเมิน และการเลื่อนตำแหน่งอย่างล่าช้า และมีการเกี่ยวข้องกันในลักษณะแบบครอบครัว

๑๑. การงบประมาณฐานศูนย์ (Zero-Base Budgeting) เป็นการจัดสรรทรัพยากรให้กับโครงการหรือกิจกรรม เป็นเทคนิคการควบคุมซึ่งต้องการให้ทุกโปรแกรมการกำหนดงบประมาณของบริษัทต้องมีการสำรวจทุกปี

๑๒. การกระจายอำนาจ (Decentralization) เป็นขอบเขตซึ่งมีการมอบอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจและความรับผิดชอบไปยังระดับล่างตามสายการบังคับบัญชาขององค์การ

๑๓. วงจรคุณภาพ (Quality Circle) เป็นกลุ่มทำงานหน่วยเล็ก ประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่ ๔-๑๕ คน ร่วมกันศึกษาการควบคุมคุณภาพ เกี่ยวกับการผลิตและการปฏิบัติการอย่างมีคุณภาพ ตลอดจนระบุปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหา

๑๔. ความเป็นเลิศ (Excellence) ซึ่งระบุความเป็นเลิศขององค์การ ๘ ประการ คือ การมุ่งการกระทำ การอยู่ใกล้ชิดกับลูกค้า การส่งเสริมความอิสระและความเป็นเจ้าของกิจการ การเพิ่มประสิทธิภาพโดยอาศัยคน มุ่งที่ค่านิยม การดำเนินธุรกิจที่เชี่ยวชาญ การมีโครงสร้างที่เรียบง่ายและมีที่ปรึกษาน้อยลง และการเข้มงวดพร้อมผ่อนปรนในขณะเดียวกัน

๑๕. การปรับโครงสร้างองค์การใหม่ (Restructuring) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในวิธีการปฏิบัติงานขององค์การ หรือเป็นวิธีเพิ่มประสิทธิภาพ และประสิทธิผลขององค์การ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในโครงสร้างองค์การ รวมทั้งลดระดับการบริหารและส่วนประกอบของการเปลี่ยนแปลงองค์การ การจัดหาบุคคล และการลดขนาดของปริมาณคน

๑๖. การบริหารจัดการกลุ่มธุรกิจที่ลงทุนหรือการจัดการเกี่ยวกับการกระจายการลงทุน หรือกระจายความเสี่ยง (Portfolio management) เป็นกลยุทธ์ของบริษัทซึ่งเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์หองค์ประกอบของธุรกิจและผลิตภัณฑ์แล้วกำหนดกลยุทธ์การจัดสรรทรัพยากรทางการเงินสำหรับแต่ละธุรกิจและผลิตภัณฑ์นั้น

๑๗. การบริหารจัดการโดยเดินดูรอบ ๆ (MBWA) เป็นแนวทางในการจัดการซึ่งเกี่ยวกับการไปเยี่ยมเยียนแผนกต่าง ๆ ขององค์การโดยไม่มีการแจ้งให้ทราบล่วงหน้า เป็นเทคนิคที่ทำให้ผู้บริหารพบปะโดยตรงกับพนักงานเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน

๑๘. โครงสร้างองค์การแบบเมทริกซ์ (Matrix) เป็นการจัดการในลักษณะแผนก แต่ขึ้นกับหน้าที่องค์การ โดยจะมีสายการบังคับบัญชา ๒ สายที่เกิดขึ้น พร้อมกัน คือ สายงานบังคับบัญชาที่เป็นงานประจำ และสายการบังคับบัญชาที่เป็นงานโครงการ

๑๙. การบริหารจัดการญี่ปุ่นแบบแคมบัง (Kamban) เป็นระบบย่อยของวิธีการควบคุมให้ทันเวลา หรือเป็นอีกชื่อหนึ่งของการควบคุมสินค้าคงเหลือแบบทันเวลาพอดี

๒๐. การบริหารจัดการแบบผู้ประกอบการ (Intrapreneuring) เป็นกิจกรรมของผู้ประกอบการภายในองค์การ กล่าวคือ แต่ละกลุ่มมีบทบาทในการเป็นผู้ประกอบการภายใน

๒๑. วัฒนธรรมบริษัท (Corporate Culture) เป็นระบบความเชื่อและค่านิยมร่วมที่มีการพัฒนาขึ้นมาภายในสังคมและชี้นำพฤติกรรมของสมาชิก หรือเป็นระบบซึ่งมีความหมายร่วมกันภายในสังคมหนึ่ง ซึ่งจะกำหนดวิธีการที่บุคคลนำมาปฏิบัติ เป็นระบบซึ่งกำหนดโดยสมาชิกที่ทำให้สังคมหนึ่งแตกต่างจากสังคมหนึ่ง

๒๒. การลดขนาดองค์กร (Downsizing) เป็นการปรับลดขนาดและขอบเขตของแรงงานลงเป็นอย่างมาก โดยพยายามค้นหาหรือกำหนดขนาดที่เหมาะสมของแรงงานให้แก่องค์กร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์การ

๒๔. ทีมที่บริหารด้วยตนเอง (Self-Managed Teams) เป็นกลุ่มงานอัตโนมัติโดยพนักงานที่ได้รับการฝึกอบรม เพื่อให้ทำงานทั้งหมดในหน่วยงานหนึ่งโดยทีมงานนั้น

๒๕. การบริหารจัดการคุณภาพโดยรวม (TQM) เป็นการบริหารจัดการคุณภาพโดยรวม ๔ ประการ คือ มุ่งเน้นที่ความพึงพอใจของลูกค้า การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง มีการปรับปรุงคุณภาพทุกอย่างขององค์กร มีความถูกต้องแม่นยำในการวัด และมอบอำนาจให้แก่พนักงาน

การบริหารงานไม่ว่าจะเป็นรูปแบบผู้นำโครงสร้างระบบราชการและหน้าที่ของผู้บริหารในองค์กรแห่งหนึ่งสามารถนำมาประยุกต์ไปใช้กับองค์กร เรียกว่า วิธีที่ดีที่สุด (One Best Way) อย่างไรก็ตามผู้บริหารในแต่ละองค์กรจะเผชิญกับสถานการณ์เฉพาะที่มีเอกลักษณ์ของตัวเอง ไม่มีหลักสากลใดที่สามารถใช้ได้กับทุกปัญหาผู้บริหารต้องศึกษาการบริหาร โดยมีประสบการณ์จากกรณีศึกษา (Case Study) จำนวนมาก และวิเคราะห์หาวิธีการใดที่สามารถใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ ^๗

การบริหารงานเป็นภาระหน้าที่ของผู้นำกลุ่มซึ่งจะต้องจัดการให้ทรัพยากรทั้งที่เป็นตัวคนและวัสดุสามารถประสานเข้าด้วยกันเพื่อร่วมกันทำงานเป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพได้และในขณะเดียวกันจะต้องจัดการนำองค์กรให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอกได้อย่างดีที่สุด^๘

หลักในการบริหาร ควรประกอบด้วยกระบวนการ ๔ ประการ คือ^๙

๑. การวางแผน หมายถึง หน้าที่ทางการบริหารในการกำหนดจุดหมายและการตัดสินใจเลือกวิธีการที่ดีที่สุดที่จะให้บรรลุจุดหมายนั้น

๒. การจัดองค์กร หมายถึง กำหนดอำนาจหน้าที่และตำแหน่งต่าง ๆ อย่างชัดเจน

๓. การนำ หมายถึง ความพยายามทำให้มีอิทธิพลต่อผู้อื่น เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุจุดหมายขององค์กร ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

๔. การควบคุม หมายถึง การมุ่งเน้นที่จะก่อให้เกิดความมั่นใจว่าสมาชิกในองค์กรได้ประพฤติปฏิบัติในทิศทางที่จะทำให้บรรลุผลตามมาตรฐานหรือจุดหมาย มุ่งเน้นให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์และลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ลง

^๗สมยศ นาวิการ, การบริหารตามสถานการณ์, (กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ, ๒๕๔๕), หน้า ๔๙.

^๘ธงชัย สันติวงษ์, องค์กรและการบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗), หน้า ๒๖.

^๙วิโรจน์ สารรัตนะ, การบริหาร หลักการ ทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑.

ภารกิจสำคัญในการบริหาร ๗ ประการ คือ^{๑๐}

๑. การวางแผน หมายถึง การกำหนด โครงการอย่างกว้าง ๆ ว่ามีอะไรบ้างที่จะต้องลงมือปฏิบัติตามลำดับ วางแนววิธีปฏิบัติพร้อมด้วยวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานนั้น ก่อนลงมือปฏิบัติการ

๒. การจัดองค์การ หมายถึง การจัดรูปโครงสร้างหรือเค้าโครงของการบริหาร โดยกำหนด อำนาจหน้าที่ของหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่าง ๆ ของหน่วยงานให้ชัดเจน พร้อมด้วยกำหนด ลักษณะ และวิธีการติดต่อสัมพันธ์ตามลำดับชั้นแห่งอำนาจหน้าที่สูงต่ำลดหลั่นลงไป

๓. การจัดคนเข้าทำงาน หมายถึง การบริหารงานเกี่ยวกับตัวบุคคลของหน่วยงานการบริหารบุคคลดังกล่าว รวมทั้งตั้งแต่การแสวงหาคนทำงานมาบรรจุ การแต่งตั้ง การฝึกอบรม และการพัฒนาบุคคล การบำรุงขวัญ การเลื่อนขั้น ลดชั้น ตลอดจนการพิจารณาให้พ้นจากงาน และการบำรุงรักษาสภาพของการทำงานให้ดี และมีประสิทธิภาพให้คงอยู่ต่อไป

๔. การสั่งการ หมายถึง การอำนวยการหรือการวินิจฉัยสั่งการ หลังจากการได้วิเคราะห์ และพิจารณาโดยรอบคอบ รวมทั้งการติดตามดูแลให้มีการปฏิบัติตามคำสั่งนั้น ๆ

๕. การประสานงาน หมายถึง การประสานงานหรือติดต่อ สัมพันธ์กับหน่วยงานย่อยหรือ ตำแหน่งต่าง ๆ ในองค์การ เพื่อก่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ไม่มีการทำงานที่ซ้ำซ้อนหรือ ขัดแย้งกัน สามารถทำงานประสานความกลมกลืนกัน เพื่อวัตถุประสงค์หลักขององค์การ

๖. การรายงาน หมายถึง การเสนอรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งบนและล่าง เพื่อทราบความก้าวหน้าของงานทุกระยะสะดวกแก่การประสานงานอื่นจะเป็นการ สร้างความเข้าใจอันดีร่วมกัน ตลอดจนเป็นการบำรุงขวัญไปในตัวด้วย

๗. การงบประมาณ หมายถึง การจัดสรรทรัพยากร หรือการทำงานประมาณการเงิน วางแผน หรือโครงการในการจ่ายเงิน การบัญชีและการควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงินโดยรอบคอบและรัดกุม

หลักการของการบริหารว่าควรประกอบด้วยหลัก ๑๐ ประการ คือ^{๑๑}

^{๑๐}ติน ปรัชญพฤทธิ์, **หลักการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๒๔-๒๖.

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดงานหรือวิธีการปฏิบัติงานไว้เป็นการล่วงหน้า โดยเกี่ยวกับการคาดการณ์ การกำหนดวัตถุประสงค์ การพัฒนากลวิธีในการวางแผน ซึ่งต้องคำนึงถึงนโยบาย เพื่อให้แผนงานที่กำหนดขึ้นไว้มีความสอดคล้องต้องกันในการดำเนินงาน

๒. การจัดการ (Organizing) หมายถึง การพัฒนาระบบการทำงานเพื่อให้งานต่าง ๆ สามารถดำเนินไปโดยมีการประสานงานกันอย่างดี

๓. การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึง การจัดหาบุคคลเข้าปฏิบัติงานให้เหมาะสมตามตำแหน่งหน้าที่ที่รับผิดชอบ

๔. การตัดสินใจ (Decision) หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการที่จะตัดสินใจแยกแยะและวิเคราะห์ออกมาให้ได้ว่าในการทำงานจะต้องมีการตัดสินใจในเรื่องใดบ้าง

๕. การสั่งการ (Directing) หมายถึง การศึกษาวิธีการวินิจฉัยสั่งการ รวมทั้งการควบคุมงานและนิเทศงาน ตลอดจนศิลปะในการบริหารงานที่จะทำให้การทำงานประจำวันของเจ้าหน้าที่ทุกคนเป็นไปด้วยดี

๖. การควบคุม (Controlling) หมายถึง การร่วมมือประสานงาน เพื่อดำเนินการเป็นไปด้วยดี และราบรื่น ศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการที่จะทำการประสานงานดีขึ้น และดำเนินการแก้ไขเมื่อเกิดปัญหาขึ้น

๗. การร่วมมือประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การประสานงานให้ผู้ปฏิบัติงานทุกฝ่ายมีความเข้าใจในงาน เข้ามาร่วมทำงานกันอย่างพร้อมเพรียงกัน ข้อตกลงที่สำคัญยิ่งของการประสานงาน คือ ความร่วมมือ ซึ่งเป็นเรื่องของ “จิตใจ”

๘. การสื่อสารข้อความ (Communicating) หมายถึง การผ่านข่าวสารข้อมูลและความเข้าใจ เพื่อที่จะให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือบุคคลอื่นเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ต้องการ

๙. การรายงานผล (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงานให้แก่ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงาน ตลอดจนการประชาสัมพันธ์แจ้งให้ประชาชนทราบ ซึ่งโดยทั่วไปการรายงาน จะหมายถึง วิธีการของสถาบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลแก่ผู้สนใจมาติดต่อสอบถามผู้บังคับบัญชา/ผู้ร่วมงาน ความสำคัญของการรายงานนั้นจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของความเป็นจริง

^{๑๑}พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๒), หน้า ๖๔-๗๒.

๑๐. การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การงบประมาณ โดยศึกษาให้ทราบถึงระบบ และกรรมวิธีในการบริหารเกี่ยวกับงบประมาณ และการเงินตลอดจนการใช้งบประมาณในการควบคุม งาน

ทฤษฎีการบริหารจัดการมีวิวัฒนาการมาหลายยุค ดังนี้^{๑๒}

เมื่อประมาณ ๑,๐๐๐ ปีที่ผ่านมา ผู้บริหารทั้งหลายได้มีการต่อสู้กับปัญหาและประเด็น ทางด้านการบริหารจัดการคล้ายคลึงกับที่ผู้บริหารปัจจุบันกำลังเผชิญอยู่ รวมปี พ.ศ.๑๑๐๐ ชาวจีนได้ มีการปฏิบัติหน้าที่ทางการบริหารจัดการ ๔ หน้าที่ ได้แก่

๑. การวางแผน (Planning)

๒. การจัดองค์การและการจัดคนเข้าทำงาน (Organizing and Staffing)

๓. การนำ (Leading)

๔. การควบคุม (Controlling)

ซึ่งปรากฏเป็นหลักฐาน การสร้างกำแพงเมืองจีนที่สำเร็จลงได้ ก็เพราะใช้หน้าที่ทางการ บริหารจัดการ

ชาวกรีกได้รู้จักการบริหารจัดการในฐานะศิลปะและสนับสนุนแนวคิดทางด้านวิทยาการ ในการทำงาน, ชาวโรมันใช้การกระจายอำนาจของการบริหารจัดการกับอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ไพศาล ของพวกเขา ก่อนเริ่มปีคริสต์ศักราช, ชาวเมืองเวนิสได้กำหนดมาตรฐานการผลิตโดยใช้สาย ประกอบการผลิต, ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๒ (ยุคกลาง) มีการสร้างคลังสินค้าและการใช้ระบบสินค้า คงเหลือในการควบคุมขนาดที่เหมาะสม

แต่ประวัติความเป็นมาเหล่านี้ ผู้บริหารส่วนใหญ่ได้ดำเนินการปฏิบัติมาอย่างเข้มงวด บน พื้นฐานของการลองผิดลองถูก กว่าที่จะวิวัฒนาการเป็นแนวคิดในการบริหารจัดการในปัจจุบัน

ทฤษฎีการบริหารจัดการวิวัฒนาการมาจนถึงปัจจุบันนี้ สามารถแบ่งออกได้เป็น ๕ แนวความคิด คือ^{๑๓}

ก. แนวคิดที่ ๑ แนวคิดแบบดั้งเดิม (Classic Approach)

^{๑๒}ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๕.

^{๑๓}เสนาะ ดิยาวาร์, หลักการบริหาร, หน้า ๔๖

แนวคิดทางการบริหารแบบดั้งเดิมนี้เป็นแนวคิดเก่าที่สุดของการบริหารที่ยังคงใช้อยู่ในปัจจุบัน แม้จะมีการปรับเปลี่ยนไปบ้าง แต่หลักการที่สำคัญ ๆ ยังคงใช้อยู่ เป็นแนวคิดที่ยอมรับกันมาก โดยเน้นว่า การบริหารจะมีกระบวนการที่ใช้ในการบริหารงานทุกประเภท จึงเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า เป็นวิธีการบริหารที่เป็นสากล แนวคิดการบริหารแบบดั้งเดิมนี้ ประกอบด้วย ๔ แนวคิด คือ

๑. การบริหารตามหลักวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) ผู้ที่ริเริ่มหลักการนี้ขึ้นมาคือ เฟรดริก เทเลอร์ (Frederick W. Taylor) ซึ่งได้ชื่อว่าบิดาของการบริหารตามหลักวิทยาศาสตร์ โดยจากการสังเกตเห็นว่าบริษัทที่เขาทำงานอยู่นั้น มีผลผลิตต่ำ ขาดประสิทธิภาพ งานสูญเสียมีมาก และงานไม่มีระบบ เขาจึงพัฒนาหลักการ ๔ ข้อ ของการบริหารตามหลักวิทยาศาสตร์ ดังนี้

๑.๑ งานทุกงานต้องกำหนดวิธีการทำงานขึ้นมาก่อน โดยการค้นคว้าและทดลองหาวิธีการทำงานที่ดีที่สุดขึ้นมาและกำหนดให้ทุกคนต้องทำงานตามวิธีที่กำหนดนั้น คนงานจะเลือกวิธีการทำงานตามใจชอบไม่ได้ วิธีการทำงานนั้นจะรวมถึง การเคลื่อนไหว การใช้เวลา สภาพการทำงานและมาตรฐานของงาน

๑.๒ คนงานที่จะรับเข้ามาทำงานจะต้องมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกเพื่อหาว่า แต่ละคนมีความรู้ความสามารถตรงตามความต้องการของงาน

๑.๓ คนงานทุกคนจะต้องรับการอบรมก่อนมอบหมายให้ทำงาน โดยหาว่าแต่ละคนเหมาะที่จะทำงานอะไร จะได้มอบหมายงานให้ถูกและตรงกับความรู้ความสามารถ

๑.๔ ฝ่ายบริหารจะต้องควบคุมดูแลและร่วมมือกับพนักงานผู้ปฏิบัติงาน ฝ่ายบริหารงานวางแผนว่าพนักงานจะทำงานอย่างไร เมื่อมีปัญหาการปฏิบัติงานจะแก้ไขอย่างไร โดยแยกงานบริหารกับงานปฏิบัติออกจากกัน

๒. การบริหารงานเชิงระบบ (Systematic Management) เป็นการกำหนดกระบวนการและขั้นตอนของการทำงานทั้งระบบให้สอดคล้องกันตั้งแต่เริ่มต้นจนจบ โดยเน้นความสัมพันธ์ภายในของการดำเนินงาน เป้าหมายของการบริหารงานเชิงระบบ คือ

๒.๑ ต้องระบุหน้าที่และความรับผิดชอบของงานไว้อย่างชัดเจน

๒.๒ กำหนดวิธีการที่เป็นมาตรฐานสำหรับใช้ในการทำงาน

๒.๓ กำหนดวิธีการอย่างชัดเจนในการเก็บรวบรวม ดำเนินการ การส่ง และการวิเคราะห์ข้อมูล

๒.๔ กำหนดระบบบัญชีและการควบคุมเพื่อสะดวกต่อการประสานงานภายใน

๓. หลักการบริหาร (Administrative Principle) บุคคลสำคัญที่กำหนดหลักการ บริหารนี้ขึ้นมาคือ เฮนรี ฟาโยล (Henry Fayol) หลักที่กำหนดขึ้นมามี ๒ เรื่อง คือ หน้าที่ทางการบริหาร และ หลักการบริหาร หน้าที่ทางการบริหารกำหนดไว้ ๕ หน้าที่ คือ การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ การประสานงาน และการควบคุม ส่วนหลักการบริหารมี ๑๔ ข้อ คือ

๓.๑ การแบ่งงานกันทำ

๓.๒ อำนาจสั่งการ

๓.๓ ระเบียบวินัย

๓.๔ คำสั่งอย่างเดียวกันหรือความเป็นเอกภาพของการบังคับบัญชา

๓.๕ ทิศทางการทำงานอย่างเดียวกัน

๓.๖ ผลประโยชน์ของพนักงานเป็นเรื่องรองประโยชน์ขององค์การ

๓.๗ หลักการจ่ายค่าตอบแทน

๓.๘ การรวมอำนาจ

๓.๙ สายการบังคับบัญชา

๓.๑๐ การมีระเบียบ

๓.๑๑ ความเท่าเทียมกัน

๓.๑๒ ความมั่นคงในการทำงาน

๓.๑๓ หลักความคิดริเริ่ม

๓.๑๔ หลักความสามัคคี

๔. หลักราชการ (Bureaucracy) บุคคลที่มีแนวคิดในเรื่องนี้คือ Max Weber ซึ่งเขาเชื่อว่าโครงสร้างองค์การตามหลักราชการจัดความแตกต่างของผู้บริหารที่ทำงานอยู่ในองค์การเดียวกัน แต่มีความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และเป้าหมายในการทำงานไม่เท่ากัน แม้ว่าองค์การจะกำหนดมาตรฐานงานขึ้นมาแล้วก็ตาม แต่อาจทำงานได้ไม่เป็นไปตามมาตรฐาน แต่ถ้ากำหนดโครงสร้างองค์การและความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ให้เหมาะสม เพราะกฎเกณฑ์ข้อบังคับขององค์การจะทำให้พฤติกรรมของคนเป็นแบบเดียวกันและอำนาจบังคับบัญชาจะทำให้สั่งการได้ดีกว่าจะใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว ทำให้งานขององค์การดำเนินต่อเนื่องตามโครงสร้างองค์การโดยไม่ขึ้นอยู่กับ

บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ลักษณะองค์การที่จัดแบบระบบราชการเป็นรูปแบบองค์การที่จัดอย่างมีเหตุผล มีระเบียบ และการใช้อำนาจอย่างถูกหลักการ ซึ่งมีลักษณะสำคัญ ๕ ประการ คือ

- ๔.๑ มีการแบ่งงานกันทำอย่างชัดเจน
- ๔.๒ มีสายการบังคับบัญชาลดหลั่นกันลงมา
- ๔.๓ มีระเบียบและกฎเกณฑ์อย่างเป็นทางการ
- ๔.๔ ไม่มีความเป็นส่วนตัว
- ๔.๕ การก้าวหน้าในอาชีพการงานยึดหลักคุณธรรม

ข. แนวคิดที่ ๒ แนวคิดมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation Approach)

ปัจจัยตัวบุคคลในการทำงานเริ่มมีความสำคัญมากขึ้นนับตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๒๐ เป็นต้นมา ทำให้ผู้บริหารหันมาสนใจเรื่องของคน หรือพฤติกรรมของคน แนวคิดทางการบริหารด้านมนุษยสัมพันธ์ หรือการบริหารแนวพฤติกรรม หรือพฤติกรรมองค์การ เป็นแนวคิดที่มีสมมติฐานว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีความต้องการให้ความคิดของตนเองเป็นจริง ซึ่งเน้นที่การสนใจ ความเป็นผู้นำ การทำงานเป็นทีมและการบริหารความขัดแย้งในการบริหารงาน การถือว่าปัจจัยตัวบุคคลมีความสำคัญในการทำงานนั้นมีนักบริหารจำนวนมากสนใจมาตั้งแต่ยุค ปี ค.ศ. ๑๙๘๙ เป็นต้นมา การบริหารตามแนวมมนุษยสัมพันธ์ ต้องอาศัยทฤษฎีการบริหาร ๔ ทฤษฎี ได้แก่

๑. ทฤษฎีความต้องการของคน หรือทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ ทฤษฎีนี้อธิบายความต้องการของมนุษย์เรียงลำดับเป็นขั้น ๆ ตั้งแต่ต่ำสุดจนสูงสุด ดังนี้

- ๑.๑ ความต้องการของร่างกาย
- ๑.๒ ความต้องการความปลอดภัย
- ๑.๓ ความต้องการทางสังคม
- ๑.๔ ความต้องการให้ตัวเองมีความสำคัญ
- ๑.๕ ความต้องการให้ความคิดของตัวเองเป็นจริง

๒. ทฤษฎีเอกซ์และวาย เป็นสมมติฐานที่เกี่ยวกับคน เป็นแนวคิดของ Duouglas Mc Gregor ซึ่งระบุธรรมชาติของคนไว้เป็นทฤษฎีเอกซ์และทฤษฎีวาย คือ ทฤษฎีเอกซ์มีแนวคิดเป็นลบ และทฤษฎีวายมีแนวคิดเป็นบวก การนำเอาสองทฤษฎีมาใช้ในการจูงใจคนให้ทำงานในแง่ของผู้บริหารจะสะท้อนให้เห็นว่า ผู้บริหารจะสร้างบรรยากาศในการทำงานอย่างไร ผู้บริหารที่มองคนในแง่ทฤษฎีเอกซ์ ก็จะกำหนดบรรยากาศในการทำงานที่เข้มงวดและควบคุมการทำงานของคน แต่ถ้า

ผู้บริหารที่มีทัศนคติต่อคนในแง่ของทฤษฎีวาย ก็จะสร้างบรรยากาศในการทำงานในทางให้คนมีส่วนร่วม มีความคิดอิสระและมอบหมายความรับผิดชอบให้กับผู้ปฏิบัติงาน การปฏิบัติต่อคนตามทฤษฎีวายจะกระตุ้นคนให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และเพิ่มผลผลิตในการทำงาน จะทำให้คนมีการพัฒนา และมีส่วนร่วมในงานมากขึ้นกว่าการปฏิบัติต่อคนตามทฤษฎีเอกซ์

๓. ทฤษฎีบุคลิกภาพกับองค์การ กล่าวคือ การบริหารตามแนวตั้งเดิมอาจไม่เหมาะสมกับบุคลิกภาพของคนที่มีภาวะความเป็นเด็ก แต่ไม่ทุกคน เพราะภาวะความเป็นเด็กมักจะชอบทำตามความรู้สึกของตัวเอง แต่จะขัดแย้งกับบุคลิกภาพของคนที่มีความเป็นผู้ใหญ่ ที่สามารถควบคุมตัวเองในทางบวก จะทำให้คนไม่ว่าจะมีภาวะความเป็นเด็กหรือความเป็นผู้ใหญ่ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และได้ผลผลิตสูง แต่สิ่งที่น่าเป็นห่วงมากก็คือ การใช้วิธีการทางการบริหารขัดแย้งกับบุคลิกภาพของคน จะสร้างปัญหาทางการบริหารให้เกิดขึ้นส่งผลต่อการขาดงาน การมาสาย การต่อต้านอำนาจ และการวางแผนต่อกฎข้อบังคับ

๔. ทฤษฎีความเป็นผู้นำ ทฤษฎีความเป็นผู้นำนี้เน้นพฤติกรรมที่ทำให้ผู้นำประสบความสำเร็จในการทำงาน ซึ่งเสมือนแบบในการทำงานนั่นเอง ทฤษฎีแยกออกเป็น ๔ กลุ่มใหญ่ คือ

๔.๑ ทฤษฎีที่มหาวิทยาลัยโอไฮโอวางสรุปไว้ เป็นพฤติกรรมการทำงาน ๓ แบบคือ แบบประชาธิปไตย แบบเผด็จการ และแบบเสรี

๔.๒ ทฤษฎีผู้นำของมหาวิทยาลัยโอไฮโอสเตท ได้แยกผู้นำตามความสัมพันธ์ ของผู้ใต้บังคับบัญชาไว้ ๒ พฤติกรรมคือ ผู้นำที่เห็นใจคน และผู้นำที่มุ่งโครงสร้าง

๔.๓ ทฤษฎีของมหาวิทยาลัยมิชิแกน แยกผู้นำไว้ ๒ พฤติกรรม คือ ผู้นำที่เน้นคน และผู้นำที่เน้นผลผลิต

๔.๔ ทฤษฎี Managerial Grid เป็นทฤษฎีที่เน้นเช่นเดียวกันกับทฤษฎีของมหาวิทยาลัยมิชิแกน แต่วัดเป็นค่า ๕ พฤติกรรม ผู้นำที่สนใจคน กับผู้นำที่สนใจผลผลิต โดยมีค่าเป็น ๙,๙ ๑,๙ ๙,๑ ๕,๕ และ ๑,๑ ตามลำดับ

ค. แนวคิดที่ ๓ แนวคิดเชิงปริมาณหรือการบริหารศาสตร์(Quantitative or Management Science Approach)

แนวคิดเชิงปริมาณหรือการบริหารศาสตร์ เน้นที่ใช้เทคนิคเชิงปริมาณ หรือเทคนิคทางคณิตศาสตร์มาใช้ตัดสินใจและแก้ปัญหาทางการบริหาร การนำแนวคิดเชิงปริมาณมาใช้ก็โดยยึด

สมมติฐานว่าการใช้เทคนิคคณิตศาสตร์จะทำให้การตัดสินใจและแก้ปัญหาดีขึ้น ลักษณะสำคัญของแนวคิดการบริหารเชิงปริมาณ มีดังนี้^{๑๔}

๑. เน้นการตัดสินใจเพื่อใช้ประโยชน์ทางการบริหาร
๒. ใช้มาตรการตัดสินใจโดยยึดหลักเศรษฐศาสตร์
๓. ใช้สูตรหรือรูปแบบการวิเคราะห์ทางคณิตศาสตร์หรือเชิงปริมาณ
๔. ต้องอาศัยเครื่องคอมพิวเตอร์ใช้ประมวลข้อมูลจำนวนมาก

จ. แนวคิดที่ ๔ แนวคิดตามสถานการณ์ (Contingence Approach)

การบริหารตามสถานการณ์ มีสมมติฐานว่าสถานการณ์เป็นปัจจัยในการกำหนดวิธีการทางการบริหารที่จะนำไปใช้ในองค์การที่เป็นแนวคิดที่จะออกไปจากหลักการบริหารแบบดั้งเดิม ซึ่งถือว่าการบริหารเป็นสากลใช้ได้ในทุกสถานการณ์ มาเป็นการบริหารให้สอดคล้องกับสถานการณ์แต่ละอย่างให้เหมาะสม แนวความคิดการบริหารตามสถานการณ์ประกอบด้วยความสัมพันธ์ ๓ แนวคิด คือ

๑. แนวคิดเชิงระบบ เป็นแนวคิดทั่ว ๆ ไปและเลื่อนลอยเกินไป โดยระบุว่าทุกอย่างประกอบด้วยส่วนย่อยต่าง ๆ และส่วนย่อยเหล่านั้นมีความสัมพันธ์กับภายในและมีความสัมพันธ์กับปัจจัยทางสังคมการเมือง เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีที่อยู่ภายนอกองค์การ ดังนั้นองค์การก็เป็นเช่นเดียวกัน

๒. แนวคิดเชิงปฏิบัติ เป็นแนวคิดที่จะนำเอาส่วนประกอบเหล่านั้นมาใช้เป็นเครื่องมือปฏิบัติให้เกิดผลจริงในการบริหารงาน โดยพิจารณาปัจจัยที่เหมือนกันของส่วนประกอบอยู่ในกลุ่มเดียว ส่วนปัจจัยที่ต่างก็จัดไว้อีกจำพวกหนึ่ง จุดหมายปลายทางของแนวคิดเชิงปฏิบัติคือจะทำอย่างไรให้เอาส่วนประกอบเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดผลจริงในงานบริหาร

๓. การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ อย่าง ซึ่งเป็นเทคนิคที่กำหนดว่าจะรวมเอาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ มาใช้ให้เกิดผลตามวัตถุประสงค์ได้อย่างไร

จ. แนวคิดที่ ๕ แนวคิดสมัยใหม่ (Modern Approach)^{๑๕}

^{๑๔}สิริภพ เหล่าลาภะ, พุทธศาสตร์การเมือง, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๙

^{๑๕}ธนจรัส พูนสิทธิ์, การจัดการองค์การและการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๑),

แนวคิดการบริหารสมัยใหม่ยังคงยึดหลักการบริหารแบบดั้งเดิม แนวคิดมนุษยสัมพันธ์ แนวคิดเชิงปริมาณ และแนวคิดตามสถานการณ์อยู่ แต่จะเลือกใช้ให้เหมาะสม เพราะไม่มีทฤษฎีการบริหารจัดการใดที่เป็นสากลและใช้ได้โดยสมบูรณ์แต่จะต้องปรับเปลี่ยน และเพิ่มแนวคิดใหม่ที่ไม่ใช่ทั้ง ๔ แนวคิดข้างต้นทั้งหมด เพราะภาวะที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจนต้องเอามาผสมผสานให้เข้ากันอย่างสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม แนวคิดสมัยใหม่มีสมมติฐานว่า มนุษย์เป็นสิ่งที่ยุ่งยากซับซ้อน มีความต้องการที่หลากหลาย และเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา แต่มีความรู้ความสามารถที่สามารถพัฒนาได้อย่างตลอดเวลาอย่างไม่มีสิ้นสุด แนวคิดทางการบริหารจะต้องตอบรับกับความหลากหลายของมนุษย์ โดยการปรับกลยุทธ์ทางการบริหารและแสวงหาโอกาสให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แนวคิดการบริหารสมัยใหม่นอกจากผสมผสานแนวคิดทั้ง ๔ แนวคิดเดิมแล้ว ยังต้องปรับเปลี่ยนแนวความคิดแบบดั้งเดิมบางอย่าง และเสริมด้วยแนวคิดอีก ๖ แนวคิด ได้แก่

๑. การบริหารคุณภาพโดยรวม มีหลักสำคัญคือ การใช้การวิเคราะห์ทางสถิติความแตกต่างของคุณภาพสินค้าที่เกิดจากกระบวนการผลิต องค์การที่มีการจัดระบบควบคุมการผลิตทางสถิติตามความคิดของ Deming จะลดความแตกต่างในเรื่องคุณภาพสินค้าที่เกิดจากกระบวนการผลิตให้เหลือน้อยลง โดยในระยะแรกได้พัฒนาการควบคุมไว้ ๑๔ จุด ในกระบวนการผลิต ในที่สุดจากการเริ่มต้นนี้เองทำให้นำไปสู่การบริหารคุณภาพซึ่งมีปรัชญาว่า จะต้องมีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องเพื่อตอบสนองตรงตามความต้องการของลูกค้า

๒. การมุ่งสู่ความเป็นเลิศ เป็นการรวบรวมมาตรการทั้งที่ชัดเจนและไม่ชัดเจนของบริษัท ๖๒ แห่ง ที่บริหารงานดีที่สุดของสหรัฐอเมริกา ในจำนวนนี้มีจำนวนบริษัท ๓๖ แห่ง มีความเป็นเลิศและบริหารงานมายาวนานมากกว่า ๒๐ ปี ตลอดเวลาอันยาวนานนั้นบริหารงานมีกำไรและมีนวัตกรรมมาตลอด ผลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารบริษัทเหล่านี้ และทำการวิเคราะห์ลักษณะต่าง ๆ ที่นำไปสู่ความเป็นเลิศก็ได้ข้อสรุปออกมา ๘ ข้อ ซึ่งลักษณะทั้ง ๘ ข้อนี้ ไม่ได้หมายความว่า ทุกบริษัทจะให้ความสำคัญเท่ากัน แต่แตกต่างกันตามสถานการณ์และลักษณะธุรกิจนั้น ลักษณะความเป็นเลิศทั้ง ๘ ข้อ มีดังนี้

๒.๑ มุ่งการกระทำ

๒.๒ ความใกล้ชิดกับลูกค้า

๒.๓ ความเป็นอิสระและเป็นผู้ประกอบการ

๒.๔ การเพิ่มผลผลิตโดยอาศัยคน

๒.๕ วิธีการบริหารอย่างง่าย ๆ

๒.๖ จงทำในสิ่งที่องค์การถนัด

๒.๗ จัดโครงสร้างองค์การอย่างง่ายและมีพนักงานน้อย

๒.๘ มีทั้งเข้มงวดและผ่อนปรนขณะเดียวกัน

๓. การลดสายการบังคับบัญชา การลดสายการบังคับบัญชาให้สั้นลง ทำเพื่อลดค่าใช้จ่าย ปรับปรุงประสิทธิภาพและการแข่งขัน เพิ่มการให้พนักงานมีส่วนร่วมมากขึ้น ปรับตัวให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้นและมุ่งไปสู่กิจกรรมการดำเนินงานที่องค์การมีความถนัดหรือทำได้ดีที่สุด การลดสายการบังคับบัญชาให้สั้นลงนั้นองค์การทำได้โดยอาศัยการลดขนาด การใช้พนักงานชั่วคราว และการให้อำนาจพนักงาน

๔. การเรียนรู้และปรับปรุงรูปแบบองค์การ การเรียนรู้และการปรับปรุงรูปแบบองค์การก็เพื่อเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น ผู้บริหารจะมีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่ทางการบริหาร และจะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทของตัวเองใหม่ จากการทำงานโดยเป็นหัวหน้างานมาเป็นหัวหน้าทีมงาน จากวิธีการบอกว่าจะทำอะไรและทำอย่างไร มาเป็นการรับฟัง จูงใจ และสอนงาน

๕. การแสวงจากภายนอก เป็นกระบวนการทำสัญญากับองค์การอื่นให้ดำเนินงานหรือให้บริการแทนองค์การของเรา เพราะว่าองค์การทำสัญญานั้นสามารถดำเนินการได้ดีกว่า และราคาถูกกว่า การหาแหล่งจากภายนอกอาจเกิดขึ้นเนื่องจากวิธีการหาจุดเด่นขององค์การอื่นแล้วองค์การของเราไม่สามารถทำได้ดีเท่าที่องค์การอื่น จึงว่าจ้างองค์การอื่นผลิตแทนหรือรับซื้อวัตถุดิบหรือชิ้นส่วนมาทำการผลิตด้วยเหตุผลว่า ชิ้นส่วนนั้นคุณภาพดีกว่าและต้นทุนถูกกว่าผลิตเอง การหาแหล่งจากภายนอก นอกจากเรื่องสินค้าและบริการแล้วอาจรวมถึงการให้เป็นตัวแทนจำหน่าย การเก็บรักษาสินค้า การบริหารงานหรือการใช้สถานที่ทำงานขององค์การอื่นแทนที่จะจัดตั้งขึ้นเอง การจ้างบริษัทรักษาความสะอาด รักษาความปลอดภัย และรวมทั้งการจ้างพนักงานข้างนอกทำงานแทน เป็นต้น

สรุปได้ว่า ทฤษฎีการบริหารจัดการ เกิดขึ้นตั้งแต่การก่อสร้างพีระมิด การก่อสร้างกำแพงเมืองจีน และในยุคกลางที่เกิดขึ้นในนครเวนิส ประเทศอิตาลี ปัจจุบันแบ่งเป็น ๕ แนวคิด คือ แนวคิดแบบดั้งเดิม แนวคิดมนุษยสัมพันธ์ แนวคิดเชิงปริมาณหรือบริหารศาสตร์ แนวคิดตามสถานการณ์ และแนวคิดสมัยใหม่ ซึ่งแนวคิดทฤษฎีทางการบริหารจัดการดังกล่าวนี้สำคัญยิ่งสำหรับการบริหารจัดการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลผู้ทำหน้าที่บริหาร เพราะจำเป็นต้องมีความรู้ความสามารถที่จะนำองค์การไปสู่ความสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งใจไว้ได้ ดังนั้น แนวคิด ทฤษฎี การบริหารจัดการนี้ ผู้บริหารจำเป็นต้องศึกษาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ จนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในองค์การของตน

๒.๑.๒ ความหมายของการบริหาร

นักวิชาการได้กล่าวถึง ความหมายของการบริหาร ไว้ดังนี้

การบริหาร หมายถึง การทำงาน ให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น เมื่อว่าตามคำนิยามนี้ การบริหารในพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรม สองเดือนนับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั่นคือวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ ซึ่งทำให้เกิดพระสงฆ์ขึ้น เมื่อมีพระสงฆ์ รัตนะเป็นสมาชิก ใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ต้องบริหารคณะสงฆ์^{๑๖}

ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้คนสนใจลูกน้อง ธรรมะสำหรับผู้บริหารงาน คือ จะต้องมีความหนักแน่นมั่นคงและสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้ มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคลและรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเอง ดังนั้นผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์กร^{๑๗}

การบริหารไว้ ๒ นัย คือ ๑) คำว่า บริหาร มาจากภาษาบาลีว่า ปริหาร มาจากศัพท์ว่า ปรี แปลว่า รอบ และ หร ธาตุในความนำไป ดังนั้น คำว่า บริหาร จึงแปลว่า นำไปโดยรอบ อีกสำนวนหนึ่ง คำว่า บริหาร แปลว่า อ้อมหนี, หลีกหนี, หลบหนี ดังในประโยคภาษาบาลีว่า “ปญฺหํ ปริหริตํ สมตฺถโ” แปลว่า ผู้สามารถเพื่อการอ้อมหนี หลีกหนี หลบซึ่งปัญหา หรือแปลว่า ผู้สามารถบริหารปัญหา และนำปัญหาไปโดยรอบ หรือกำจัดปัญหาให้หมดสิ้นไป ๒) คำว่า บริหาร แปลมาจากภาษาอังกฤษ ว่า Administer และ Administration แปลความหมายคือ การปกครอง ดำเนินการ อำนาจการ จัดการ ส่งเสริม และบำรุง^{๑๘}

การบริหารในความคิดเห็นของ George R. Terry ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานตามลำดับขั้นอันประกอบ ด้วยการวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การ

^{๑๖}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓.

^{๑๗}พระมหาวิจิตร วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี), **คนสำราญงานสำเร็จ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕-๓๒.

^{๑๘}สิริภพ เหล่าลาภะ, **พุทธศาสตร์การเมือง**, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๐.

อำนาจการ (Actuating) และการควบคุม (Controlling) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยอาศัยคนและทรัพยากรอื่น^{๑๙}

การบริหาร หรือ การจัดการ หมายถึง ศิลปะ ในการ ใช้คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ขององค์การ และนอกองค์การ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ^{๒๐}

การบริหาร หมายถึง ภาระหน้าที่ของบุคคลใด ๆ ที่ปฏิบัติตนเป็นผู้บริหารที่จะต้องเข้ามาทำหน้าที่จัดระเบียบและดำรงไว้ซึ่งสภาพภายใน (ทั้งที่เป็นคน วัสดุ เงินทุน ฯลฯ) ของกลุ่มหรือหน่วยงาน เพื่อให้กลุ่มดังกล่าวสามารถทำงานจนบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๒๑}

การบริหาร หมายถึง กระบวนการทางสังคม ซึ่งพิจารณาได้เป็น ๓ ทาง คือ^{๒๒}

๑. ทางโครงสร้าง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาตามลำดับขั้นตอนของสายบังคับบัญชา

๒. ทางหน้าที่ เป็นขั้นตอนของหน่วยงานที่ระบุหน้าที่ บทบาท ความรับผิดชอบและเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมาย

๓. ทางปฏิบัติ เป็นกระบวนการบริหารดำเนินการในสถานการณ์ที่บุคคลต่อบุคคลกำลังมีปฏิสัมพันธ์ หรือร่วมทำปฏิกิริยาเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน

การบริหารเป็นการจัดการอย่างมีระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และทำให้งานดำเนินไปอย่างราบรื่น บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ด้วยความร่วมมือของกลุ่มบุคคล และยังเสนอว่า “การบริหาร” และ “การจัดการ” นั้นบางครั้งอาจให้แทนกันได้ เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่หวังผลขั้นสุดท้ายอย่างเดียวกัน คือ ความสำเร็จของงาน “การบริหาร” ใช้มากในการบริหารรัฐกิจ ส่วน “การจัดการ” ใช้มากในทางธุรกิจ หรืออาจกล่าวว่า “การบริหาร”

^{๑๙}ธนจรัส พูนสิทธิ, การจัดการองค์การและการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๑), หน้า ๒๐.

^{๒๐}สมคิด บางโม, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๖๑.

^{๒๑}ประยุทธ์ เจริญสวัสดิ์, การบริหารงานบุคคล, (กรุงเทพมหานคร: กรมพลศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๐), หน้า ๓.

^{๒๒}วัชร บวรณสิงห์, การบริหารหลักสูตร, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๙.

มุ่งเน้นที่การกำหนดนโยบายและการวางแผน ส่วน “การจัดการ” เป็นการนำเอานโยบาย และแผนไปดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้^{๒๓}

สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์มาเป็นกระบวนการให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพโดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ เงิน วัสดุสิ่งของ และวิธีปฏิบัติงานเป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน โดยที่ ศาสตร์ คือ ความรู้ ความสามารถของผู้บริหาร ส่วน ศิลป์ คือ ประสบการณ์จากการทำงานและทักษะของผู้บริหารแต่ละคนที่จะนำหลักการและทฤษฎีไปปรับหรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมได้ อย่างไรก็ตาม การบริหาร มิได้อาศัยปัจจัยส่วนบุคคลของผู้บริหารเป็นสำคัญเท่านั้น ยังต้องอาศัยการดำเนินงานร่วมกันของกลุ่มคนอาศัยความร่วมมือร่วมใจของทีมงาน หรือบุคลากรในทุกระดับขององค์กรนั้นเป็นสำคัญด้วย

๒.๒.๓ สารสำคัญของการบริหารจัดการ

การบริหารงานไม่ว่าจะเป็นรูปแบบ ผู้นำ โครงสร้าง และหน้าที่ของผู้บริหารในองค์กรแห่งหนึ่ง สามารถนำมาประยุกต์ไปใช้กับองค์กร เรียกว่า วิธีที่ดีที่สุด (One Best Way) อย่างไรก็ตาม ผู้บริหารในแต่ละองค์กรจะเผชิญกับสถานการณ์เฉพาะที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง ไม่มีหลักสากลใดที่สามารถใช้ได้กับทุกปัญหาผู้บริหารต้องศึกษาการบริหาร โดยมีประสบการณ์จากกรณีศึกษา (Case Study) จำนวนมาก และวิเคราะห์ว่าวิธีการใดที่สามารถใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ ^{๒๔} ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอ “สารสำคัญของการบริหารจัดการ” ตามที่นักวิชาการได้กล่าวถึงไว้ดังนี้

สารสำคัญของการบริหารจัดการ ไว้ ๕ ลักษณะ ได้แก่^{๒๕}

๑. การบริหารเป็นการทำงานกับคนและโดยอาศัยคน การบริหารเป็นกระบวนการทางสังคม คือ อาศัยกลุ่มคนที่ร่วมกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กร ผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบให้สำเร็จโดยอาศัยความร่วมมือของคนอื่น การทำงานกับคนและโดยอาศัยคนนั้นต้องอาศัยคุณสมบัติของผู้บริหารอย่างหนึ่ง คือ ทำงานร่วมกับคนอื่นได้หรือเป็นผู้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนอื่น มิฉะนั้นจะ

^{๒๓}ทองหล่อ เดชไทย, หน่วยที่ ๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสาธารณสุข, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๕), หน้า ๕.

^{๒๔}สมยศ นาวิการ, การบริหารตามสถานการณ์, (กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ, ๒๕๔๕), หน้า ๔๙.

^{๒๕}เสนาะ ดีเยาว์, หลักการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖),

ทำงานไม่สำเร็จ สาเหตุสำคัญของการบริหารในข้อนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

๑.๑ มีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลดี

๑.๒ มีความเป็นผู้นำและสามารถทำงานเป็นทีมได้ดี

๑.๓ มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ หากมีความเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์

๑.๔ มีความสามารถทำให้งานบรรลุเป้าหมายได้

๒. การบริหารทำให้งานบรรลุเป้าหมายขององค์การ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์การต้องอาศัยความร่วมมือกันของทุกคนจึงจะทำให้สำเร็จลงได้ เป้าหมายเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้บริหารจะต้องทำให้บรรลุได้นั้น จะต้องมียุทธศาสตร์สำคัญ ๓ ประการ คือ

๒.๑ เป้าหมายต้องสูงและสามารถทำให้สำเร็จ เป้าหมายสูงเกินไปก็ทำให้สำเร็จไม่ได้ เป้าหมายต่ำเกินไปก็ไม่ท้าทาย และไม่มีคุณค่า

๒.๒ การจะได้ถึงเป้าหมาย จะต้องมียุทธศาสตร์ที่ดี และจะต้องมีแผนงานที่มีประสิทธิภาพ

๒.๓ ต้องระบุวัน เวลา ที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายนั้น

๓. การบริหารเป็นความสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ คำว่า ประสิทธิภาพ หมายความว่า ทำงานให้บรรลุสำเร็จตามที่กำหนด ส่วนคำว่า ประสิทธิภาพ หมายความว่า ทำงานโดยใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดหรือเสียค่าใช้จ่ายต่ำสุด การทำงานให้สำเร็จอย่างเดียวไม่พอ แต่ต้องคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่ประหยัดอีกด้วย การทำให้ได้ทั้งสองอย่างคือ งานบรรลุตามที่ต้องการและใช้ทรัพยากรต่ำสุด จึงเป็นความสมดุลระหว่างประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๔. การบริหารเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป็นที่รับรู้โดยทั่วไปว่าเราอาศัยอยู่บนโลกที่มีทรัพยากรจำกัด การใช้ทรัพยากรต่าง ๆ จึงต้องตระหนักอยู่เสมอสองข้อใหญ่ ๆ คือ เมื่อใช้ทรัพยากรใดไปแล้ว ทรัพยากรนั้นจะหมดสิ้นไปไม่สามารถคืนกลับมาได้ และจะต้องเลือกใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมอย่าให้เกิดการสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ ดังนั้น การบริหารกับเศรษฐศาสตร์จึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เศรษฐศาสตร์ เป็นการศึกษาถึงการกระจายการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างไร ส่วนผู้บริหารในองค์การจะต้องผลิตสินค้าและบริการให้เกิดทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๕. การบริหารจะต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องสามารถคาดคะเนในการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นอย่างถูกต้อง และสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงนั้น สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ไปจากเดิม ที่สำคัญมี ๔ อย่าง คือ

๕.๑ โลกที่ไร้พรมแดน กล่าวง่าย ๆ ว่า ปัจจุบันโลกดูจะเล็กลงไปและไม่มีพรมแดนประเทศขีดกั้นไว้ในเรื่องการขนส่ง การสื่อสาร ดนตรี เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ข่าวสารข้อมูล การใช้ชีวิต รสนิยม และการบริโภค เป็นต้น บริษัทต่าง ๆ จึงทำธุรกิจได้ทั่วโลกโดยมีการกีดกันน้อยลง คนสามารถไปมาหาสู่กันโดยไร้พรมแดน มีคนต่างเชื้อชาติทำงานร่วมกัน ผู้บริหารต้องบริหารงานในลักษณะผู้บริหารข้ามวัฒนธรรม มีการทำงานเป็นทีม หรือบริหารงานโดยความร่วมมือกันมากขึ้น

๕.๒ การบริหารคุณภาพ ผู้บริหารจะบริหารโดยเน้นคุณภาพของสินค้าเป็นสำคัญ ผู้บริหารคุณภาพที่เคยตรวจสอบสินค้าในตอนท้ายกระบวนการผลิตหรือเมื่อสินค้าทำเสร็จแล้วก็เปลี่ยนไปเป็นการตรวจสอบคุณภาพสินค้านี้ระหว่างกระบวนการผลิต หรือเมื่อสินค้ายังผลิตไม่เสร็จเพื่อปรับเครื่องจักรไม่ให้เกิดความสูญเสียขึ้น การบริหารที่เคยแก้ไขสาเหตุที่ทำให้สินค้าไม่ได้คุณภาพก็เปลี่ยนเป็นการปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่องที่บุคลากร กระบวนการผลิตและตัวผลิตภัณฑ์ กระบวนการปรับปรุงคุณภาพนี้เรียกว่า การบริหารคุณภาพโดยรวม

๕.๓ การทำลายสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันมนุษย์เผชิญกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เป็นพิษ อันเกิดจากการทำลายน้ำ อากาศ โลกร้อนขึ้น การเสื่อมสลายของโอโซน สิ่งแวดล้อมเป็นพิษปนเปื้อนอยู่ในอาหาร อากาศ และมลภาวะในอากาศน้ำและในดิน เป็นต้น ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นนักการเมือง หรือนักบริหารก็ตาม จะต้องนำเอาการทำลายสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ มารวมไว้ในการทำงานที่จะป้องกันหรือยุติการทำลายสิ่งแวดล้อม

๕.๔ การตื่นตัวทางด้านศีลธรรมและจรรยา ในปัจจุบันผู้บริหารจะถูกกดดันจากสังคม ให้บริหารงานที่มีศีลธรรมและจรรยาบรรณมากขึ้นกว่าเดิม ทั้งนี้เพราะสาเหตุการได้รับอันตรายจากการบริโภคสินค้า การโฆษณาสินค้าที่ขาดความรับผิดชอบ การกำหนดราคาสินค้าที่เอาเปรียบผู้บริโภค การกีดกันสินค้าหรือบริการของคู่แข่ง การใช้ข้อมูลภายในสร้างความได้เปรียบทางการค้า และการบริหารงานที่ขัดต่อศีลธรรมอันดีงาม เป็นต้น

สรุปได้ว่า สาระสำคัญของการบริหารจัดการ ล้วนเป็นกระบวนการที่มุ่งให้งานบรรลุ สำเร็จตามเป้าหมาย โดยอาศัยการทำงานร่วมกันของคน ให้บรรลุสำเร็จตามที่กำหนด และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างประหยัดหรือเสียค่าใช้จ่ายต่ำที่สุด อีกทั้ง ต้องคำนึงถึง ผลกระทบทาง สิ่งแวดล้อม มลพิษที่เกิดขึ้น เช่น อากาศเสีย น้ำเสีย เป็นต้น รวมถึงต้องเป็นกระบวนการที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรมและกฎหมายด้วย

๒.๒ แนวคิดกับบทบาทหน้าที่ทางการบริหาร

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดกับบทบาทหน้าที่ทางการบริหาร พบว่ามีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

บทบาทหน้าที่ทางการบริหาร

ในโลกแห่งการแข่งขันทุกวันนี้ นักบริหารผู้ยิ่งใหญ่ทั้งหลายไม่เพียงปรับตนเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่กำลังเปลี่ยนแปลง แต่ยังคงประยุกต์ใช้หลักการบริหารขั้นพื้นฐานต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด หลักขั้นพื้นฐานเหล่านี้ คือบทบาทหน้าที่ทางการบริหารแบบประเพณีนิยม ๔ ประการ คือ^{๒๖}

๑. การวางแผน (Planning) คือ การกำหนดจุดมุ่งหมายต่าง ๆ (Goals) ที่ต้องการบรรลุถึงหรือมีสัมฤทธิ์ผลและตัดสินใจล่วงหน้าเกี่ยวกับการปฏิบัติที่เหมาะสมที่จำเป็นต่อการบรรลุจุดมุ่งหมายดังกล่าว การวางแผนครอบคลุมกิจกรรมต่าง ๆ คือ วิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบัน คาดการณ์อนาคต กำหนดวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ตัดสินใจว่าองค์กรจะดำเนินกิจกรรมประเภทใด เลือกกลยุทธ์ระดับสูง และกำหนดทรัพยากรการบริหารที่จำเป็นต่อการบรรลุจุดมุ่งหมายต่างขององค์การ แผนซึ่งเป็นผลผลิตของการวางแผน เป็นเครื่องมือสำหรับการวางแผนพื้นฐานเพื่อการปฏิบัติและความมีสัมฤทธิ์ผลหลัก ๆ

๒. การจัดองค์การ (Organizing) คือ การรวบรวมและการประสานทรัพยากรการบริหารที่เป็นคน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ ข้อมูลข่าวสารและทรัพยากรอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการบรรลุจุดมุ่งหมายขององค์การ การจัดองค์การประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ที่ครอบคลุมการดึงดูดหรือ ล่อใจคนเข้าสู่องค์การ การกำหนดความรับผิดชอบต่องาน การจัดกลุ่มงานไปสู่หน่วยย่อยขององค์การ การจัดระเบียบและการจัดสรรทรัพยากรการบริหาร และการสร้างสรรค์เงื่อนไขต่าง ๆ ให้บุคลากรและทรัพยากรอื่น ๆ ทำงานร่วมกันอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ เพื่อบรรลุความสำเร็จสูงสุดนั่นเอง

๓. การนำ (Leading) คือ การกระตุ้นหรือการให้กำลังใจบุคลากรในองค์การให้เป็นผู้สร้างผลการดำเนินงานระดับสูง ซึ่งก็คือ การกำหนดทิศทาง (Directing) การสร้างแรงจูงใจ (Motivating) และการสื่อสาร (Communicating) กับบุคลากรทั้งส่วนบุคคลและกลุ่ม การนำเกี่ยวข้องกับพันธสัญญากับบุคลากรขององค์การวันต่อวัน ช่วยชี้แนะและให้กำลังใจหรือสร้างแรงบันดาลใจแก่บุคลากร

^{๒๖} กฤษ เพิ่มทันจิตต์, ศ.ดร., การแสวงหาแนวทางการบริหารภายใต้กระบวนทัศน์วิถีพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ทวีวัฒนาการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๔๕ – ๔๙.

เหล่านั้น บรรลุถึงจุดมุ่งหมายของกลุ่มงานและองค์การ การนำเกิดขึ้นได้ทั้งในกลุ่มงาน ฝ่าย หรือ หน่วย เท่า ๆ กับเกิดขึ้นในระดับสูงขององค์การขนาดใหญ่

๔. การควบคุม (Controlling) ประกอบด้วยกิจกรรมการตรวจสอบ (Monitoring) ความก้าวหน้าของงาน การประเมินผล (Evaluation) และการเปลี่ยนแปลงตามความจำเป็น

การตรวจสอบเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งของการควบคุม เมื่อนักบริหารนำแผนของตนไปปฏิบัติ เขามักจะพบว่าสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมิได้เป็นไปตามหนทางที่วางแผนไว้ เพราะฉะนั้น การควบคุมทำให้นักบริหารมั่นใจว่าจุดมุ่งหมายต่าง ๆ มีผลสัมฤทธิ์ เราสามารถทำความเข้าใจบทบาทหน้าที่ทางการบริหารประการนี้ด้วยคำถามดังนี้ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของเราหรือไม่

กระบวนการบริหารนั้นต้องประกอบด้วย ขั้นตอนที่สำคัญ หรือที่เรียกกันย่อ ๆ ว่า “POSDCoRB Model” ซึ่งอธิบายตามความหมายได้ดังนี้^{๒๗}

๑. การวางแผน หมายถึง การจัดวางโครงการและแผนปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าว่าจะต้องทำอะไรบ้างและทำอย่างไร

๒. การจัดตั้งองค์การ หมายถึง การจัดหน่วยงาน กำหนดโครงสร้างของหน่วยงาน การจัดสายงานตำแหน่งต่าง ๆ กำหนดอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจน

๓. การจัดหาบุคคล หมายถึง การจัดหาบุคคล เป็นการบริหารงานทางด้านบุคคล อันได้แก่ การจัดสรรกำลัง การสรรหา การพัฒนาบุคลากร การสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี การประเมินผลการทำงาน และการให้พ้นจากงาน

๔. การอำนวยการ หมายถึง การตัดสินใจ การวินิจฉัยสั่งการหน่วยงาน ให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

๕. การประสานงาน หมายถึง การประสานงานกิจการด้านต่าง ๆ ของหน่วยงาน ให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

๖. การรายงาน หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงานให้แก่ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงานว่าก้าวหน้าเพียงใด

^{๒๗}Gulick L. and Urwick J, **Papers on the Science of Administration**, (New York: Institute of Public Administration, 1973), pp.18-19.

๗. การงบประมาณ หมายถึง การงบประมาณ การจัดทำงบประมาณบัญชีการใช้จ่ายเงิน การควบคุมและการตรวจสอบด้านการเงิน

แนวคิดในการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดการประสานงานของคนในองค์กร โดยอ้างอิงหนังสือ ชื่อ Onward Industry ที่ตีพิมพ์ในปี ค.ศ.๑๙๓๑ และต่อมา ในปี ค.ศ.๑๙๔๑ ได้พิมพ์ใหม่ในชื่อ The Principles Organization ซึ่งเขียนโดยสองผู้บริหารของบริษัท Onward Motors ในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้กล่าวว่า เทคนิคหรือศิลปะในการสั่งการเพื่อให้เกิดการประสานงานของคนในองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้คือ^{๒๘}

๑. การประสานงาน (Coordination) ในองค์การมีการแบ่งงานกันทำตามหน้าที่โดยมีการประสานงานและร่วมมือกัน

๒. หลักสายการบังคับบัญชา (Hierarchy) เกี่ยวกับการจัดลำดับอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบตามสายการบังคับบัญชา

๓. กระบวนการแบ่งแยกหน้าที่ (Function Process) แบ่งงานกันทำตามความถนัดหรือความสามารถ (Specialization)

ภารกิจสำคัญในการบริหารไว้ ๗ ประการ คือ^{๒๙}

๑. การวางแผน หมายถึง การกำหนด โครงการอย่างกว้าง ๆ ว่ามีอะไรบ้างที่จะต้องลงมือปฏิบัติตามลำดับ วางแนววิธีปฏิบัติพร้อมด้วยวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานนั้น ก่อนลงมือปฏิบัติการ

๒. การจัดองค์การ หมายถึง การจัดรูปโครงสร้างหรือเค้าโครงของการบริหาร โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่าง ๆ ของหน่วยงานให้ชัดเจน พร้อมทั้งกำหนดลักษณะ และวิธีการติดต่อสัมพันธ์ตามลำดับชั้นแห่งอำนาจหน้าที่สูงต่ำลดหลั่นลงไป

๓. การจัดคนเข้าทำงาน หมายถึง การบริหารงานเกี่ยวกับตัวบุคคลของหน่วยงานการบริหารบุคคลดังกล่าว รวมทั้งแต่การแสวงหาคนทำงานมาบรรจุ การแต่งตั้ง การฝึกอบรม และการพัฒนาบุคคล การบำรุงขวัญ การเลื่อนขั้น ลดขั้น ตลอดจนการพิจารณาให้พ้นจากงาน และการบำรุงรักษาสภาพของการทำงานให้ดี และมีประสิทธิภาพให้คงอยู่ต่อไป

^{๒๘}นิรมล กิตติกุล, **องค์กรและการจัดการ**, (กาญจนบุรี: สถาบันราชภัฏกาญจนบุรี, ๒๕๔๕), หน้า ๓๒.

^{๒๙}ติน ปรัชญพฤทธิ, **หลักการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๔-๒๖.

๔. การสั่งการ หมายถึง การอำนวยการหรือการวินิจฉัยสั่งการ หลังจากการได้วิเคราะห์และพิจารณาโดยรอบคอบ รวมทั้งการติดตามดูแลให้มีการปฏิบัติตามคำสั่งนั้น ๆ

๕. การประสานงาน หมายถึง การประสานงานหรือติดต่อ สัมพันธ์กับหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่าง ๆ ในองค์การ เพื่อก่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ไม่มีการทำงานที่ซ้ำซ้อนหรือขัดแย้งกัน สามารถทำงานประสานความกลมกลืนกัน เพื่อวัตถุประสงค์หลักขององค์การ

๖. การรายงาน หมายถึง การเสนอรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งบนและล่าง เพื่อทราบความก้าวหน้าของงานทุกระยะสะดวกแก่การประสานงานอื่นจะเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีร่วมกัน ตลอดจนเป็นการบำรุงขวัญไปในตัวด้วย

๗. การงบประมาณ หมายถึง การจัดสรรทรัพยากร หรือการทำงานประมาณการเงิน วางแผนหรือโครงการในการจ่ายเงิน การบัญชีและการควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงินโดยรอบคอบและรัดกุม

หลักการของการบริหารว่าควรประกอบด้วยหลัก ๑๐ ประการ คือ^{๓๐}

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดงานหรือวิธีการปฏิบัติงานไว้เป็นการล่วงหน้า โดยเกี่ยวกับการคาดการณ์ การกำหนดวัตถุประสงค์ การพัฒนากลวิธีในการวางแผน ซึ่งต้องคำนึงถึงนโยบาย เพื่อให้แผนงานที่กำหนดขึ้นไว้มีความสอดคล้องต้องกันในการดำเนินงาน

๒. การจัดการ (Organizing) หมายถึง การพัฒนาระบบการทำงานเพื่อให้งานต่าง ๆ สามารถดำเนินไปโดยมีการประสานงานกันอย่างดี

๓. การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึง การจัดหาบุคคลเข้าปฏิบัติงานให้เหมาะสมตามตำแหน่งหน้าที่ที่รับผิดชอบ

๔. การตัดสินใจ (Decision) หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการที่จะตัดสินใจแยกแยะและวิเคราะห์ออกมาให้ได้ว่าในการทำงานจะต้องมีการตัดสินใจในเรื่องใดบ้าง

๕. การสั่งการ (Directing) หมายถึง การศึกษาวิธีการวินิจฉัยสั่งการ รวมทั้งการควบคุมงานและนิเทศงาน ตลอดจนศิลปะในการบริหารงานที่จะทำให้การทำงานประจำวันของเจ้าหน้าที่ทุกคนเป็นไปด้วยดี

^{๓๐}พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๒), หน้า ๖๔-๗๒.

๖. การควบคุม (Controlling) หมายถึง การร่วมมือประสานงาน เพื่อการดำเนินการ เป็นไปด้วยดี และราบรื่น ศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการที่จะทำการประสานงานดีขึ้น และดำเนินการ แก้ไขเมื่อเกิดปัญหาขึ้น

๗. การร่วมมือประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การประสานงานให้ผู้ปฏิบัติงานทุก ฝ่ายมีความเข้าใจในงาน เข้ามาร่วมทำงานกันอย่างพร้อมเพรียงกัน ข้อตกลงที่สำคัญยิ่งของการ ประสานงาน คือ ความร่วมมือ ซึ่งเป็นเรื่องของ “จิตใจ”

๘. การสื่อสารข้อความ (Communicating) หมายถึง การผ่านข่าวสารข้อมูลและความเข้าใจ เพื่อที่จะให้ผู้ได้บังคับบัญชาหรือบุคคลอื่นเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ต้องการ

๙. การรายงานผล (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงานให้แก่ ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงาน ตลอดจน การประชาสัมพันธ์แจ้งให้ประชาชนทราบ ซึ่งโดยทั่วไปการรายงาน จะหมายถึง วิธีการของสถาบันหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลแก่ผู้สนใจมาติดต่อสอบถามผู้บังคับบัญชา/ผู้ร่วมงาน ความสำคัญของการ รายงานนั้นจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของความเป็นจริง

๑๐. การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การงบประมาณ โดยศึกษาให้ทราบถึงระบบ และกรรมวิธีในการบริหารเกี่ยวกับงบประมาณ และการเงินตลอดจนการใช้งบประมาณในการควบคุม งาน

หลักทางการบริหาร ว่า ควรประกอบด้วยกระบวนการ ๔ ประการ คือ^{๓๑}

๑. การวางแผน หมายถึง หน้าที่ทางการบริหารในการกำหนดจุดหมายและการตัดสินใจ เลือกรูปวิธีการที่ดีที่สุดที่จะให้บรรลุจุดหมายนั้น

๒. การจัดองค์การ หมายถึง กำหนดอำนาจหน้าที่และตำแหน่งต่าง ๆ อย่างชัดเจน

๓. การนำ หมายถึง ความพยายามทำให้มีอิทธิพลต่อผู้อื่น เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุ จุดมุ่งหมายขององค์การ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

๔. การควบคุม หมายถึง การมุ่งเน้นที่จะก่อให้เกิดความมั่นใจว่าสมาชิกในองค์การได้ ประพฤติปฏิบัติในทิศทางที่จะทำให้บรรลุผลตามมาตรฐานหรือจุดหมาย มุ่งเน้นให้เกิดพฤติกรรมที่พึง ประสงค์และลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ลง

^{๓๑}วิโรจน์ สารรัตนะ, การบริหาร หลักการ ทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ทวีปวิทยุสทธิ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑.

สรุปได้ว่า บทบาทหน้าที่ทางการบริหารแบบประเพณีนิยม มี ๔ ประการ คือ (๑) การวางแผน (Planning) (๒) การจัดองค์การ (Organizing) (๓) การนำ (Leading) (๔) การควบคุม (Controlling)

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับพุทธวิธีการบริหาร

๒.๓.๑ พุทธวิธีการบริหาร

พระพุทธเจ้าทรงเปลี่ยนแนวความคิด เกี่ยวกับมนุษย์และจุดมุ่งหมายของมนุษย์จากแนวเดิม ซึ่งเป็นความคิดตามหลักศาสนาพราหมณ์และลัทธิอื่น ๆ พระพุทธองค์ทรงสอนว่า การยึดมั่นในตัวตน (อัตตา) ทำให้เกิดความทุกข์ขึ้นในสังคัม ทำให้คนเราคิดถึงตัวเองมากกว่าสังคัม ส่วนการละตัวตน จะทำให้คนเรามีความสำนึกต่อสังคัมได้มากขึ้น การละตัวตนจะต้องอาศัยการจัดระบบสังคัมเสียใหม่ แต่การเสนอให้เปลี่ยนแปลงสังคมย่อมติดขัดที่ผู้ปกครองซึ่งรักษาอำนาจของตนเนื่องจากตนมีฐานะที่ดีอยู่แล้ว ดังนั้น จึงได้เสนอหลักการบริหารทางพระพุทธศาสนา ที่ถือว่าเป็นต้นแบบของการบริหารที่มาตั้งแต่สมัยพุทธกาลดังนี้^{๓๒}

๑. ในการบัญญัติพระวินัย มีการบัญญัติพระวินัยเพื่อใช้ปกครองสงฆ์ หรือใช้เป็นหลักปฏิบัติของพระภิกษุ แต่พระวินัยนั้นเป็นพุทธบัญญัติทั้งหมด หาใช่สงฆ์หรือผู้แทนสงฆ์เป็นผู้บัญญัติ อย่างไรก็ตามที่รัฐสภาเป็นผู้บัญญัติกฎหมายในระบอบประชาธิปไตยไม่ จุดประสงค์ในการบัญญัติพระวินัยก็เพื่อให้สงฆ์อยู่ร่วมกันด้วยดี พ้นจากมลทินและกิเลสต่าง ๆ ทำให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใสและเป็นเครื่องส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ดังข้อความว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล เราจักบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ คือ เพื่อความดีแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อข่มผู้เกียติ ๑ เพื่ออยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก ๑ เพื่อป้องกันอาสวะอันจักบังเกิดในปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต ๑ เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ๑ เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว ๑ เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม ๑ เพื่อถือตามพระวินัย ๑”^{๓๓}

๒. ในด้านการบริหารพระวินัย ในสมัยมีพระสาวกไม่มากนัก พระพุทธองค์ทรงบริหารพระศาสนาด้วยพระองค์เอง โดยมีพระสาวกที่สำคัญ เช่นพระสารีบุตร และพระมหาโมคคัลลานะ ช่วย

^{๓๒}ปรีชา ช้างขวัญยืน, ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๔๒-๔๓.

^{๓๓}อง.ทก.(ไทย) ๒๐/๔๓๖/๑๑๐.

แบ่งเบาภาระบ้างตามความจำเป็น ต่อมาเมื่อมีพระสาวกเพิ่มขึ้น และมีผู้ขอเข้าอุปสมบทในพุทธศาสนามากขึ้น ก็ได้ทรงอนุญาตให้พระสาวกให้อุปสมบทแก่ผู้เข้ามาขอบวชได้ โดยให้ผู้ขอบวชเปล่งวาจาถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ครั้นต่อมาเมื่อภิกษุเพิ่มขึ้นอีก ทรงมอบความเป็นใหญ่ให้แก่สงฆ์ในการทำกิจกรรมทั้งปวงของพุทธศาสนา เช่น การให้บรรพชาอุปสมบท การกรานกฐิน การกำหนดเขตสีมา การระงับอธิกรณ์ เป็นต้น ซึ่งเท่ากับมอบให้สงฆ์เป็นผู้บริหารงานพระศาสนาตามระเบียบที่ได้ทรงกำหนดไว้นั่นเอง

๓. ด้านอธิกรณ์ของสงฆ์ สถาบันตุลาการทางพระพุทธศาสนามีลักษณะบางอย่างคล้ายกับสถาบันตุลาการทางอาณาจักร มีกฎหรือระเบียบที่สังคมวางไว้เป็น บรรทัดฐานแห่งการกระทำของบุคคลในสังคม ป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำหรือความประพฤติที่เป็นปฏิปักษ์ต่อความสงบสุขของสังคม ฝ่ายอาณาจักรมีกฎหมายเป็นหลักในการปกครอง ส่วนฝ่ายพุทธจักรมีวินัยเป็นหลัก ทั้งฝ่ายอาณาจักรและพุทธจักรมีกระบวนการพิจารณาคดีหรืออธิกรณ์ และมีวิธีลงโทษตามโทษานุโทษ แต่ลักษณะการลงโทษตามพระวินัยกับโทษของกฎหมายบ้านเมืองมีข้อแตกต่างกันมาก

๒.๓.๒ พุทธวิธีการบริหารในประเด็นต่าง ๆ ^{๓๔}

๑. การวางแผน (Planning) การกำหนดนโยบายและมาตรการการวางแผนปฏิบัติ หมายถึง การกำหนดแผนงาน หรือวิธีปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าเพื่อผลสำเร็จตามที่ต้องการ การวางแผนจะเกี่ยวข้องกับการใช้ดุลยพินิจพิจารณาถึงผลสำเร็จที่ต้องการจะได้หนทางที่จะทำได้ตามตั้งเป้าหมายไว้ ในทางปฏิบัติในการวางแผนผู้บริหาร จะทำการคาดการณ์อนาคต และจะมีการคิดวิเคราะห์เพื่อกำหนดเป้าหมายต่าง ๆ

๒. การจัดองค์การ (Organizing) การจัดองค์การหรือการจัดรูปงาน หมายถึงการจัดรูปงาน และโครงสร้างการแบ่งหน้าที่ตามความรับผิดชอบของตำแหน่งต่าง ๆ คือการจัดตำแหน่งสายบังคับบัญชาในองค์การ รวมถึงการกำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่จำเป็นสำหรับตำแหน่งภายในองค์การตามความถนัด และตามความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานอย่างชัดเจนในเชิงวิชาการด้วย

๓. การบริหารงานบุคคล (Staffing) คือ การสรรหาบุคคลมาบรรจุในตำแหน่งที่กำหนดไว้ หมายถึง สรรหา การรับสมัคร การสัมภาษณ์ การคัดเลือก การบรรจุ การฝึกอบรมของบุคลากรให้

^{๓๔}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓ - ๒๕.

เข้าใจถึงวิธีการปฏิบัติงาน การบริหารงานบุคคลในพระพุทธศาสนา มีความละเอียดและเป็นขั้นตอน ในการกลั่นกรองรับบุคคลเข้ามาบวชโดยที่พระพุทธเจ้ามอบความเป็นใหญ่ให้แก่คณะสงฆ์ในการ อุปสมบททุกขั้นตอนตามแบบบัญญัติคุณธรรมโดยมีพระอุปัชฌาย์เป็นประธานในการอุปสมบทและต้อง ได้รับความเห็นชอบเป็นเอกฉันท์จากคณะสงฆ์พร้อมกันในอุโบสถที่ประกอบพิธีอุปสมบท

๔. การวินิจฉัยสั่งการ (Directing) คือการเลือกเอาทางใดทางหนึ่ง ในจำนวนทางที่มีให้ เลือกจำนวนมาก การตัดสินใจสั่งการที่สำคัญที่สุดในกระบวนการบริหารทั้งหมด เพราะว่า บรรดา กระบวนการต่าง ๆ ล้วนแต่ดำเนินไปเพื่อช่วยและสนับสนุนในการตัดสินใจสั่งการทั้งสิ้น ในการ ตัดสินใจด้านการบริหารของพระสังฆาธิการ จะต้องอาศัยพระธรรมวินัยตัวบทกฎหมาย ระเบียบ กฎ และข้อบังคับ ตลอดจนทั้งแนวนโยบายและระเบียบประเพณีที่เคยปฏิบัติมา ฉะนั้น การตัดสินใจหมายถึง การอำนวยความสะดวก การชี้แนะงานให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมี ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลตลอดทั้งติดตามคำสั่งชี้แนะนั้น และในการสั่งงานซึ่งตัดสินใจสั่งการลง ไป พระสังฆาธิการจะต้องอาศัยข้อมูล ข้อเท็จจริงตลอดจนความคิดเห็นของบุคคลหลายฝ่ายที่ เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการพิจารณา การสั่งการจะดำเนินไปในทิศทางอันเป็นจุดหมายของ หน่วยงานนั้น ๆ ต้องใช้เทคนิคกลวิธีให้เกิดแรงจูงใจ การติดต่อสื่อสารความคิด และการทำงานให้ เกิดขึ้นนั้น จึงจะทำให้การปฏิบัติงานของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเกิดแรงจูงใจที่จะปฏิบัติตามคำสั่ง

๕. การควบคุม (Controlling) คือ การควบคุมกิจกรรมของผู้เกี่ยวข้องกับการทำงานให้ได้ คุณภาพที่ต้องการโดยถือหลักปรัชญาที่ว่า “คุณภาพใส่เข้าไปในผลงานระหว่างกระบวนการทำงาน ไม่ใช่การตรวจสอบครั้งสุดท้าย” ดังนั้น การควบคุมจึงหมายถึง การส่งเสริมและการเสริมสร้าง คุณภาพทุกขั้นตอน การควบคุมแต่ละขั้นตอนเพื่อให้ได้คุณภาพตามวัตถุประสงค์นั้น เป็นหน้าที่ความ รับผิดชอบของทุกคนที่เกี่ยวข้อง มิใช่เป็นหน้าที่ของคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ด้วยเหตุนี้การ ควบคุมคุณภาพ คือ การทำงานเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความสูญเสีย ป้องกันไม่ให้งานผิดพลาดไป จากข้อกำหนด หาทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำงาน

๖. การประสานงาน (Coordinating) การประสานงาน หมายถึง การประสาน งาน แนวคิดพฤติกรรมของตนเอง และเพื่อร่วมงานผสมผสานกลมกลืนกัน ไม่ขัดหรือแย้ง หรือซ้ำซ้อนกัน เพื่อประสานผลประโยชน์ ของการปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน การประสานงานจึงเป็น การสร้างวิธีการทำงานร่วมกัน หรือบุคคลภายนอกเพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อกัน สำหรับคณะสงฆ์ต้อง มีประสานงานกันระหว่างพระสังฆาธิการ ตั้งแต่ระดับบนไปจนระดับล่าง และระดับล่างขึ้นสู่ระดับบน

๗. การเสนอรายงาน (Reporting) การเสนอรายงาน คือ การเสนอจะเป็นไปด้วยวาจา หรือการบันทึกเป็นหลักฐานในการดำเนินงาน พร้อมกับเสนอแนะปัญหาและสถิติข้อมูลที่เกี่ยวข้องต่อ

ผู้บังคับบัญชา ตลอดจนการประชาสัมพันธ์เพื่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานสำหรับพระสงฆ์ การซึ่งเป็นผู้บริหารงานคณะสงฆ์ ควรนำหลักและวิธีการปฏิบัติดังกล่าวไปปรับปรุงใช้ในงานคณะสงฆ์ ก็จะเป็นไปประโยชน์ต่องานคณะสงฆ์อย่างยิ่ง

หลักการบริหารดังกล่าวมาแล้วนั้น เป็นสิ่งที่มีประโยชน์และจำเป็นต่อการบริหารงาน กิจการคณะสงฆ์ เพราะคณะสงฆ์มีภาระหน้าที่ความรับผิดชอบที่ต้องกระทำร่วมกันเพื่อประโยชน์แก่ พระพุทธศาสนา ดังนั้นเพื่อให้การปฏิบัติงานมีคุณภาพและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่คณะสงฆ์ตั้ง เอาไว้จึงต้องอาศัยหลักการบริหารสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้เพื่อความเหมาะสมถูกต้องตามหลักพระ ธรรมวินัย และทศยุคสมัยปัจจุบัน

ก. พุทธวิธีในการวางแผน

เมื่อว่าตามคำนิยามและหน้าที่ของนักบริหารดังกล่าวมานี้ เราต้องยอมรับว่า หลังจากการ ตรัสรู้ในวันเพ็ญกลางเดือน ๖ ซึ่งเป็นวันวิสาขบูชา พระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ตามลำพังพระองค์เดียว ในชั้นนั้นยังไม่มีการบริหารในพระพุทธศาสนา การบริหารเกิดขึ้น เมื่อมีสมาชิกใหม่เข้ามาใน พระพุทธศาสนา เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นหลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ ๒ เดือน นั่นคือ เมื่อพระพุทธเจ้า แสดงปฐมเทศนาแก่พระปัญจวัคคีย์ในวันอาสาฬหบูชา ท่านอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมแล้ว ขอบวชเป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงประทานการอุปสมบทแก่ท่านอัญญา โกณฑัญญะ ด้วยพระพุทธดำรัสว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติ พรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด”^{๓๕}

พระพุทธดำรัสดังกล่าวนี้ มีการกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการอุปสมบทไว้ชัดเจนว่า “เธอ จงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด”^{๓๖} นั้นหมายถึงว่า มีการกำหนด วัตถุประสงค์ส่วนตัวเพื่อให้สมาชิกใหม่ได้ปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน พระพุทธเจ้าทรงประสงค์ให้ผู้ เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนายึดมั่นเป้าหมายเดียวกัน คือ มุ่งปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ ดังที่ พระพุทธเจ้าตรัสในโอกาสอื่นว่า พรหมจรรย์ (การบวช) นี้ไม่ได้มีไว้สำหรับแสวงหาลาภสักการะและ คำสรรเสริญ ไม่ได้มีไว้เพียงเพื่อศีล สมาธิ และปัญญาเท่านั้น แต่มีไว้เพื่อเจโตวิมุตติหรือความหลุดพ้น แห่งจิต

^{๓๕}วิ.ม.หา. (ไทย) ๑/๑๘/๒๓.

^{๓๖}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๕๒/๓๗๓.

ในพุทธวิธีเกี่ยวกับการวางแผนนี้ สิ่งที่สำคัญมากคือผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ผู้บริหารต้องมีจักขุมา แปลว่า มีสายตาวาวไกล คือมองการณ์ไกล ^{๓๗} วิสัยทัศน์ช่วยให้ผู้บริหารสามารถวาดภาพจุดหมายปลายทางได้ชัดเจนและใช้สื่อสารให้สมาชิกภายในองค์กรยอมรับและดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางนั้น องค์กรทั้งหมดก็就会被ขับเคลื่อนไปด้วยวิสัยทัศน์นี้ พระพุทธเจ้าทรงกำหนดจุดหมายปลายทางในพระพุทธศาสนาไว้ว่า การประพฤติปฏิบัติธรรมทุกอย่างมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่จุดเดียวคือวิมุตติ (ความหลุด พ้นทุกข์) ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เปรียบเหมือนมหาสมุทรมีรสเดียวคือรสเค็ม ฉนใด ธรรมวินัยนี้ก็มีรสเดียวคือวิมุตติ ฉนนัน” ^{๓๘}

การถือเอาความหลุดพ้นทุกข์เป็นวัตถุประสงค์ส่วนตัวสำหรับสมาชิกทุกคนในพระพุทธศาสนานี้ใช้ได้กับผู้ยังไม่บรรลुเป็นพระอรหันต์ แต่เมื่อสมาชิกรับเป็นพระอรหันต์ได้เจโตวิมุตติ หลุดพ้นทุกข์แล้ว วัตถุประสงค์ของเขาก็เปลี่ยนไป นั่นคือ แทนที่จะดำเนินชีวิตเพื่อความหลุดพ้นส่วนตัว พระอรหันต์จะดำเนินชีวิตเพื่อคนอื่นให้หลุดพ้นทุกข์ ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อพ้นพรชาแรก มีภิกษุผู้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ๖๐ รูป พระพุทธเจ้าทรงวางแผนเพื่อประกาศศาสนาแล้วส่งพระสาวกเหล่านั้นให้แยกย้ายกันไปในทิศทางต่าง ๆ ด้วยพระดำรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทเวตาและมนุษย์ทั้งหลาย แต่อย่าไปทางเดียวกันสองรูป... แม้เราเองก็จะไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม” ^{๓๙}

ถ้าพระพุทธเจ้าไม่ประสบความสำเร็จในการประกาศศาสนาโดยที่หาผู้บรรลุธรรมตามอย่างพระพุทธองค์ไม่ได้สักคนเดียว พระพุทธเจ้าก็เป็นเพียงพระปัจเจกพุทธะ คือ ผู้ตรัสรู้เฉพาะตนที่ไม่สามารถสอนคนอื่นให้ตรัสรู้ตามได้ จึงไม่ใช่ผู้บริหาร แต่เพราะเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงสามารถทรงสามารถสอนให้คนอื่นตรัสรู้ตามได้พระองค์จึงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะผู้สามารถจัดตั้งองค์กรพระพุทธศาสนา และเป็นนักบริหารกิจการพระพุทธศาสนา

ในการแผนเพื่อประกาศพระศาสดาตั้งกล่าวนั้น พระพุทธเจ้าทรงกำหนดวัตถุประสงค์สำหรับให้สมาชิกในองค์กรทุกคนถือว่าปฏิบัติเป็นแบบเดียวกัน นั่นคือให้สมาชิกยึดความหลุดพ้นทุกข์ส่วนตัวหรือความหลุดพ้นทุกข์ของคนอื่นเป็นเป้าหมายของการดำเนินชีวิต การปฏิบัติเพื่อความหลุด

^{๓๗} องค์กร. (ไทย) ๒๐/๔๕๙/๑๕๖.

^{๓๘} วิ. จ. (ไทย) ๗/๔๖๒/๒๙๑.

^{๓๙} วิ. มหา. (ไทย) ๑/๓๒/๓๙.

พันธุกรรมส่วนตัว เรียกว่า อัตตหิตสมบัติ การปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ของคนอื่น เรียกว่า พรหิตปฏิบัติ

พระพุทธเจ้าทรงมีทั้งอัตตหิตสมบัติที่เกิดจากพระปัญญาคุณและพรหิตปฏิบัติที่เกิดจากพระกรุณาคุณ จึงทรงวางรากฐานในการประกาศพระศาสนาด้วยการแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ แก่พระอรหันต์ ๑,๒๕๐ รูป ในวันมาฆบูชา หลังจากตรัสรู้ได้ ๔ เดือน

ในโอวาทปาฏิโมกข์ หมายถึง คำสอนที่เป็นหลักสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระอรหันต์เพื่อให้ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานต่อไป ในโอวาทปาฏิโมกข์นี้ มีการกำหนดให้หนีพพานหรือความหลุดพ้นทุกข์เป็นเป้าหมายสูงสุดในการปฏิบัติธรรม แนวทางปฏิบัติธรรมให้ยึดหลัก ๓ ประการ คือ ไม่ทำชั่วทั้งปวง ทำดีให้ถึงพร้อม และทำจิตใจให้ผ่องใส นอกจากนี้ยังกำหนดวิธีการประกาศพระพุทธรศาสนาว่า ให้เผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสันติหรือความอดทน ไม่ให้ใช้การว่าร้ายหรือการเข่นฆ่าประหัตประหาร เพื่อปราบคับให้คนหันมานับถือพระพุทธศาสนา^{๔๐} ด้วยเหตุนี้ พระพุทธรศาสนาจึงได้ชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ

สรุปได้ว่า จะเห็นได้ว่าการวางแผนเพื่อบริหารองค์กรของพระพุทธเจ้านั้น มีการใช้วิสัยทัศน์กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และพันธกิจขององค์กรคณะสงฆ์ไว้อย่างชัดเจน องค์กรพระพุทธศาสนาจึงเจริญเติบโตขึ้นมาได้เพราะผลจากวิสัยทัศน์ของพระพุทธเจ้า

ข. พุทธวิธีในการจัดองค์กร

ในการรับสมาชิกใหม่เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาจะมีการกำหนดให้สมาชิกทุกคนเริ่มต้นจากศูนย์ นั่นคือ ไม่มีการอนุญาตให้นำชาติชั้นวรรณะหรือตำแหน่งหน้าที่ในเพศฆราวาสเข้ามาในองค์กรคณะสงฆ์ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เปรียบเทียบเหมือนแม่น้ำใหญ่บางสายคือ แม่น้ำคงคา ยมุนา จีรวดี สรรภู มหิ ไหลถึงมหาสมุทรแล้วย่อมละนามและโคตรอันเดิมเสีย ถึงซึ่งอันนับว่ามหาสมุทรเหมือนกันวรรณะ ๔ เหล่านี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ก็เช่นเดียวกันคือ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ย่อมละชื่อและตระกูลเดิมเสีย ถึงซึ่งอันนับว่าสมณะเชื้อสายศากยบุตรเหมือนกัน”^{๔๑}

พุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นว่า ทุกคนที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาเป็นพระภิกษุเสมอเหมือนกันหมด การอยู่ร่วมกันของคนที่ไม่เท่าเทียมกันนี้อาจก่อให้เกิดปัญหาในการบังคับบัญชาภายในองค์กร เพราะเหตุที่ว่าเมื่อสมาชิกถือตัวว่า เท่าเทียมกับคนอื่นก็จะไม่มีใครเชื่อฟังหรือยอมลงให้

^{๔๐}ช.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๔/๓๙.

^{๔๑}วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๖๐/๒๙๐.

ใคร ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “การอยู่ร่วมกันของคนที่เสมอกันนำทุกข์มาให้ ถ้าเป็นเช่นนั้นการบังคับบัญชาภายในองค์กรก็ไม่ได้”^{๔๒} พระพุทธเจ้าจึงทรงกำหนดให้พระภิกษุต้องเคารพกันตามลำดับพรรษา ผู้บวชทีหลังต้องแสดงความเคารพต่อผู้บวชก่อน

เมื่อสาวกมีจำนวนมากขึ้น พระพุทธเจ้าทรงจัดองค์การในพระพุทธศาสนาออกเป็นพุทธบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในส่วนของภิกษุบริษัทและภิกษุณีบริษัท พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้แก่คณะสงฆ์ ดังจะเห็นได้จากการที่ทรงกระจายอำนาจให้คณะสงฆ์ดำเนินการอุปสมบท เมื่อมีกิจจาริกรรมหรือกิจการที่จะต้องทำร่วมกัน คณะสงฆ์สามารถบริหารจัดการเอง หรือเมื่อมีกรณีความขัดแย้งเกิดขึ้นในคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าก็ทรงมอบอำนาจให้คณะสงฆ์เป็นผู้จัดการแก้ปัญหา

พระพุทธเจ้าทรงดำรงตำแหน่งเป็นธรรมราชา คือผู้บริหารสูงสุดในองค์กรพระพุทธศาสนา ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เราเป็นพระราชานั้นคือเป็นธรรมราชาผู้ยอดเยี่ยม”^{๔๓} พระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งพระสารีบุตรให้เป็นพระธรรมเสนาบดี มีฐานะเป็นรองประธานบริหาร อยู่ในลำดับถัดมาจากพระพุทธเจ้า และเป็นอัครสาวกฝ่ายขวารับผิดชอบ งานด้านวิชาการ พระโมคคัลลานะเป็นพระอัครสาวกฝ่ายซ้ายรับผิดชอบ งานด้านบริหาร พระอานนท์เป็นเลขานุการส่วนพระองค์ และทรงแต่งตั้งสาวกทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์เป็นเอตทัคคะ คือ ผู้ชำนาญการที่รับภาระงานด้านต่าง ๆ เช่น พระมหากัสสปะเป็นผู้ชำนาญด้านธุดงค์ พระปุลณะมันตานีบุตรเป็นผู้ชำนาญด้านการแสดงธรรม ภิกษุณีภูฏาจารย์เป็นผู้ชำนาญด้านวินัย จิตตคหบดีเป็นผู้ชำนาญด้านการแสดงธรรม^{๔๔} การแต่งตั้งเอตทัคคะนี้เป็นตัวอย่างของการกระจายอำนาจ และการใช้คนให้เหมาะกับงานในพระพุทธศาสนา

สรุปได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงจัดองค์การโดยกำหนดให้พระภิกษุต้องเคารพกันตามลำดับพรรษา ผู้บวชทีหลังต้องแสดงความเคารพต่อผู้บวชก่อน และประเพณีปฏิบัติในสมัยปัจจุบันที่พระมหากษัตริย์ทรงพระราชทานสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์ผู้มีความชำนาญในด้านต่าง ๆ ก็สอดคล้องกับการแต่งตั้งเอตทัคคะในครั้งพุทธกาลนั่นเอง

ค. พุทธวิธีในการบริหารงานบุคคล

การบริหารงานบุคคลในพระพุทธศาสนา เริ่มตั้งแต่การรับคนเข้ามาบวช ที่ต้องมีการกลั่นกรองโดยคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้คณะสงฆ์ในการให้การอุปสมบทแก่

^{๔๒} ฐ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๑/๕๔.

^{๔๓} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๖๐๙/๕๕๔.

^{๔๔} อ.จ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๑๔๖/๓๐.

กุลบุตรตามแบบญัตติจตุตถกรรม พระสงฆ์ผู้เป็นประธานในพิธีอุปสมบทเรียกว่าพระอุปัชฌาย์ การรับคนเข้ามาอุปสมบทต้องได้รับความเห็นชอบเป็นเอกฉันท์จากคณะสงฆ์ที่ประชุมพร้อมกันในอุโบสถที่ประกอบพิธีอุปสมบท

เมื่อบวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาแล้ว พระบวชใหม่จะต้องได้รับการฝึกหัดอบรมและ การศึกษาเล่าเรียนจากพระอุปัชฌาย์โดยอยู่ภายใต้การปกครองดูแลของท่านจนกว่าจะมีพรรษาครบ ๕ จึงเรียกว่านิสสัยมุตตกะ คือผู้พ้นจากการพึ่งพาพระอุปัชฌาย์ ดังนั้นกระบวนการฝึกอบรมพระบวชใหม่จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง กระบวนการนี้ก่อให้เกิดระบบโรงเรียนในวัด ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาที่สำคัญในอินเดีย เช่น มหาวิทยาลัยนาลันทา

ระบบการศึกษาในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาบุคลากร トラบไตที่บุคลากรนั้นยังไม่บรรลुเป็นพระอรหันต์เขาผู้นั้นต้องได้รับการศึกษาอบรมตลอดไป เรียกว่าเป็นเสขะ คือ ผู้ยังต้องศึกษา ต่อเมื่อสำเร็จการศึกษาเป็นพระอรหันต์แล้วจึงเรียกว่าเป็นอเสขะ คือผู้ไม่ต้องศึกษา

กระบวนการจัดการศึกษาในพระพุทธศาสนายึดหลักไตรสิกขาคือศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการฝึกอบรม (Training) ที่เน้นภาคปฏิบัติมากกว่าจะเป็นการเรียนการสอนในทางทฤษฎี (Teaching) เมื่อกล่าวในเชิงบริหารเราต้องยอมรับว่า พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่การจัดการศึกษาอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งการศึกษา

การศึกษอบรมในพระพุทธศาสนายึดผู้เรียนสำคัญที่สุด หมายถึง การกำหนดจุดหมาย สาระกิจกรรม แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียน และการวัดประเมินผล ที่มุ่งพัฒนาคนและชีวิตให้เกิด ประสพการณ์เรียนรู้เต็มความสามารถ สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจและความต้องการของผู้เรียน^{๔๕} ดังจะเห็นได้จากการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับพัฒนาการและวุฒิภาวะของผู้เรียน โดยที่พระพุทธเจ้าทรงเทียบความพร้อมในการศึกษาเล่าเรียนของบุคคลเข้ากับบัวสี่เหล่า และทรงจำแนกประเภทของบุคคลที่จะเข้ารับการศึกษอบรมไปตามจริต ๖ และที่สำคัญมากก็คือ พระพุทธเจ้าทรงมุ่งให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเองดังพุทธพจน์ที่ว่า “เธอทั้งหลายต้องทำความเพียร เภากิเลสเอง พระตถาคตเจ้าเป็นแต่ผู้บอกทาง”^{๔๖}

^{๔๕}คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๓), หน้า ๒๐.

^{๔๖}ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๐/๕๑.

บุคลากรที่ได้รับการพัฒนาแล้วก็จะได้รับการจัดสรรภาระหน้าที่ให้ปฏิบัติงานภายในองค์กรตามความรู้ความสามารถ ดังที่พระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งเป็นเอตทัคคะในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว

การบริหารงานบุคคลในพระพุทธศาสนามีระบบการให้รางวัลและการลงโทษ ซึ่งเทียบได้กับการใช้พระเดชพระคุณในสมัยปัจจุบันนั่นคือ ใครทำดีก็ควรได้รับการยกย่อง ใครทำผิดก็ควรได้รับการลงโทษดังพระบาลีที่ว่า “นิคฺคณฺเห นิคฺคหารหํ ปคฺคณฺเห ปคฺคหารหํ ชมฺมณฺโณ ชมฺมณํ ยกฺกยํณํ ยกฺกยํณํ”^{๔๗} เราจะเข้าใจระบบการให้รางวัลและการลงโทษได้ดีจากเรื่องต่อไปนี้ในเกสียสูตร^{๔๘}

วันหนึ่ง สารธัมมิกัมมาชื่อนายเกสียเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วทูลถามว่า พระพุทธเจ้า ทรงมีวิธีฝึกคนอย่างไร พระพุทธเจ้าทรงย้อนถามว่า นายเกสียมีวิธีฝึกม้าอย่างไร นายเกสียกราบทูลว่า เขาใช้ ๓ วิธี คือ วิธีนุ่มนวล วิธีรุนแรง วิธีผสมผสาน คือ มีทั้งความนุ่มนวลและรุนแรง

พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า ถ้าใช้ ๓ วิธีแล้วไม่ได้ผลจะทำอย่างไร

นายเกสียกราบทูลว่า ถ้าฝึกไม่ได้ผลก็ฆ่ามันทิ้งเสีย เพราะปล่อยไปก็ทำให้เสียชื่อสถาบันเกสียวิทยา

พระพุทธเจ้าตรัสว่า พระองค์ทรงใช้ทั้ง ๓ วิธีฝึกคนเหมือนกันคือ ใช้วิธีนุ่มนวลกับคนที่ควรให้กำลังใจ ใช้วิธีรุนแรงกับคนที่ควรตำหนิห้ามปราม และใช้วิธีผสมผสานกับคนที่ควรยกย่องเมื่อถึงคราวต้องยกย่องและตำหนิเมื่อถึงคราวต้องตำหนิ

นายเกสียทูลถามว่า ถ้าใช้ ๓ วิธีแล้วไม่ได้ผลจะทำอย่างไร

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ก็มีการฆ่าทิ้งเหมือนกัน

นายเกสียทูลถามว่า การฆ่าไม่สมควรสำหรับสมณะมิใช่หรือ

พระพุทธเจ้าทรงอธิบายว่า ในวินัยของพระอริยเจ้า การฆ่าหมายถึงการเลิกว่ากล่าวสั่งสอน คนที่พระพุทธเจ้าเลิกว่ากล่าวสั่งสอนย่อมหมดโอกาสเจริญเติบโตในทางธรรม

สรุปได้ว่า การบริหารงานบุคคลในพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้คณะสงฆ์ในการให้การอุปสมบทแก่กุลบุตรตามแบบบัญญัติจตุตถกรรม แล้วเมื่อบุคลากรได้รับการพัฒนาแล้วก็จะได้รับการจัดสรรภาระหน้าที่ให้ปฏิบัติงานภายในองค์กรตามความรู้ความสามารถตามที่พระพุทธองค์ทรงแต่งตั้งให้เป็นเอตทัคคะในด้านต่าง ๆ นั่นเอง

^{๔๗} ญ. ขา. (ไทย) ๒๗/๒๔๔๒/๕๓๑.

^{๔๘} วจ. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๑๑/๑๕๐.

ง. พุทธวิธีในการอำนวยการ

การอำนวยการให้เกิดการดำเนินงานในพระพุทธศาสนาต้องอาศัยภาวะผู้นำเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะไม่มีระบบการใช้กำลังบังคับให้ปฏิบัติตามผู้นำในพระพุทธศาสนา การที่สมาชิกจะทำตามคำสั่งของผู้บริหารหรือไม่จึงขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำในผู้บริหารเป็นสำคัญ

อะไรคือความแตกต่างระหว่างผู้บริหารกับผู้นำ

ผู้บริหาร คือ ผู้ที่ทำให้คนอื่นทำงานตามที่ผู้บริหารต้องการ

ผู้นำ คือ ผู้ที่ทำให้คนอื่นต้องการทำงานตามที่ผู้นำต้องการ

ดังนั้น ผู้บริหารเชิงพุทธต้องมีภาวะผู้นำ คือ มีความสามารถในการจูงใจให้คนเกิดความต้องการอยากปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บริหาร

บุคคลที่จะเป็นผู้บริหารต้องมีคุณสมบัติสำคัญ ๒ ประการดังกล่าวมาแล้ว คือ อัตตหิตสมบัติ หมายถึงความเพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติส่วนตัวที่เหมาะสมกับการเป็นผู้นำ และ ประหิตปฏิบัติ หมายถึงความมีน้ำใจในการปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมและองค์กรของตน

พระพุทธเจ้าทรงเพียบพร้อมด้วยอัตตหิตสมบัติและประหิตปฏิบัติจึงสามารถใช้ภาวะผู้นำบริหารกิจการพระพุทธศาสนาให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี อัตตหิตสมบัติที่สำคัญในการบริหารของพระพุทธเจ้าก็คือความสามารถในการสื่อสารกับคนทั่วไป ในการสื่อสารเพื่อการบริหารแต่ละครั้งพระพุทธเจ้าทรงใช้หลัก ๔ ส.^{๔๙} ซึ่งคำอธิบายเชิงประยุกต์เข้ากับการบริหารดังต่อไปนี้

๑. สันทิสสนา (แจ่มแจ้ง) หมายถึง อธิบายขั้นตอนของการดำเนินงานได้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้งช่วยให้สมาชิกปฏิบัติตามได้ง่าย

๒. สมาทพนา (จูงใจ) หมายถึง อธิบายให้เข้าใจและเห็นชอบกับวิสัยทัศน์จนเกิดศรัทธาและความรู้สึกว่าต้องฝ่าฟันให้ไกลและไปให้ถึง

๓. สมุตเตชนา (แก้แค้น) หมายถึง ปลุกใจให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและมีความกระตือรือร้นในการดำเนินการไปสู่เป้าหมาย

๔. สัมปหังสนา (ร่าเริง) หมายถึง สร้างบรรยากาศในการทำงานร่วมกันแบบกัลยาณมิตร ซึ่งจะส่งเสริมให้สมาชิกมีความสุขในการทำงาน

^{๔๙}ที.สี. (ไทย) ๙/๑๙๘/๑๖๑.

ความสามารถในการจูงใจคนของพระพุทธเจ้า ตรงกับพระสมัญญาว่า ตถาคต หมายถึง คนที่พวย่างไรแล้วทำอย่างนั้น^{๕๐} พระพุทธเจ้าทรงมีภาวะผู้นำสูงมากเพราะทรงสอนให้รู้ (ยถาวาที) ทำให้ดู (ตถาการี) และอยู่ให้เห็น (ยถาวาที ตถาการี)

ยิ่งไปกว่านั้น การสั่งการแต่ละครั้งของพระพุทธเจ้าเป็นที่ยอมรับได้ง่ายเพราะไม่ทรงใช้วิธีเผด็จการ แต่ทรงใช้วิธีการแบบธรรมาธิปไตย ดังที่พระพุทธเจ้าทรงจำแนกแรงจูงใจในการทำ ความดี ซึ่งเรียกว่า อธิปไตย ๓ ประการ คือ^{๕๑}

๑. อัตตาธิปไตย การทำความดีเพราะยึดผลประโยชน์หรือความพอใจของตนเป็นที่ตั้ง
๒. โลกาธิปไตย การทำความดีเพราะต้องการให้ชาวโลกยกย่อง นั่นคือ ยึดทัศนคติหรือคะแนนนิยมจากคนอื่นเป็นที่ตั้ง
๓. ธรรมาธิปไตย การทำความดีเพื่อความดี ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ นั่นคือยึดธรรมคือหน้าที่เป็นสำคัญ

แม้พระพุทธเจ้าจะประกาศว่า พระองค์เป็นธรรมราชา แต่ก็ไม่ทรงใช้อำนาจเบ็ดเสร็จโดยลำพังพระองค์เองตามแบบราชาธิปไตย ในสมัยนั้นพระพุทธเจ้าทรงกระจายอำนาจในการบริหารให้กับคณะสงฆ์ดังกล่าวมาแล้ว ทั้งนี้เพราะแรงจูงใจในการบริหารของพระพุทธเจ้าผู้หมดกิเลสแล้ว ย่อมไม่ใช่เพื่อความยิ่งใหญ่ส่วนพระองค์ การบริหารของพระพุทธเจ้าจึงไม่ใช่อัตตาธิปไตย นอกจากนี้พระพุทธเจ้าก็ไม่ได้ทรงบริหารกิจการพระศาสนาไปตามค่านินทา และสรรเสริญของชาวโลก การบริหารของพระองค์จึงไม่ใช่โลกาธิปไตย พุทธวิธีบริหารเป็นธรรมาธิปไตย เพราะพระพุทธเจ้าทรงยึดธรรมคือ หลักการสร้างประโยชน์สุขเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงหลักการบริหารของพระองค์ไว้ว่า

“พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรมสักการธรรม เคารพธรรม ยำเกรงธรรม มีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นตรา เป็นธรรมาธิปไตย ทรงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองที่เป็นธรรม”^{๕๒}

เพราะเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงยึดหลักธรรมาธิปไตยนี้เอง จึงไม่มีการตั้งใครเป็นศาสดาสืบต่อจากพระองค์ ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระอานนท์ทูลถามว่า จะทรงตั้งใครเป็นศาสดาสืบต่อจากพระองค์หรือไม่ พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า จะไม่ทรงตั้งใครเป็นศาสดาสืบต่อ

^{๕๐}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๑/๒๕๕.

^{๕๑}อง.ตัก. (ไทย) ๒๐/๔๗๙/๑๘๖.

^{๕๒}อง.ตัก. (ไทย) ๒๐/๔๕๓/๑๓๙.

จากพระองค์ ทั้งนี้เพราะทรงประสงค์จะให้คณะสงฆ์ปกครองกันเองโดยยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครองดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วจะเป็นศาสดาของพวกเขาเมื่อเราล่วงลับไป”^{๕๓}

ภายหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วไม่นาน พระมหากัสสปะได้ปฏิบัติตามพุทธพจน์นี้โดยเรียกประชุมพระอรหันต์ ๕๐๐ รูป เพื่อสังคายนาพระธรรมวินัยให้เป็นหมวดหมู่สำหรับใช้เป็นหลักอ้างอิงในการบริหารกิจการพระศาสนา นับแต่นั้นมาการบริหารกิจการพระศาสนากียึดพระธรรมวินัยในพระไตรปิฎกเป็นหลัก โดยมีคณะสงฆ์เป็นองค์กรบริหารสูงสุดสืบต่อมาจนทุกวันนี้

สรุปได้ว่า พุทธวิธีการอำนวยการ เป็นการอำนวยการให้เกิดการดำเนินงานในพระพุทธศาสนาซึ่งต้องอาศัยภาวะผู้นำที่สำคัญ ไม่มีระบบการใช้กำลังบังคับให้ปฏิบัติตามผู้นำซึ่งจะเห็นได้จากการที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงใช้อำนาจเบ็ดเสร็จโดยลำพังพระองค์เองตามแบบราชาธิปไตย แต่ทรงยึดธรรมคือหลักการสร้างประโยชน์สุขเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญหรือธรรมาธิปไตยนั่นเอง

จ. พุทธวิธีในการกำกับดูแล

การกำกับดูแลเป็นการควบคุมสมาชิกภายในองค์กรให้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญแก่การกำกับดูแลคณะสงฆ์เป็นอย่างยิ่ง ดังที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อให้พระสงฆ์ใช้เป็นมาตรฐานควบคุมความประพฤติให้เป็นแบบเดียวกัน พระพุทธเจ้าทรงให้เหตุผลในการบัญญัติพระวินัยไว้ ๑๐ ประการ เช่น เพื่อความผาสุกแห่งคณะสงฆ์ เพื่อข่มบุคคลผู้ร้ายางาย เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสื่อมเสียทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา^{๕๔}

การบัญญัติพระวินัยเป็นเครื่องช่วยให้พระสงฆ์มีวินัยในตนเองและมีเกณฑ์ในการประเมินตนเอง เมื่อเห็นว่าตนทำผิดพลาดไปจาก มาตรฐานความประพฤติที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ ไว้ และความผิดพลาดนั้นไม่ร้ายแรงถึงขนาดต้องถูกขับออกจากหมู่คณะ หรือขาดจากความเป็นภิกษุพระสงฆ์ แต่ละรูปจะสารภาพความผิดพลาดต่อเพื่อนพระสงฆ์ด้วยกัน พิธีสารภาพเรียกว่า การแสดงอาบัติซึ่งลงท้ายด้วยคำมั่นสัญญาว่า จะไม่ทำผิดอย่างนั้นอีกต่อไป (น ปุณฺณว กริสฺสามิ)

เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจให้พระสงฆ์ปฏิบัติตามพระวินัยที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว พระพุทธเจ้าทรงกำหนดให้พระภิกษุนำศีลสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้เหล่านั้นมาสวดให้กันและกันฟังทุกกึ่งเดือนใน

^{๕๓}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๗๗/๑๔๐.

^{๕๔}วิ.ม.ห. (ไทย) ๑/๒๐/๓๗.

วันพระ ๑๕ ค่ำ ประเพณีปฏิบัตินี้เรียกว่าการสวดปาฏิโมกข์ ในตอนจบของศีลสิกขาบทแต่ละข้อ ผู้สวดก็จะถามที่ประชุมสงฆ์ว่า “กัจจิตถ ปริสุทธา ท่านทั้งหลายบริสุทธฺิในศีลสิกขาบทนี้แล้วหรือ”^{๕๕}

ยิ่งไปกว่านั้น พระพุทธเจ้ายังได้ทรงบัญญัติให้พระภิกษุทำการปวารณาต่อคณะสงฆ์ในวันออกพรรษา การปวารณาหมายถึง การอนุญาตให้ว่ากล่าวตักเตือนซึ่งกันและกันด้วยคำว่า “ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าขอปวารณาต่อสงฆ์ เพราะเห็นก็ดี เพราะได้ยินก็ดี เพราะสงสัยก็ดี ขอท่านทั้งหลายจงอาศัยความกรุณาว่ากล่าวข้าพเจ้า เมื่อข้าพเจ้าเห็นว่าผิดพลาด ก็จักแก้ไขปรับปรุงตัวเอง”^{๕๖}

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้แสดงว่า พระพุทธเจ้าทรงกำหนดวิธีการในการกำกับดูแลเพื่อให้พระสงฆ์มีวินัยในตนเอง มีการประเมินตนเองและมีการกระจายอำนาจให้คณะสงฆ์กำกับดูแลกันเอง

ในกรณีที่เกิดข้อพิพาทขัดแย้ง ซึ่งเรียกว่าอธิกรณ์ขึ้นในองค์กรสงฆ์ อันเนื่องมาจากพระสงฆ์บางรูปไม่ยอมรับการกำกับดูแลนั้น พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติวิธีระงับอธิกรณ์ซึ่งเรียกว่าอธิกรณ์สมณะ ๗ ประการ^{๕๗} ตัวอย่างเช่น

สัมมุขาวินัย คือ วิธีระงับข้อพิพาทด้วยการที่คณะสงฆ์ประชุมพร้อมกันพิจารณาข้อกล่าวหาของฝ่ายโจทก์และคำแก้ต่างของฝ่ายจำเลยแล้วตัดสินโดยยึดหลักพระธรรมวินัย

เยภุยยสิกา คือ วิธีระงับข้อพิพาทโดยให้ที่ประชุมสงฆ์ออกเสียงชี้ขาด ฝ่ายที่ได้รับเสียงสนับสนุนข้างมากเป็นฝ่ายชนะ

ติณวัตถารกะ คือ วิธีระงับข้อพิพาทด้วยการประนีประนอมยอมความ โดยที่คู่กรณีตกลงเลิกกันไปไม่ต้องมีการชำระสะสางให้มากเรื่องเหมือนเอาหม้อมากลบทับปัญหาไว้

สรุปได้ว่า พุทธวิธีในการกำกับดูแลความประพฤติของพระสงฆ์ที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้นั้น เป็นหลักประกันความมั่นคงและความบริสุทธิ์ผุดผ่องของคณะสงฆ์ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “เปรียบเหมือนมหาสมุทร ไม่ร่วมกับซากศพที่ตายแล้ว ซากศพที่ตายแล้วใดมีอยู่ในมหาสมุทร มหาสมุทรย่อมนำซากศพที่ตายแล้วนั้นไปสู่ฝั่ง ชัดขึ้นบกโดยพลัน บุคคลใดเป็นผู้ที่ศีล มีธรรมลามก มีความประพฤติไม่สะอาด น่ารังเกียจ สงฆ์ย่อมไม่ร่วมกับบุคคลนั้น ย่อมประชุมกันยกเธอออกไปเสียโดยพลัน ถึงแม้เธอนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ก็จริง ถึงอย่างนั้นเธอก็ชื่อว่าไกลจากสงฆ์และสงฆ์ก็ไกลจากเธอ”^{๕๘}

^{๕๕}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๐๐/๒๒๐.

^{๕๖}วิ.มหา. (ไทย) ๔/๒๒๖/๓๑๔.

^{๕๗}วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๗๙/๕๗๑.

^{๕๘}วิ.จุ. (ไทย) ๗/๔๕๙/๒๘๙.

๒.๓.๓ หลักธรรมสำหรับการบริหาร

คุณธรรมที่นักบริหารพึงมี คือ อปรีหานิยธรรม ^{๕๙} ของกษัตริย์วัชชี หรือ วัชชีอปรินิยธรรม ๗ ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง

๑. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์

๒. พ้องเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ ข้อนี้แปลอีกอย่างหนึ่งว่า : พร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลาย

๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม

๔. ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง

๕. บรรดากุลสตรีกุลกุมารทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรืออดคร่ำครวญใจ

๖. เคารพสักการบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่าง ๆ) ของวัชชี (ประจำชาติ) ทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป

๗. จัดให้ความอารักขา ค้ำครอง ป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้เกินความกว้าง หมายถึง บรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่า ขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมีได้มา พึงมาสู่แคว้นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแคว้นแคว้นโดยผาสุก

อปรีหานิยธรรม ๗ ประการนี้ พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่เจ้าวัชชีทั้งหลายผู้ปกครองรัฐโดยระบอบสามัคคีธรรม ซึ่งรัฐคู่อริยอมรับ เมื่อชาววัชชียังปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ จะเอาชนะด้วยการรบไม่ได้ นอกจากจะการใช้การเกลี้ยกล่อมหรือแยกให้แตกสามัคคี^{๖๐}

นักบริหารแบบธรรมาธิปไตยควรยึดหลักธรรมในการบริหารที่เรียกว่า พละ ๔ ประการ คือ^{๖๑}

^{๕๙}อง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๑๐/๑๘.

^{๖๐}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๑๑ – ๒๑๒.

^{๖๑}อง.นวก. (ไทย) ๒๓/๕/๗๘๒.

๑. ปัญญาพละกำลังความรู้หรือความฉลาด
๒. วิริยพละกำลังแห่งความเพียร
๓. อนวัชชพละกำลังการงานที่ไม่มีโทษหรือความสุจริต
๔. สังคหพละกำลังการสงเคราะห์ หรือมนุษยสัมพันธ์

พละหรือกำลังแห่งคุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ ช่วยทำให้นักบริหารปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ นักบริหารจะสามารถวางแผน จัดองค์การ แต่งตั้งบุคลากร อำนาจการและควบคุมได้ดีต้องมีความฉลาด ขยัน สุจริต และมนุษยสัมพันธ์ ยิ่งเขามีคุณธรรมทั้ง ๔ ข้อนี้ เพิ่มมากขึ้นเท่าใด ก็ยิ่งทำงานได้มีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น ตรงกันข้ามถ้าใครคนใดขาดคุณธรรมทั้ง ๔ ประการ แม้เพียงบางข้อ เขาก็เป็นนักบริหารที่ดีไม่ได้^{๖๒}

บุคคลเป็นนายหรือผู้เป็นหัวหน้าควรปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาของตนด้วยสถาน ๕ คือ^{๖๓}

๑. จัดการงานให้ทำตามสมควรแก่กำลัง คือ ความรู้ ความสามารถ ความคิด ฝีมือของเขา ให้เขาทำงานที่เขาถนัด สามารถแสดงความสามารถออกมาได้อย่างเต็มที่ โดยเขามีความภาคภูมิใจ และผลงานนั้นจะเป็นประโยชน์แก่อุปการะของงาน
๒. ด้วยการให้อาหารและรางวัล คือ ค่าตอบแทนในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเงินเดือน เป็นโบนัส หรือเป็นของขวัญตามสมควรแก่กาล แก่โอกาส ให้เขามีความรู้สึกรู้ว่ามีความคุ้มค่าในการทำงานด้วยกัน
๓. ให้การรักษาพยาบาลในเวลาเจ็บไข้ คือ การให้สวัสดิการในด้านต่าง ๆ แก่คนผู้เป็นลูกน้องของตน ในยามเจ็บไข้ได้ป่วยก็ให้การดูแลเอาใจใส่ สงเคราะห์ด้วยคำยา หรือด้วยการเยี่ยมเยียน เป็นต้น
๔. ด้วยการแจกของมีรสแปลกประหลาดให้กิน ในกรณีพิเศษ ในโอกาสพิเศษ หรือมีของพิเศษมาก็ให้ของขวัญ ให้รางวัล ให้เป็นสินน้ำใจแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาของตน
๕. ด้วยการปล่อยในสมัย เปิดโอกาสให้มีเวลาพักผ่อนจากกิจการงาน เช่น โอกาสพิเศษในคราวที่ควรแก่การพักผ่อน อย่างที่ยึดถือปฏิบัติกัน

^{๖๒}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๔๔ – ๔๕.

^{๖๓}พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), **นิเทศธรรม (ส่องสว่างกลางใจ)**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทแปดสิบเจ็ด จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๒๗๙ – ๒๘๑.

คนที่เป็นผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา เป็นคนงาน เป็นพนักงาน เจ้าหน้าที่ เมื่อสมัครใจเข้าไปเกี่ยวข้องกับธุรกิจหน่วยงานเหล่านั้น เป็นต้น แล้วทรงสั่งสอนไว้ ๕ ประการ คือ

๑. ลูกขึ้นทำงานก่อนนายของตน แม้จะเป็นการทำงานก่อนเวลาไปบ้าง ก็แสดงให้เห็นถึงความเอื้อเฟื้อไมตรีจิตและความตั้งใจทำงาน

๒. เลิกงานทีหลังนาย ถ้างานยังไม่เสร็จ แม้เวลาเลิกงานมาถึงแล้ว ก็พร้อมที่จะทำให้เสร็จไป

๓. ถือเอาแต่ของที่นายให้ นี่หมายถึง มีความซื่อตรง ไม่มีการยกยอกถ่ายเท หรือยกยอกสิ่งที่ตนไม่ควรจะได้ หรือไม่มีสิทธิที่จะได้

๔. ทำงานการให้ดีขึ้น คือ พัฒนาความรู้ ความสามารถ ฝีมือของตนเองให้ดีขึ้น เพื่อความเจริญก้าวหน้าของตน ของการงาน

๕. นำคุณของนายไปสรรเสริญในที่นั้น ๆ การเป็นนายกับลูกน้อง หรือผู้บังคับบัญชา กับผู้ใต้บังคับบัญชาก็ตาม เป็นเรื่องของการอยู่ร่วมกันอย่างมีความเป็นกัลยาณมิตรกัน ความรู้สึกของมิตรกับมิตรจึงต้องเป็นความรู้สึกที่ดี การพูดจึงต้องพูดในทางที่ดี ซึ่งออกจะเป็นการขัดกับความรู้สึกของคนทั่ว ๆ ไป เพราะตามปกติแล้ว ลูกน้องมักชอบนินทาเจ้านาย นักเรียนมักนินทาครู อาจารย์ ลูกวัดมักนินทาสมภาร เป็นต้น แต่ละค่อนั้นแสดงให้เห็นถึงการขาดความจริงใจ บริสุทธิ์ต่อกัน

ก. คุณลักษณะของนักบริหาร^{๖๔}

๑. สัสสมณะ ความฉลาดในการบำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหาร ส่งเสริมการเกษตร

๒. ปุริสเมธะ ความฉลาดในการบำรุงข้าราชการ รู้จักส่งเสริมคนดีมีความสามารถ

๓. สัมมาปาสะ ความรู้จักผูกผสานรวมใจประชาชนด้วยการส่งเสริมอาชีพ เช่น ให้คนจนกู้ยืมทุนไปสร้างตัวในพาณิชยกรรม เป็นต้น

^{๖๔}พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๑๖๘ – ๑๖๙.

๔. วาขเปยยะ หรือ วาจาเปยยะ ความมีวาจาอันดูดีมีน้ำใจ น้ำคำควรดื่ม คือ รู้จักพูด รู้จักปราศรัย ไพเราะ สุภาพนุ่มนวล ประกอบด้วยเหตุผล มีประโยชน์ เป็นทางแห่งสามัคคี ทำให้เกิดความเข้าใจอันดี และความนิยมเชื่อถือ

คุณธรรมของผู้บริหารไว้ว่า ภิกษุเจ้าอาวาสหรือสมภาร ผู้เป็นหัวหน้า เป็นผู้นำของสงฆ์ สามเณร และคฤหัสถ์ที่มีอยู่ในวัด จึงมีความสำคัญที่สุดต่อความเจริญรุ่งเรืองสันติสุขและความมั่นคงของวัดที่จะเป็นผู้บริหารกิจการของวัด การปกครองบังคับบัญชา การดูแล การแนะนำ ให้สำเร็จด้วยดี มีประสิทธิภาพสูง จะต้องประกอบด้วย

๑. เป็นผู้ทรงศีลธรรม คือ เป็นผู้ได้รับการอบรมการกาย อบรมศีล อบรมจิต และอบรมปัญญาด้วยปริยัติศีลธรรม ปฏิบัติศีลธรรม คือสมณวิปัสสนากัมมัฏฐาน

๒. เป็นผู้มีกิจการงานสะอาด คือ เป็นผู้ไม่มีความประพฤติปฏิบัติตนนอกรัตนอรอยของสมณะ

๓. เป็นผู้ฉลาดในอุบายแห่งการเจริญและทางเสื่อม คือ เป็นผู้ฉลาดทั้งทางโลกและทางธรรมดำเนินชีวิตตนไปแต่ในทางเจริญ ละเว้นทางเสื่อมด้วยปัญญาอันเห็นชอบ

๔. เป็นผู้มองเห็นการณ์ไกล ในการสืบทอดการบริหาร การปกครอง คือ จะต้องระลึกอยู่เสมอว่า บัดนี้เรากำลังแบกภาระ และจักต้องปลงภาระให้แก่ผู้อื่นต่อไปในกาลข้างหน้าจักต้องมีธรรมทายาท เป็นผู้สืบทอดกิจการบริหารและการปกครอง

๕. เป็นผู้มียุคลิขของความเป็นผู้นำ คือ เป็นกัลป์ยานมิตรผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล สุตะ จารณะ วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา เป็นผู้รอบรู้ทั้งคดีทางโลกและคดีทางธรรมด้วยศีลธรรม ๓ แล้วแนะนำสั่งสอน อบรมหมู่คณะให้ศึกษาและปฏิบัติพระสัทธรรมที่สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ดีแล้ว ด้วยกัลยาณมิตร คือ

๕.๑. ปิโย เป็นผู้น่ารัก คือ มีจิตก่oprด้วยเมตตา กรุณา พรหมวิหาร ไม่ผูกพยาบาท รู้จักให้อภัย เป็นที่สบายใจแก่ผู้เข้าพบหา หรือผู้อยู่ในปกครอง

๕.๒. ครุ เป็นผู้น่าเคารพบูชา เป็นที่พึ่งอาศัย เป็นที่พึ่งทางใจ อบอุ่นใจแก่ศิษยานุศิษย์ผู้อยู่ในปกครอง

๕.๓. ภาวนีโย เป็นผู้คนน่าเจริญใจ ด้วยว่าเป็นผู้ได้อบรมตนมาดีแล้ว ควรแก่การยอมรับนับถือ เป็นเยี่ยงอย่าง เป็นผู้อันใคร ๆ เอยอ้างถึงได้สนิทใจ

๕.๔. วัตตา เป็นผู้รู้จักพูดจาโดยมีเหตุผลและหลักการ คือ รู้จักชี้แจงแนะนำ ให้ผู้อื่นเข้าใจได้ดี แจ่มแจ้ง เป็นครูที่ดี เป็นที่ปรึกษาที่ดี แก่ศิษยานุศิษย์หรือผู้มาคบค้าสมาคมด้วยตามฐานะ

๕.๕ วณักขโม คือ เป็นอดทนต่อถ้อยคำที่ล่วงเกิน วิพากษ์วิจารณ์ ชกถาม หรือเสนอแนะ ข้อปรึกษาหารือ หรือข้อแนะนำต่าง ๆ

๕.๖ คัมภีรญาณจะ กถา กัตตา คือ เป็นผู้สามารถแถลงชี้แจงเรื่องที่ลึกซึ้ง หรือเรื่องที่ยุ่ยาก ซับซ้อนให้เข้าใจได้ สามารถแนะนำสั่งสอนพระธรรมวินัยที่ลึกซึ้งได้ โดยถูกต้องและตรงประเด็น

๕.๗ โน จัญฐานะ นิโยชเย คือ เป็นผู้ไม่ชักนำในอฐานะ คือ ไม่ชักจูงไปในทางเสื่อมหรือไปในทางที่เหลวไหล ไร้สาระ

๖. เป็นผู้มีสัพปุริสธรรม คือ มีธรรมของสัตบุรุษ คนดี มีศีลธรรม

๗. เป็นผู้มีความบุคลิกภาพที่ดี คือ งามอย่าง แกล้วกล้าในสมาคม อย่างคนมีศีลธรรม

๘. เป็นผู้มีความมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และเป็นผู้มีวาจาดี คือ กล่าวแต่ความจริง มีประโยชน์

๙. มีปัญญาดี คือ มีความรอบรู้ทั้งคดีโลกและคดีธรรมพอสมควร

๑๐. เป็นผู้มีความวิสัยทัศน์กว้างไกล รู้จักพิจารณาเหตุสังเกตผล คือ มีทิวทัศน์ (ความเห็น) ที่ถูกต้องด้วยปัญญาที่แจ่มแจ้ง

๑๑. เป็นผู้มีความคิดริเริ่ม มีความคิดสร้างสรรค์ คือ เป็นผู้มีความสำนึกในหน้าที่รับผิดชอบตนเอง

๑๒. เป็นผู้มีความคุณธรรมของนักบริหารปกครองที่ดี คือ เป็นผู้ปกครองและบริหารหมู่คณะด้วยหลักธรรมาภิบาล ๔ คือ^{๖๕}

๑๒.๑ ความถูกต้อง

๑๒.๒ ความเหมาะสม

๑๒.๓ ความบริสุทธิ์และโปร่งใส

๑๒.๔ ความยุติธรรม

หลักการปกครองและการบริหารจัดการเชิงพุทธไว้ว่า หลักการครองตน หลักการครองคน และหลักการครองงาน กล่าวคือ

^{๖๕}พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล), การบริหารวัด, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙๒ – ๑๙๘.

หลักการครองตน คือ การสำรวมระวังรักษาดนให้ดำรงอยู่แต่ในคุณความดี เพื่อให้การดำเนินชีวิตของตนไปในทางที่ดีที่ชอบ กอปรด้วยสารประโยชน์เพื่อให้ถึงความสำเร็จ ความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุขแห่งชีวิตยิ่ง ๆ ขึ้นไป (และถ้าจะกล่าวถึงเป้าหมายชีวิตสูงสุด ก็คือถึงมรรคผล นิพพาน ที่สิ้นสุดแห่งทุกข์ทั้งปวง และเป็นบรมสุขอย่างถาวร) มิให้ตกไปในที่ชั่ว คือ มิให้เป็นไปในทางที่ไม่ดีไม่ชอบและไม่ประกอบด้วยสารประโยชน์ อันจะเป็นเหตุให้ถึงความเสื่อม หรือถึงความล้มเหลวแห่งชีวิต และจะเป็นเหตุให้เป็นโทษเป็นความทุกข์เดือดร้อนในภายหลังได้

หลักการครองคน คือ หลักธรรมประจำใจที่จะผูกใจผู้อื่นให้สมัครรักใคร่นับถือกันสนิทสนมกลมเกลียวกัน ให้มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันตามฐานะและโดยธรรม

หลักการครองงาน คือ หลักธรรมหรือข้อปฏิบัติตามคำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้ถึงความสำเร็จ ความเจริญก้าวหน้า และความมั่นคงในหน้าที่กิจการงานโดยชอบ และ/หรือในการประกอบสัมมาอาชีพะ ซึ่งย่อมยังผลให้ผู้ปฏิบัติได้ถึงความเจริญ และสันติสุขในชีวิต^{๖๖}

นักบริหารแบบธรรมาธิปไตยควรยึดหลักธรรมในการบริหารที่เรียกว่า พละ ๔ ประการ คือ^{๖๗}

๑. ปัญญาพละ กำลังความรู้หรือความฉลาด
๒. วิริยพละกำลังแห่งความเพียร
๓. อดวิชชพละกำลังการงานที่ไม่มีโทษหรือความสุจริต
๔. สังคหพละกำลังการสงเคราะห์ หรือมนุษยสัมพันธ์

พละหรือกำลังแห่งคุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ ช่วยทำให้นักบริหารปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ นักบริหารจะสามารถวางแผน จัดองค์การ แต่งตั้งบุคลากร อำนวยการ และควบคุมได้ดีต้องมีความฉลาด ขยัน สุจริต และมนุษยสัมพันธ์ ยิ่งเขามีคุณธรรมทั้ง ๔ ข้อนี้เพิ่มมากขึ้นเท่าใด ก็ยิ่งทำงานได้มีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น ตรงกันข้ามถ้าใครคนใดขาดคุณธรรมทั้ง ๔ ประการ แม้เพียงบางข้อ เขาก็เป็นนักบริหารที่ดีไม่ได้^{๖๘}

^{๖๖}พระภิกษุสงฆ์วิสุทธินุคณ (เสริมชัย ชยมงคล), **รวมปาฐกถาธรรม ๒๑ เรื่อง** (เล่ม ๓), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ เอช ที พี เพชร จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๖๗๓ – ๖๗๔.

^{๖๗}อง.นวก. (ไทย) ๒๓/๕/๗๙๒.

^{๖๘}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, หน้า ๔๔-๔๕.

คุณสมบัติของผู้นำหรือผู้บริหารที่ดี พอสรุปได้ดังนี้^{๖๙}

ผู้นำหรือผู้บริหารที่ดีพึงมีคุณลักษณะ ๓ ประการ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในทุติยปาปณิกสูตร^{๗๐} ซึ่งเป็นคุณสมบัติของผู้นำและผู้บริหารที่สามารถทำให้ดำเนินกิจการงานทุกอย่างได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ได้ ได้แก่

๑. จักขุมา เป็นผู้ที่มีปัญญามองการณ์ไกล
๒. วิรุโธ เป็นผู้รอบรู้ในการจัดการกิจการงานทุกอย่างอย่างถูกต้อง
๓. นิสสยสัมปันโน คือ เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

คุณธรรมที่นักบริหารพึงมี คือ อปริหานิยธรรม ๗ ของกษัตริย์วัชชี หรือวัชชีอปริหานิยธรรม ๗^{๗๑} ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง

๑. หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์
๒. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ ข้อนี้แปลอีกอย่างหนึ่งว่า : พร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลาย
๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม
๔. ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง
๕. บรรดากุลสตรีกุลกุมารทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรืออดคร่ำขื่นใจ
๖. เคารพสักการบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดจนอนุสาวรีย์ต่าง ๆ) ของวัชชี (ประจำชาติ) ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป

^{๖๙}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘-๓๙.

^{๗๐}อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๕๓/๕๖.

^{๗๑}อง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๑๐/๑๘.

๗. จัดให้ความอารักขา ค้ำครอง ป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้ ก็นความกว้าง หมายถึงบรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่า ขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมีได้มา พึงมาสู่แวนแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแวนแคว้นโดยผาสุก

อภิธานิยธรรม ๗ ประการนี้ พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่เจ้าวัชชีทั้งหลายผู้ปกครองรัฐโดยระบอบสามัคคธรรมา ซึ่งรัฐคู่อริยอมรับว่า เมื่อชาววัชชียังปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ จะเอาชนะด้วยการรบไม่ได้ นอกจากจะการใช้การเกลี้ยกล่อมหรือยุแหย่ให้แตกสามัคคี^{๗๒}

การเป็นหัวหน้าหรือผู้นำที่ดี ว่าพึงต้องมีหลักปฏิบัติ ไว้ในหนังสือ “ภาวะผู้นำ” พอสรุปได้ดังนี้^{๗๓}

๑. ผู้นำที่ดีพึงยึดหลักพรหมวิหาร ๔^{๗๔} ในทางปฏิบัติเพื่อให้ผู้นำสามารถประสานงาน ประสานคน ได้อย่างมีคุณภาพ ทำให้สามารถดำเนินกิจการงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุ ผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

๒. ผู้นำที่ดีพึงยึดหลักธรรมาธิปไตย^{๗๕} ไม่มีอคติ เป็นผู้มีคุณธรรม เทียงตรงในการดำเนินกิจการงานเพื่อประโยชน์สุขแก่มวลชน สังคม และประเทศชาติอย่างยั่งยืนตลอดไป

๓. ผู้นำที่ดีพึงยึดธรรมของสัตบุรุษ คือ สัปปริสธรรม ๗^{๗๖} อันเป็นธรรมที่มีคุณสมบัติครบถ้วนแห่งการมีคุณสมบัติของการเป็นผู้นำที่ดีพร้อมทุกประการ คือ รู้หลักการ รู้จุดหมาย รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้ชุมชน และรู้บุคคล ดังนั้นผู้นำที่ยึดหลักสัปปริสธรรม ๗ ย่อมเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล รู้เป้าหมายการทำงานอย่างชัดเจน รู้การพัฒนาดตนเองอย่างสม่ำเสมอ รู้ความพอเหมาะพอดีในการดำเนินกิจกรรมทุกอย่างอย่างเหมาะสม รู้จักการประสานงานกับบุคคลต่าง ๆ อย่างถูกต้อง รู้การวางแผนงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์โลก มีคุณธรรม จริยธรรมในการทำงาน เพื่อประโยชน์สุขของมวลชน สังคม และประเทศชาติตลอดไป

^{๗๒}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๑๑-๒๑๒.

^{๗๓}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ภาวะผู้นำ: ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๑๙.

^{๗๔}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๗๑/๔๙.

^{๗๕}อง.ตึก. (ไทย) ๒๐/๔๐/๒๐๑.

^{๗๖}อง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๖๕/๑๔๓-๑๔๖.

คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร ไว้ว่า นักบริหารทุกประเภทตั้งแต่ระดับนานาชาติ ระดับชาติ ระดับท้องถิ่น ระดับองค์กร หน่วยงาน ครอบครัว ตลอดจนถึงตนเอง ควรมีวินัยและควรก่อให้เกิดวินัยในหมู่คณะที่ตนรับผิดชอบในฐานะผู้นำด้วย ในทางพระพุทธศาสนาวินัยสำหรับฆราวาสก็คือ ศีล ๕ ซึ่งการที่จะรักษาศีลให้ได้ผลดี ควรจะต้องมีเบญจธรรมประกอบด้วย ผู้บริหารที่ดีควรจะต้องมีวินัยดังกล่าว เพื่อที่จะนำหมู่คณะไปสู่การพัฒนาในระยะยาว ในการปฏิบัตินักบริหารนอกจากจะต้องรักษาศีล ๕ ให้บริสุทธิ์แล้วจะต้องมีธรรมอื่น ๆ ประกอบอีก เช่น ความยุติธรรม ซึ่งหมายถึงความเที่ยงตรง ไม่ผิดหรือบิดเบือนไปจากความจริง นักบริหารจะต้องประพฤติปฏิบัติให้ตรงตามนิยมของสังคมอยู่เสมอ โดยไม่มีอคติเข้ามาประกอบการตัดสินใจเป็นอันตราย อคติ^{๗๗} ได้แก่ ความลำเอียงมี ๔ ประการ คือ

๑. ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะรัก
๒. โมหาคติ ลำเอียงเพราะชัง
๓. โทสาคติ ลำเอียงเพราะเกลียด
๔. ภยาคติ ลำเอียงเพราะกลัว

และนอกจากนี้นักบริหารจะต้องมีธรรมประจำใจอีกประการหนึ่ง คือ ขันติ ความอดทน นักบริหารจะต้องมีความอดทนต่อสภาวะการณ์ต่าง ๆ ๓ ประการ คือ^{๗๘}

๑. อดทนต่อความลำบาก
๒. อดทนต่อความตรากตรำ
๓. อดทนต่อความเจ็บใจ

ธรรมข้อนี้ทำให้เกิดความงามทางจรรยา ทำให้ไม่มีพฤติกรรมอันทุจริตทั้งหลาย ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ เพราะสามารถอดทนต่อ โลกะ โทสะ โมหะ ได้เป็นอย่างดี

สรุปได้ว่า หลักธรรมสำหรับการบริหาร เป็นหลักธรรมของผู้บริหารที่จะทำให้การบริหารองค์การนั้น ๆ มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลที่ดี ควรมีอยู่ด้วยกันให้ครบทั้ง ๓ ด้าน คือ หลักธรรมในการดำรงตน เป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับผู้บริหาร หลักธรรมต่อเพื่อนร่วมงาน เป็นคุณธรรมเพื่อความดีงามแห่งสังคม ช่วยส่งเสริมชีวิตที่ดีร่วมกันระหว่างผู้บริหารกับเพื่อนร่วมงาน

^{๗๗}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๗๖/๑๖๙.

^{๗๘}ดูรายละเอียดใน นิธย์ สัมมาพันธ์, การบริหารเชิงพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียน สโตร์, ๒๕๒๙),

และหลักธรรมในการปฏิบัติงาน จะเป็นคุณธรรมที่มีประโยชน์ต่อการทำงาน การปกครองโดยช่วยจัด และคุ้มครองชีวิตที่ดีร่วมกัน นอกจากนี้ ยังต้องมีความอดทนทั้งสภาวะการณ์ต่าง ๆ คือ อดทนต่อความ ลำบาก ตรากตรำ ความเจ็บใจ ซึ่งหากผู้บริหารคนใดสามารถปฏิบัติตามหลักธรรมดังกล่าวได้ ก็จะสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พุทธวิธีการบริหาร ตามความหมายทางวิชาการ หมายถึง การดำเนินงานเพื่อให้บรรลุ จุดมุ่งหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยองค์ประกอบหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการ บริหาร และวิธีการปฏิบัติงาน ตลอดจนหมายถึงการทำให้งานสำเร็จลุล่วงไปโดยอาศัยบุคคลอื่น ๆ องค์ประกอบหรือปัจจัยที่จำเป็นต่อการบริหารนั้น ในขั้นแรกมีอยู่ ๔ ประการด้วยกัน คือ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Material) และวิธีการปฏิบัติงาน (Method) ที่เรียกว่า ๔ M แต่ต่อมาได้มีการ เพิ่มองค์ประกอบเข้ามาอีกหลายประการ เช่น อำนาจ หน้าที่ เวลา ความตั้งใจในการทำงาน และ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ดังนั้น ในปัจจุบันองค์ประกอบหรือปัจจัยที่จำเป็นต่อการบริหารจึงมีอยู่ ๗ ประการด้วยกัน คือ คน เงิน วัสดุสิ่งของ อำนาจหน้าที่ เวลา ความตั้งใจในการทำงาน และ สิ่ง อำนวยความสะดวกต่าง ๆ ซึ่งอาจถือว่าเป็นปัจจัยเหตุหรือสิ่งที่ใช้ไป (Input) ในการบริหารงานแต่ละอย่าง

จากความหมายของดังกล่าว จะเห็นว่าการบริหารมีลักษณะที่สำคัญ ๓ ประการ คือ (๑) การบริหารงานจะต้องมีวัตถุประสงค์ (๒) การบริหารงานจะต้องมีองค์ประกอบหรือปัจจัยต่าง ๆ เช่น คน เงิน วัสดุสิ่งของ เป็นต้น เป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน และ (๓) การบริหารมีลักษณะเป็นการ ดำเนินงาน ที่เป็นกระบวนการต่อเนื่อง

ในส่วนของคณะสงฆ์งบประมาณมักจะได้มาจากรัฐบาลส่วนหนึ่งและมีผู้บริจาคเป็นส่วน สมทบในองค์กรการศึกษา เช่นการตรวจธรรมสนามหลวง และบาลีสนาทหลวง การเผยแผ่ เช่นงาน พระธรรมทูต งานบวชชีพรหมณ์ และการสาธารณูปการ เช่น เงินบูรณะปฏิสังขรณ์โบราณวัตถุ เป็นต้น

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ก. การบริหารกิจการคณะสงฆ์

การปกครองคณะสงฆ์หรือสถาบันสงฆ์ในสมัยพุทธกาลนั้น พระพุทธเจ้าจะทรงดูแลด้วย พระองค์เองทรงอยู่ในฐานะประมุข และทรงให้ความสำคัญในเรื่องของความเสมอการบัญญัติสิกขาบท ต่าง ๆ พระองค์จะทรงทำท่ามกลางสงฆ์สังฆกรรมต่าง ๆ ที่กระทำต้องได้รับเสียงเอกฉันท์จากคณะ สงฆ์จึงจะสามารถดำเนินต่อไป ทำให้พระพุทธศาสนาเผยแผ่ไปอย่างรวดเร็ว สิ่งที่พระพุทธองค์ทรงตั้ง ไว้เป็นมรดกมาถึงปัจจุบันก็คือ พระธรรมวินัยซึ่งจะเป็นหลักในการที่สถาบันสงฆ์จะใช้เป็นสื่อในการ สร้างสรรค์สิ่งดีงามให้กับชาวโลกต่อไป และจะเป็นสิ่งกำหนดบทบาทหรือจุดยืนในด้านความสัมพันธ์

ระหว่างสงฆ์กำสัคมชาวโลกในปัจจุบันและอนาคตอีกด้วยพระพุทธศาสนาเป็นแหล่งคำสอนและระบบจริยธรรม ซึ่งแผ่ไปทั่วและหยั่งรากฝังลึกกลงแล้วในพื้นฐานของสังคมไทย^{๗๙}

การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ถือว่าเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน มีการบังคับบัญชากันลงไปตามลำดับชั้น นับตั้งแต่ระดับมหาเถรสมาคมลงไปจนถึงเจ้าอาวาสอันเป็นการปกครองบังคับบัญชาตามเจตนารมณ์ ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์(ฉบับที่๒) พ.ศ.๒๕๓๕^{๘๐}

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมได้อาศัยอำนาจดังกล่าวออกกฎหมายเถรสมาคมเพื่อจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้มีความเรียบร้อยดียิ่งขึ้นเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันในกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ส่วนกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) หมวด ๑ ข้อ ๔ ได้ให้ความหมายพระสังฆาธิการไว้ว่า

พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ กำหนดการปกครองระดับชั้นตั้งแต่ระดับเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบลและเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส^{๘๑}

เจ้าอาวาส ผู้มีอำนาจสูงสุดภายในวัด คือ เจ้าอาวาสวัดซึ่งเป็นพระสังฆาธิการอันดับที่ ๙ ตามกฎหมายเถรสมาคม เจ้าอาวาสวัดเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อการพระศาสนาอย่างยิ่งใหญ่ เพราะต้องทำหน้าที่เป็น ผู้ปกครองวัด และเป็นผู้แทนวัด เนื่องจากวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล คือบุคคลตามกฎหมาย ดังนั้น เจ้าอาวาสจึงมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา ๔๕ กล่าวว่า “ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์และไวยาวัจกร เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา” ตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่งสำคัญยิ่ง และนอกจากนั้น เจ้าอาวาสยัง มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพุทธศาสนิกชนมากที่สุดที่จะช่วยจรรโลงพระพุทธศาสนา ปลุกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน

^{๗๙}พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), การศึกษาที่สากลบนพื้นฐานแห่งภูมิปัญญาไทย, กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๓๔, หน้า ๓๒.

^{๘๐}พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๗๖.

^{๘๑}พระวิสุทธวิภัทรธาดา (ประสิทธิ์ พุทธิมรสี), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายมหาเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๖-๑๗.

การบริหารงานเป็นกิจการของคณะสงฆ์ที่จะต้องทำ หรือจะต้องเป็นธุระหน้าที่และเป็นภารกิจของพระสังฆาธิการจะต้องปฏิบัติ อันเป็นภารกิจของคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี ๖ ประการ คือ ด้านการปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระศาสนา การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑. ด้านการปกครอง

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขปรับปรุง ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยลำดับชั้นการปกครองคณะสงฆ์ไว้ดังนี้

มาตรา ๒๐ คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม^{๘๒}

กฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด ๒ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง หมวด ๓ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ส่วนภูมิภาค โดยแบ่งลำดับชั้นการปกครองออกเป็น

ก. การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง

๑. เจ้าคณะใหญ่หนกลาง มีเขตปกครอง ๖ ภาค คือ ภาค ๑ ภาค ๒ ภาค ๓ ภาค ๑๓ ภาค ๑๔ ภาค ๑๕

๒. เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ มีเขตปกครอง ๔ ภาค คือ ภาค ๔ ภาค ๕ ภาค ๖ ภาค ๗

๓. เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก มีเขตปกครอง ๕ ภาค คือ ภาค ๘ ภาค ๙ เจ้าคณะใหญ่หนใต้ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๖ ภาค ๑๗ ภาค ๑๘

๔. เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ธรรมยุตภาคทุกภาค^{๘๓}

ข. อำนาจหน้าที่เจ้าคณะใหญ่

๑. ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยกฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

^{๘๒}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๗.

^{๘๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๑.

๒. ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

๓. วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นภาค หรือมีอำนาจหน้าที่ในกรณีที่ได้รับมอบหมายอย่างอื่นจากมหาเถรสมาคม

๔. แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะภาคให้เป็นไปโดยชอบ

๕. ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดจนพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๖. ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

ค. การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค

การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคแบ่งเป็นระดับภาค ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล มีผู้ปกครองบังคับบัญชาในตำแหน่งเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอและเจ้าคณะตำบลตามลำดับ โดยกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๔ (พ.ศ. ๒๕๓๕) และกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๒๒ (พ.ศ. ๒๕๓๙) แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๔ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ว่าด้วยจำนวนและเขตการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค กำหนดให้มี ๑๘ ภาค โดยให้รวมเขตปกครองจังหวัดต่าง ๆ เป็นเขตการปกครองภาค ดังนี้

ข้อ ๔ ให้มีจำนวนภาค ๑๘ ภาค และให้รวมเขตการปกครองจังหวัดต่าง ๆ เป็นเขตปกครองภาค ดังต่อไปนี้^{๔๔}

ภาค ๑ มี ๔ จังหวัด คือ กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ

ภาค ๒ มี ๓ จังหวัด คือ พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง และ สระบุรี

ภาค ๓ มี ๔ จังหวัด คือ ลพบุรี สิงห์บุรี ชัยนาท และอุทัยธานี

ภาค ๔ มี ๔ จังหวัด คือ นครสวรรค์ กำแพงเพชร พิจิตร และเพชรบูรณ์

^{๔๔}พระวิสุทธิภักทธาดา (ประสิทธิ์ พุทธิศรี), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายมหาเถรสมาคม, ฉบับที่ ๑๔ (พ.ศ. ๒๕๓๕), ว่าด้วยจำนวนและเขตปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค, หน้า ๑๙๕.

ภาค ๕ มี ๔ จังหวัด คือ พิษณุโลก สุโขทัย ตาก และอุตรดิตถ์

ภาค ๖ มี ๕ จังหวัด คือ ลำปาง พะเยา เชียงราย แพร่ และน่าน

ภาค ๗ มี ๓ จังหวัด คือ เชียงใหม่ ลำพูน และ แม่ฮ่องสอน

ภาค ๘ มี ๔ จังหวัด คือ อุตรธานี หนองคาย เลย และสกลนคร

ภาค ๙ มี ๔ จังหวัด คือ ขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์ และร้อยเอ็ด

ภาค ๑๐ มี ๕ จังหวัด คือ อุบลราชธานี ยโสธร มุกดาหาร ศรีสะเกษ และนครพนม

ภาค ๑๑ มี ๔ จังหวัด คือ นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และ สุรินทร์

ภาค ๑๒ มี ๓ จังหวัด คือ ปราจีนบุรี นครนายก ฉะเชิงเทรา

ภาค ๑๓ มี ๔ จังหวัด คือ ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด

ภาค ๑๔ มี ๔ จังหวัด คือ นครปฐม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี และสมุทรสาคร

ภาค ๑๕ มี ๔ จังหวัด คือ ราชบุรี เพชรบุรี สมุทรสงคราม และประจวบคีรีขันธ์

ภาค ๑๖ มี ๓ จังหวัด คือ นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี และชุมพร

ภาค ๑๗ มี ๕ จังหวัด คือ ภูเก็ต ตรัง พังงา กระบี่ และระนอง

ภาค ๑๘ มี ๖ จังหวัด คือ สงขลา พัทลุง สตูล ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส

ง. อำนาจหน้าที่เจ้าคณะภาค

๑. ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยกฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

๒. ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

๓. วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นภาค หรือมีอำนาจหน้าที่ในกรณีที่ได้รับมอบหมายอย่างอื่นจากมหาเถรสมาคม

๔. แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะจังหวัดให้เป็นไปโดยชอบ

๕. ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๖. ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๘๕}

จ. อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัด

๑. ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย มหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

๒. ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

๓. ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัย ขออนุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะอำเภอ

๔. แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะอำเภอให้เป็นไปโดยชอบ

๕. ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๖. ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๘๖}

ฉ. อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะอำเภอ

๑. ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

๒. ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

^{๘๕} พระวิสุทธิกัฏฐธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรังสี), กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑), ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด ๓ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ส่วนที่ ๑, หน้า ๑๔๕.

^{๘๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๕

๓. ระเบียบอภิศรณ วิวินิจฉัยการลงนคหกรรม วิวินิจฉัยข้ออุทธรณคําสั่งหรือคําวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะตำบล

๔. แกไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะตำบลให้เป็นไปโดยชอบ

๕. ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภคษสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๖. ตรวจการและประชุมพระสงฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๘๗}

ข. อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะตำบล

๑. ดำเนินการปกครองคณะสงฆให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

๒. ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

๓. ระเบียบอภิศรณ วิวินิจฉัยการลงนคหกรรม วิวินิจฉัยข้ออุทธรณคําสั่งหรือคําวินิจฉัยชั้นเจ้าอาวาส

๔. แกไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสให้เป็นไปโดยชอบ

๕. ควบคุมและบังคับบัญชาเจ้าอาวาสและพระภคษสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรือ อยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๖. ตรวจการและประชุมพระสงฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๘๘}

ข. อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาส ผู้มีอำนาจสูงสุดภายในวัด คือ เจ้าอาวาสวัดซึ่งเป็นพระสงฆาธิการอันดับที่ ๙ ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม เจ้าอาวาสวัดเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อการพระศาสนาอย่างยิ่งใหญ่ เพราะ

^{๘๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙๖

^{๘๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙๖

ต้องทำหน้าที่เป็น ผู้ปกครองวัด และเป็นผู้แทนวัด เนื่องจากวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล คือบุคคลตามกฎหมาย ดังนั้น เจ้าอาวาสจึงมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา ๔๕ กล่าวว่า “ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์และ ไวยาวัจกร เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา” ตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่งสำคัญยิ่ง และนอกจากนั้น เจ้าอาวาสยัง มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพุทธศาสนิกชนมากที่สุดที่จะช่วย จรรโลงพระพุทธศาสนา ปลุกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน

อำนาจเจ้าอาวาส หมายถึง สิ่งที่เป็นอุปการะแก่การปฏิบัติงานของเจ้าอาวาส เพื่อให้งาน ที่ปฏิบัติเป็นไปด้วยดี เป็นสิ่งที่มีคู่กับหน้าที่เจ้าอาวาส มีไว้เพื่อใช้บังคับบัญชาผู้อยู่ในบังคับบัญชา โดยเฉพาะเกี่ยวกับบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นดังที่ท่านผู้รู้ได้กล่าวไว้ ดังนี้

ในสมัยพุทธกาล การปกครองสงฆ์ไม่ได้มีระเบียบแบบแผนอะไรมากนักและคณะสงฆ์ยัง ไม่ได้ดำรงสถานะการเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของประชาชนเช่นปัจจุบัน เพราะพุทธศาสนาเพิ่งเริ่มต้น และท้าทายต่อความเชื่อในจารีตเดิมของศาสนาพราหมณ์ เจตจำนงในการออกบวชเกิดจากความเบื่อหน่ายและมุ่งหาจุดหลุดพ้นทางโลก แต่โดยเนื้อแท้การปกครองสงฆ์ในสมัยพุทธกาลมีลักษณะความเป็นประชาธิปไตยและเป็นสังคมที่เสมอภาค พระสงฆ์ทุกรูปมีหน้าที่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย พระเถระผู้เป็นอุปัชฌาย์อาจารย์มีหน้าที่ปกครองสาธุศิษย์ของตน แต่ในสังฆกรรมทั้งปวง สงฆ์ย่อมเป็นใหญ่ไม่เลือกที่จะเป็นอาจารย์หรือสาธุศิษย์ เมื่อมีกิจสงฆ์เกิดขึ้นจะต้องมีการประชุมสงฆ์และถือมติเอกฉันท์เป็นหลัก เนื่องจากพระสงฆ์สาวกยังไม่มากนักความเสื่อมอันเกิดจากข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์จึงมีน้อย ดังปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎกพระสงฆ์ที่ล่วงละเมิดสิกขาบทอยู่เนื่อง ๆ มีเพียงกลุ่มพระสงฆ์ฉัพพัคคีย์ หลักที่ใช้ในการปกครองมีเพียงพระธรรมวินัย ไม่จำเป็นต้องอาศัยพระราชอำนาจจากพระเจ้าแผ่นดิน หรือผู้ปกครองรัฐให้ออกกฎหมายบังคับสั่งสมณฑล ฝ่ายอาณาจักรมีหน้าที่ถวายศาสนูปถัมภ์แต่ด้านเดียว^{๔๔}

เพื่อให้การบริหารปกครองวัดเป็นไปด้วยดี มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้กำหนดให้แต่ละวัดมีพระภิกษುದำรงตำแหน่งบริหารปกครองคณะสงฆ์ภายในวัด ซึ่งได้แก่ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส โดยในมาตรา ๓๖ – ๓๗ ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ดังนี้ ดำเนินการปกครองภิกษุสงฆ์ สามเณรที่อยู่ในวัดให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม การดำเนินการสอดส่องดูแลรักษาความดีงามภายใน

^{๔๔} คณิศร และสุบรรณ จันทบุตร, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี, (กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๕๕), หน้า ๑๗.

วัด การปกครองและสอดส่องให้คฤหัสถ์ที่มาพำนักอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามระเบียบต่าง ๆ ของวัด ด้วยดี^{๙๐}

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า งานปกครองเป็นงานนำ เป็นงานหลักซึ่งกว้างขวาง ยิ่งใหญ่ และละเอียดอ่อนยิ่งกว่างานทั้งหลาย และเป็นงานที่ทำไม่เสร็จ ต้องคอยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา ถ้างานปกครองดำเนินไปอย่างใดงานอื่น ๆ ก็จะดำเนินไปอย่างนั้น ถ้างานปกครองดำเนินไปไม่ได้ งานบริหารลักษณะอื่น ๆ ก็จะดำเนินไปไม่ได้เช่นกัน^{๙๑}

ผู้ปกครองวัดก็คือเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการอันดับที่ ๙ เป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อการพระศาสนาอย่างยิ่งใหญ่ เพราะจะต้องปกครอง คำว่า “วัด” มีความหมาย ๒ ประการ คือ หมายถึง ศูนย์กลางแห่งศาสนาทั้งปวง และหมายถึงแหล่งรวมของส่วนประกอบที่สำคัญของพระศาสนา ๕ ประการ คือ

๑. ศาสนสถาน ได้แก่ พื้นที่ตั้งของวัด และบริเวณวัด มีลักษณะเป็นไปตามธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมเหมาะสมที่จะเป็นเครื่องเสริมสร้างความวิเวก ความสงบ

๒. ศาสนวัตถุ ได้แก่ สิ่งปลูกสร้าง เป็นเสนาสนะต่าง ๆ เป็นปูชนียวัตถุ ปูชนียสถาน ที่แสดงถึงความถูกต้อง เรียบร้อยนำไปสู่ความสงบสุข

๓. ศาสนบุคคล ได้แก่ พระภิกษุ สามเณรที่มีลักษณะเป็นสมณะ ตั้งอยู่ใน ศีลจารวัตร บำเพ็ญหน้าที่ศึกษา ปฏิบัติแนะนำสั่งสอนเพื่อความสงบสุข บำเพ็ญสังคมสงเคราะห์ตามสมณวิสัย ศิษย์วัดที่มีลักษณะเป็นพุทธมามกะ ตลอดถึงทายกทายิกาที่มีแนวแห่งความเป็นอุบาสกอุบาสิกา มีความมั่นคงในพระศาสนาพอสมควร

๔. ศาสนธรรม ได้แก่ ระเบียบแบบแผน ขนบประเพณีทางศาสนา ตลอดจนคำสั่งสอน และแนวปฏิบัติทางพระศาสนาที่ได้รับการยกย่อง เชิดชูและศึกษาเล่าเรียนด้วยความเลื่อมใสในคุณค่าเป็นที่พึงพอใจ

๕. ศาสนพิธี ได้แก่ งานต่าง ๆ ทางพระศาสนา เช่น การศึกษา การเผยแผ่หรืองาน เสริมสร้างความบริสุทธิ์ ความมั่นคงของสังคมชนล เพื่อความดำรงอยู่ด้วยดีของพระศาสนา

^{๙๐}ทวี เขจรกุล, “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๔๗), หน้า ๔๐.

^{๙๑}พระพุทธรญาณ (ทอง สุวณฺณสาโร), ธรรมญาณนิพนธ์: ๑๐๐ ปีพระพุทธรญาณ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๕๒-๕๓.

เจ้าอาวาสมีภาระหน้าที่ที่จะต้องบริหารส่วนประกอบที่สำคัญของพระศาสนาทั้ง ๕ นี้ ไปพร้อม ๆ กัน ด้วยความรับผิดชอบ โดยใช้นโยบายที่สุขุมรอบคอบ เหมาะกับกาลเทศะ และสถานการณ์ปัจจุบัน ทั้งนี้ภารกิจที่เจ้าอาวาสจะต้องให้ความสนใจเอาใจใส่เป็นพิเศษ คือการบริหารศาสนบุคคล โดยเริ่มจากงานปกครองพระภิกษุสามเณรในวัดพื้นที่เป็นเบื้องต้น

นอกจากนั้น จากภาระหน้าที่ของเจ้าอาวาสทั้ง ๕ ประการ ดังกล่าวแล้ว เจ้าอาวาสยังมีภาระหน้าที่สำคัญ ตามพุทธประสงค์คือ การช่วยพัฒนาท้องถิ่นด้วย เพราะปัจจุบัน ประชาชนนับถือพระภิกษุที่ประพฤติถูกต้องมีน้อย นับที่พระที่ผิดมากกว่า การนับถือพระถูกต้องจะต้องนับถือที่ท่านใช้ชีวิตของท่านตามพุทธบัญญัติ

สรุปได้ว่า การที่พระสงฆ์จะมีบทบาทต่อสังคมนั้นคุณภาพของพระสงฆ์เป็นสิ่งสำคัญมาก ปัจจุบันพระสงฆ์มีคุณภาพลดน้อยลงในด้านข้อวัตรปฏิบัติและความสามารถในการสอนการเผยแผ่ธรรม จึงทำให้พระสงฆ์สูญเสียความเป็นผู้นำในด้านคุณธรรมและสติปัญญาและสูญเสียความศรัทธาจากญาติโยม ดังนั้นการบริหารปกครองและการดูแลพระสงฆ์เป็นเรื่องหนึ่งที่จะช่วยให้คุณภาพของพระสงฆ์ดีขึ้น คุณภาพของพระสงฆ์จะดีขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัยอย่างอื่นอีก ทั้งนี้ หากระบบการปกครองสงฆ์เป็นระบบกำกับดูแลพระสงฆ์ให้มีความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม สิ่งที่จะต้องมาเสริมคู่กันก็คือระบบการกลั่นกรองและกล่อมเกลาระบบกลั่นกรองมีไว้สำหรับบุคคลที่จะมาบวช ส่วนระบบกล่อมเกลาสําหรับผู้ที่ผ่านการบวชมาแล้ว อันที่จริงการกล่อมเกล่าผู้บวชนั้นมีอยู่แล้วตามพระธรรมวินัย โดยอุปัชฌาย์เป็นผู้มอบหมายให้ทำหน้าที่นี้ และเป็นผู้รับรองต่อคณะสงฆ์ อุปัชฌาย์จะต้องมีหน้าที่ กลั่นกรองและกล่อมเกล่า การกลั่นกรองเป็นขั้นแรกสำหรับผู้ที่จะมาเป็นสมาชิกคณะสงฆ์ ขั้นตอนสำคัญกว่านั้นคือการกล่อมเกล่าในด้านความประพฤติ ความรู้ ความเข้าใจในทางธรรมให้เจริญงอกงามทั้งในคุณธรรมและปัญญา แม้คณะสงฆ์จะไม่มีระบบกลั่นกรองแต่ถ้ามีระบบกล่อมเกล่าที่ดีก็ยังมีหลักประกันว่าผู้ที่จะเข้ามาบวชเป็นพระจะได้รับการศึกษาอบรมให้เป็นพระที่ดี สามารถทำหน้าที่ตามพระธรรมวินัยได้

๒. ด้านการศาสนศึกษา

การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่น ๆ อันสมควรแก่สมณะ การศึกษาของสงฆ์แต่เดิมนั้นเริ่มต้นมาแต่สมัยพุทธกาลและบุคคลที่เข้ามาสู่สังฆมณฑลในครั้งพุทธกาลตามประวัติความเป็นมาส่วนมาก มักจะได้รับการศึกษาทั้งคฤหัสถ์และคฤหัสถ์มา

เป็นอย่างดี ตามลัทธิศาสนาในสมัยนั้น เป็นต้นว่าเรียนจบไตรเพทมาก่อนการศึกษาของสงฆ์ในสมัยพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่มี ๒ ประการ คือ^{๙๒}

๑. คันถะธูระ คือ ธูระฝ่ายคัมภีร์ กิจด้านการเรียน

๒. วิปัสสนาธูระ คือ ธูระฝ่ายเจริญวิปัสสนา กิจด้านการบำเพ็ญภาวนาหรือเจริญพระกรรมฐาน ซึ่งรวมทั้งสมถะด้วยเรียกรวมเข้าในวิปัสสนาโดยฐานเป็นส่วนคลุมยอดบทบาทที่วัดและพระสงฆ์จะทำ ได้คือ การศึกษา การเผยแผ่และการสงเคราะห์ ซึ่งในส่วนของศึกษานั้น เป็นการให้บริการด้านการศึกษาแก่พระสงฆ์ คือ การมีโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ นับเป็นทางหนึ่งในการสร้างอุบาสก อุบาสิกา ให้ได้พุทธศาสนิกชนที่มีคุณภาพและเป็นกำลังของศาสนาอีกประการหนึ่งก็คือการไปสอนวิชาศีลธรรมตามโรงเรียนต่าง ๆ เป็นการอนุเคราะห์สังคมด้วยธรรมทาน การที่ให้พระสงฆ์ได้เข้าไปมีบทบาทในการศึกษาของชาติ ดังกล่าวนี้นี้จะทำให้เยาวชนและสังคมเห็นความสำคัญของวัดและพระสงฆ์^{๙๓}

ในปัจจุบันการศึกษาของภิกษุสงฆ์แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ^{๙๔}

๑. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

(ระดับประถมศึกษา) สนามหลวงแผนกธรรม มีหลักสูตร คือ นักธรรมจัดสำหรับพระสงฆ์สามเณรและธรรมศึกษาจัดสำหรับคฤหัสถ์ สำหรับหลักสูตรนักธรรมแบ่งเป็น นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโทและนักธรรมชั้นเอก ส่วนหลักสูตรธรรมศึกษา แบ่งเป็น ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโทและธรรมศึกษาชั้นเอก

๒. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

เรียนบาลีไวยากรณ์แล้วเรียนแปลภาษาบาลีเป็นภาษาไทยและแปลภาษาไทยเป็นภาษาบาลี เพราะว่าภาษาบาลี เป็นภาษาที่รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา เหตุที่พระปริยัติธรรมคือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกาและอื่น ๆ บรรจุอยู่ในคัมภีร์ซึ่งเป็นภาษาบาลีทั้งสิ้น แม้จะแปล

^{๙๒}พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๗๗.

^{๙๓}พระมหาสมทรง สิรินธโร และคณะ, บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต, อ้างใน พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีวรกุล, “บทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๓.

^{๙๔}กรมการศาสนา, ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓ – ๑๔.

เป็นภาษาไทยแล้วก็แปลแบบไทยบาลี ประสงค์จะรู้อย่างถูกต้องชัดเจนทั้งภาษาบาลีไม่ได้ ชั้นเรียน แผนกบาลีชั้นกธรรมเป็นองค์จำกัดสิทธิ โดยแบ่งเป็น ๙ ชั้น คือ บาลีไวยากรณ์ ชั้นประโยค ๑ - ๒ ชั้นประโยค ป.ธ. ๓,๔,๕,๖,๗,๘ และ ๙ ผู้สอบได้ประโยค ป.ธ. ๓ ได้รับการแต่งตั้งคือเปรียญคือ ทรงตั้งเป็น “พระมหา” “สามเณรเปรียญ” ชั้นประโยค ๑ - ๒ ได้รับวุฒิปัตร์ ชั้นประโยค ป.ธ. ๓ - ๘ ได้รับประกาศนียบัตรและพดยศ ชั้นประโยค ป.ธ. ๙ ได้รับปริญญาบัตรและพดยศ เป็นปริญญาตรี ทางศาสนาและถ้าสามารถสอบชั้นประโยค ๙ ได้ในขณะที่เป็นสามเณรทรงพระกรุณาโปรดให้การอุปสมบทเณรรูปนั้น อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ เรียกว่า “บวชนาคหลวง” ผู้สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยคถ้าอยู่ในสมณเพศได้รับนิยัตต์เท่ากับพระราชอาคันตุกะชั้นสามัญ

๓. การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

(ระดับมัธยมศึกษา) โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นโรงเรียนที่วัดจัดตั้งขึ้นในวัดหรือธรณีสงฆ์หรือที่ดินของมูลนิธิทางพระพุทธศาสนา โดยกรมการศาสนาให้การอุปถัมภ์ จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้การศึกษาแก่พระสงฆ์ สามเณร ทั้ง วิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไป เพื่อที่ว่าหากพระสงฆ์ สามเณรเหล่านี้มีความประสงค์จะลาสิกขาก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐหรือใช้สมัครงานประกอบอาชีพได้

๔. การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์

การศึกษาในระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ดำเนินการในสองสถาบัน คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ที่พระสงฆ์ดำเนินการในลักษณะนี้ เป็นการจัดการศึกษา ซึ่งแบ่งได้เป็น ๔ ประเภท^{๙๕} คือ

^{๙๕}พระมหาสมทรง สิรินธโร และคณะ, บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทเกล็ดไทย จำกัด, ๒๕๒๕), หน้า ๔๘-๔๙.

๑. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระภิกษุในพระศาสนาได้จัดการตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชนของชาติและพระภิกษุสามเณรส่วนหนึ่ง เป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้เข้าใกล้วัด

๒. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีความมุ่งหมายให้วัดได้ช่วยอบรมบ่มนิสัยเด็กก่อนวัยเรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เป็นโอกาสให้พระสงฆ์ได้ใช้วิชาการศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติ ด้วยหลักธรรมของพระศาสนา ผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นนักเรียนในโรงเรียนสามัญ แบ่งเป็นระดับชั้นคือ

ชั้นเตรียมรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ ๑ - ๓

ชั้นต้นรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖

ชั้นกลางรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓

ชั้นสูงรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๔ - ๖

หลักสูตรการสอนจะมี ๒ ประเภท คือ วิชาบังคับ ได้แก่ ประวัติพระพุทธศาสนา วิชาธรรมและศาสนพิธี ประเภทที่ ๒ คือ วิชาเลือกแต่ละโรงเรียนจะเลือกสอนวิชาตามความเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น ความพร้อมของโรงเรียน ความต้องการของท้องถิ่น และความเหมาะสมของเวลางบประมาณดำเนินการโดยกรมศาสนาและเงินอุดหนุนจากโรงเรียนที่ตั้งศูนย์

๓. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด มีความมุ่งหมายให้วัดช่วยอบรมบ่มนิสัยเด็กก่อนวัยเรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมแต่ยังเด็ก ทั้งเป็นการให้โอกาสวัดและพระสงฆ์ได้ร่วมพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติในวัยเด็ก

๔. โรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แผนกสามัญศึกษา และมีการศึกษาพระปริยัติธรรมหมวดธรรมบาลี และศาสนปฏิบัติอีกส่วนหนึ่ง โรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา มีการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๓๗ และอยู่ในสังกัดกรมการศาสนา ขณะนี้มีวัดต่าง ๆ จำนวนมากจัดตั้งแต่โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แต่ยังมีได้จัดเป็นการศาสนศึกษา หรือศึกษาสงเคราะห์ โดยรูปการนั้น จึงจัดเป็น “การศึกษาสงเคราะห์” มากกว่า เพราะเป็นการศึกษาเพื่อสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญศึกษา ทั้งผู้เรียนและผู้สอนก็เน้นหนักทางวิชาสามัญศึกษา

การจัดการศึกษาและการจัดอบรม ทั้ง ๔ ประเภทดังกล่าวนี้ นับเป็นงานที่พระสงฆ์มีโอกาสได้พัฒนาชาติบ้านเมืองโดยแท้

สำหรับกิจกรรมที่จะส่งเสริมนั้น วัดควรจัดให้โรงเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญสำหรับพระภิกษุสามเณร ซึ่งเท่ากับเป็นการส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนา บางวัดจัดให้มีโรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนเกณฑ์

การสงเคราะห์การศึกษาอื่นที่เจ้าคณะ เจ้าอาวาส และพระภิกษุทั่วไป จัดการสงเคราะห์เป็นการส่วนตัว หรือเป็นรูปคณะสงฆ์ได้อีกหลายรูปแบบ^{๙๖} ได้แก่

๑. จัดตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษา ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา
๒. การช่วยพัฒนาสถานศึกษา
๓. การช่วยจัดหาอุปกรณ์การศึกษา
๔. ช่วยเฉพาะบุคคลกำลังศึกษา

การช่วยเหลือในรูปแบบดังกล่าวนี้ เป็นการสงเคราะห์การศึกษาเป็นผลดีแก่ประเทศชาติ โดยส่วนรวมและผลสะท้อนย้อนกลับถึงพระสงฆ์ การจัดการศึกษาเองก็ดี การช่วยเหลือทางด้านการศึกษาด้วยการจัดตั้งกองทุนก็ดี การช่วยพัฒนาการศึกษาก็ดี การช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษาก็ดี การช่วยเหลือเฉพาะบุคคลที่กำลังศึกษาก็ดี เหล่านี้ล้วนแต่เป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์โดยแท้

มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ ควบคุมและส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์และส่งเสริมการดำเนินการจัดการศึกษาสงเคราะห์ของเจ้าอาวาส เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้น ต้องมีส่วนควบคุมและส่งเสริมให้เจ้าอาวาสดำเนินการส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์ตามสมควร ถ้าเพิกเฉยเสียย่อมเป็นการละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ เพราะการศึกษาประเภทนี้เป็นภาระของคณะสงฆ์ หรือพระพุทธศาสนา เป็นกิจการของวัดตามหน้าที่ของเจ้าอาวาส ส่วนเจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นควรให้การช่วยเหลือเกื้อกูลสถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้ศึกษาได้ โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและระเบียบแบบแผนของพระสงฆ์ เช่น ช่วยขวนขวายในการสร้างอาคารเรียน ช่วยจัดหาอุปกรณ์การศึกษา จัดตั้งกองทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้นประถมศึกษา มัธยมและอุดมศึกษา ตามหลักการประกาศของมหาเถรสมาคม ช่วยแก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสให้เป็นไปโดยชอบ และพิจารณาให้กำลังใจและบำรุงขวัญแก่เจ้าอาวาสตามสมควรแก่การปฏิบัติหน้าที่

๔. ด้านการเผยแผ่พระศาสนา

^{๙๖}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๒ - ๔๓

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือการทำให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไปให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเผยแพร่ออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดแก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลกหัวใจสำคัญของ การเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนา ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก โดยให้เกิดประโยชน์สุข ตามที่ พระพุทธองค์ทรงประสงค์ ๓ ประการ คือ ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาตินี้) สมปรายิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาติหน้า) และปรมัตถประโยชน์ (ประโยชน์อย่างยิ่ง คือ พระนิพพาน) พระภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาส และเจ้าคณะทุกชั้น มีหน้าที่จะต้องรับผิดชอบ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามบทบัญญัติมาตราตรา ๓๗ ๓. แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ ๒ พ.ศ.๒๕๓๕^{๙๗} ดังนี้

ตามบทบัญญัตินี้ ได้กำหนดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส หรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสจะต้องปฏิบัติรับผิดชอบ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จะต้องจัดทำ อันเป็นภารกิจประจำตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส หรือตำแหน่งที่สูงขึ้นไป แยกออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. เป็นฐานะในการจัดการศึกษา อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต
๒. เป็นฐานะในการอบรม และสั่งสอนธรรมะแก่คฤหัสถ์

๑. งานเผยแผ่ที่พระสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบันมีดังนี้^{๙๘}

๑. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทย ตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน โดยให้พระสงฆ์ในชนบทมีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น

๒. งานอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการและประชาชน เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ของชาวพุทธได้อย่างถูกต้อง

^{๙๗}กรมการศาสนา, กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการ พระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, พ.ศ. ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๔-๑๓๕.

^{๙๘}บุญศรี พานะจิตต์, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณี วัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑.

เหมาะสมและน้อมนำพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๓. การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เป็นหน่วยสงเคราะห์ที่วัดและประชาชนจัดให้มีขึ้นในวัด ในหมู่บ้านเพื่อฝึกอบรมด้านความรู้ ความประพฤติและจิตใจ โดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่ฝึกอบรมสั่งสอนและบริหารงานทั่วไปของหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เรียกพุทธมามกาจารย์ แบ่งเป็น ๓ คณะ คือ คณะประณมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๗ – ๑๐ ขวบ คณะมัธยมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๑๑ – ๑๕ ขวบ คณะอุดมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๑๖ – ๑๘ ปี

๔. งานบรรพชาสามเณรฤดูร้อน เป็นการจัดบรรพชาเยาวชนชายอายุตั้งแต่ ๑๐ ปี เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาธรรมในช่วงปิดฤดูร้อนประมาณเดือนเมษายน

๕. การเผยแพร่ตามศักยภาพของวัด เป็นโครงการที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชุมชนตามศักยภาพของวัด ได้แก่ โครงการอุทยานการศึกษา การจัดสวนสมุนไพรในวัด โครงการลานวัดลานใจ การกีฬา เป็นต้น

๖. การเผยแพร่ทางสื่อมวลชน เป็นการดำเนินการโดยเผยแพร่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแพร่ธรรมและการเผยแพร่ในต่างประเทศ อาจมีการตั้งวัดในต่างประเทศ

๗. งานพระธรรมทูต ดำเนินงานโดยใช้มติมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานพระธรรมทูตภายในประเทศ พ.ศ. ๒๕๐๘ โดยจัดพระสงฆ์ผู้สมัครบำเพ็ญประโยชน์แก่พระศาสนา ออกไปจาริกเผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชนทั่วประเทศ เป็นงานที่นำพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของธรรมะและความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติธรรมะสามารถนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกวิธีและถูกต้อง รวมทั้งสามารถใช้ธรรมะแก้ปัญหาต่าง ๆ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครองและสิ่งแวดล้อม งานพระธรรมทูต เป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคลและเป็นงานที่เป็นรากฐานแห่งความมั่นคงของประเทศชาติ แนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ การบรรยาย การสนทนาธรรมกลา นำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ เยี่ยมเยียน นำพัฒนาท้องถิ่น สาธิตและนำจัดกิจกรรม

๕. ด้านการสาธารณูปการ

ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า “การสาธารณูปการ” นั้น^{๙๙} หมายถึง

^{๙๙}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโณ), เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการปกครองคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๔๐), หน้า ๔๔-๔๕.

๑. การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุ และศาสนสถาน

๒. กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือ การสร้างวัด การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุจำพรรษา และการยกวัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวง

๓. กิจการอื่น ๆ ของวัด เช่น การจัดงานวัด การเรียไร

๔. การศาสนสมบัติของวัด

การสาธารณูปการทั้ง ๔ ความหมายนี้ ส่วนมากบัญญัติไว้ในหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ตามมาตรา ๓๗ ๑.ว่า เจ้าอาวาสมีหน้าที่บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี การสาธารณูปการ ตามความหมายที่กล่าวมานี้ จะมีลักษณะของการกระทำการสาธารณูปการใน ๓ ประการ คือ

๑. การกระทำด้วยแรงความคิด

๒. การกระทำด้วยเอกสารรายงาน

๓. การกระทำโดยการจัดประโยชน์

การกระทำใน ๓ ลักษณะนี้ บางอย่างเป็นกิจการเฉพาะในหน้าที่ของเจ้าอาวาส เพราะเจ้าอาวาสจะต้องปฏิบัติโดยตรง เจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการ โดยเฉพาะงานบางอย่างเริ่มแล้วผ่านการพิจารณาตามลำดับ ทั้งฝ่ายคณะสงฆ์และฝ่ายราชอาณาจักร บางอย่างเริ่มต้นจากเจ้าคณะ และหรือเจ้าหน้าที่ทางราชอาณาจักรหรือผู้มีศรัทธาช่วยการวัด และการคณะสงฆ์ ทั้งนี้ย่อมเป็นไปตามระเบียบแบบแผนคณะสงฆ์ ดังนั้น ผู้จัดการสาธารณูปการ จึงได้แก่

๑. เจ้าอาวาส

๒. เจ้าคณะ

๓. เจ้าหน้าที่ทางราชอาณาจักร

๔. ผู้เจริญด้วยศรัทธามุ่งช่วยการวัด และการคณะสงฆ์

การควบคุมและส่งเสริม การสาธารณูปการ เป็นงานที่ละเอียดอ่อนเป็นตัวหลักของการคณะสงฆ์แต่ผู้ปฏิบัติโดยตรงคือ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสงฆ์การระดับวัด เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นต้องมีความสัมพันธ์กัน ๒ ประการ คือ การควบคุมสาธารณูปการ ส่งเสริมสาธารณูปการ

การควบคุมดูแลวัดนั้น เจ้าคณะจะเพิกเฉยมิได้ ถ้าเพิกเฉยจะเป็นการละเว้นการปฏิบัติ สอดส่อง ดูแล ชี้แจง แนะนำในการสาธารณูปการของเจ้าอาวาส^{๑๐๐} ดังนี้

๑. ควบคุมการทำแผนผังวัดให้สอดคล้องกับยุคพัฒนา
๒. ควบคุมแบบแปลนเสนาสนะแต่ละวัดให้อยู่ในหลักประหยัดและพอเหมาะพอสมควร แก่สภาพท้องถิ่นและก่อสร้างตามแบบแปลน
๓. ควบคุมให้แต่ละวัดที่สร้างถาวรวัตถุให้เป็นทรงไทย หรือให้รักษาศิลปวัฒนธรรม ท้องถิ่นเป็นสำคัญ
๔. ควบคุมการเงินและบัญชี รายรับ - รายจ่าย ของแต่ละวัดให้เป็นไปตามบัญชี
๕. ควบคุมดูแลเอกสารต่าง ๆ ของเจ้าอาวาส เช่น รายงานขอรับพระราชทาน วิสุงคามสีมาให้เป็นไปโดยถูกต้อง
๖. ควบคุมการจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎกระทรวงการส่งเสริมกิจการของวัด

๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์

การสาธารณสงเคราะห์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามโอกาสอันควร จะมีระเบียบปฏิบัติชัดเจน สำหรับผู้จัดการสาธารณสงเคราะห์โดยส่วนมากได้แก่วัดหรือเจ้าอาวาส ซึ่งมีบทบาทอยู่ด้วยหน้าที่ ของเจ้าอาวาส ดังนี้

๑. จัดกิจการของวัดให้เป็นไปโดยเรียบร้อย
๒. เป็นธุระในการจัดการศึกษาอบรมแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
๓. ให้ความสะดวกตามสมควรแก่พุทธศาสนิกชน ในการบำเพ็ญกุศล^{๑๐๑}

^{๑๐๐}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๙.

^{๑๐๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๒ - ๖๕.

มหาเถรสมาคมได้กำหนดหลักการและวิธีการปฏิบัติและควบคุมส่งเสริม วัชต์แจ้ง คือ กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ ซึ่งในระเบียบดังกล่าว กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการ คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การศึกษาสงเคราะห์และการสาธารณสงเคราะห์ โดยระเบียบดังกล่าว กำหนดหน่วยงาน ให้ตั้ง ณ วัดใดวัดหนึ่ง ตำบลละหนึ่งหน่วย ให้จัดการเป็นรูปคณะกรรมการ โดยให้เจ้าอาวาสที่ตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลเป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่ง เจ้าอาวาสอื่นในเขตตำบลนั้น เป็นรองประธานกรรมการฝ่ายบรรพชิต กำนันในตำบลนั้นเป็นรองประธานกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์ ผู้ใหญ่บ้านและแพทย์ประจำ ตำบล เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง อนึ่ง การสาธารณสงเคราะห์นี้ ให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการพิจารณาจัดการสงเคราะห์ตามควรแก่โอกาส เช่น

๑. การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การช่วยจัดหาทุนการสงเคราะห์ การป้องกันยาเสพติดให้โทษ เช่น ยาบ้า การช่วยป้องกันโรคเอดส์

๒. การช่วยเหลือสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง ขุดลอกคูคลอง สร้างฌาปนสถาน สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า

๓. การช่วยเหลือประชาชน ในโอกาสที่ควรช่วย เช่น การประสพทุกข์ภัยหรือช่วยคนชรา หรือคนพิการการสาธารณสงเคราะห์จะต้องจัดเพื่อความเรียบร้อยดีงามและไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย และความสงบสุขของบ้านเมือง จึงจะถือว่าเป็นไปด้วยความถูกต้อง และเป็นการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ ดังนั้น จำเป็นต้องมีการดูแลให้เป็นไปในลักษณะเหมาะสมและควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนตามสมควร กรรมการโดยตำแหน่งผู้ทรงคุณวุฒิ ๕-๙ คน เป็นกรรมการ สำหรับผู้ควบคุมและส่งเสริม มีคณะกรรมการอำนวยการระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ผู้อำนวยการภาค และคณะกรรมการอำนวยการอบรมประชาชนกลาง

การควบคุมการสาธารณสงเคราะห์ก็เพื่อให้การดำเนินการถูกต้องตามระเบียบและการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมเพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปเพื่อสร้างสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์นั้นควรดำเนินไปได้อย่างไม่มีอุปสรรค แนวทางการส่งเสริมพอสรุปได้ดังนี้

๑. ชี้แนะการปฏิบัติหน้าที่
๒. ช่วยในการกำหนดในแผนงานแต่ละปี
๓. ช่วยคราวขาดแคลนทรัพยากร
๔. ช่วยยกย่องเชิดชูผู้ปฏิบัติหน้าที่
๕. ช่วยสนับสนุนด้านทุนตามที่จะมีโอกาส

๖. ช่วยประสานงานคณะกรรมการให้เกิดความสามัคคีร่วมงานกันด้วยดี

๗. ช่วยการอื่นอันเหมาะสม

การสาธารณสุขสงเคราะห์ จะต้องจัดเพื่อความเรียบร้อยดีงาม และไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย และความสงบสุขของบ้านเมือง จึงถือว่าเป็นไปด้วยถูกต้อง และเป็นสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ ดังนั้นจำเป็นต้องมีการดูแลให้เป็นไปในลักษณะเหมาะสม และสมควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนตามสมควร กรรมการโดยตำแหน่ง ผู้ทรงคุณวุฒิ ๕-๙ คน เป็นกรรมการ สำหรับผู้ควบคุมและส่งเสริม มีกรรมการระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ผู้อำนวยการภาคและกรรมการอำนวยการอบรมประชาชนกลาง

สรุปได้ว่า การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ถือว่าเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน มีการบังคับบัญชากันลงไปตามลำดับขั้น นับตั้งแต่ระดับมหาเถรสมาคมลงไปจนถึงเจ้าอาวาสอันเป็นการปกครองบังคับบัญชาตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์(ฉบับที่๒) พ.ศ.๒๕๓๕ การบริหารงานเป็นกิจการของคณะสงฆ์ที่จะต้องทำ หรือจะต้องเป็นธุระหน้าที่และเป็นการกิจของพระสงฆ์การจะต้องปฏิบัติ อันเป็นการกิจของคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี ๖ ประการ คือ ด้านการปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสุขสงเคราะห์

๒.๕ ข้อมูลพื้นที่การวิจัย

พื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ เขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งมีรายละเอียดข้อมูลวิจัย ดังนี้

คณะสงฆ์ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ได้บริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักพระธรรมวินัย และอนุโลมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติ โดยที่การบริหารและการปกครองของคณะสงฆ์ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์เป็นไปในรูปแบบการจัดการระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคเป็นไปตามความในมาตรา ๒๒ ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ที่กำหนด ตำแหน่งพระสังฆาธิการ หรือผู้ปกครองคณะสงฆ์ตามลำดับขั้น คือ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส

ปัจจุบัน เขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอบางสะพานน้อยมี ๔ ตำบล ประกอบด้วยวัดในสังกัด ดังนี้

๑. ตำบลบางสะพาน ช้างแรก มีวัดในเขตปกครอง คือ วัดดอนมะกอก วัดละหาน วัดบรรพตาราม วัดท่าม่วง วัดดอนตะเคียนคลองน้ำเค็ม วัดหนองจันทร์หอม

๒. ตำบลทรายทอง มีวัดในเขตปกครอง คือ วัดห้วยสัก วัดดอนอารีย์ วัดบางเปิด วัดสวนพระหิน วัดทุ่งสี่เสียด

๓. ตำบลไชยราช มีวัดในเขตปกครอง คือ วัดโพธิ์ทอง วัดบ่อกบ วัดคอกช้างเผือก วัดบางเจริญ วัดทองอินทร์

๔. ตำบลปากแพรก มีวัดในเขตปกครอง คือ วัดเขาราชกูร์บำรุง วัดกำมะเสน วัดสาเกตวัดปากแพรก วัดเขาลักษณะจันทร์

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ “การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสใน อำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์”

๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ พบว่ามีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

พระครูวิสุทธนันท์คุณ (ครุฑธา) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า (๑) ประชาชน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๗ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ทั้งด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่า ประชาชน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน อยู่ในระดับมากทุกด้าน (๒) การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่าประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์ในการเข้าวัดที่ต่างกัน มีความคิดเห็นไม่ต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ (๓) ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ปัญหาในการบริหารจัดการวัดได้แก่ ปัญหาเรื่องการขาดทรัพยากรของ

วัดหรือบุคลากรหรือทีมงานในการทำปฏิบัติหน้าที่ด้านต่าง ๆ ในงานทั้ง ๖ ด้าน นั้นมีข้อจำกัด เพราะวัดพื้นที่กว้างขวางมาก ตลอดจนการบริหารจัดการวัดยังผูกขาดอยู่กับเจ้าอาวาสเพียงรูปเดียว ทำให้การควบคุมดูแลไม่ทั่วถึง ข้อเสนอแนะควรมีการเพิ่มทรัพยากรหรือบุคลากรที่สำคัญ และมีคุณภาพตลอดทั้งสร้างทีมงานในการทำหน้าที่ในงานด้านต่าง ๆ ควรจัดระบบระเบียบกระจายงานกระจายอำนาจหน้าที่ให้แก่บุคลากรที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและเหมาะสม การบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานก็จะมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ^{๑๐๒}

พระใบฎีกาสุชิน กิตติทินโน (แสงเพชร) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ ในอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม” พบว่า จากการศึกษาพบว่า ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่าพระภิกษุสามเณร มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับมากในด้านการสาธารณูปการ ส่วนด้านอื่นพระภิกษุสามเณร มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับปานกลางการเปรียบเทียบความคิดเห็นของเจ้าอาวาส และพระภิกษุสามเณร ต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม พบว่า สถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ การศึกษาด้านปัญหาและอุปสรรค พบว่า คณะสงฆ์ยังขาดงบประมาณในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ หลายเรื่องโดยเฉพาะเรื่องการศึกษา ขาดการทาวัตรสวดมนต์เป็นประจำ การทำงานที่ไม่ชัดเจนและเด็ดขาด การติดต่อสื่อสารไม่ชัดเจน การทำงานที่เฉื่อยชา มักทำงานแบบการย่ำอยู่กับที่ไม่มีการพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ การขัดแย้งกันระหว่างบ้านกับวัด การไม่ให้ความเคารพซึ่งกันและกันของผู้เณรที่ต้องปฏิบัติต่อผู้ใหญ่ ปัญหาเรื่องของยาเสพติดให้โทษและอบายมุขอื่น ๆ เป็นปัญหาสำคัญของคณะสงฆ์ ที่ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน ข้อเสนอแนะ ได้แก่ การจัดสรรงบประมาณที่มีอย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์มากที่สุดโดยเน้นเรื่องหลัก ๆ ที่จะพัฒนาคณะสงฆ์ เช่นเรื่องการศึกษาธรรม ศึกษาบาลี ซ้อมแซมส่งเสริมสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อคณะสงฆ์ หาสิ่งกระตุ้นที่จะทำให้คณะสงฆ์ทำงานได้อย่างว่องไว ชัดเจนจัดการให้เจ้าอาวาสทุกวัดพาลูกวัดการสวดมนต์ทุกวันลงปาฏิโมกข์เป็นประจำ ไม่เพียงแค่นี้ในพรรษา

^{๑๐๒} พระครูวิสุทธาจารย์ (ครุฑธำ), “การบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑-๒.

เท่านั้นหาวิธีแก้ไขข้อขัดแย้งของคณะสงฆ์และบ้าน อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการเคารพกัน รู้จักมีการพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อคณะ หาวิธีป้องกันปัญหาเรื่องยาเสพติด ช่วยกันสอดส่องดูแลให้ทั่วถึง^{๑๐๓}

พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ (แยมชุ่ม) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปรียัติเวที (สุเทพ ผุสสุธมโม)” ผลการวิจัยพบว่า ด้านเมตตา พระธรรมปรียัติเวที (สุเทพ ผุสสุธมโม) ปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ด้วยความมีเมตตา ห่มเทเสียสละ มีน้ำใจงาม มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความปรารถนาดีต่อสถาบันชาติ สถาบันพระพุทธศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ ตลอดจนมีความเมตตาทุกโอกาสต่อคณะสงฆ์ผู้ใต้บังคับบัญชาที่สนองกิจการงานของคณะสงฆ์ทุกด้านอย่างเป็นรูปธรรมมีประสิทธิภาพ โดยปรารถนาดีต่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก สร้างความสามัคคีปรองดองในหมู่คณะสงฆ์ได้เป็นอย่างดี ด้านกรุณา พระธรรมปรียัติเวที (สุเทพ ผุสสุธมโม) ปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ด้วยความกรุณาปราณีให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือ ให้โอกาสให้การส่งเสริม ให้การอบรม ชี้แนะแนวทางการปฏิบัติงานแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่เสมอ หมั่นคอยติดตามผลประเมินผลงานเสมอ ไม่ทอดทิ้งหน้าที่ ไม่ทอดทิ้งผู้ใต้บังคับบัญชา ยามใดที่งานคณะสงฆ์ติดขัดมีปัญหาอุปสรรค ท่านจะกรุณาชี้แนะและช่วยแก้ไขปัญหาอุปสรรคให้ด้วยความกรุณาปราณีเสมอ ด้านมุทิตา พระธรรมปรียัติเวที (สุเทพ ผุสสุธมโม) ปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ด้วยการสนับสนุนสร้างขวัญกำลังใจ จูงใจ ให้รางวัลแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเหมาะสม และมีความยินดีกับผู้ใต้บังคับบัญชาเมื่อประสบความสำเร็จก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ท่านเห็นผู้ใต้บังคับบัญชาเปรียบเสมือนบุตรหลานญาติพี่น้องท่าน จึงมีมุทิตาจิตกับทุกคนอย่างเสมอภาค ด้านอุเบกขา พระธรรมปรียัติเวที (สุเทพ ผุสสุธมโม) ปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ด้วยความยุติธรรม เป็นกลางตามหลักพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ประกาศ มติมหาเถรสมาคม อย่างตรงไป ตรงมา เว้นจากอคติ ไม่ลู่ล่อนางและใช้อารมณ์^{๑๐๔}

พระจรัส จิรบุญโญ (เอี่ยมศรีเพ็ง) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการงานของวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ”

^{๑๐๓}พระใบฎีกาสุนิ กิตติทินโน (แสงเพชร), “ประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ ในอำเภอยุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒

^{๑๐๔}พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ (แยมชุ่ม), “การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปรียัติเวที (สุเทพ ผุสสุธมโม)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๒.

ผลการวิจัยพบว่า (๑) ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ ที่มีต่อการบริหารจัดการงานของวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (๒) การวิเคราะห์การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ ที่มีต่อการบริหารจัดการงานของวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล โดยภาพรวม พบว่า ส่วนใหญ่พระสงฆ์ ที่มีอายุ วุฒิการศึกษา วุฒิการศึกษานักธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการงานของวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระสงฆ์ที่มี พรรษาและวุฒิการศึกษาบาลี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับ การบริหารจัดการงานของวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ (๓) ปัญหาส่วนใหญ่ในการบริหารจัดการงานของวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ พบว่า พระสังฆาธิการขาดความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการในองค์กร, ขาดงบประมาณในการสนับสนุนการศึกษา, ยังไม่มีการฝึกอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีความรู้ในการเผยแผ่ ในด้านสิ่งก่อสร้างดูแลถาวรวัตถุยังขาดผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการอยู่อีกมากและวัดกับชุมชนขาดการติดต่อประสานงานที่ดีต่อกันในการจัดกิจกรรม ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการงานของวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในอำเภอนครชัยศรีจังหวัดนครปฐม คือ พระสังฆาธิการควรมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการในองค์กร, ควรหางบประมาณในการสนับสนุนการศึกษาจากภาครัฐ, ควรมีการฝึกอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีความรู้ความเข้าใจวิธีการเผยแผ่ธรรมะ ควรมีผู้ที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาช่วยดูแลประสานงานในถาวรวัตถุภายในวัดให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยอยู่เสมอ และวัดกับชุมชนควรมีการประสานงานในการจัดกิจกรรมด้วย จากการสัมภาษณ์ทำให้เห็นว่า การบริหารจัดการงานของวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในอำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐมมีการดำเนินอยู่แล้ว แต่ต้องมีการเพิ่มประสิทธิภาพให้มากขึ้น เพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการงานของวัดให้พระภิกษุสงฆ์มีความรู้มากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการงานของวัดต่อไป^{๑๐๕}

นายวัฒนา หลวกประยูร ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดท่าซุง อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี” ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของผู้ปฏิบัติธรรมต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดท่าซุง อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย

^{๑๐๕}พระจรัส จิรบุญโญ (เอี่ยมศรีเพ็ง), “การบริหารจัดการงานของวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในอำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขา การจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑-๒.

เท่ากับ ๔.๕๓เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ทั้งด้านการวางแผน(Planning) ด้านการจัดองค์การ (Organizing) ด้านการจัดบุคลากร(Staffing) ด้านการสั่งการ(Directing) ด้านการควบคุม (Controlling)พบว่า ด้านการควบคุมและด้านการวางแผน อยู่ในระดับมากที่สุดส่วนด้านการจัด องค์การด้านการจัดบุคลากรและด้านการสั่งการ อยู่ในระดับมาก ๑๐๖

สรุปว่า การบริหารจัดการตามหลักพระพุทธศาสนาที่มุ่งหมายให้เป็นการเกื้อกูลโดย เริ่มต้นที่บุคคล ให้มีคุณธรรม จริยธรรม นำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพต่อคน ต่อองค์กรและต่อ งานที่ได้บริหาร โดยอาศัยหลักที่มีการบริหารจัดการที่ให้คนในสังคมมีส่วนร่วมตั้งแต่ผู้ปฏิบัติ หัวหน้า ผู้บริหาร หรือนักปกครอง ต้องมีคุณธรรมและจริยธรรม อันจะส่งผลให้คนในสังคมทุกภาคส่วนตั้งแต่ ภาควิชาการ จนถึงใหญ่สุดระดับประเทศ มีวินัย มีจรรยาบรรณในวิชาชีพ มีศีลธรรมและมีกฎระเบียบ ที่ดีในสังคม ทุกสิ่งทุกอย่างจะสามารถเป็นไปได้โดยการปฏิบัติ และมีคุณธรรมจริยธรรมเป็นพื้นฐาน ของการประกอบการณ์ หรือเพื่อความป็นนักรับจัดการที่ดีต่อไป

๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ พบว่ามีผู้ทำการศึกษา วิจัยไว้ ดังนี้

พระครูพิศาลธีรธรรม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้า อาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การบริหารมีความสำคัญต่อการ ดำเนินงานของวัดในอันที่จะพัฒนาให้เป็นระบบ สามารถส่งเสริมภิกษุสงฆ์ สามเณร ให้เป็นผู้ที่มี ความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ ปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย และสามารถเป็น แบบอย่างที่ดีต่อการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดี การบริหารวัดในปัจจุบันได้เปลี่ยนรูปแบบ ระบบ วิธีการ การสร้างระบบให้เหมาะสมกับผู้อยู่อาศัยในวัดนั้น ๆ และสังคมโดยรอบ เพื่อให้การบริหารเป็นไปตาม ความหมายที่ว่า การปกครอง การดูแลรักษาหมู่คณะและการดำเนินงานหรือการจัดการ กิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่คณะหรือองค์กรต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปตามนโยบาย และวัตถุประสงค์ขององค์กรนั้น ๆ ด้วยดี มีประสิทธิภาพประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

^{๑๐๖}นายวัฒนา หลวกประยูร, “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดท่าซุง อำเภอเมือง จังหวัด อุทัยธานี”,วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๒

พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒ และเมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ด้านการปกครอง, ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านการสาธารณูปการ มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการศาสนศึกษา การเผยแผ่ และการสาธารณสงเคราะห์มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับปานกลาง ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่า ปัญหาที่สำคัญได้แก่ เจ้าอาวาสบางรูปขาดวิสัยทัศน์ ขาดเป้าหมาย ในการบริหารจัดการวัดที่ชัดเจน การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสบางส่วนไม่มีการประชุม ปรึกษา วางแผน และกำหนดวัตถุประสงค์การพัฒนาวัดอย่างเป็นรูปธรรม เป็นการบริหารจัดการวัดตามความเคยชินที่เคยปฏิบัติมา ขาดการประสานงานระหว่าง วัด บ้าน และชุมชน และเจ้าอาวาสบางรูปใช้คนไม่ถูกต้องงาน จึงทำให้งานขาดประสิทธิภาพแนวทางในการแก้ไขปัญหา ได้แก่ ควรมีการประชุมพระภิกษุ สามเณร ภายในวัด เนือง ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด และเพื่อความสามัคคีภายในวัด ส่งเสริมให้เจ้าอาวาสเปิดรับความรู้ใหม่ ๆ เพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการวัดมีการนำเอา เทคโนโลยีสมัยใหม่ มาใช้ในการพัฒนาวัดมากขึ้น และควรมีการจัดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ระหว่างวัดและชุมชน^{๑๐๗}

พระครูไพโรจน์สารคุณ (สุเทพ งามละมัย) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี” ผลการวิจัยพบว่า เจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มีทักษะการบริหารจัดการวัดโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๗ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า เจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มีทักษะการบริหารจัดการวัด อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงจากมากไปหาน้อยตามค่าเฉลี่ย คือ ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ทักษะด้านความคิดรวบยอด ทักษะด้านการสอน ทักษะด้านเทคนิคและทักษะด้านความคิด ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๔, ๔.๑๒, ๓.๙๑, ๓.๘๕ และ ๓.๘๔ ตามลำดับ การเปรียบเทียบทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระสงฆ์มีทักษะแตกต่างกันตามพรรษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระสงฆ์ที่มีอายุ และระดับการศึกษานักธรรมต่างกัน มีทักษะไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ แนวทางในการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ในด้านเทคนิค ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านความคิดรวบยอด ด้านความคิดและด้านการสอน พบว่า การพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ

^{๑๐๗}พระครูพิศาลธีรธรรม, “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑-๒.

ของเจ้าอาวาสจำเป็นที่จะต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ในการส่งเสริมหรือจัดให้มีการสัมมนาทางวิชาการ การแลกเปลี่ยนทางความคิด ตลอดจนส่งเสริมและสนับสนุนในด้านงบประมาณ บุคลากร เทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อเปิดโอกาสให้เจ้าอาวาสสามารถเข้าถึงวิทยาการสมัยใหม่ ข้อมูลข่าวสาร และเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้ง่ายขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาวัดมีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น อันจะส่งผลให้เกิดความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาสืบต่อไปในอนาคต^{๑๐๘}

พระมหาชวลิต ชาติเมธี (คงแก้ว) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต” ผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระภิกษุสามเณรในจังหวัดภูเก็ตมีความคิดเห็นแตกต่างกันตามสถานภาพ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนพระภิกษุสามเณรที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดภูเก็ต ไม่แตกต่างกัน^{๑๐๙}

พระมหามณเฑียร วรธมโม (ชัยเกลี้ยง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่า บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงาอยู่ในระดับปานกลางได้แก่ ด้านการศาสนศึกษาและด้านการศึกษาสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับด้านอื่น ๆ อยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลการเปรียบเทียบระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุและจำนวนพรรษาต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

^{๑๐๘}พระครูไพโรจน์สารคุณ (สุเทพ งามละมัย), “ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้วจังหวัดปทุมธานี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑-๒..

^{๑๐๙}พระมหาชวลิต ชาติเมธี (คงแก้ว), “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์: ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑-๒.

แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่ง วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ วุฒิทางการศึกษาทางธรรม และวุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน^{๑๑๐}

พระจันนาฤทธิ์ กุลานุรกิโต (กิม) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอม่วงก่ จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่าการวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอม่วงก่ จังหวัดนครสวรรค์ ๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อภาวะผู้นำการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอม่วงก่จังหวัดนครสวรรค์โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลและ ๓) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในภาวะผู้นำการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอม่วงก่ จังหวัดนครสวรรค์ (๑) พระสงฆ์มีความคิดเห็นภาวะผู้นำการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอม่วงก่ จังหวัดนครสวรรค์โดยรวมอยู่ในระดับมาก (= ๔.๒๑) เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน คือ ด้านมิติมุ่งคน ด้านมิติมุ่งงาน และ ด้านมิติมุ่งประสิทธิผล พบว่า ภาวะผู้นำการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอม่วงก่ จังหวัดนครสวรรค์ อยู่ในระดับมากทุกด้าน (๒) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์มีความคิดเห็นภาวะผู้นำการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอม่วงก่ จังหวัดนครสวรรค์ โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล คือ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสายสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม พบว่า พระสงฆ์ที่มี พรรษา ต่างกันมีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย และพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย สำหรับสถานภาพส่วนบุคคลที่เหลือมีความเห็นต่อภาวะผู้นำการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอม่วงก่ จังหวัดนครสวรรค์ ไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย (๓) ปัญหาและอุปสรรคต่อภาวะผู้นำการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอม่วงก่ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ความประพฤติของพระภิกษุสามเณรบ้างรูปไม่เรียบร้อยไม่ค่อยอยู่ในกฎระเบียบอยากให้มีทุนการศึกษาแก่เด็กและเยาวชน และ ขาดสถานที่ในการรับเยาวชนเข้ามาอบรม ข้อเสนอแนะต่อภาวะผู้นำการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอม่วงก่

^{๑๑๐}พระมหามณเฑียร วรธมโม (ชัยเกลี้ยง), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดพังงา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑-๒.

จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ควรจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่อชี้แจงกฎระเบียบตามมติมหาเถรสมาคมเพื่ออบรมสั่งสอนด้านวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยและควรจัดให้มีการเรียนการสอนนักธรรมและบาลีอย่างทั่วถึงพร้อมจัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรที่เรียนนักธรรมและบาลี

๑๑๑

สรุปว่า การวิจัยศึกษาได้ทราบข้อความว่าการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสงฆ์ไทยมีการบูรณาการเรื่อยมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล จนถึงยุคสุโขทัย อยุธยา ธนบุรีและรัตนโกสินทร์ จนถึงในปัจจุบันนี้ ทำให้ได้ทราบการบริหารงานของพระสังฆาธิการ คือพระสงฆ์ อันมีเจ้าอาวาส ได้บริการกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งมีงานที่เป็นหลักตาม พรบ.คณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถรสมาคมได้กำหนดอย่างชัดเจน มีงานการปกครอง งานการเผยแผ่ งานศาสนศึกษา งานการสาธารณูปการ งานสาธารณะสงเคราะห์ งานศึกษาสงเคราะห์ และงานที่ต้องรักษากฎระเบียบ ข้อบังคับของมหาเถรสมาคม และเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาของประชาชน เป็นผู้ทำนุบำรุงพระศาสนา รักษาพระศาสนาไว้ แล้วแต่ความถนัดในด้านไหน แต่ที่มองเห็นอย่างชัดเจน งานการปกครอง มีการดูแลเอาใจใส่ภิกษุสามเณรให้อยู่ในกรอบของพระธรรมวินัยเป็นอย่างดี งานการเผยแผ่ เป็นการนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าให้เข้าถึงประชาชน ทั้งในเชิงรุกและเชิงรับเป็นอย่างดี งานการก่อสร้างและบูรณะ เน้นการสร้างแบบแข็งแรง สวยงาม ประโยชน์ใช้สอยได้มาก งานศาสนศึกษามีการจัดให้พระเณรได้เรียนรู้หลักพระธรรมวินัย (เรียนนักธรรม) และได้เรียนรู้หลักภาษาที่ใช้แปลพระไตรปิฎก (เรียนบาลี) ส่วนงานสาธารณะสงเคราะห์ และงานศึกษาสงเคราะห์มีการบริหารของพระสงฆ์ไม่มากเท่าที่ควร เพราะอาจมีข้อยุ่งยากและมีปัญหาสลับซับซ้อนมากเกินไปได้ ทำให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในส่วนนี้น้อยมาก

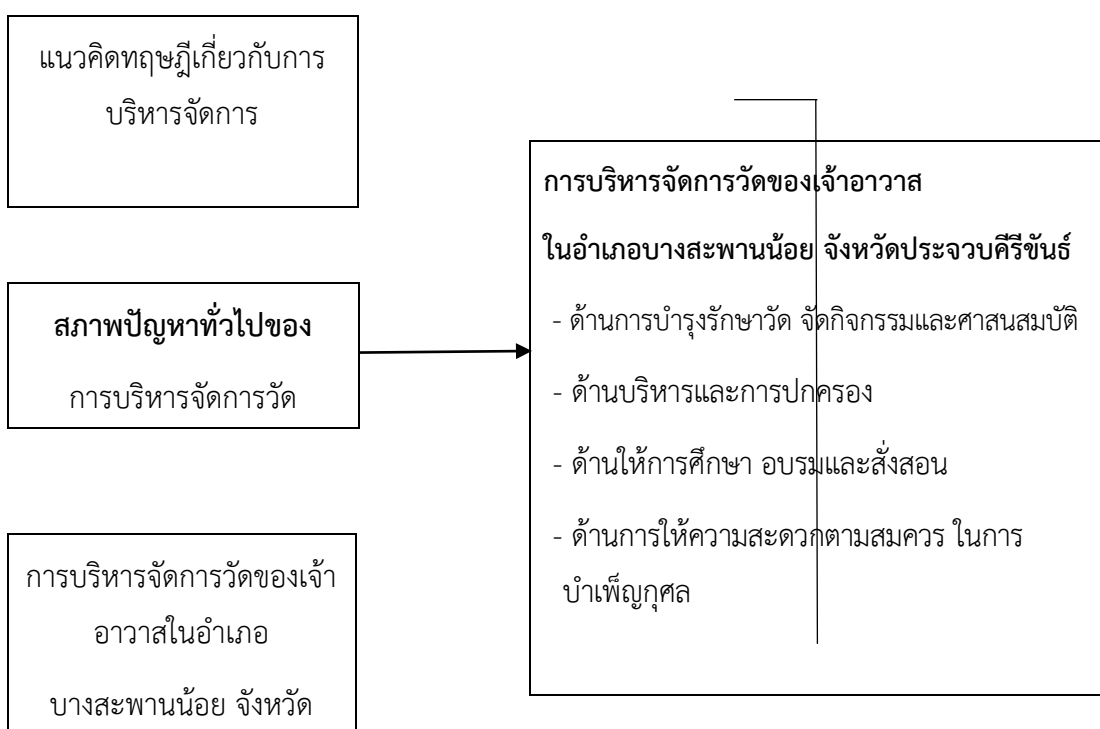
^{๑๑๑}พระจันนาฤทธิ์ กุลานุกชีโต (กิม), “ภาวะผู้นำการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอแม่वंก จังหวัดนครสวรรค์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ก-ข

๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษา “การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” นี้ ได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) โดยผู้วิจัยสังเคราะห์จากแนวคิด/ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ภาพที่ ๒.๑

ตัวแปรต้น (Independent Variables)

ตัวแปรตาม (Dependent Variables)

ประจวบคีรีขันธ์

ภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants)

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” ครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key informants) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

๓.๒ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants)

การวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” ผู้วิจัยได้กำหนดเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญ (Key informants) จากผู้ที่มีคุณลักษณะสอดคล้องกับสาระสำคัญของการวิจัย จำนวน ๑๗ รูป/คน ประกอบด้วยรายชื่อต่อไปนี้

กลุ่มที่ ๑ พระสงฆ์อาวาสระดับ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ในอำเภอบางสะพานน้อย จำนวน ๙ รูป

๑. พระครูวรเวทวิสุทธี

เจ้าคณะตำบลทรายทอง

๒. พระครูประจักษ์สิริคุณ

เจ้าคณะตำบลปากแพรก

๓. พระครูประภัสสรพุทธิคุณ	ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลบางสะพาน
๔. พระมหาทรงศักดิ์ ชยวฑฒโน	เจ้าคณะตำบลไชยราช
๕. พระอธิการมานพ ขนดีโก	เจ้าอาวาสวัดคลองน้ำเค็ม
๖. พระอธิการณรงค์ศักดิ์ อีรวโร	เจ้าอาวาสวัดท่าม่วง
๗. พระคงศักดิ์ กิตติสุทโธ	ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดดอนอารีย์
๘. พระอธิการกิจจา กิจจุสาโร	เจ้าอาวาสวัดท่ามะเสน
๙. พระอธิการจารึก ปสนนจิตโต	เจ้าอาวาสวัดพระหินวนาราม
กลุ่มที่ ๒ ข้าราชการที่เกี่ยวข้องและผู้นำท้องถิ่น จำนวน ๘ คน	
๑. นายวิวัฒน์ วันกุ่มภา	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
๒. นายชนกร ทิพย์ประเสริฐสุข	นายอำเภอบางสะพานน้อย
๓. นายสมเจตย์ ไชยยง	ไวยาวัจกรวัดบางเปิด
๔. นายพินิจ โพธิกลีกร	ไวยาวัจกรวัดเขาราชภูบ่ารุง
๕. นายจตุรงค์ ศรีทอง	ไวยาวัจกรวัดห้วยสัก
๖. นายมนัส วงศ์กุล	ไวยาวัจกรวัดบ่อกบ
๗. นายนายไพบูลย์ เอี่ยมสุวรรณ	ไวยาวัจกรวัดละหาน
๘. นายปรีชา จันนาม	ไวยาวัจกรวัดน้ำตกเขาโพธิ์ทอง

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi Structured) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยกำหนดโครงสร้างของข้อคำถาม สำหรับนำไปใช้ในกระบวนการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depht interview) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์ (Interview) ซึ่งมีขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพลักษณะของเครื่องมือดังนี้

๓.๓.๑ การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๒. กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓. กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

๔. สร้างเครื่องมือ

๕. นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖. ปรับปรุงแก้ไข

๗. จัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓.๒ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้

๒. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จเสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาสารนิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม ซึ่งผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่าน ประกอบด้วย

๒.๑ พระครูวิสุทธานันทคุณ, ดร.

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ) วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๒.๒ พระครูวาทิรวัดน์, ดร.

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ) วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๒.๓ พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทตฺโต, ผศ.ดร.

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ) วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๒.๔ พระปิฎกโกศล, ดร.

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ) วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๒.๕ ดร.ปณณธร เจริญชัยพฤกษ์

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ) วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๓.๓.๓ ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (Interview) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

แบบสัมภาษณ์ (Interview)

แบบสัมภาษณ์ (Interview) สำหรับเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม จากวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือดังนี้

๑) ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบความคิดในการสร้างแบบสัมภาษณ์

๒) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารการวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้

๓) ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

๔) สร้างแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อนำมาวิเคราะห์

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้อาศัยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑) ขอหนังสือจากหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

๒) ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้

๓) ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดนัดไว้ จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึกและบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

๔) นำข้อมูลดิบที่ได้มารวบรวมเพื่อวิเคราะห์โดยวิธีการที่เหมาะสมและนำเสนอต่อไป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โดยวิธีการดังนี้

- ๑) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดเสียงและบันทึกเป็นข้อความ
- ๒) นำข้อความจากการสัมภาษณ์และการจดบันทึกมาจำแนกเป็นประเด็นและเรียบเรียงเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย
- ๓) วิเคราะห์คำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context)
- ๔) สังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอต่อไป

บทที่ ๔

การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

การศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” นี้ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลเชิงประจักษ์ตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะผู้ปกครองผู้บริหารงานคณะสงฆ์ด้านการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับการสนองงานคณะสงฆ์ด้านปกครอง ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) รวมทั้งสิ้นจำนวน ๑๗ รูป/คน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๔.๑ การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๔.๒ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย (Body of Knowledge)

๔.๑ การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผู้วิจัยใช้วิธีสัมภาษณ์แบบเจาะลึกได้แก่พระสังฆาธิการระดับ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ข้าราชการที่เกี่ยวข้องและผู้นำท้องถิ่น จำนวน ๑๗ รูป/คน แบ่งออกเป็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ในอำเภอบางสะพาน จำนวน ๙ รูป และข้าราชการที่เกี่ยวข้องและผู้นำท้องถิ่น จำนวน ๘ คน

๔.๑.๑ แนวทางการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการบริหารจัดการวัด การจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติ

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญได้กล่าวถึงแนวทางในการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการบริหารจัดการวัด การจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติ^{๑๑๙} จัดกิจการและศาสนสมบัติ ว่า การบริหารจัดการวัดเป็นไปตามการบริหารของวัดต่าง ๆ ด้านการบำรุง รักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติส่วนใหญ่เจ้าอาวาสเป็นผู้ดูแลจัดการไปตามเหตุตามผล สิ่งใดที่มีข้อขัดข้องเกี่ยวกับการบริหารก็จะประชุมมีการแนะนำช่วยเหลือกัน ช่วยกันดูแลปรับภูมิทัศน์วัด^{๑๒๐} การจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายตอนนี้กำลังทำกันอยู่ทุกวัด ซึ่งรายได้ของวัดไม่ได้มีเป็นรายวันแบบวัดใหญ่ ๆ หรือวัดท่องเที่ยว ดังนั้นส่วนมากจะทำเป็นแบบการสรุปเป็นรายปี เช่น บัญชีรายรับ-รายจ่ายประจำปี เป็นต้น^{๑๒๑} โดยภาพรวมแล้วการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์อยู่ในเกณฑ์ที่ดี ดูแล้วไม่ค่อยมีปัญหาอะไร เพราะทางวัดมีการจัดทำบัญชีวัด มีการดูแลรักษาศาสนสมบัติวัดกันดีอยู่แล้ว^{๑๒๒}

พระสังฆาธิการในปัจจุบัน ส่วนหนึ่งเป็นการก่อสร้างเสนาสนะใหม่เพิ่มเติม อีกส่วนหนึ่งเป็นการบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่ชำรุดทรุดโทรมตามกาลเวลา^{๑๒๓} ในการก่อสร้างเสนาสนะหรือถาวรวัตถุมีให้พบเห็นได้เกือบทุกวัด แสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนิกชนยังมีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่น^{๑๒๔} แต่การก่อสร้างอาคารเสนาสนะในปัจจุบันนี้ พระสังฆาธิการต้องคำนึงถึงเอกลักษณ์ ศิลปะ วัฒนธรรมประจำท้องถิ่นด้วย^{๑๒๕} หากบูรณาการเป็นรูปแบบของการก่อสร้างสมัยใหม่ แต่มีได้รักษามรดกทางวัฒนธรรมไว้ก็ไม่ใช่เป็นการสมควร^{๑๒๖} อย่างไรก็ตาม พระสังฆาธิการต้องให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านนี้ด้วย เพื่อป้องกันปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดจาก

^{๑๑๙}สัมภาษณ์ พระครูประจักษ์สิริคุณ, เจ้าคณะตำบลปากแพรก, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๒๐}สัมภาษณ์ พระครูประภัสสรพุทธคุณ, ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลบางสะพาน, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๒๑}สัมภาษณ์ พระปลัดอานนท์ ญาณธมโม, เจ้าคณะตำบลบางสะพาน, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๒๒}สัมภาษณ์ พระมหาทรงศักดิ์ ชยวฑฒโน, เจ้าคณะตำบลไชยราช, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๒๓}สัมภาษณ์ พระอธิการมานพ ขนติโก, เจ้าอาวาสวัดคลองน้ำเค็ม, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๒๔}สัมภาษณ์ พระอธิการณรงค์ศักดิ์ อีรวโร, เจ้าอาวาสวัดท่าม่วง, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๒๕}สัมภาษณ์ พระคงศักดิ์ กิตติสุทโธ, ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดดอนอารีย์, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๒๖}สัมภาษณ์ พระอธิการกิจจา กิจจสาโร, เจ้าอาวาสวัดก้ามะเสน, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

งานสาธารณูปการเป็นเหตุ อาทิ ปัญหาด้านการใช้จ่ายเงินวัด เป็นต้น^{๑๒๗} เราต้องจัดให้ดี ให้เหมาะสม ให้มีคุณค่า พร้อมจัดระบบระเบียบให้ดี พัฒนาให้สะอาด สงบ ร่มรื่น วัดก็จะเจริญได้โดยไมยาก^{๑๒๘} วัดจะต้องมีแผนผังกำหนดการปลูกสร้างภายในวัด บริเวณวัดมีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับไม้เกี่ยวกับ พุทธประวัติทำให้วัดเป็นแหล่งศึกษา สถานที่ที่รื่นรมย์ ลานวัดสะอาด ปราศจากขยะมูลฝอยสิ่งปฏิกูลมี ถังรองรับขยะ^{๑๒๙} มีถนนทางเดินเท้าภายในวัด

วัดควรมีประตูเปิดตามวันเวลาเพื่อความปลอดภัยในทรัพย์สินของวัด มีป้ายแสดงสิ่ง สำคัญ ๆ เพื่อดึงดูดความศรัทธาของประชาชนตามสมควร การทาสีเสนาสนะก็ดี แผ่นป้ายก็ดี ให้ใช้สี เรียบ ๆ ไม่ฉูดฉาด^{๑๓๐} การปลูกสร้างเสนาสนะภายในวัด ให้รักษาไว้ซึ่งศิลปกรรมของไทยมีการ จัดระบบน้ำดื่ม น้ำใช้ ไฟฟ้าที่อยู่อาศัยมีระบบ^{๑๓๑} สร้างวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นแหล่ง อารยธรรมอันเจริญรุ่งเรือง มีศาสนวัตถุ ศาสนสถานอันเป็นเครื่องหมายแห่งศิลปวัฒนธรรมอันดี งาม^{๑๓๒} บุคลากรทางศาสนามีความประพฤติดี เป็นแบบอย่างแก่ประชาชนสังคม สามารถแนะนำให้ ประชาชนในสังคมพ้นจากความลุ่มหลง ฟุ้งเฟ้อและดำรงอยู่ได้อย่างเป็นสุข^{๑๓๓} มีการส่งเสริมกิจกรรม ที่เป็นประโยชน์อย่างหลากหลาย ทั้งในด้านศาสนพิธี การให้การศึกษาคณะเผยแผ่ศาสนาธรรมและการ สาธารณสงเคราะห์เพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้วัดมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์รวมจิตใจของ ประชาชน^{๑๓๔} การจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติก็เพื่อบำรุงรักษาวัด ให้เป็นที่อานวยประโยชน์แก่ ประชาชน เป็นการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถานภายในวัดให้เรียบร้อยดี งาม^{๑๓๕}

^{๑๒๗} สัมภาษณ์ พระอธิการจารึก ปสนนจิตโต, เจ้าอาวาสวัดพระหินวนาราม, ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๒๘} สัมภาษณ์ นายวิวัฒน์ วันกุ่มภา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๒๙} สัมภาษณ์ นายศราวุธ จิรพิทักษ์กุล, นายอำเภอบางสะพานน้อย, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๓๐} สัมภาษณ์ นายจตุรงค์ ศรีทอง, ไวยาวัจกรวัดห้วยสัก, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๓๑} สัมภาษณ์ นายสมเจตย์ ไชยยัง, ไวยาวัจกรวัดบางเบิด, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๓๒} สัมภาษณ์ นายพินิจ โพธิ์สิกร, ไวยาวัจกรวัดเขาราชู์บำรุง, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๓๓} สัมภาษณ์ นายมนัส วงศ์กุล, ไวยาวัจกรวัดบ่อกบ, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๓๔} สัมภาษณ์ นายไพบุลย์ เอี่ยมสุวรรณ, ไวยาวัจกรวัดละหาน, ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๓๕} สัมภาษณ์ นายปรีชา จันนาม, ไวยาวัจกรวัดน้ำตกเขาโพธิ์ทอง, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

การบริหารจัดการวัดเป็นสิ่งจำเป็นสำคัญที่ผู้บริหารวัด จะต้องเรียนรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบัน เพราะการทำงานจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวนั้น ก็เพราะนักการบริหารมีเทคนิคและวิธีการทำงานไม่เหมือนกัน โดยเฉพาะการบริหารจัดการวัดซึ่งเป็นศาสนสถานที่มีความใกล้ชิดกับประชาชน การบริหารจัดการวัดอย่างเป็นระบบระเบียบ จะส่งผลให้วัดร่มรื่น น่าอยู่น่าเข้าไปประกอบกิจการทางศาสนา รวมทั้งเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนที่เข้าไปสัมผัสพบเห็น การบริหารวัดจึงมีความสำคัญ ในที่นี้จึงได้นำแนวความคิดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และความสำคัญของ การบริหารวัดที่ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้กล่าวไว้ตามลำดับ^{๑๓๖} ดังนี้

ในการบริหารจัดการวัดมีวัตถุประสงค์และความสำคัญของการบริหารวัดไว้ว่า ทำให้การดำเนินงานภายในวัดเป็นระบบมากขึ้น ทำให้สะดวกในการประสานงาน ทำให้เกิดประสิทธิภาพและเกิดความประหยัดในการดำเนินงาน สามารถติดตามตรวจสอบการดำเนินงานได้และทำให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จทุกคนพึงพอใจ

โดยเฉพาะบทบาทหน้าที่และความสำคัญของวัดตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันนั้นมีดังต่อไปนี้

๑. วัดเป็นสถานที่ ที่ชาวบ้านส่งกุลบุตรมาอยู่รับใช้พระสงฆ์และรับการฝึกอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ ตามที่มีสอนอยู่ในสมัยนั้น^{๑๓๗}
๒. วัดเป็นสถานที่ ที่พ่อแม่ตลอดจนคนแก่คนเฒ่าและสตรีมารับความรู้ด้วยการสดับ พระธรรมเทศนา
๓. วัดเป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิความรู้ของคนสมัยก่อนโดยวัด เป็นแหล่งตำราแพทย์และพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นหมอรักษาพยาบาลคนเจ็บทั่วไป^{๑๓๘}
๔. วัดเป็นสถานสงเคราะห์ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตและศึกษาเล่าเรียนตลอดจนถึงผู้ใหญ่ที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีพ
๕. วัดเป็นสถานที่พักอาศัยของคนเดินทาง ซึ่งวัดบางวัดได้สร้างศาลาเอาไว้กว้างขวางใหญ่โตเพื่อรองรับกิจการนี้โดยเฉพาะ^{๑๓๙}

^{๑๓๖} สัมภาษณ์ พระครูประจักษ์สิริคุณ, เจ้าคณะตำบลปากแพรก, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๓๗} สัมภาษณ์ พระครูประภัศรพุทธคุณ, ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลบางสะพาน, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๓๘} สัมภาษณ์ พระปลัดอานนท์ ญาณธมโม, เจ้าคณะตำบลบางสะพาน, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๓๙} สัมภาษณ์ พระมหาทรงศักดิ์ ชยวฑฒโน, เจ้าคณะตำบลไชยราช, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๖. วัดเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านได้มาพบปะสังสรรค์และพักผ่อนหย่อนใจ วัดได้จัดสถานที่ต่าง ๆ ในบริเวณวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาดและร่มรื่น

๗. วัดเป็นสถานที่รื่นเริงที่จัดเทศกาลและมหรสพต่าง ๆ สำหรับชาวบ้านทั้งหมดเช่น งานก่อพระเจดีย์ทรายในวันสงกรานต์ บุญมหาชาติ เป็นต้น

๘. วัดเป็นบ่อเกิดและเป็นศูนย์กลางของศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรมและวรรณกรรม^{๑๔๐}

๙. วัดเป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและความทุกข์ต่าง ๆ ของชาวบ้าน

๑๐. วัดเป็นสถานที่สำหรับชาวบ้านรอบวัดมาทำบุญและบำเพ็ญกุศลตลอดจนประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา

๑๑. วัดเป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของใช้ต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานที่วัดหรือขอยืมไปใช้เมื่อคราวมีงาน^{๑๔๑}

๑๒. วัดเป็นศูนย์กลางการบริหาร หรือการปกครองท้องถิ่น กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกัน เพื่อบอกแจ้งกิจการต่าง ๆ ^{๑๔๒}

วัดส่วนใหญ่มักตั้งอยู่ใกล้กับ ชุมชน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับบ้าน หรือบรรพชิต กับคฤหัสถ์ในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านที่เกื้อกูลกันหรือขัดแย้งกัน การที่ เจ้าอาวาส ผู้รักษาการ หรือผู้มีอำนาจต้องแสดงบทบาทในการ ดูแลจัดการผลประโยชน์ทรัพย์สินของวัดด้วยการเจรจาต่อรอง ประนีประนอมยอมความ หรือฟ้องร้องนั้น ถือเป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยง ที่จะดำเนินการด้วยตัวเอง

ดังนั้นเจ้าอาวาสควรมีคฤหัสถ์เข้ามามีบทบาทช่วยเหลือ หรือ ดำเนินการแทนในบางเรื่อง โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร จัดการวัดและศาสนสถานโดยเฉพาะด้านภาระงาน บุคลากร และการบริหารจัดการทรัพย์สิน ซึ่งเหมาะสมตามหลักธรรมของ แต่ละศาสนา และเป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย

^{๑๔๐} สัมภาษณ์ พระอธิการมานพ ขนติโก, เจ้าอาวาสวัดคลองน้ำเค็ม, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๔๑} สัมภาษณ์ พระอธิการณรงค์ศักดิ์ อีรวโร, เจ้าอาวาสวัดท่าม่วง, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๔๒} สัมภาษณ์ พระคณศักดิ์ กิตติสุทโธ, ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดดอนอารีย์, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ มาตรา ๓๓ ได้จัดหมวดหมู่ ทรัพย์สินของวัด โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ประเภทที่ดิน โดย บัญญัติถึง

๑. ที่วัด และที่ซึ่งขึ้นต่อวัด ดังนี้ คือ

๑.๑ ที่วัด คือที่ซึ่งตั้งวัดตลอดจนเขตของวัดนั้น

๑.๒ พื้นที่ดินสงฆ์ คือที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัด

๑.๓ ที่กัลปนา คือที่ซึ่งมีผู้อุทิศแต่ยกผลประโยชน์ให้วัดหรือพระศาสนา

๒. ศาสนสมบัติ แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้ คือ

๒.๑ ศาสนสมบัติกลาง ได้แก่ทรัพย์สินของกรมการศาสนาซึ่งมิใช่ของ วัดใดวัดหนึ่ง

๒.๒ ศาสนสมบัติของวัด ได้แก่ ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง

โดยการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลางให้เป็นอำนาจหน้าที่ของ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ส่วนการดูแลรักษาจัดการศาสนสมบัติ ของวัดให้วัดเป็นผู้จัดการตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ประกอบด้วย การดูแล จัดการและการจัดหาประโยชน์ในวัด ที่พื้นที่ใช้ประโยชน์ และศาสนสมบัติ อื่น ๆ ของวัด^{๑๔๓} เจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสที่ประสงค์จะให้มีการจัดประโยชน์ ในทรัพย์สินของวัดจะต้องทำหนังสือแต่งตั้งเป็นลายลักษณ์อักษร บุคคลหรือ นิติบุคคลที่เหมาะสมเป็นผู้กระทำการแทนโดยพิจารณาคัดเลือกบุคคลหรือ นิติบุคคล ตามขอบเขตและวิธีการในการจัดประโยชน์ที่มุ่งหมายไว้^{๑๔๔} ดังนั้นการเลือกจะแต่งตั้งใครเป็นผู้จัดการผลประโยชน์ของวัด จึงเป็นอำนาจ เด็ดขาดของเจ้าอาวาสหรือรักษาการเจ้าอาวาส ซึ่งจะต้องพิจารณาอย่าง รอบคอบ เพราะเป็นการมอบทรัพย์สินของวัดหรือสมบัติของวัดส่วนที่จะ จัดประโยชน์ไว้ในอำนาจการตัดสินใจของบุคคลอื่น ทั้งนี้จะต้องมอบหมาย เป็นหนังสือเท่านั้น จะมอบด้วยวาจาหรือโดยปริยายอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้^{๑๔๕}

^{๑๔๓} สัมภาษณ์ นายวิวัฒน์ วันกุ่มภา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๔๔} สัมภาษณ์ นายศราวุธ จิรพิทักษกุล, นายอำเภอบางสะพานน้อย, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๔๕} สัมภาษณ์ นายจตุรงค์ ศรีทอง, ไวยาวัจกรวัดห้วยสัก, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

การบริหารจัดการวัด การจัดกิจกรรมและศาสนสมบัตินั้น คนจึงเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดในปัจจัยทั้งหมด เพราะคนเป็นตัวจักรสำคัญที่จะทำให้กระบวนการบริหารดำเนินไปสู่เป้าหมายได้สำเร็จ ซึ่งคนจะต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเฉพาะงาน มีความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย และสามารถทำงานสอดคล้องประสานกันได้เป็นอย่างดี^{๑๔๖}

๔.๑.๒ แนวทางการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านบริหารและการปกครอง

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญได้กล่าวถึงแนวทางในการบริหารจัดการวัดในเขตอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เกี่ยวกับด้านการบริหารและการปกครองว่า การบริหารวัดจะต้องบริหารวัดแบบบูรณาการ โดยการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดให้สอดคล้องกับการบริหารงานคณะสงฆ์และให้สอดคล้องสังคมปัจจุบัน ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ด้วยการจัดระบบความเป็นอยู่ภายในวัดโดยการดำเนินการดูแลรักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้ภิกษุสงฆ์ที่อยู่ในวัดหรือในสังกัดปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ควบคู่กับการมอบหมายหน้าที่ให้ทำตามความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคลโดยยึดหลักการมีส่วนร่วม^{๑๔๗} วัดมีการบริหารจัดการดีอยู่แล้ว เพราะเป็นพระพัฒนาอยู่แล้ว เมื่อมีปัญหาในการบริหารจัดการ เจ้าอาวาสก็จัดการประชุมรับฟังความคิดเห็นในหลาย ๆ มุมแล้วนำมาแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะเรื่องของยาเสพติด^{๑๔๘}

การบริหารการปกครองจึงเป็นเรื่องสำคัญหากการปกครองล้มเหลว ก็ไม่สามารถจะดำเนินการด้านอื่น ๆ ทั้งทางด้านการศึกษา การเผยแผ่ หรือการสงเคราะห์ต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จได้ การปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ต้องปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยเป็นปฐม และให้อาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ของมหาเถรสมาคมเป็นเครื่องมือ ดังนั้นเจ้าอาวาสซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่สุดในการบริหารจัดการวัด จึงต้องเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ จึงจะทำให้การปกครองเป็นไปด้วยดี ปัญหาที่พบเกี่ยวกับการปกครองในปัจจุบันก็มีบ้างเพียงเล็กน้อย เกิดจากการที่พระสังฆาธิการบางรูปขาดความรู้ ดังนั้น การแก้ปัญหาจึงกระทำได้โดยการจัดการศึกษาหรือการอบรมเพิ่มเติมให้แก่พระสังฆา

^{๑๔๖}สัมภาษณ์ นายมนัส วงศ์กุล, ไวยาวัจกรวัดบ่ออกบ, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๔๗}สัมภาษณ์ พระครูประจักษ์สิริคุณ, เจ้าคณะตำบลปากแพรก, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๔๘}สัมภาษณ์ พระครูประภัศรพุทธิคุณ, ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลบางสะพาน, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

การ โดยเฉพาะรูปที่ขาดประสบการณ์ในการทำงาน อำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในภาพรวม ก็ถือว่าอยู่ในระดับที่ตื่น่าพอใจเป็นไปตามคำสั่ง มติมหาเถรสมาคมต่าง ๆ ที่ได้กำหนดให้ดำเนินการ โดยทางพระสังฆาธิการแต่ละท่านก็พยายามหาหน้ที่ของตนอย่างเต็มกำลังความสามารถ ในภาระงานทั้ง ๖ ด้าน เพราะพระสงฆ์ทุกรูป มีหน้าที่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ตาม คำสั่ง มติต่าง ๆ ของมหาเถรสมาคมอันเป็นหน่วยงานเหนือตนขึ้นไป^{๑๔๙}

ทางด้านหน้าที่ทางการปกครอง หรืองานด้านดูแลความสงบพระเถระเป็นอุปัชฌาย์ อาจารย์มีหน้าที่ปกครองสาธุศิษย์ ของตนแต่ในกิจ ทั้งปวงสงฆ์ย่อมเป็นใหญ่ ไม่เลือกกว่าจะเป็นอาจารย์ หรือสาธุศิษย์ทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์จะต้อง ขวามขวยช่วยกัน เพื่อให้การบริหารวัดพระศาสนาเป็นไปด้วยดี มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกัน ตลอดทั้งยังสามารถสร้างความน่าเลื่อมใสศรัทธา ในข้อวัตรปฏิบัติอันดีงาม ให้เกิดมีกับพุทธศาสนิกชนสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพ เพื่อช่วยสืบทอดพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง และยั่งยืน ความพร้อมเพรียงกันทั้งฝ่ายบรรพชิตภิกษุสงฆ์ และฆราวาสญาติโยมในวัดในชุมชนจะต้องช่วยกัน ให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมแต่บางครั้งก็ยังมีปัญหาอยู่โดยเฉพาะทางด้าน ความรู้ความสามารถ ของพระสังฆาธิการในด้านการบริหารจัดการ การปกครองคนจะเริ่มตั้งแต่การคัดเลือก แต่งตั้งพระ สังฆาธิการผู้ที่จะมาสนองงานของคณะสงฆ์ต้องมีความรู้ความสามารถเป็นเรื่องสำคัญอันดับต้น ๆ ที่ จะมองข้ามไม่ได้ กล่าวคือ พระสังฆาธิการต้องมีความรู้ เรื่องการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ หรือด้านการสาธารณูปการ เป็นอย่างดี เพราะภาระงานทุกด้านมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน สิ่งนี้มีสิ่งนี้ดีสิ่งนั้นจึงมีสิ่งนั้นจึงดี เช่นการ ปกครอง หากผู้ปกครองดีมีเมตตามีความเที่ยงธรรม มีความยุติธรรมมีความเสียสละ เอื้อเฟื้อ มีความสุจริต จริงจังจริงจังในการปฏิบัติหน้าที่ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน พวกผอง ก็ยังเป็นการสร้างความ น่าศรัทธาเลื่อมใส และยังง่ายต่อการปกครอง และง่ายต่อการกำกับดูแลงานด้านอื่น ๆ ^{๑๕๐}

งานด้านปกครองมีความสำคัญมาก เนื่องจากเป็นหน้าที่ที่ต้องทำตามคำสั่ง กฎหมายระเบียบ ของมหาเถร สมาคม แล้วยังเป็นการแสดงบทบาทของพฤติกรรม จริยธรรมของพระสงฆ์ให้สังคมเพื่อให้สังคมรับรู้ ด้วยเป็นสิ่งที่ผู้ปกครองคณะสงฆ์ต้องทำ และต้องทำให้ครบทำให้ดี ทำให้ถูกพระอาศัยชาวบ้านก็ต้องให้ชาวบ้านอาศัยด้วย เราจะให้ชาวบ้านอาศัยเราตรงไหนก็ตรงที่ตัวเป็น

^{๑๔๙}สัมภาษณ์ พระปลัดอานนท์ ญาณธมโม, เจ้าคณะตำบลบางสะพาน, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๕๐}สัมภาษณ์ พระมหาทรงศักดิ์ ชยวฑฒโน, เจ้าคณะตำบลไชยราช, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

แบบอย่าง เป็นผู้นำทางการกระทำ ถ้าไม่ทำตรงนี้หรือทำแล้วไม่ดีไม่ถูกต้องหรือไม่เหมาะสม ความสำคัญของพระหรือแม้แต่ความสำคัญของพระศาสนาก็หมดกัน^{๑๕๑} การส่งเสริมสนับสนุนใส่ใจ พัฒนาความรู้ความสามารถของพระสังฆาธิการหรือแม้แต่ทางด้านจริยาของพระสังฆาธิการ นับว่าเป็น เรื่องสำคัญมากมีผลต่อการปกครองมีความสุจริต มีความโปร่งใสเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง เป็น แบบอย่างที่ดีทางด้านความประพฤติ^{๑๕๒} ผู้นำต้องดีก่อนผู้ปกครองต้องดีก่อน ก่อนที่จะปกครองใคร ควรปกครองตัวเองให้ได้ให้ได้ จนเป็นที่ยอมรับและเจริญศรัทธาแก่ผู้พบเห็นเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อยู่ ได้บังคับบัญชา^{๑๕๓} ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่พระภิกษุผู้ทำหน้าที่เป็นเจ้าคณะปกครองทุกระดับนับตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบลเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะ จังหวัด เจ้าคณะภาคเจ้าคณะใหญ่ (หน)^{๑๕๔} นอกจากนี้ ยังรวมถึงการที่พระภิกษุผู้ทำหน้าที่เป็นพระ กรรมวาจาจารย์ เป็นพระอุปัชฌาย์ในการอุปสมบทกุลบุตร แนวทางการบริหารจัดการวัดเพื่อความ มั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย ในด้านการปกครองควร ดำเนินการดังต่อไปนี้ คือ

๑. ในด้านการปกครองของวัด ในการปกครองคณะสงฆ์ในวัดผู้บริหารวัดใช้พระธรรมวินัย เป็นแกนหลัก และให้หลักธรรมาธิปไตย (ร่วมกันปกครอง) คือใช้หลักธรรมเป็นใหญ่ในการปกครอง และใช้หลักอุเบกขาพรหมวิหาร (ความยุติธรรม) กับทุก ๆ ฝ่าย เป็นการปกครองคณะสงฆ์วัด และใช้ ทั้งสองหลักธรรมนี้ปกครองคณะทำงานที่เป็นฆราวาสหรือคณะกรรมการวัดอีกด้วย เพื่อจะได้มี เป้าหมายทิศทางแนวทางและความคิดเห็นเป็นทางเดียวกันในการปกครองวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอ บางสะพานน้อย โดยคณะกรรมการวัดส่วนใหญ่ก็จะเป็นแกนนำหรือผู้นำชุมชนเกือบทั้งนั้น โดยส่วนที่ สำคัญก็คือการมีส่วนร่วมในการปกครองอันเป็นการปลูกฝังความสามัคคีทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาส ให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เพื่อจะนำไปประยุกต์ใช้กับการบริหารงานด้านต่าง ๆ ของวัดในคณะสงฆ์ใน อำเภอบางสะพานน้อย^{๑๕๕}

^{๑๕๑} สัมภาษณ์ พระอธิการมานพ ขนติโก, เจ้าอาวาสวัดคลองน้ำเค็ม, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๕๒} สัมภาษณ์พระอธิการณรงค์ศักดิ์ อีรวโร, เจ้าอาวาสวัดท่าม่วง, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๕๓} สัมภาษณ์ พระคณศักดิ์ กิตติสุทโธ, ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดดอนอารีย์, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๕๔} สัมภาษณ์ พระอธิการกิจจา กิจจสาโร, เจ้าอาวาสวัดก้ามะเสน, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๕๕} สัมภาษณ์ พระอธิการจารึก ปสนนจิตโต, เจ้าอาวาสวัดพระหินนาราม, ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ในการปกครองประชาชนที่อยู่โดยรอบชุมชนบริเวณวัด หรือในส่วนที่มาร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ กับวัด ให้ผู้นำชุมชนหรือคณะกรรมการวัดดูแลปกครองกันเอง โดยมีคณะสงฆ์คอยแนะนำให้คำปรึกษา เพราะในบางเรื่องจะให้พระไปปกครองชาวบ้านนั้นไม่เหมาะสมไม่ควร โดยเฉพาะในด้านการผลประโยชน์ต่าง ๆ และที่สำคัญผู้นำชุมชนหรือคณะกรรมการวัดนั้นก็เป็นคนของวัดอยู่แล้ว^{๑๕๖}

๒. รับสนองงานด้านการปกครองคณะสงฆ์ ของสมเด็จพระสังฆราช มหาเถรสมาคม และเจ้าคณะพระสังฆาธิการระดับต่าง ๆ ให้เป็นไปด้วยความรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ รวมทั้งประสานเจ้าคณะพระสังฆาธิการและสนองงานเพื่อให้มีการตรวจเยี่ยม ถวายเป็นความรู้ ในการบริหารกิจการของวัดและการปกครองภายในวัดให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม^{๑๕๗}

๓. ส่งเสริม สนับสนุน และประสานงาน เพื่อพัฒนาพระสังฆาธิการให้มีวุฒิการศึกษาและทักษะในการบริหารจัดการวัดให้มากยิ่งขึ้น โดยประสานมหาวิทยาลัยสงฆ์จัดหลักสูตรการเรียนการสอนที่เหมาะสม

๔. ส่งเสริมให้วัดต่าง ๆ ร่วมกับชุมชนในการเสริมสร้างความมั่นคงของวัด ชุมชน และพระพุทธศาสนา โดยใช้กิจกรรมต่าง ๆ ที่ไม่ขัดกับหลักของพระพุทธศาสนาและสมณวิสัยเป็นสื่อ เช่น การออกเยี่ยมประชาชนโดยรอบวัด การเป็นแกนนำในการสร้างสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ^{๑๕๘}

๕. การจัดทำระเบียบปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับบุคลากรภายในวัดมีระเบียบปฏิบัติกิจวัตรพระภิกษุสามเณร แต่ละวัดควรมีกฎระเบียบที่ชัดเจนและเป็นรูปแบบเดียวกันเมื่อมีการกระทำผิดต้องมีการลงโทษอย่างจริงจัง โดยไม่เห็นแก่พวกพ้อง และมีระเบียบปฏิบัติของศิษย์วัดและผู้อาศัยในวัด ตลอดจนมีระเบียบปฏิบัติสำหรับบุคคลที่เข้ามาร่วมหรือจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัด อาทิเช่น กฎระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ของวัดในปัจจุบัน^{๑๕๙} มีดังนี้

๕.๑ ภิกษุสามเณรต้องเข้ารับการศึกษเล่าเรียนภาคปริยัติธรรมทุกรูปที่เป็นนวกะ (พระใหม่ - เณรใหม่)

๕.๒ ภิกษุสามเณรจะรับเพื่อนสหธรรมิกใด ๆ เข้ามาอยู่ในวัดต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสเสียก่อน

^{๑๕๖} สัมภาษณ์ นายวิวัฒน์ วันกุ่มภา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๕๗} สัมภาษณ์ นายศราวุธ จิรพิทักษ์กุล, นายอำเภอบางสะพานน้อย, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๕๘} สัมภาษณ์ นายสมเจตย์ ไชยยัง, ไวยาวัจกรวัดบางเบิด, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๕๙} สัมภาษณ์ นายพินิจ โพธิ์สิกร, ไวยาวัจกรวัดเขาราชูราษฎร์บำรุง, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๕.๓ ภิกษุสามเณรต้องให้ความเคารพกันตามลำดับอาวุโส

๕.๔ ภิกษุสามเณรต้องให้การดูแลอบรมแก่ศิษย์ของตนพร้อมทั้งการว่ากล่าว ตักเตือน และเมื่อทำผิดต้องลงโทษตามสมควรแก่ความผิดนั้น

๕.๕ ภิกษุต้องแสดงเทศน์น่าฟังโดยสม่ำเสมอ

๕.๖ ภิกษุต้องศึกษาเรียนรู้การพินทุผ้า อธิษฐานผ้า เสียดสละผ้า และรักษาผ้าครอง

๕.๗ ภิกษุสามเณรต้องศึกษาและปฏิบัติกาย วาจา ตามเสขียวัตรโดยเคร่งครัด

๕.๘ ภิกษุสามเณรต้องให้ความสะดวกแก่ผู้มาบำเพ็ญการกุศลภายในวัดโดยทั่ว

๕.๙ ภิกษุสามเณรต้องต้อนรับปราศัยแก่ผู้มาติดต่อกิจการใด ๆ ในวัดด้วยอัธยาศัยไมตรีที่ดีตามสมควรแก่สมณสาธูป

๕.๑๐ ภิกษุสามเณรต้องรักษาความสงบ ไม่พึงก่อความรำคาญใด ๆ แก่เพื่อนสหธรรมิกด้วยกันโดยเด็ดขาด^{๑๖๐}

กติกาการอยู่ร่วมกันของคณะสงฆ์ในวัด มีดังนี้

๑. ภิกษุสามเณรก่อนลาสิกขาต้องท่องคิปปิปฏิบัติ คำอาราธนาศีล ๕ ศีล ๘ อุโบสถศีล และคำอาราธนาธรรม พระปริตร คำถวายผ้าป่า คาถาถวายสังฆทานคำแสดงตนเป็นพุทธมามกะให้ได้

๒. ภิกษุสามเณรต้องออกบิณฑบาตรทุกเช้า เว้นแต่อาพาธ

๓. ภิกษุสามเณรต้องทำวัตร สวดมนต์ทุกวัน เว้นแต่มีกิจที่จำเป็น หรืออาพาธ^{๑๖๑}

๔. วันพระขึ้น – แรม ห้ามมิให้พระภิกษุสามเณรออกนอกวัดในเวลาเช้าโดยไม่มีกิจที่จำเป็น เพราะต้องอยู่ฉลองศรัทธาผู้มาบำเพ็ญกุศลที่วัด^{๑๖๒}

๕. ภิกษุสามเณรที่มีกิจจะออกไปนอกวัดต้องบอกลาเจ้าอาวาส ถ้าเจ้าอาวาสไม่อยู่ต้องบอกภารองเจ้าอาวาส หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสเสียก่อน จึงไปได้

๖. ภิกษุสามเณรห้ามเล่นในสิ่งที่เป็นอนาจารต่าง ๆ อันเป็นเหตุนำมาซึ่งความเสื่อมศรัทธาของประชาชนทั่วไป^{๑๖๓}

^{๑๖๐} สัมภาษณ์ นายจตุรงค์ ศรีทอง, ไวยาวัจกรวัดห้วยสัก, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๖๑} สัมภาษณ์ พระครูประจักษ์สิริคุณ, เจ้าคณะตำบลปากแพรก, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๖๒} สัมภาษณ์ พระอธิการมานพ ขนดีโก, เจ้าอาวาสวัดคลองน้ำเค็ม, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๗. เมื่อวัดมีกิจที่ต้องการความร่วมมือช่วยเหลือจากภิกษุสามเณร เพื่อประโยชน์ส่วนรวมแล้ว ขอให้ร่วมมือร่วมแรงร่วมใจ เพื่อกิจนั้นสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และเป็นการแสดงออกความสามัคคีของหมู่คณะภายในวัด

๘. ภิกษุสามเณรต้องช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดภายในกุฏิและบริเวณรอบวัดโดยสม่ำเสมอ^{๑๖๔}

๑๐. ภิกษุสามเณรต้องช่วยกันดูแลวัสดุเครื่องใช้ของสงฆ์และของวัดอย่าให้เสียหายหรือชำรุด^{๑๖๕}

๕. เจ้าอาวาสเป็นผู้ทรงศีล ทรงธรรม มีกุศโลบายในการบริหารจัดการงานหรือจัดการวัด และการปกครองภิกษุสามเณร ลูกวัดให้อยู่ในพระธรรมวินัยได้ดีมีความเสียสละดูแล พระภิกษุสามเณรอย่างใกล้ชิด

๖. การบริหารงานของเจ้าอาวาสควรมีการกระจายอำนาจแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา คือ ผู้บริหารวัดมีการมอบอำนาจให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติหน้าที่ ตามภาระงาน เป็นการกระจายอำนาจตามลำดับความรับผิดชอบไปสู่บุคลากรเป้าหมาย โดยอาศัยหลักธรรมาภิบาล (Good governance) ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบต่อหลักความคุ้มค่า และหลักการของการใช้วัดเป็นฐาน (Temples Base Management : TBM) ซึ่งผลผลิตที่ได้รับคือ ได้ทีมงาน (Team) ที่มีหลักในการรักษาความคงทนของทีม คือ T : Trust คือ ความไว้วางใจซึ่งกันและกันในการปฏิบัติงาน E : Empathy คือ ความเข้าอกเข้าใจซึ่งกันและกัน A : Agreement คือ มีข้อตกลงร่วมกัน M : Mutual Benefit คือ ผลประโยชน์รับร่วมกันหรือมีความรับผิดชอบร่วมกัน^{๑๖๖}

๗. ส่งเสริมให้ฝ่ายสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในการปกครอง ทั้งฝ่ายวัดและบ้านเมือง

^{๑๖๓} สัมภาษณ์ พระครูประภัสสรพุทธิคุณ, ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลบางสะพาน, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๖๔} สัมภาษณ์ พระมหาทรงศักดิ์ ชยวฑฺฒโน, เจ้าคณะตำบลไชยราช, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๖๕} สัมภาษณ์ พระปลัดอานนท ญาณธมฺโม, เจ้าคณะตำบลบางสะพาน, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๖๖} สัมภาษณ์ นายนายไพบุลย์ เอี่ยมสุวรรณ, ไวยาวัจกรวัดละหาน, ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๘. การวางแผนการบริหารจัดการวัดอย่างเป็นระบบ เจ้าอาวาสได้มีการมอบหมายหน้าที่บุคลากรภายในวัดตามความรู้ความสามารถ จัดทำทะเบียนประวัติพระภิกษุสามเณรและบุคลากรภายในวัดจัดทำประวัติวัดไว้เป็นหลักฐานจัดทำสมุดเยี่ยม

๙. การพัฒนาและสวัสดิการ มีการประชุมอบรมพระภิกษุสามเณรและบุคลากรภายในวัด มีการจัดสวัสดิการต่าง ๆ ให้แก่พระภิกษุสามเณรและบุคลากรภายในวัด มีการประชุมคณะกรรมการวัดสม่ำเสมอ มีการวางแผนการดำเนินงานและโครงการพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่อง และแต่ละวัดมีคัดสรรบุคคลที่จะมาบวชอย่างเคร่งครัด

๑๐. นำหลักธรรมาภิบาลมาใช้เป็นวัฒนธรรมในการปกครองและการปฏิบัติงานของบุคลากรของคณะสงฆ์ เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาหน่วยงานสู่ระบบองค์กรเรียนรู้ เน้นศักยภาพของบุคลากรและประสิทธิภาพของงาน ให้บุคลากรของหน่วยงานปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เกิดความสงบสุขในชีวิต^{๑๖๗}

๑๑. ส่งเสริม สนับสนุน และประสานงาน เพื่อพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์ให้การให้วุฒิการศึกษาและทักษะในการบริหารจัดการวัดให้มากยิ่งขึ้น ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่หลากหลาย เช่น การศึกษาทางไปรษณีย์ (บทเรียนสำเร็จรูป) โดยประสานมหาวิทยาลัยสงฆ์จัดหลักสูตรการเรียนการสอนที่เหมาะสม และโดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคมที่ไม่ขัดแย้งกับพระธรรมวินัยอันดีงาม^{๑๖๘}

๑๒. ส่งเสริมให้มีการศึกษาวิจัยในบริบทการบริหารจัดการงานวัด เพื่อพัฒนากิจการงานของวัดและคณะสงฆ์ตลอดจนพระพุทธศาสนา และการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับคณะสงฆ์ในภาคอื่น ๆ ทั้งสี่มุมณฑลในประเทศไทย^{๑๖๙}

การปกครองสมัยพุทธกาลตามหลักพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าทรงปกครองคณะสงฆ์โดยยึดหลักธรรมาธิปไตยในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ พระพุทธองค์เป็นผู้จัดตั้งรูปแบบการพัฒนาเป็นสังคมต้นแบบ จัดระเบียบการอยู่ร่วมกันภายในสังคมสงฆ์ ด้วยระบบคุณธรรม (Merit System) อุปถัมภ์อนุเคราะห์เกื้อกูลกัน เอื้อต่อการพัฒนาทั้งทางโลกและทางธรรม พระพุทธองค์ได้ทรงมอบให้คณะสงฆ์เป็นใหญ่ด้วยการปกครองใช้อำนาจการตัดสินใจในการดำเนินงานต่าง ๆ ด้วยหลักธรรมาภิบาลบริหารกิจการงานพระศาสนา ยึดการประพฤติปฏิบัติบริหารการปกครองด้วยคุณธรรมและจริยธรรมเพื่อความผาสุกแห่งคณะสงฆ์ทั้งปวง ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสแสดงธรรมจำนวนมากเพื่อเป็นเครื่องเหนี่ยว

^{๑๖๗} สัมภาษณ์ นายมนัส วงศ์กุล, ไวยาวัจกรวัดบ่ออกบ, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๖๘} สัมภาษณ์ นายจตุรงค์ ศรีทอง, ไวยาวัจกรวัดห้วยสัก, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๖๙} สัมภาษณ์ นายปรีชา จันทาม, ไวยาวัจกรวัดน้ำตกเขาโพธิ์ทอง, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ร้งในการใช้อำนาจของผู้ปกครองคณะสงฆ์ภายใต้กรอบพระธรรมวินัยเป็นสำคัญในการอยู่ร่วมกัน ดำเนินไปด้วยความถูกต้องดีงามยอมเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่กว่า ตามหลักธรรมคำสอนของพระองค์มากยิ่งขึ้นให้แก่เหล่าสาวกที่เรียกว่า “พระสงฆ์” สาวกของพระพุทธองค์ตลอดเรื่อยมาจนพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพาน และในที่สุดจึงยึดมาเป็นรูปแบบการปกครองจนถึงปัจจุบัน

การบริหารงานจัดการทรัพยากรภายในองค์กรของวัดมีความสำคัญยิ่งจะต้องพัฒนาทุกด้านให้มีศักยภาพและประสิทธิภาพซึ่งประกอบไปด้วย ผู้บริหารวัด พระภิกษุ สามเณรและประชาชนที่เข้าวัด การผสมผสานหลักการทฤษฎีต่าง ๆ เชื่อว่าจะทำให้เสริมสร้างทักษะการบริหารจัดการงานได้ดี และสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยเฉพาะผู้บริหารวัดนั้นต้องมีภาวะผู้นำเพราะต้องเป็นผู้ชักพาให้คนอื่นเคลื่อนไหวหรือกระทำการในทิศทางที่ผู้นำกำหนดเป้าหมายไว้ ซึ่งผู้นำต้องมีศิลปะ^{๑๗๐} มีอิทธิพลต่อกลุ่มชนเพื่อให้พวกเขามีความตั้งใจที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายตามต้องการ หลายคนมีบทบาทเป็นผู้นำกันแล้ว เช่นเป็นผู้นำองค์กร ผู้นำสมาคม ผู้นำวัด และแม้เป็นหัวหน้าครอบครัวก็จัดว่าเป็นผู้นำ เพื่อประโยชน์สุขผู้นำควรใช้พุทธวิธีความสามารถในการพัฒนาวัด นำคณะสงฆ์ หมู่คณะซึ่งรวมผู้คนไว้มากมายและมีความหลากหลายสร้างบทบาทและความต้องการในสังคมนำไปสู่ความสันติสุข ดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล^{๑๗๑} พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญายึดหลักและเหตุผลพัฒนามนุษย์เพื่อการฝึกตนโดยเน้นคุณภาพอันเป็นรากฐานสร้างคนดีมีคุณธรรม จริยธรรม ภาวะผู้นำเชิงพุทธต้องใช้ องค์ความรู้ ความสามารถปฏิบัติ การก่อเกิดความคิดสร้างสรรค์ แรงจูงใจและการยอมรับนับถือ มีความยุติธรรม โปร่งใส สร้างมนุษยสัมพันธ์กับผู้ร่วมงานด้วยวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ควรน้อมนำหลักธรรมการบริหารจัดการงานสมัยใหม่ด้วยหลักคำสอน คือหลักสัปปุริสธรรม ๗^{๑๗๒} การปกครองตน ปกครองคน และปกครองงาน อำนวยประโยชน์เสริมสร้างความผาสุก ความถูกต้อง ความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม มีความเมตตาอนุเคราะห์ต่อปวงชนให้ปรากฏชัดทั้งในทางรูปธรรมและนามธรรมเพื่อสร้างผลการดำเนินงานในองค์กรเชิงบวกตลอดจนการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ นำพาหมู่คณะและมวลชนให้มีศักยภาพที่มั่นคงและบรรลุความสำเร็จให้เกิดสันติสุขที่ยั่งยืน

ดังนั้นพุทธวิธีบริหารจัดการองค์กรภายในวัดด้วยหลักสัปปุริสธรรม ๗ จึงสอดคล้องเหมาะสมมีความทันสมัยกับการบริหารจัดการกับสถานการณ์ในยุคปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าการบริหาร

^{๑๗๐} สัมภาษณ์ พระอธิการกิจจา กิจจาสาโร, เจ้าอาวาสวัดก้ามมะเสน, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๗๑} สัมภาษณ์ พระครูประภัสสรพุทธคุณ, ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลบางสะพาน, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๗๒} สัมภาษณ์ พระมหาทรงศักดิ์ ชยวฑฒโน, เจ้าคณะตำบลไชยราช, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ปกครองคณะสงฆ์ที่ผ่านมานี้ในอดีตนั้น พระพุทธองค์ทรงมีพระปรีชาสามารถบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้รอดพ้นจากภัยต่าง ๆ พุทธวิธีการบริหารด้วยหลักธรรมจึงมีความสำคัญยิ่งต่อการดำเนินการในองค์กรพัฒนาวัดให้เป็นระเบียบ ระบบ ส่งเสริม สนับสนุน ฝึกอบรม ศึกษาดูงาน สามเณร ประชาชนผู้เกี่ยวข้องกับวัดให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ^{๑๗๓} ก่อเกิดความรักความสามัคคีร่วมกันสร้างประสบการณ์ที่ดีอยู่ในกรอบของหลักธรรมคำสั่งสอน เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับสังคม ปัจจุบันวัดและพระสงฆ์ยังคงมีอิทธิพลบทบาทความสำคัญมีความใกล้ชิดกับคนในสังคมมากที่สุด วัดจึงเป็นศูนย์กลางของคณะสงฆ์และบรรดาพุทธศาสนิกชนซึ่งทำหน้าที่เป็นแกนกลางการวางรากฐานความเจริญให้แก่สังคม ผู้ปกครองคณะสงฆ์ซึ่งมีหน้าที่ในการบริหารจัดการวัดในด้านต่าง ๆ ต้องทำหน้าที่โดยสมบูรณ์เพื่อปฏิบัติศาสนกิจทุกอย่างให้บรรลุตามวัตถุประสงค์^{๑๗๔}

การปกครองที่ดีต้องเป็นไปโดยชอบธรรมรู้หลักความเป็นใหญ่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่พระสงฆ์เชื่อมโยงความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบุคคลทุกฝ่าย โดยเฉพาะความรับผิดชอบองค์กรในสังคมสงฆ์ มูลเหตุการจัดระเบียบภายในสังคมสงฆ์ได้อาศัยขนบธรรมเนียมของนักบวชในอารยันดั้งเดิมตามที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ในโอวาทปาติโมกข์ ต่อมาเมื่อสังคมสงฆ์เติบโตขึ้นเรื่อย ๆ จึงได้มอบหมายให้พระภิกษุที่มีความรู้ความสามารถเข้ามามีบทบาทในการรับผิดชอบหมู่คณะ^{๑๗๕} เช่น กำหนดให้มีอุปชฌาย์มาช่วยในการคัดเลือกสมาชิกใหม่และคอยแนะนำพร่ำสอน มีอัครสาวกมาช่วยในการบริหารให้พระเอตทัคคะด้านต่าง ๆ เป็นที่ปรึกษาช่วยชี้แนะสมาชิกใหม่ เป็นต้น นั่นก็หมายความว่าพระพุทธเจ้ามิได้ดำเนินการทุกอย่างด้วยพระองค์เพียงพระองค์เดียว พระพุทธเจ้าได้มอบอำนาจให้คณะสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการจัดระเบียบสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา ดำเนินกิจตามภาระหน้าที่สถานภาพ ตามตำแหน่งหน้าที่ในการกระทำภารกิจนั้น สะท้อนให้เห็นบทบาทโดยยัดหน้าที่ในการพึงปฏิบัติต่อกัน^{๑๗๖}

^{๑๗๓} สัมภาษณ์ พระคณศักดิ์ กิตติสุทโธ, ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดดอนอารีย์, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๗๔} สัมภาษณ์ นายสมเจตย์ ไชยยัง, ไวยาวัจกรวัดบางเปิด, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๗๕} สัมภาษณ์ นายวิวัฒน์ วันกุ่มภา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๗๖} สัมภาษณ์ นายศราวุธ จิรพิทักษ์กุล, นายอำเภอบางสะพานน้อย, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๔.๑.๓ แนวทางการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านให้การศึกษา อบรมและสั่งสอน

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญได้กล่าวถึงแนวทางในการบริหารจัดการ การวัดในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เกี่ยวกับการศึกษาอบรมและสั่งสอนว่า การศึกษาบาลีในปัจจุบันจะหาพระเณรที่มีวิริยะอุตสาหะเล่าเรียน^{๑๗๗} อย่างเช่นแต่ก่อนมีน้อยเต็มทีเพราะเนื้อหาสาระและหลักภาษาที่ยุ่งยากสร้างความน่าเบื่อหน่าย ยิ่งสำนักเรียนที่มีความทุ่มเทให้กับการศึกษาบาลีซึ่งเปิดให้พระเณรได้มีโอกาสเข้ามาศึกษามีน้อยลงทุกที^{๑๗๘} เพราะการจัดการศึกษาบาลีจำเป็นต้องอาศัยทั้งทุนทรัพย์และความเสียสละเป็นสำคัญ ผิดจากการจัดการศึกษาฝ่ายสามัญที่ได้รับงบประมาณอุดหนุนจากรัฐ พระเณรส่วนใหญ่จึงหันไปหาระบบการศึกษาทางโลกกันหมด^{๑๗๙} ในปัจจุบันนี้รัฐบาลหันมาสนับสนุนการศึกษาของคณะสงฆ์ทุกรูปแบบ ทั้งการศึกษาระบบนักธรรมและบาลีและการศึกษาระบบใหม่ในรูปของมหาวิทยาลัยสงฆ์^{๑๘๐} โดยเฉพาะในมหาวิทยาลัยสงฆ์นั้นทางรัฐบาลมุ่งจัดการศึกษาอย่างบูรณาการทั้งทางโลกและทางธรรม โดยให้การรับรองวิทยฐานะและสถานภาพของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งแล้ว ในปัจจุบัน^{๑๘๑} พระสังฆาธิการก็บริหารจัดการด้านการศาสนศึกษาอย่างเต็มกำลังสามารถ ตามหลักฐานที่ปรากฏในบัญชีผู้เข้าสอบนักธรรม และบาลีสนามหลวงประจำปี^{๑๘๒} อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่พบเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเห็นจะไม่พ้นเรื่องของการเงินหรืองบประมาณ นั่นเอง งบประมาณที่นำมาใช้จริงในปัจจุบันส่วนใหญ่ มาจากเจ้าอาวาสหรือเจ้าสำนักเรียนเป็นหลัก งบประมาณสนับสนุนจากราชการยังคงมีจำนวนน้อย จึงเป็นการจัดการศึกษาแบบตามกำลัง เท่านั้น ดังนั้น แนวทางการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในด้านการศึกษา ควรดำเนินการดังต่อไปนี้^{๑๘๓} คือ

^{๑๗๗} สัมภาษณ์ พระครูประจักษ์สิริคุณ, เจ้าคณะตำบลปากแพรก, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๗๘} สัมภาษณ์ พระครูประภัศรพรุทธิคุณ, ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลบางสะพาน, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๗๙} สัมภาษณ์ พระปลัดอานนท์ ญาณธมโม, เจ้าคณะตำบลบางสะพาน, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๘๐} สัมภาษณ์ พระมหาทรงศักดิ์ ชยวฑฒโน, เจ้าคณะตำบลไชยราช, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๘๑} สัมภาษณ์ พระอธิการมานพ ขนติโก, เจ้าอาวาสวัดคลองน้ำเค็ม, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๘๒} สัมภาษณ์ พระอธิการณรงค์ศักดิ์ อีรวโร, เจ้าอาวาสวัดท่าม่วง, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๘๓} สัมภาษณ์ พระคงศักดิ์ กิตติสุทโธ, ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดดอนอารีย์, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๑. ถวายการอุปถัมภ์ ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม บาลี ซึ่งเป็นระบบการศึกษาดั้งเดิมของคณะสงฆ์ โดยรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ^{๑๘๔}

๒. ส่งเสริมการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่สูงกว่าระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ตั้งแต่ ป.ธ. ๔ ขึ้นไป) ให้มีความหมายในระดับชั้นต่าง ๆ จัดให้มีรูปแบบและวิธีการศึกษาที่หลากหลาย โดยให้ผู้จบการศึกษาประโยค ป.ธ. ๔ -๙ มีวิทยฐานะเป็นปริญญาตรีถึงปริญญาเอก ซึ่งจะต้องศึกษาวิชาสามัญที่จำเป็นควบคู่กันไป เน้นการศึกษาตามอัธยาศัยในการศึกษาประโยคบาลี ส่วนวิชาสามัญจะประสานกับมหาวิทยาลัยสงฆ์หรือมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ร่วมดำเนินการจัดทำหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอนให้มีความหลากหลาย โดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม ทั้งนี้ จะต้องไม่กระทบต่อระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีแบบเดิมของคณะสงฆ์ ^{๑๘๕}

๓. จัดให้มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาต้นแบบ ให้ครบทุกเขตการศึกษา และขยายผลไปยังจังหวัดทุกจังหวัด กลุ่มโรงเรียน โรงเรียนของในอำเภอบางสะพานน้อย โดยให้มีแผนดำเนินการที่ชัดเจน จัดระบบเพื่อแก้ไขปัญหาที่มีประสิทธิภาพ เช่น ปัญหาการขาดแคลนครูสอน และบุคลากร ปัญหาการขาดอุปกรณ์การสอน ปัญหาเรื่องสวัสดิการของครู บุคลากรทางการศึกษา และผู้เรียน เป็นต้น ^{๓๑}

๔. จัดทำมาตรการในการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมทุกแผนกในอำเภอบางสะพานน้อย โดยให้สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประสานกับสถานศึกษา เพื่อให้พระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถเข้าไปแนะแนวการศึกษาพระปริยัติธรรมทุกแผนก โดยมีกลุ่มเป้าหมายหลักคือ นักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ ๖ และมัธยมศึกษาปีที่ ๓ เพื่อให้เข้ามาสู่ระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ให้มากยิ่งขึ้น ^{๑๘๖}

๕. ส่งเสริมให้วัดและสถานศึกษาในอำเภอบางสะพานน้อย จัดให้มีการเรียนการสอนธรรมศึกษา ด้วยวิธีการที่หลากหลาย สนับสนุนและอำนวยความสะดวกในเข้าสอบธรรมศึกษา รวมทั้งให้มีระบบการยกย่องเชิดชูเกียรติที่เหมาะสมทั้งแก่ผู้เข้าสอบ สถานศึกษา และหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษานั้น ๆ ^{๑๘๗}

^{๑๘๔} สัมภาษณ์ พระอธิการกิจจา กิจจสาโร, เจ้าอาวาสวัดท่ามะเสน, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๘๕} สัมภาษณ์ พระอธิการจารึก ปสนนจิตโต, เจ้าอาวาสวัดพระหินวนาราม, ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๘๖} สัมภาษณ์ นายวิวัฒน์ วันกุ่มภา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๘๗} สัมภาษณ์ นายศราวุธ จิรพิทักษ์กุล, นายอำเภอบางสะพานน้อย, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๖. สนับสนุนให้มีการศึกษาวิชาการทางพระพุทธศาสนา ด้วยรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ แก่พุทธศาสนิกชนทุกระดับวัย เน้นการศึกษาเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ให้ระบบการศึกษาเป็นระบบที่มีความหมายต่อการดำเนินชีวิต จัดให้มีระบบส่งเสริมยกย่องเชิดชูที่เหมาะสม^{๑๘๘}

๗. จัดให้มีโครงการปฏิบัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณรและบุคลากรภายในวัด

๘. จัดห้องสมุดทางพระพุทธศาสนาในวัด^{๑๘๙}

๙. การส่งเสริมการศาสนศึกษา ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรศึกษาพระปริยัติธรรมส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรและบุคลากรในวัดศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา และส่งเสริมให้ศิษย์วัดได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง^{๑๙๐}

๑๐. ควรมีการศึกษาดูงาน เช่น วัดที่มีพระปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเพื่อเป็นแรงจูงใจ ควรจัดหาทุนการศึกษาไว้อย่างเพียงพอกับจำนวนพระภิกษุสามเณรที่กำลังศึกษาเล่าเรียน^{๑๙๑}

๑๑. รัฐบาลควรมีงบประมาณให้พระภิกษุสามเณรได้เรียนหนังสือตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจนถึงระดับปริญญาตรี ตลอดจนควรจัดตั้งกองทุนเรียนดีแต่ยากจน^{๑๙๒}

๑๒. การสอนศีลธรรมแก่นักเรียน นักศึกษาในระบบโรงเรียนตามแผนการศึกษาชาติ เช่น การสอนธรรมศึกษา การสอนศีลธรรม หน่วยงานพระธรรมทูต และหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ในการเผยแพร่ศีลธรรมในโรงเรียน และสถานศึกษาต่าง ๆ ^{๑๙๓}

และหน้าที่สำคัญในการแสดงหน้าที่ของเจ้าอาวาสนั้น หน้าที่สำคัญประการหนึ่งที่พระพุทธองค์ให้ความสำคัญมากคือ การให้การศึกษอบรมแก่ภิกษุที่อยู่ในวัด เนื่องจากเจ้าอาวาสส่วนมากจะเป็นพระสังฆเถระ หรือไม่ก็เป็นอุปัชฌาย์อาจารย์ของภิกษุทั้งหลาย การทำหน้าที่อบรมให้การศึกษแก่ภิกษุในวัดจึงเป็นเรื่องไม่ยากนัก พอประมวลบทบาทของเจ้าอาวาสด้านการปกครองดูแลภิกษุในวัดได้ดังต่อไปนี้

^{๑๘๘}สัมภาษณ์ นายสมเจตย์ ไชยยัง, ไวยาวัจกรวัดบางเบิด, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๘๙}สัมภาษณ์ นายพินิจ โพธิ์สิกร, ไวยาวัจกรวัดเขาราชู้งามบำรุง, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๙๐}สัมภาษณ์ นายจตุรงค์ ศรีทอง, ไวยาวัจกรวัดห้วยสัก, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๙๑}สัมภาษณ์ นายมนัส วงศ์กุล, ไวยาวัจกรวัดบ่อกบ, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๙๒}สัมภาษณ์ นายไพบุลย์ เอี่ยมสุวรรณ, ไวยาวัจกรวัดละหาน, ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๙๓}สัมภาษณ์ นายปรีชา จันทนาม, ไวยาวัจกรวัดน้ำตกเขาโพธิ์ทอง, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๑. หากเจ้าอาวาสเป็นอุปัชฌาย์ผู้ให้การอุปสมบทแก่ภิกษุ ภิกษุในวัดจะมีฐานะเป็น สัทธิวินัยอุปัชฌาย์จะต้องทำวัตรต่อศิษย์ คือ สัทธิวินัยวัตร กล่าวโดยสรุปดังต่อไปนี้

๑.๑ เอาธุระในการศึกษา พระอุปัชฌาย์ถึงสงเคราะห์อนุเคราะห์สัทธิวินัยด้วยการ สอนอบรมศิษย์ให้มีความรู้แตกฉานในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา^{๑๙๔}

๑.๒ สงเคราะห์ด้วยบาตร จีวรและบริวารอื่น ๆ ถ้าสัทธิวินัยไม่มีบริวารที่จำเป็นใน การดำเนินชีวิต พระอุปัชฌาย์จะต้องจัดทำให้ จากนั้นคอยให้ความช่วยเหลือด้วยกิจที่พอจะช่วยให้ได้ ใน ลักษณะเดียวกับที่ศิษย์กระทำต่อตนเอง

๑.๓ ขวนขวายป้องกันหรือระงับความเสื่อมเสีย เช่น ความคิดจะสึก เปลื้องความเห็น ผิดเป็นต้น พระอุปัชฌาย์ต้องคอยดูแลความเป็นอยู่ของสัทธิวินัยให้อยู่ในเพศพรหมจรรย์ได้อย่าง มั่นคง หากเกิดความเสียหายแก่สัทธิวินัยต้องหาทางช่วยเหลือตามสมควร

๑.๔ เมื่ออาพาธเอาใจใส่พยาบาลจนตลอดชีวิต หรือรอนจนกว่าจะหาย^{๑๙๕}

๒. หากเจ้าอาวาสไม่ได้เป็นอุปัชฌาย์ แต่เป็นพระสังฆเถระหรืออาจารย์ผู้สอนพระธรรม วินัยแก่ภิกษุ ภิกษุในวัดจะมีฐานะเป็นอันเตวาสิก อาจารย์จะต้องทำวัตรต่อศิษย์ คือ อันเตวาสิกวัตร โดยเน้นที่การให้การศึกษอบรมเพื่อให้รอบรู้พระธรรมวินัย หากศิษย์ไม่มีบริวาร เช่น บาตร จีวรก็ ต้องหาให้ และแนะนำการเลี้ยงชีพตามแบบของภิกษุ กล่าวโดยสรุปดังต่อไปนี้

๒.๑ เอาธุระในการศึกษาของอันเตวาสิกให้เป็นไปตามหลักไตรสิกขา

๒.๒ พึงอนุเคราะห์อันเตวาสิกด้วยสมณบริวารของตามสมควร

๒.๓ ขวนขวายป้องกัน ระงับความเสื่อมเสียที่จะเกิดแก่อันเตวาสิกจากหนักให้เป็นเบา

๒.๔ เมื่ออันเตวาสิกอาพาธ ให้อุปพยาบาลจนกว่าจะหาย^{๑๙๖}

^{๑๙๔} สัมภาษณ์ พระครูประภัศรพุทธคุณ, ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลบางสะพาน, ๒๗ พฤศจิกายน

๒๕๖๑.

^{๑๙๕} สัมภาษณ์ พระอธิการจารึก ปสนนจิตโต, เจ้าอาวาสวัดพระหินวนาราม, ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๙๖} สัมภาษณ์ พระอธิการณรงค์ศักดิ์ อีรวโร, เจ้าอาวาสวัดท่าม่วง, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

การที่กำหนดให้มีพระอุปัชฌาย์และอาจารย์ปกครองนี้จึงเป็นหลัก ประกันว่าภิกษุผู้บวชเข้ามาใหม่จะได้รับการฝึกฝนตามหลักไตรสิกขา โดยเริ่มต้นตั้งแต่อุปสมบทใหม่ไปจนกว่าจะได้บรรลุปะระอรหันต์และให้ภิกษุทุกรูปถือปฏิบัติพระธรรมวินัยไปในแนวเดียวกันทำให้ตนเองเป็นคนดีและทำให้สังคมเป็นอุดมศีลธรรม นำสู่ความสงบสุขอย่างยั่งยืน

๔.๑.๔ แนวทางการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญได้กล่าวถึงแนวทางในการบริหารจัดการวัดในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เกี่ยวกับการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลว่า เนื่องจากวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนทางอำเภอมีกิจกรรมร่วมกับทางวัดตลอด ส่วนมากจะเป็นกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ ในส่วนนี้อยากให้วัดทุกวัดร่วมมือกันจัดกิจกรรมขึ้นภายในวัด เพื่อให้ชาวบ้านได้มีกิจกรรมร่วมกัน^{๑๙๗} การให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลต้องดูด้วยว่า ถ้าเป็นงานที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยหรือศีลธรรม เจ้าอาวาสควรให้การสนับสนุนด้วยการมอบหมายให้พระภิกษุคอยประสานงานคอยช่วยเหลือ ตลอดถึงให้คำแนะนำเกี่ยวกับศาสนพิธีในการบำเพ็ญกุศล^{๑๙๘} ในการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลข้อนี้สำคัญมาก อยากให้ช่วยกันดูแลความสะดวกภายในวัด ให้คำแนะนำแก่ญาติโยมเมื่อมีกิจกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนา การบำรุงรักษาวัสดุครุภัณฑ์ การดูแลรักษาอาคารสถานที่ เช่น ศาลา เมรุเผาศพ ให้พร้อมใช้งาน ประเด็นเหล่านี้สำคัญเจ้าอาวาสควรให้ความสำคัญอันดับเป็นอย่างมาก^{๑๙๙} การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศlnั้นเป็นไปตามฐานะของวัดนั้น ๆ ส่วนใหญ่เจ้าอาวาสเป็นผู้ดูแล สิ่งใดที่มีข้อบกพร่องเกี่ยวกับการบริหารก็จะมีการแนะนำช่วยเหลือกัน แต่ละวัดมีศักยภาพไม่เท่ากัน แต่เรื่องที่สำคัญที่สุด คือเรื่องปัจจัยในแต่ละวัดมีไม่เท่ากัน เป็นไปตามการบริหารจัดการของแต่ละวัด ส่วนใหญ่ได้จากการบอกบุญญาติโยมในการร่วมสร้างบุญสร้างกุศล^{๒๐๐} พระภิกษุสงฆ์ดำเนินการช่วยเหลือสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ทั้งนี้ โดยมุ่งเน้นเพื่อประโยชน์และความสุข แก่ประชาชนเป็นสำคัญ ได้แก่ การสงเคราะห์พระภิกษุสามเณร และวัดที่ประสบภัยและขาดแคลน การให้วัดเป็นสถานที่ประกอบกุศลเกี่ยวกับเรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย เช่น การสวดศพ การ

^{๑๙๗}สัมภาษณ์ พระครูประจักษ์ศิริคุณ, เจ้าคณะตำบลปากแพรก, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๙๘}สัมภาษณ์ พระครูประภัศรพุทธิคุณ, ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลบางสะพาน, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๙๙}สัมภาษณ์ พระปลัดอานนท์ ญาณธมโม, เจ้าคณะตำบลบางสะพาน, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๐๐}สัมภาษณ์ พระมหาทรงศักดิ์ ชยวฑฒโน, เจ้าคณะตำบลไชยราช, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

เผาศพ การทำบุญอุทิศ การถวายสังฆทาน เป็นต้น การให้วัดเป็นสถานที่จัดฝึกอบรมประชาชนด้าน อาชีพต่าง ๆ การสงเคราะห์ผู้ป่วยโรคร้ายหรือผู้ป่วยยากไร้ การจัดให้มีโรงเรียน การบริจาคทรัพย์ ส่วนตัว หรือชักชวนญาติโยมบริจาคทรัพย์จัดสร้างโรงพยาบาล การให้ ความรู้ข่าวสารแก่ชุมชนด้าน ต่าง ๆ เช่น การศึกษา การสาธารณสุขมูลฐาน การปกครอง การช่วยเหลือผู้ประสบ อุทกภัยหรือการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เป็นต้น^{๒๐๑}

๔.๑.๕ แนวทางปรับปรุงแก้ไขการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบาง สะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการบริหารจัดการวัด การจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติ

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญได้กล่าวถึงแนวทางในการบริหารจัดการวัดใน อำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เกี่ยวกับด้านการบริหารจัดการวัด การจัดกิจกรรม และศาสนสมบัติว่า วัดต้องมีการวางระเบียบแบบแผนในการก่อสร้างเสนาสนะสำคัญ ๆ ของวัดทำให้ สิ่งก่อสร้างสำคัญของวัดอย่างเป็นระเบียบ สวยงาม เหมาะสมกับสถานที่ ทำให้ไม่เป็นระเบียบแบบ แผนและรักษาเอกลักษณ์ความเป็นวัดและอัตลักษณ์ความเป็นไทยเอาไว้เสมอ

วัดต้องให้ความสำคัญ ในการดูแลอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุในวัด ตลอดจนให้ การศึกษาเรียนรู้ในการอนุรักษ์อย่างเข้าใจ เข้าถึง เพื่อให้เป็นศาสนสมบัติอันมีค่าคงอยู่คู่วัดคู่ พระพุทธรูปศาสนาสืบต่อไป^{๒๐๒}

วัดควรมีมาตรการในการป้องกันการบุกรุกที่ดินวัดของหน่วยงานรัฐ และประชาชน ทั้ง ทางกฎหมายและทางพฤตินัย เพื่อรักษาที่ดินอันทรัพย์สินของวัดและพระพุทธรูปศาสนาเอาไว้^{๒๐๓}

^{๒๐๔}วัดต้องหมั่นคอยดูแลรักษาความเป็นระเบียบแบบแผนความไม่สะอาดภายในวัด หรือ ความสกปรกไม่เป็นระเบียบ ทำวัดให้สะอาด สงบ ร่มรื่นไม่วุ่นวายสับสน เป็นที่เจริญตา เจริญใจแก่ ประชาชนผู้มาเยือนอันส่งผลให้เกิดความพึงพอใจในการเข้ามาวัด

ผู้นำผู้บริหารจัดการกิจการในระดับวัดส่วนควรเพิ่มศักยภาพและมีวิสัยทัศน์ และผู้นำ แบบแผนตลอดองค์ความรู้ทั้งคุณลักษณะความเป็นผู้นำ บทบาทความเป็นผู้นำ และหน้าที่ของผู้นำใน การบริหารจัดการวัดให้มีความมั่นคงและมีประสิทธิภาพดีพอกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของ

^{๒๐๑}สัมภาษณ์ นายสมเจตย์ ไชยยัง, ไวยาวัจกรวัดบางเปิด, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๐๒}สัมภาษณ์ พระอธิการมานพ ขนติโก, เจ้าอาวาสวัดคลองน้ำเค็ม, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๐๓}สัมภาษณ์ พระอธิการณรงค์ศักดิ์ อีรวโร, เจ้าอาวาสวัดท่าม่วง, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๐๔}สัมภาษณ์ พระคงศักดิ์ กิตติสุทโธ, ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดดอนอารีย์, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

โลกยุคปัจจุบัน ตลอดจนนำพาปรับบทบาทของวัดให้เหมาะสมกับสังคมและกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมากเพื่อป้องกันปัญหาและความเสื่อมเสียแก่วัดและพระพุทธศาสนาต่อไป^{๒๐๕}

ผู้นำในระดับวัดต้องคุณธรรมและมีภาวะผู้นำเป็นที่ยึดเหนี่ยว ควรวินัย บริหารจัดการวัดโดยยึดหลักการตามพระธรรมวินัยและกฎระเบียบที่เหมาะสมดั่งกับวัดและชุมชน ต้องดูแลรวาสามัคคีให้มีบทบาทมาควบคุมการบริหารจัดการกิจการของวัดทั้งหมดพระสงฆ์ สร้างภาพลักษณ์ของวัดและพระสงฆ์ให้ดียิ่งขึ้น

๔.๑.๖ แนวทางปรับปรุงแก้ไขการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านบริหารและการปกครอง

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญได้กล่าวถึงแนวทางในการบริหารจัดการวัดในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เกี่ยวกับด้านการบริหารจัดการวัด การจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติ ว่า เจ้าอาวาสและผู้บริหารวัด ควรมีวิสัยทัศน์ มีเป้าหมายวัตถุประสงค์ และแผนงานในการบริหารจัดการวัดอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรมสามารถปฏิบัติงานได้จริง การบริหารจัดการวัดที่ชัดเจน การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสควรให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการประชุม ปรึกษา วางแผน และกำหนดวัตถุประสงค์การพัฒนาวัดอย่างเป็นรูปธรรม และควรมีการประสานงานระหว่างวัด บ้าน และชุมชนเพื่อสร้างสายสัมพันธ์และสร้างความเข้มแข็งให้วัดและชุมชน^{๒๐๖}

ในการบริหารกิจการวัดพระสังฆาธิการหรือเจ้าอาวาสควรมีการกระจายงานเพื่อสร้างพลังพอในการสร้างงานได้ทุกด้านทำให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงานได้ง่ายยิ่งขึ้น สร้างปลูกฝังให้สมาชิกในวัดมีแรงจูงใจในการมีส่วนร่วม และประชาชนมีจิตสำนึกถึงความเป็นเจ้าของพระศาสนาและวัด การทุ่มเทเพื่อการพัฒนาวัดและชุมชนจึงเต็มที่ยิ่งขึ้น^{๒๐๗}

เจ้าอาวาสผู้บริหารจัดการวัดควรศึกษาใช้คนหรือบุคลากรถูกและเหมาะสมกับงาน จึงทำให้งานบริหารจัดการวัดเพิ่มประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลยิ่งขึ้น^{๒๐๘}

^{๒๐๕} สัมภาษณ์ พระอธิการกิจจา กิจจสาโร, เจ้าอาวาสวัดท่ามะเสน, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๐๖} สัมภาษณ์ พระอธิการจารึก ปสนนจิตโต, เจ้าอาวาสวัดพระหินวนาราม, ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๐๗} สัมภาษณ์ นายวิวัฒน์ วันกุ่มภา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๐๘} สัมภาษณ์ นายศราวุธ จิรพิทักษ์กุล, นายอำเภอบางสะพานน้อย, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

เจ้าอาวาสหรือผู้บริหารจัดการวัดควรมีความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนที่เอื้อเพื่อสมบูรณ์ตามหลักการที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และพระสงฆ์ควรศึกษาหลักธรรม และเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนนำไปใช้ให้ถูกต้องทาง สามารถพัฒนาสังคมและพระพุทธศาสนาให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น^{๒๐๙}

วัดควรสร้างทรัพยากรอันมีคุณค่าและคุณภาพและสนับสนุนบุคลากรที่จะมาช่วยในการดูแลบริหารจัดการวัดและขับเคลื่อนกิจการในวัดที่มีความรู้ความเข้าใจมีศักยภาพ เสียสละให้แก่วัดและงานคณะสงฆ์ตลอดจนงานพระพุทธศาสนาทั้งพระภิกษุและสามเณรตลอดจนคฤหัสถ์เพิ่มมากยิ่งขึ้น^{๒๑๐}

วัดต้องให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาพระเณรอันเป็นบุคลากรติดยาเสพติด และอบายมุขต่าง ๆ สร้างความมั่นใจว่าวัดเป็นสถานที่ปลอดยาเสพติดและเป็นที่ยังเสริมคุณธรรมและสิ่งดีงาม^{๒๑๑}

วัดควรมีการวางแผนดูแลระบบการใช้จ่ายงบประมาณรายได้ในการบริหารจัดการวัดอย่างเหมาะสมพอเพียงแบบประโยชน์สูง ประหยัดสุด และการใช้จ่ายงบประมาณวัดควรมุ่งเน้นให้เกิดประโยชน์ต่อวัดและพระพุทธศาสนาเสมอ^{๒๑๒}

ผู้บริหารวัดใช้งบประมาณของวัดไปในทางโปร่งใสตรวจสอบได้และถูกต้องเหมาะสมกับวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาวัด ทำนุบำรุงรักษาพระพุทธศาสนาให้มั่นคงต่อไป^{๒๑๓}

วัดควรวางระบบสร้างความรู้ความเข้าใจในการจัดประโยชน์ในทรัพย์สินของวัดกับไวยาวัจกรในเรื่องการเก็บผลประโยชน์ด้านต่าง ๆ ของวัดอย่างถูกต้องเพื่อรักษาประโยชน์กับวัดมากที่สุด^{๒๑๔}

วัดควรมีการเขียนโครงการเพื่อการขอการจัดสรรอุดหนุนงบประมาณจากภาครัฐ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับวัดและคณะสงฆ์ให้ถูกต้อง และหมั่นติดตามอยู่เสมอทันเหตุการณ์^{๒๑๕}

^{๒๐๙} สัมภาษณ์ นายสมเจตย์ ไชยง, ไวยาวัจกรวัดบางเบิด, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๑๐} สัมภาษณ์ นายพินิจ โพธิ์สิกร, ไวยาวัจกรวัดเขาราชภูมำรุง, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๑๑} สัมภาษณ์ นายจตุรงค์ ศรีทอง, ไวยาวัจกรวัดห้วยสัก, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๑๒} สัมภาษณ์ นายมนัส วงศ์กุล, ไวยาวัจกรวัดบ่อกบ, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๑๓} สัมภาษณ์ นายไพบูลย์ เอี่ยมสุวรรณ, ไวยาวัจกรวัดละหาน, ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๑๔} สัมภาษณ์ นายปรีชา จันนาม, ไวยาวัจกรวัดน้ำตกเขาโพธิ์ทอง, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๔.๑.๗ แนวทางปรับปรุงแก้ไขการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านให้การศึกษา อบรมและสั่งสอน

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญได้กล่าวถึงแนวทางปรับปรุงแก้ไขในการบริหารจัดการวัดในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เกี่ยวกับด้านให้การศึกษา อบรมและสั่งสอน ว่า

การจัดการศึกษาที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน ให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อสามารถดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข และเป็นพลเมืองที่มีความรู้คู่คุณธรรมของประเทศ เป็นต้น^{๒๑๖} แนวการบริหารจัดการวัดในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านให้การศึกษา อบรมและสั่งสอน ควรดำเนินการดังต่อไปนี้

๑. การจัดการศึกษาเป็นโรงเรียนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ โดยมุ่งให้ พระภิกษุสามเณร นักเรียน ได้ศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ได้แก่ โรงเรียนราษฎร์การกุศลของวัด ศูนย์การเรียนรู้ศีลธรรมในวัด (ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เดิม หรือวันหยุดอื่น ๆ) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด วิทยาลัย และมหาวิทยาลัยสงฆ์^{๒๑๗}

๒. การสงเคราะห์ให้เด็กและประชาชนได้รับการศึกษาในสถานศึกษาของรัฐหรือเอกชน ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ เช่น การเป็นผู้นำในการตั้งโรงเรียนในชนบทที่ตั้งวัด การให้สร้างสถานศึกษาในบริเวณวัด การให้ใช้หรือให้เช่าที่ดินวัด หรือที่ธรณีสงฆ์ในการสร้างสถานศึกษาของรัฐหรือท้องถิ่น การเป็นผู้อุปการะโรงเรียนต่าง ๆ การให้ความอุปถัมภ์แก่เด็กวัด^{๒๑๘}

๓. การสอนศีลธรรมแก่นักเรียน นักศึกษาในระบบโรงเรียนตามแผนการศึกษาชาติ เช่น การสอนธรรมศึกษา การสอนศีลธรรม หน่วยงานพระธรรมทูต และหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ในการเผยแพร่ศีลธรรมในโรงเรียน และสถานศึกษาต่าง ๆ ^{๒๑๙}

๔. การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษา หรือบุคลากรทางการศึกษา เช่น มอบทุนการศึกษา มอบอุปกรณ์การศึกษา ฯลฯ ภารกิจด้านนี้ ครอบคลุมถึงการที่พระภิกษุผู้เป็นเจ้า

^{๒๑๕} สัมภาษณ์ พระครูประจักษ์สิริคุณ, เจ้าคณะตำบลปากแพรก, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๑๖} สัมภาษณ์ พระครูประภัสสรพุทธคุณ, ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลบางสะพาน, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๑๗} สัมภาษณ์ พระปลัดอานนท์ ญาณธมโม, เจ้าคณะตำบลบางสะพาน, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๑๘} สัมภาษณ์ พระมหาทรงศักดิ์ ชยวฑฒโน, เจ้าคณะตำบลไชยราช, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๑๙} สัมภาษณ์ พระอธิการมานพ ขนติโก, เจ้าอาวาสวัดคลองน้ำเค็ม, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

อวาสาได้ บริจาคทุนทรัพย์ส่วนตัวเพื่อการศึกษาแก่เด็กในระบบโรงเรียนของรัฐหรือของเอกชน หรือสร้างหรือซ่อมแซมอาคารสถานศึกษา หรือการดำเนินการใด ๆ ของพระภิกษุที่มีความสามารถโดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยที่เป็นไป เพื่อการส่งเสริมการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนที่อยู่ในวัยเรียน จัดว่าเป็นภารกิจด้านการศึกษาสงเคราะห์ทั้งสิ้น^{๒๒๐}

๕. สนับสนุนให้วัดที่มีความพร้อมหรือสามารถให้จัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น

๖. จัดให้มีการยกย่องส่งเสริมวัดที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา เช่น บริจาคเงินช่วยเหลือสร้างอาคาร อุปกรณ์การเรียนการสอน ทุนการศึกษาแก่นักเรียน โดยประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติตามความเหมาะสม

๗. ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาของคณะสงฆ์ทุกประเภท รวมทั้งสนับสนุนโดยประสานกับมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อการศึกษาของคณะสงฆ์มีความหลากหลายในรูปแบบและวิธีการศึกษา โดยไม่กระทบการศึกษาดั้งเดิมของคณะสงฆ์

๘. ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาพระพุทธศาสนาระบบธรรมศึกษาให้แพร่หลายยิ่งขึ้น ประสานคณะสงฆ์ให้มีระบบและรูปแบบการศึกษาระบบธรรมศึกษาให้มีความหลากหลาย สามารถตอบสนองความต้องการศึกษาธรรมศึกษาของประชาชนทั้งในและต่างประเทศ

ในการจัดการศึกษาให้พระภิกษุสามเณร มหาเถรสมาคมมีหน้าที่รับผิดชอบในการรักษาระบบการศึกษาแบบเดิม คือการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี แผนกธรรมจัดเป็น ๓ ชั้น แผนกบาลีจัดเป็น ๙ ชั้น แผนกธรรมซึ่งสอนธรรมเป็นภาษาไทยมุ่งจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับพระภิกษุสามเณร ส่วนนักเรียนบาลีจะต้องศึกษาเล่าเรียนพระไตรปิฎกและอรรถกถา วิชาแปลมคธเป็นไทยและวิชาไทยเป็นมคธ สามเณรที่สอบได้เปรียญธรรม ๙^{๒๒๑}

๔.๑.๘ แนวทางปรับปรุงแก้ไขการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญได้กล่าวถึงแนวทางปรับปรุงแก้ไขในการบริหารจัดการวัดในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เกี่ยวกับด้านให้การศึกษา อบรมและสั่ง

^{๒๒๐} สัมภาษณ์ พระอธิการณรงค์ศักดิ์ ชีรวโร, เจ้าอาวาสวัดท่าม่วง, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๒๑} สัมภาษณ์ พระมหาทรงศักดิ์ ชยวฑฒโน, เจ้าคณะตำบลไชยราช, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สอน ว่าพระภิกษุสงฆ์ดำเนินการช่วยเหลือสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย^{๒๒๒} ทั้งนี้ โดยมุ่งเน้นเพื่อประโยชน์และความสุข แก่ประชาชนเป็นสำคัญได้แก่ การสงเคราะห์พระภิกษุสามเณร และวัดที่ประสบภัยและขาดแคลน การให้วัดเป็นสถานที่ประกอบกรกุศลเกี่ยวกับเรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย เช่น การสวดศพ การเผาศพ การทำบุญอุทิศ การถวายสังฆทาน^{๒๒๓} ตลอดจนการให้วัดเป็น สถานที่จัดฝึกอบรมประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ การสงเคราะห์ผู้ป่วยโรคร้ายหรือผู้ป่วยยากไร้การจัดให้มีโรงทานการบริจาคทรัพย์ส่วนตัว หรือชักชวนญาติโยมบริจาคทรัพย์จัดสร้างโรงพยาบาล การให้ความรู้ข่าวสารแก่ชุมชนด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษา การสาธารณสุขมูลฐาน การปกครอง การช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยหรือการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เป็นต้น^{๒๒๔} แนวทางปรับปรุง แก้ไขการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการ ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล ควรดำเนินการดังต่อไปนี้ คือ

๑. จัดให้มีเครือข่ายระหว่างองค์กรสาธารณกุศลทางพระพุทธศาสนา กลุ่มอาสาสมัคร ในทุกจังหวัด ให้ความเข้มแข็งและสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีศูนย์รวมที่วัดของ เจ้าคณะจังหวัดหรือสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด เพื่อให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นแก่วัด ชุมชน หรือประชาชนผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ โดยให้มีคลังสิ่งของที่จำเป็นในการยังชีพเบื้องต้นพร้อม ปฏิบัติการให้ความช่วยเหลือ และให้มีการปฏิบัติการให้ความช่วยเหลือที่รวดเร็ว ทันเหตุการณ์ ในจัด หัดนั้น ๆ รวมทั้งในพื้นที่จังหวัดใกล้เคียง และขยายผลไปสู่อาเภอต่าง ๆ ที่มีความพร้อม^{๒๒๕}

๒. ประสานคณะสงฆ์ในการสร้างเครือข่ายให้ความช่วยเหลือให้ครอบคลุมทั่วประเทศ รวมทั้งประสานงานกับคณะสงฆ์ในการระดมทุนเพื่อช่วยเหลือวัด ชุมชน และประชาชน โดยหลักการ ให้วัดและชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ เป็นต้นแบบและเป็นพี่เลี้ยงของวัดและชุมชนอื่น^{๒๒๖}

๓. ส่งเสริมให้มีการจัดทำแผนที่วัด โดยให้มีการแบ่งแยกเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และ เขตต่าง ๆ เช่น เขตอภัยทาน ภายในวัด ให้ชัดเจนเป็นสัดส่วน ตามความเหมาะสมของวัดนั้น ๆ ให้มี เสนาสนะที่มั่นคงแข็งแรง สวยงาม ประหยัด และปรับภูมิทัศน์ให้เหมาะสม ปราศจากมลพิษ

^{๒๒๒} สัมภาษณ์ พระคณศักดิ์ กิตติสุทโธ, ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดดอนอารีย์, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๒๓} สัมภาษณ์ พระอธิการกิจจา กิจจสาโร, เจ้าอาวาสวัดท่ามะเสน, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๒๔} สัมภาษณ์ พระอธิการจารึก ปสนนจิตโต, เจ้าอาวาสวัดพระหินวนาราม, ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

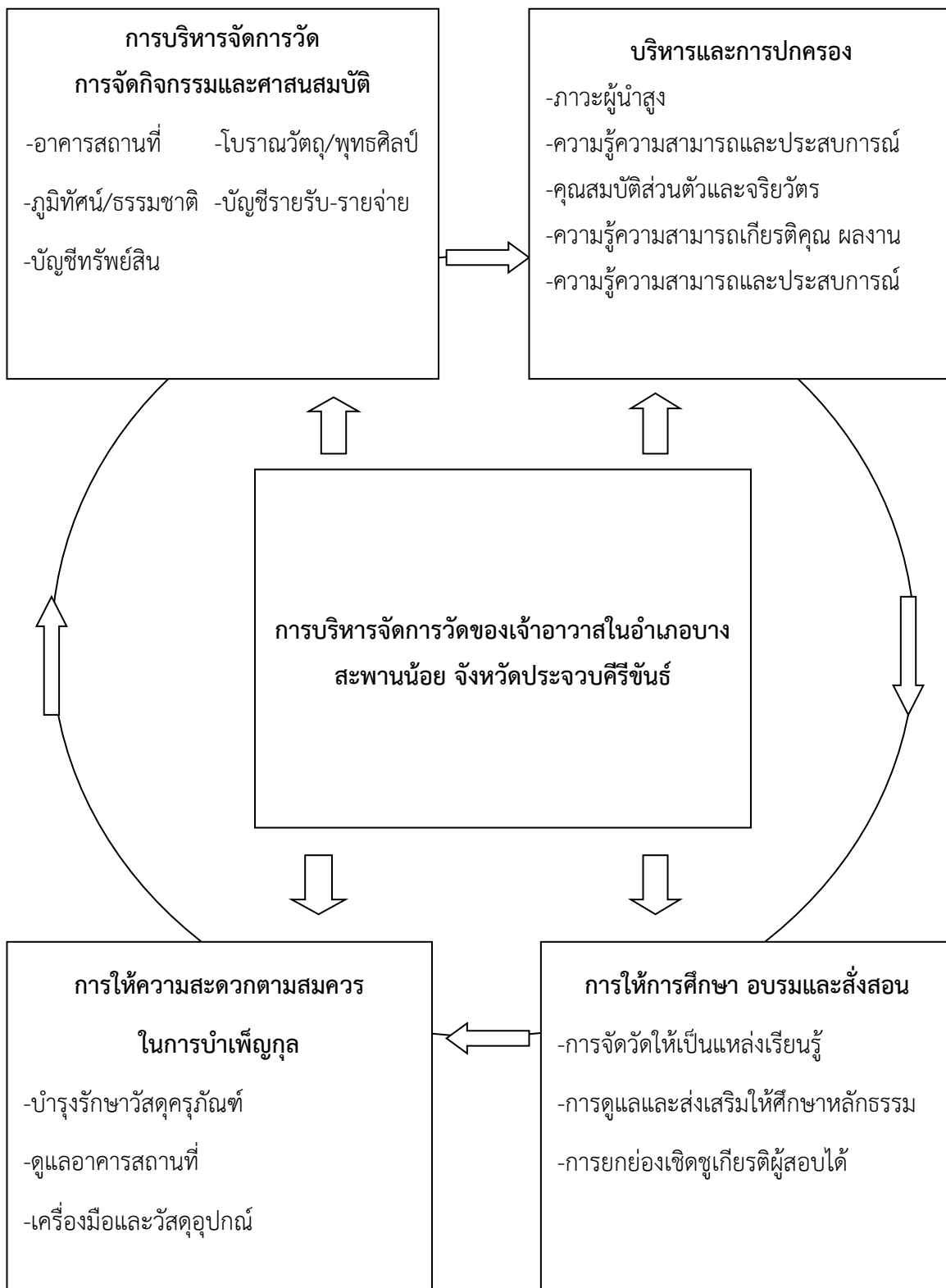
^{๒๒๕} สัมภาษณ์ นายวิวัฒน์ วันกุ่มภา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

^{๒๒๖} นายศรารุจ จิรพิทักษ์กุล, นายอำเภอบางสะพานน้อย, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

เป็นสถานที่สะอาด สงบ ร่มรื่น และร่มเย็น เหมาะสำหรับเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์และ
ชาวพุทธทุกเพศ ทุกวัยเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจเพื่อความสงบสุขของจิต^{๒๒๗}

^{๒๒๗} นายสมเจตย์ ไชยยง, ไวยาวัจกรวัดบางเบิด, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๔.๒ สรุปลองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย (Body of Knowledge)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ผู้วิจัยได้สรุปเป็นองค์ความรู้ดังนี้

๔.๒.๑ การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการบริหารจัดการวัด การจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติ

การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด การจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติ ว่า การบริหารจัดการวัดเป็นไปตามการบริหารของวัดต่าง ๆ ด้านการบำรุง รักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติส่วนใหญ่เจ้าอาวาสเป็นผู้ดูแลจัดการไปตามเหตุตามผล สิ่งใดที่มีข้อขัดข้องเกี่ยวกับการบริหารก็จะประชุมมีการแนะนำช่วยเหลือกัน ช่วยกันดูแลปรับภูมิทัศน์วัด การจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายตอนนี้กำลังทำกันอยู่ทุกวัด ซึ่งรายได้ของวัดไม่ได้มีเป็นรายวันแบบวัดใหญ่ ๆ หรือวัดท่องเที่ยว ดังนั้นส่วนมากจะหาเป็นแบบการสรุปเป็นรายปี เช่น บัญชีรายรับ-รายจ่ายประจำปี เป็นต้น โดยภาพรวมแล้วการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการบริหารจัดการวัด การจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติ อยู่ในเกณฑ์ที่ดี ดูแล้วไม่ค่อยมีปัญหาอะไร เพราะทางวัดมีการจัดทำบัญชีวัด มีการดูแลรักษาศาสนสมบัติวัดกันดีอยู่แล้ว

ควรมีการทำความสะอาดและปรับทัศนียภาพภายในและรอบนอกบริเวณวัดให้มีความสวยงาม ร่มรื่น เพื่อให้วัดเป็นที่ที่ร่มเย็นสำหรับพระภิกษุ สามเณร และญาติโยมที่เข้ามาภายในวัด และควรมีการแบ่งสรรงบประมาณบางส่วนเพื่อใช้ในการจัดทำทะเบียนครุภัณฑ์ ซึ่งจะช่วยให้วัดทราบว่า มีครุภัณฑ์ใดบ้างภายในวัด รวมทั้งทราบว่า มีครุภัณฑ์ใดบ้างที่จะต้องจัดซื้อหรือจำหน่ายออกไป รวมถึงการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของวัดอย่างถูกต้อง และโปร่งใสสามารถตรวจสอบ

การบริหารจัดการวัดเป็นสิ่งจำเป็นสำคัญที่ผู้บริหารวัด จะต้องเรียนรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบัน เพราะการทำงานจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวนั้น ก็เพราะนักการบริหารมีเทคนิคและวิธีการทำงานไม่เหมือนกัน โดยเฉพาะการบริหารจัดการวัดซึ่งเป็นศาสนสถานที่มีความใกล้ชิดกับประชาชน การบริหารจัดการวัดอย่างเป็นระบบระเบียบ จะส่งผลให้วัดร่มรื่น น่าอยู่น่าเข้าไปประกอบกิจการทางศาสนา รวมทั้งเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนที่เข้าไปสัมผัสพบเห็น การบริหารวัดจึงมีความสำคัญ ในที่นี้จึงได้นำแนวความคิดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และความสำคัญของการบริหารวัดที่ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้กล่าวไว้ตามลำดับ

การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลางให้เป็นอำนาจหน้าที่ของ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ส่วนการดูแลรักษาจัดการศาสนสมบัติ ของวัดให้วัดเป็นผู้จัดการตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ประกอบด้วย การดูแล จัดการและการจัดหาประโยชน์ในที่ดิน ที่พื้นที่ใช้ประโยชน์ และศาสนสมบัติ อื่น ๆ ของวัด เจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสที่ประสงค์จะให้มีการจัดประโยชน์ ในทรัพย์สินของวัดจะต้องทำหนังสือแต่งตั้งเป็นลายลักษณ์อักษร บุคคลหรือ นิติบุคคลที่เหมาะสมเป็นผู้กระทำการแทนโดยพิจารณาคัดเลือกบุคคลหรือ นิติบุคคล ตามขอบเขตและวิธีการในการจัดประโยชน์ที่มุ่งหมายไว้ ดังนั้นการเลือกจะแต่งตั้งใครเป็นผู้จัดการผลประโยชน์ของวัด จึงเป็นอำนาจ เด็ดขาดของเจ้าอาวาสหรือรักษาการเจ้าอาวาส ซึ่งจะต้องพิจารณาอย่าง รอบคอบ เพราะเป็นการมอบทรัพย์สินของวัดหรือสมบัติของวัดส่วนที่จะ จัดประโยชน์ไว้ในอำนาจการตัดสินใจของบุคคลอื่น ทั้งนี้จะต้องมอบหมาย เป็นหนังสือเท่านั้น จะมอบด้วยวาจาหรือโดยปริยายอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้

การบริหารจัดการวัด การจัดกิจกรรมและศาสนสมบัตินั้น คนจึงเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดในปัจจัยทั้งหมด เพราะคนเป็นตัวจักรสำคัญที่จะทำให้กระบวนการบริหารดำเนินไปสู่เป้าหมายได้สำเร็จ ซึ่งคนจะต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเฉพาะงาน มีความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย และสามารถทำงานสอดคล้องประสานกันได้เป็นอย่างดี

๔.๒.๒ การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านบริหารและการปกครอง

การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เกี่ยวกับการบริหารและการปกครอง ว่า การบริหารวัดจะต้องบริหารวัดแบบบูรณาการ โดยการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดให้สอดคล้องกับการบริหารงานคณะสงฆ์และให้สอดคล้องสังคมปัจจุบัน ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ด้วยการจัดระบบความเป็นอยู่ภายในวัดโดยการดำเนินการดูแลรักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้ภิกษุสงฆ์ที่อยู่ในวัดหรือในสังกัดปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ควบคู่กับการมอบหมายหน้าที่ให้ทำตามความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคลโดยยึดหลักการมีส่วนร่วมวัดมีการบริหารจัดการดีอยู่แล้ว เพราะเป็นพระพัฒนาอยู่แล้ว เมื่อมีปัญหาในการบริหารจัดการ เจ้าอาวาสก็จัดการประชุมรับฟังความคิดเห็นในหลาย ๆ มุมแล้วนำมาแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะเรื่องของยาเสพติด

การบริหารและการปกครองควรปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ พร้อมกับบูรณาการให้ทันต่อสังคมปัจจุบัน โดยนาแนวคิดหรือทฤษฎีมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ พร้อมทั้งดูแลให้พระสงฆ์ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ควรมีการจัดประชุมอย่างน้อยเดือน

ละหนึ่งครั้ง เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการปฏิบัติงานและทำให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และควรมีการกระจายอำนาจการปกครองออกไปยังผู้ที่มีส่วนร่วมในการบริหารและการปกครอง เพื่อให้การบริหารและการปกครองมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เป็นภารกิจที่วัดโดยพระภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาส หรือเจ้าคณะปกครอง ดำเนินการสอดส่องดูแล รักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรที่อยู่ในวัด หรือในปกครองปฏิบัติ ตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศของมหาเถรสมาคม หรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่พระภิกษุผู้ทำหน้าที่เป็นเจ้าคณะปกครองทุกระดับ นับตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะใหญ่ (หน) นอกจากนี้ ยังรวมถึงการที่พระภิกษุทำหน้าที่เป็นพระกรรมวาจาจารย์ เป็นพระอุปัชฌาย์ ในการอุปสมบทกุลบุตร

ทางด้านหน้าที่ทางการปกครอง หรืองานด้านดูแลความสงบพระเถระเป็นอุปัชฌาย์ อาจารย์มีหน้าที่ปกครองสาธุศิษย์ ของตนแต่ในกิจ ทั้งปวงสงฆ์ยอมเป็นใหญ่ ไม่เลือกกว่าจะเป็นอาจารย์ หรือสาธุศิษย์ทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์จะต้อง ขวามขวยช่วยกัน เพื่อให้การบริหารวัด พระศาสนาเป็นไปด้วยดี มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกัน ตลอดทั้งยังสามารถสร้างความน่าเลื่อมใสศรัทธา ในข้อวัตรปฏิบัติอันดีงาม ให้เกิดมีกับพุทธศาสนิกชนสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพ เพื่อช่วยสืบทอดพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง และยั่งยืน ความพร้อมเพรียงกันทั้งฝ่ายบรรพชิตภิกษุสงฆ์ และฆราวาสญาติโยมในวัดในชุมชนจะต้องช่วยกัน ให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมแต่บางครั้งก็ยังมีปัญหาอยู่โดยเฉพาะทางด้าน ความรู้ความสามารถ ของพระสังฆาธิการในด้านการบริหารจัดการ การปกครองคนจะเริ่มตั้งแต่การคัดเลือก แต่งตั้งพระ สังฆาธิการผู้ที่จะมาสนองงานของคณะสงฆ์ต้องมีความรู้ความสามารถเป็นเรื่องสำคัญอันดับต้น ๆ ที่ จะมองข้ามไม่ได้ กล่าวคือ พระสังฆาธิการต้องมีความรู้ เรื่องการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ หรือด้านการสาธารณูปการ เป็นอย่างดี เพราะภาระงานทุกด้านมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน สิ่งนี้มีสิ่งนี้ดีสิ่งนั้นจึงมีสิ่งนั้นจึงดี เช่นการ ปกครอง หากผู้ปกครองดีมีเมตตา มีความเที่ยงธรรม มีความยุติธรรมมีความเสียสละ เอื้อเฟื้อ มีความสุจริต จริงจังจริงใจในการปฏิบัติหน้าที่ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน พวกผอง ก็ยิ่งเป็นการสร้างความ น่าศรัทธาเลื่อมใส และยังง่ายต่อการปกครอง และง่ายต่อการกำกับดูแลงานด้านอื่น ๆ

งานด้าน ปกครองมีความสำคัญมาก เนื่องจากเป็นหน้าที่ที่ต้องทำตามคำสั่ง กฎหมาย ระเบียบ ของมหาเถร สมาคม แล้วยังเป็นการแสดงบทบาทของพฤติกรรม จริยธรรมของพระสงฆ์ให้สังคมเพื่อให้สังคมรับรู้ ด้วยเป็นสิ่งที่ผู้ปกครองคณะสงฆ์ต้องทำ และต้องทำให้ครบทำให้ดี ทำให้ถูก พระอาศัยชาวบ้านก็ต้องให้ชาวบ้านอาศัยด้วย เราจะให้ชาวบ้านอาศัยเราตรงไหนก็ตรงที่ทำตัวเป็น

แบบอย่าง เป็นผู้นำทางการกระทำ ถ้าไม่ทำตรงนี้หรือทำแล้วไม่ดีไม่ถูกต้องหรือไม่เหมาะสม ความสำคัญของพระหรือแม้แต่ความสำคัญของพระศาสนาก็หมดกัน การส่งเสริมสนับสนุนใส่ใจ พัฒนาความรู้ความสามารถของพระสังฆาธิการหรือแม้แต่ทางด้านจริยาของพระสังฆาธิการ นับว่าเป็นเรื่องสำคัญมากมีผลต่อการปกครองมีความสุจริต มีความโปร่งใสเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง เป็นแบบอย่างที่ดีทางด้านความประพฤติ ผู้นำต้องดีก่อนผู้ปกครองต้องดีก่อน ก่อนที่จะปกครองใครควรปกครองตัวเองให้ได้ให้ดี จนเป็นที่ยอมรับและเจริญศรัทธาแก่ผู้พบเห็นเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่พระภิกษุผู้ทำหน้าที่เป็นเจ้าคณะปกครองทุกระดับ นับตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบลเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาคเจ้าคณะใหญ่ (หน) นอกจากนี้ ยังรวมถึงการที่พระภิกษุทำหน้าที่เป็นพระกรรมวาจาจารย์ เป็นพระอุปัชฌาย์ในการอุปสมบทกุลบุตร แนวทางการบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย ในด้านการปกครองควรดำเนินการดังต่อไปนี้ คือ

ในด้านการปกครองของวัด ในการปกครองคณะสงฆ์ในวัดผู้บริหารวัดใช้พระธรรมวินัยเป็นแกนหลัก และให้หลักธรรมาธิปไตย (ร่วมกันปกครอง) คือใช้หลักธรรมเป็นใหญ่ในการปกครอง และใช้หลักอุเบกขาพรหมวิหาร (ความยุติธรรม) กับทุก ๆ ฝ่าย เป็นการปกครองคณะสงฆ์วัด และใช้ทั้งสองหลักธรรมนี้ปกครองคณะทำงานที่เป็นฆราวาสหรือคณะกรรมการวัดอีกด้วย เพื่อจะได้มีเป้าหมายทิศทางแนวทางและความคิดเห็นเป็นทางเดียวกันในการปกครองวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย โดยคณะกรรมการวัดส่วนใหญ่ก็จะเป็นแกนนำหรือผู้นำชุมชนเกือบทั้งนั้น โดยส่วนที่สำคัญก็คือการมีส่วนร่วมในการปกครองอันเป็นการปลูกฝังความสามัคคีทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาสให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เพื่อจะนำไปประยุกต์ใช้กับการบริหารงานด้านต่าง ๆ ของวัดในคณะสงฆ์ในอำเภอบางสะพานน้อย

ในการปกครองประชาชนที่อยู่โดยรอบชุมชนบริเวณวัด หรือในส่วนที่มาร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ กับวัด ให้ผู้นำชุมชนหรือคณะกรรมการวัดดูแลปกครองกันเอง โดยมีคณะสงฆ์คอยแนะนำให้คำปรึกษา เพราะในบางเรื่องจะให้พระไปปกครองชาวบ้านนั้นไม่เหมาะสมไม่ควร โดยเฉพาะในด้านการผลประโยชน์ต่าง ๆ และที่สำคัญผู้นำชุมชนหรือคณะกรรมการวัดนั้นก็เป็นคนของวัดอยู่แล้ว

รับสนองงานด้านการปกครองคณะสงฆ์ ของสมเด็จพระสังฆราช มหาเถรสมาคม และเจ้าคณะพระสังฆาธิการระดับต่าง ๆ ให้เป็นไปด้วยความรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ รวมทั้งประสานเจ้าคณะพระสังฆาธิการและสนองงานเพื่อให้มีการตรวจเยี่ยม ถวายนามความรู้ ในการบริหารกิจการของวัด และการปกครองภายในวัดให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม ส่งเสริม สนับสนุน และประสานงานเพื่อพัฒนาพระสังฆาธิการให้มีวุฒิการศึกษาและทักษะในการบริหารจัดการวัดให้มากยิ่งขึ้น โดย

ประสานมหาวิทยาลัยสงฆ์จัดหลักสูตรการเรียนการสอนที่เหมาะสม ส่งเสริมให้วัดต่าง ๆ ร่วมกับชุมชนในการเสริมสร้างความมั่นคงของวัด ชุมชน และพระพุทธศาสนา โดยใช้กิจกรรมต่าง ๆ ที่ไม่ขัดกับหลักของพระพุทธศาสนาและสมณวิสัยเป็นสื่อ เช่น การออกเยี่ยมประชาชนโดยรอบวัด การเป็นแกนนำในการสร้างสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ การจัดทำระเบียบปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับบุคลากรภายในวัดมีระเบียบปฏิบัติกิจวัตรพระภิกษุสามเณร แต่ละวัดควรมีกฎระเบียบที่ชัดเจนและเป็นรูปแบบเดียวกันเมื่อมีการกระทำผิดต้องมีการลงโทษอย่างจริงจัง โดยไม่เห็นแก่พวกพ้อง และมีระเบียบปฏิบัติของศิษย์วัดและผู้อาศัยในวัด ตลอดจนมีระเบียบปฏิบัติสำหรับบุคคลที่เข้ามาร่วมหรือจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัด

๔.๒.๓ การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านให้การศึกษา อบรมและสั่งสอน

การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์เกี่ยวกับด้านให้การศึกษา อบรมและสั่งสอน ว่า การศึกษาบาลีในปัจจุบันจะหาพระเณรที่มีวิริยะอุตสาหะเล่าเรียน อย่างเช่นแต่ก่อนมีน้อยเต็มทีเพราะเนื้อหาสาระและหลักภาษาที่ยุ่งยากสร้างความน่าเบื่อหน่าย ยิ่งสำนักเรียนที่มีความทุ่มเทให้กับการศึกษาบาลีซึ่งเปิดให้พระเณรได้มีโอกาสเข้ามาศึกษามีน้อยลงทุกที เพราะการจัดการศึกษาบาลีจำเป็นต้องอาศัยเงินทุน

เจ้าอาวาสควรให้การสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลีและทางโลกแก่พระภิกษุ-สามเณรอย่างเต็มความสามารถ และคณะสงฆ์ควรมีนโยบายเกี่ยวกับการติดตามและประเมินผลการศึกษาพระปริยัติธรรมอย่างชัดเจน โดยส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนนักระรมภายในวัดและสนับสนุนให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถขึ้นมาเป็นครูสอนนักระรม เพื่อให้พระภิกษุ-สามเณรมีความรู้ทั้งทางธรรมและทางโลกสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่สนับสนุนและเมื่อพระภิกษุ-สามเณรลาสิกขาไป จะได้นำความรู้ไปดำรงชีวิตในสังคมได้

ถวายเป็นการอุปถัมภ์ ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม บาลี ซึ่งเป็นระบบการศึกษาดั้งเดิมของคณะสงฆ์ โดยรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ^๑ ส่งเสริมการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่สูงกว่าระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ตั้งแต่ ป.ธ. ๔ ขึ้นไป) ให้มีความหมายในระดับชั้นต่าง ๆ จัดให้มีรูปแบบและวิธีการศึกษาที่หลากหลาย โดยให้ผู้จบการศึกษาประโยค ป.ธ. ๔ -๙ มีวิทยฐานะเป็นปริญญาตรีถึงปริญญาเอก ซึ่งจะต้องศึกษาวิชาสามัญที่จำเป็นควบคู่กันไป เน้นการศึกษาตามอัธยาศัยในการศึกษาประโยคบาลี ส่วนวิชาสามัญจะประสานกับมหาวิทยาลัยสงฆ์หรือ

^๑สัมภาษณ์ พระอธิการกิจจา กิจจสาร, เจ้าอาวาสวัดท่ามะเสน, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ร่วมดำเนินการจัดทำหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอนให้มีความหลากหลาย โดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม ทั้งนี้ จะต้องไม่กระทบต่อระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีแบบเดิมของคณะสงฆ์

ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน ให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อสามารถดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขและเป็นพลเมืองที่มีความรู้คู่คุณธรรม ของประเทศ โดยมีความมุ่งหมาย ๔ ลักษณะ (๑) การจัดการศึกษาเป็นโรงเรียนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ โดยมุ่งให้ พระภิกษุสามเณร นักเรียน ได้ศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ได้แก่ โรงเรียนราษฎร์การกุศลของวัด ศูนย์การเรียนรู้ศีลธรรมในวัด (ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เดิม หรือวันหยุดอื่น ๆ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด วิทยาลัยและ มหาวิทยาลัยสงฆ์ (๒) การสงเคราะห์ให้เด็กและประชาชนได้รับการศึกษาในสถานศึกษาของรัฐหรือเอกชน ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ เช่น การเป็นผู้นำในการตั้งโรงเรียนในชนบทที่ตั้งวัด การให้สร้างสถานศึกษาใน บริเวณวัด การให้ใช้หรือให้เช่าที่ดินวัด หรือที่ธรณีสงฆ์ในการสร้างสถานศึกษาของรัฐ หรือท้องถิ่น การเป็นผู้อุปการะโรงเรียนต่าง ๆ การให้ความอุปถัมภ์แก่เด็กวัด (๓) การสอนศีลธรรมแก่นักเรียน นักศึกษาในระบบโรงเรียนตามแผนการศึกษาชาติ เช่น การสอนธรรมศึกษา การสอนศีลธรรม หน่วยงานพระธรรมทูต และหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ใน การเผยแพร่ศีลธรรมในโรงเรียน และสถานศึกษาต่าง ๆ (๔) การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษา หรือบุคลากรทางการศึกษา เช่น มอบทุนการศึกษา มอบอุปกรณ์การศึกษา ฯลฯ

มีการการจัดส่งพระภิกษุไปสอนศีลธรรมแก่นักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังมี การเผยแพร่ธรรมที่คณะสงฆ์ร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดให้ดำเนินการในรูปแบบ “หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.)” “การอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการ และประชาชน” “การอบรมครูจริยศึกษา” “การส่งเสริมหน่วยเผยแพร่ศีลธรรม” “การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะ ผู้เยาว์”

๔.๒.๔ การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เกี่ยวกับการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล ว่า เนื่องจากวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนทางอำเภอมีกิจกรรมร่วมกับทางวัดตลอด ส่วนมากจะเป็นกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา วันพ้อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ ในส่วนนี้อยากให้วัดทุกวัดร่วมมือกันจัดกิจกรรมขึ้นภายในวัด เพื่อให้ชาวบ้านได้มีกิจกรรมร่วมกัน การให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลต้องดูด้วยว่า ถ้าเป็น

งานที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยหรือศีลธรรม เจ้าอาวาสควรให้การสนับสนุนด้วยการมอบหมายให้พระภิกษุคอยประสานงานคอยช่วยเหลือ ตลอดถึงให้คำแนะนำเกี่ยวกับศาสนพิธีในการบำเพ็ญกุศล ในการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลข้อนี้สำคัญมาก อยากให้ช่วยกันดูแลความสะอาดภายในวัด ให้คำแนะนำแก่ญาติโยมเมื่อมีกิจกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนา การบำรุงรักษาวัสดุครภัณฑ์ การดูแลรักษาอาคารสถานที่ เช่น ศาลา เมรุเผาศพ ให้พร้อมใช้งาน ประเด็นเหล่านี้สำคัญ เจ้าอาวาสควรให้ความสำคัญอันดับเป็นอย่างมาก การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลนั้นเป็นไปตามฐานะของวัดนั้น ๆ ส่วนใหญ่เจ้าอาวาสเป็นผู้ดูแล สิ่งใดที่มีข้อบกพร่องเกี่ยวกับการบริหารก็จะมีคำแนะนำช่วยเหลือกัน แต่ละวัดมีศักยภาพไม่เท่ากัน แต่เรื่องที่สำคัญที่สุด คือเรื่องปัจจัยในแต่ละวัดมีไม่เท่ากัน เป็นไปตามการบริหารจัดการของแต่ละวัด ส่วนใหญ่ได้จากการบอกบุญญาติโยมในการร่วมสร้างบุญสร้างกุศล

ควรมีการให้การสนับสนุนแก่ประชาชนที่มาติดต่อกับทางวัด หรือมาประกอบพิธีกรรมทางศาสนาทั้งภายในวัดและภายนอกวัด โดยการกำกับดูแลให้พระภิกษุ สามเณร ช่วยกันรักษาความสะอาดเสนาสนะและบริเวณสถานที่ต่าง ๆ ภายในวัดอยู่เสมอ เพื่อให้วัดมีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม และควรให้ความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชนที่มาร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา และการบำเพ็ญบุญบำเพ็ญกุศลของพุทธศาสนิกชนในโอกาสต่าง ๆ

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (๒) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งได้ดำเนินการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และวิเคราะห์สภาพปัญหาการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ (In-depth Interview) จำนวน ๑๗ รูป/คน เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์ (In-depth Interview) ลักษณะของแบบสัมภาษณ์แบบปลายเปิด โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้านเนื้อหาเชิงพรรณนาความ ผลจากการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

๕.๑ สรุป

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สรุปได้ดังนี้

๕.๑.๑ วิเคราะห์การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการบริหารจัดการวัด การจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติ

การบริหารจัดการวัดเป็นไปตามการบริหารของวัดต่างๆ ด้านการบำรุง รักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติส่วนใหญ่เจ้าอาวาสเป็นผู้ดูแลจัดการไปตามเหตุตามผล สิ่งใดที่มีข้อขัดข้องเกี่ยวกับการบริหารก็จะประชุมมีการแนะนำช่วยเหลือกัน ช่วยกันดูแลปรับภูมิทัศน์วัด การจัดทำบัญชี

รายรับรายจ่ายตอนนี้กำลังทำกันอยู่ทุกวัด ซึ่งรายได้ของวัดไม่ได้มีเป็นรายวันแบบวัดใหญ่ๆ หรือวัดท่องเที่ยว ดังนั้นส่วนมากจะหาเป็นแบบการสรุปเป็นรายปี เช่น บัญชีรายรับ-รายจ่ายประจำปี เป็นต้น โดยภาพรวมแล้วการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการบริหารจัดการวัด การจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติ อยู่ในเกณฑ์ที่ดี ดูแล้วไม่ค่อยมีปัญหาอะไร เพราะทางวัดมีการจัดทำบัญชีวัด มีการดูแลรักษาศาสนสมบัติวัดกันดีอยู่แล้ว

ควรมีการทำความสะอาดและปรับทัศนียภาพภายในและรอบนอกบริเวณวัดให้มีความสวยงาม ร่มรื่น เพื่อให้วัดเป็นที่ที่ร่มเย็นสำหรับพระภิกษุ สามเณร และญาติโยมที่เข้ามาภายในวัด และควรมีการแบ่งสรรงบประมาณบางส่วนเพื่อใช้ในการจัดทำทะเบียนครุภัณฑ์ ซึ่งจะทำให้วัดทราบว่า มีครุภัณฑ์ใดบ้างภายในวัด รวมทั้งทราบว่า มีครุภัณฑ์ใดบ้างที่จะต้องจัดซื้อหรือจำหน่ายออกไป รวมถึงการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของวัดอย่างถูกต้อง และโปร่งใสสามารถตรวจสอบ

๕.๑.๒ การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านบริหารและการปกครอง

การบริหารวัดจะต้องบริหารวัดแบบบูรณาการ โดยการเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ ของวัดให้สอดคล้องกับการบริหารงานคณะสงฆ์และให้สอดคล้องสังคมปัจจุบัน ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ด้วยการจัดระบบความเป็นอยู่ภายในวัดโดยการดำเนินการดูแลรักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้ภิกษุสงฆ์ที่อยู่ในวัดหรือในสังกัดปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ควบคู่กับการมอบหมายหน้าที่ให้ทำตามความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคลโดยยึดหลักการมีส่วนร่วมวัดมีการบริหารจัดการดีอยู่แล้ว เพราะเป็นพระพัฒนาอยู่แล้ว เมื่อมีปัญหาในการบริหารจัดการ เจ้าอาวาสก็จัดการประชุมรับฟังความคิดเห็นในหลายๆ มุมแล้วนำมาแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะเรื่องของยาเสพติด

การบริหารและการปกครองควรปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ พร้อมกับบูรณาการให้ทันต่อสังคมปัจจุบัน โดยนาแนวคิดหรือทฤษฎีมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ พร้อมทั้งดูแลให้พระสงฆ์ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ควรมีการจัดประชุมอย่างน้อยเดือนละหนึ่งครั้ง เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการปฏิบัติงานและทำให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น และควรมีการกระจายอำนาจการปกครองออกไปยังผู้ที่มีส่วนร่วมในการบริหารและการปกครอง เพื่อให้การบริหารและการปกครองมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๕.๑.๓ การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านให้การศึกษา อบรมและสั่งสอน

การศึกษาบาลีในปัจจุบันจะหาพระเณรที่มีวิริยะอุตสาหะเล่าเรียน อย่างเช่นแต่ก่อนมีน้อยเต็มทีเพราะเนื้อหาสาระและหลักภาษาที่ยุ่งยากสร้างความน่าเบื่อหน่าย ยิ่งสำนักเรียนที่มีความทุ่มเทให้กับการศึกษาบาลีซึ่งเปิดให้พระเณรได้มีโอกาสเข้ามาศึกษามีน้อยลงทุกที เพราะการจัดการศึกษาบาลีจำเป็นต้องอาศัยทั้งทุน

เจ้าอาวาสควรให้การสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลีและทางโลกแก่พระภิกษุ-สามเณรอย่างเต็มความสามารถ และคณะสงฆ์ควรมีนโยบายเกี่ยวกับการติดตามและประเมินผลการศึกษาพระปริยัติธรรมอย่างชัดเจน โดยส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนนักระรมภายในวัดและสนับสนุนให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถขึ้นมาเป็นครูสอนนักระรม เพื่อให้พระภิกษุ-สามเณรมีความรู้ทั้งทางธรรมและทางโลกสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่สนับสนุนและเมื่อพระภิกษุ-สามเณรลาสิกขาไป จะได้นำความรู้ไปดำรงชีวิตในสังคมได้

๕.๑.๔ การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เกี่ยวกับการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล ว่า เนื่องจากวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนทางอำเภอมีกิจกรรมร่วมกับทางวัดตลอด ส่วนมากจะเป็นกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ ในส่วนนี้อยากให้วัดทุกวัดร่วมมือกันจัดกิจกรรมขึ้นภายในวัด เพื่อให้ชาวบ้านได้มีกิจกรรมร่วมกัน การให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลต้องดูด้วยว่า ถ้าเป็นงานที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยหรือศีลธรรม เจ้าอาวาสควรให้การสนับสนุนด้วยการมอบหมายให้พระภิกษุคอยประสานงานคอยช่วยเหลือ ตลอดถึงให้คำแนะนำเกี่ยวกับศาสนพิธีในการบำเพ็ญกุศล ในการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลข้อนี้สำคัญมาก อยากให้ช่วยกันดูแลความสะอาดภายในวัด ให้คำแนะนำแก่ญาติโยมเมื่อมีกิจกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนา การบำรุงรักษาวัสดุครุภัณฑ์ การดูแลรักษาอาคารสถานที่ เช่น ศาลา เมรุเผาศพ ให้พร้อมใช้งาน ประเด็นเหล่านี้สำคัญ เจ้าอาวาสควรให้ความสำคัญอันดับเป็นอย่างมาก การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลนั้นเป็นไปตามฐานะของวัดนั้นๆ ส่วนใหญ่เจ้าอาวาสเป็นผู้ดูแล สิ่งใดที่มีข้อบกพร่องเกี่ยวกับการบริหารก็จะมีคำแนะนำช่วยเหลือกัน แต่ละวัดมีศักยภาพไม่เท่ากัน แต่เรื่องที่สำคัญที่สุด คือเรื่องปัจจัยในแต่ละวัดมีไม่เท่ากัน เป็นไปตามการบริหารจัดการของแต่ละวัด ส่วนใหญ่ได้จากการบอกบุญญาติโยมในการร่วมสร้างบุญสร้างกุศล

ควรมีการให้การสนับสนุนแก่ประชาชนที่มาติดต่อกับทางวัด หรือมาประกอบพิธีกรรมทางศาสนาทั้งภายในวัดและภายนอกวัด โดยการกำกับดูแลให้พระภิกษุ สามเณร ช่วยกันรักษาความสะอาดเสนาสนะและบริเวณสถานที่ต่างๆ ภายในวัดอยู่เสมอ เพื่อให้วัดมีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม และควรให้ความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชนที่มาร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา และการบำเพ็ญบุญบำเพ็ญกุศลของพุทธศาสนิกชนในโอกาสต่างๆ

๕.๒ อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” ผู้วิจัยมีประเด็นที่น่าสนใจที่นำมาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีจำนวน ๔ ด้านได้แก่ (๑) ด้านการบริหารจัดการวัด การจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติ (๒) ด้านบริหารและการปกครอง (๓) ด้านให้การศึกษา อบรมและสั่งสอน (๔) ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล ได้ดังนี้

๑. ด้านการบริหารจัดการวัด การจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติ

การบริหารจัดการวัดเป็นไปตามการบริหารของวัดต่างๆ ด้านการบำรุง รักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติส่วนใหญ่เจ้าอาวาสเป็นผู้ดูแลจัดการไปตามเหตุตามผล สิ่งใดที่มีข้อขัดข้องเกี่ยวกับการบริหารก็จะประชุมมีการแนะนำช่วยเหลือกัน ช่วยกันดูแลปรับปรุงภูมิทัศน์วัด การจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายตอนนี้กำลังทำกันอยู่ทุกวัด ซึ่งรายได้ของวัดไม่ได้มีเป็นรายวันแบบวัดใหญ่ๆ หรือวัดท่องเที่ยว ดังนั้นส่วนมากจะหาเป็นแบบการสรุปเป็นรายปี เช่น บัญชีรายรับ-รายจ่ายประจำปี เป็นต้น โดยภาพรวมแล้วการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการบริหารจัดการวัด การจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติ อยู่ในเกณฑ์ที่ดี ดูแลไม่ค่อยมีปัญหาอะไร เพราะทางวัดมีการจัดทำบัญชีวัด มีการดูแลรักษาศาสนสมบัติวัดกันดีอยู่แล้ว จากข้อค้นพบสอดคล้องกับ พระครูวิสุทธานันทคุณ (ครุฑธา)^๑ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี” ผลการศึกษาวินิจฉัยพบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๗ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ทั้งด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้าน

^๑พระครูวิสุทธานันทคุณ (ครุฑธา), “การบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑-๒.

การศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่า ประชาชน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน อยู่ในระดับมากทุกด้าน (๒) การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่าประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์ในการเข้าวัดที่ต่างกัน มีความคิดเห็นไม่ต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ (๓) ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการวัดเขาช่องพราน จังหวัดราชบุรี ปัญหาในการบริหารจัดการวัดได้แก่ ปัญหาเรื่องการขาดทรัพยากรของวัดหรือบุคลากรหรือทีมงานในการทำปฏิบัติหน้าที่ด้านต่างๆ ในงานทั้ง ๖ ด้าน นั้นมีข้อจำกัด เพราะวัดพื้นที่กว้างขวางมากตลอดจนการบริหารจัดการวัดยังผูกขาดอยู่กับเจ้าอาวาสเพียงรูปเดียว ทำให้การควบคุมดูแลไม่ทั่วถึง ข้อเสนอแนะควรมีการเพิ่มทรัพยากรหรือบุคลากรที่สำคัญ และมีคุณภาพ ตลอดทั้งสร้างทีมงานในการทำหน้าที่ในงานด้านต่างๆ ควรจัดระบบระเบียบกระจายงานกระจายอำนาจหน้าที่ให้แก่บุคลากรที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและเหมาะสม การบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานก็จะมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๒. ด้านบริหารและการปกครอง

การบริหารและการปกครองควรปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ พร้อมกับบูรณาการให้ทันต่อสังคมปัจจุบัน โดยนาแนวคิดหรือทฤษฎีมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ พร้อมทั้งดูแลให้พระสงฆ์ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ควรมีการจัดประชุมอย่างน้อยเดือนละหนึ่งครั้ง เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการปฏิบัติงานและทำให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และควรมีการกระจายอำนาจการปกครองออกไปยังผู้ที่มีส่วนร่วมในการบริหารและการปกครอง เพื่อให้การบริหารและการปกครองมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จากข้อค้นพบสอดคล้องกับ **พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ (แยมขุ่ม)**^๒ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์คณะจังหวัดกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ด้านเมตตา พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสสุธมโม) ปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ด้วยความมีเมตตา ห่มเทเสียสละ มีน้ำใจงาม มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความปรารถนาดีต่อสถาบันชาติ สถาบันพระพุทธศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ ตลอดจนมีความเมตตาทุกโอกาสต่อคณะสงฆ์

^๒บุญช่วย จันทร์เฝ้า, “พฤติกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์คณะจังหวัดกรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๔), บทคัดย่อ.

ผู้ใต้บังคับบัญชาที่สนองกิจการงานของคณะสงฆ์ทุกด้านอย่างเป็นรูปธรรมมีประสิทธิภาพ โดยปรารถนาดีต่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก สร้างความสามัคคีปรองดองในหมู่คณะสงฆ์ได้เป็นอย่างดี

ด้านกรุณา พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ด้วยความกรุณาปราณีให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือ ให้โอกาส ให้การส่งเสริม ให้การอบรม ชี้แนะแนวทางการปฏิบัติงานแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่เสมอ หมั่นคอยติดตามผลประเมินผลงานเสมอ ไม่ทอดทิ้งหน้าที่ ไม่ทอดทิ้งผู้ใต้บังคับบัญชา ยามใดที่งานคณะสงฆ์ติดขัดมีปัญหาอุปสรรค ท่านจะกรุณาชี้แนะและช่วยแก้ไขปัญหาอุปสรรคให้ด้วยความกรุณาปราณีเสมอ

ด้านมุทิตา พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ด้วยการสนับสนุนสร้างขวัญกำลังใจ จูงใจ ให้รางวัลแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเหมาะสม และมีความยินดีกับผู้ใต้บังคับบัญชาเมื่อประสบความสำเร็จก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ท่านเห็นผู้ใต้บังคับบัญชาเปรียบเสมือนบุตรหลานญาติพี่น้องท่าน จึงมีมุทิตาจิตกับทุกคนอย่างเสมอภาค

ด้านอุเบกขา พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ด้วยความยุติธรรม เป็นกลางตามหลักพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ประกาศ มติ มหาเถรสมาคม อย่างตรงไป ตรงมา เว้นจากอคติ ไม่ลู่อานาจและใช้อารมณ์

๓. ด้านให้การศึกษา อบรมและสั่งสอน

เจ้าอาวาสควรให้การสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลีและทางโลกแก่พระภิกษุ-สามเณรอย่างเต็มความสามารถ และคณะสงฆ์ควรมีนโยบายเกี่ยวกับการติดตามและประเมินผลการศึกษาพระปริยัติธรรมอย่างชัดเจน โดยส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนนักธรรมภายในวัดและสนับสนุนให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถขึ้นมาเป็นครูสอนนักธรรม เพื่อให้พระภิกษุ-สามเณรมีความรู้ทั้งทางธรรมและทางโลกสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่สนับสนุนและเมื่อพระภิกษุ-สามเณรลาสิกขาไป จะได้นำความรู้ไปดำรงชีวิตในสังคมได้ จากข้อค้นพบสอดคล้องกับ **พระครูพิศาลธีรธรรม**^๓ ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร” พบว่า ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การบริหารมีความสำคัญต่อการดำเนินงานของวัดในอันที่จะพัฒนาให้เป็นระบบ สามารถส่งเสริมภิกษุสงฆ์ สามเณร ให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และประสพการณ์ ปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย และสามารถเป็นแบบอย่าง

^๓พระครูพิศาลธีรธรรม, “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑-๒.

ที่ดีต่อการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดี การบริหารวัดในปัจจุบันได้เปลี่ยนรูปแบบ ระบบ วิธีการ การสร้างระบบให้เหมาะสมกับผู้อยู่อาศัยในวัดนั้นๆ และสังคมโดยรอบ เพื่อให้การบริหารเป็นไปตามความหมายที่ว่า การปกครอง การดูแลรักษาหมู่คณะและการดำเนินงานหรือการจัดการ กิจกรรมต่างๆ ของหมู่คณะหรือองค์กรต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปตามนโยบาย และวัตถุประสงค์ขององค์กรนั้นๆ ด้วยดี มีประสิทธิภาพประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒ และเมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ด้านการปกครอง,ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านการสาธารณูปการ มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการศาสนศึกษา การเผยแผ่ และการสาธารณสงเคราะห์มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับปานกลาง ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่า ปัญหาที่สำคัญได้แก่ เจ้าอาวาสบางรูปขาดวิสัยทัศน์ ขาดเป้าหมาย ในการบริหารจัดการวัดที่ชัดเจน การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสบางส่วนไม่มีการประชุม ปรีกษา วางแผน และกำหนดวัตถุประสงค์การพัฒนาวัดอย่างเป็นรูปธรรม เป็นการบริหารจัดการวัดตามความเคยชินที่เคยปฏิบัติมา ขาดการประสานงานระหว่าง วัด บ้าน และชุมชน และเจ้าอาวาสบางรูปใช้คนไม่ถูกต้องงาน จึงทำให้งานขาดประสิทธิภาพแนวทางในการแก้ไขปัญหามีได้แก่ ควรมีการประชุมพระภิกษุ สามเณร ภายในวัด เนืองๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด และเพื่อความสามัคคีภายในวัด ส่งเสริมให้เจ้าอาวาสเปิดรับความรู้ใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการวัดมีการนำเอา เทคโนโลยีสมัยใหม่ มาใช้ในการพัฒนาวัดมากขึ้น และควรมีการจัดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ระหว่างวัดและชุมชน

๔. ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนทางอำเภอมีกิจกรรมร่วมกับทางวัดตลอด ส่วนมากจะเป็นกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ ในส่วนนี้อยากให้วัดทุกวัดร่วมมือกันจัดกิจกรรมขึ้นภายในวัด เพื่อให้ชาวบ้านได้มีกิจกรรมร่วมกัน การให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลต้องดูด้วยว่า ถ้าเป็นงานที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยหรือศีลธรรม เจ้าอาวาสควรให้การสนับสนุนด้วยการมอบหมายให้พระภิกษุคอยประสานงานคอยช่วยเหลือ ตลอดถึงให้คำแนะนำเกี่ยวกับศาสนพิธีในการบำเพ็ญกุศล ในการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลข้อนี้สำคัญมาก อยากให้ช่วยกันดูแลความสะดวกภายในวัด ให้คำแนะนำแก่ญาติโยมเมื่อมีกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การบำรุงรักษาวัสดุครุภัณฑ์ การดูแลรักษาอาคารสถานที่ เช่น ศาลา เมรุเผาศพ ให้พร้อมใช้งาน ประเด็นเหล่านี้สำคัญเจ้าอาวาสควรให้ความสำคัญอันดับเป็นอย่างมาก การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลนั้นเป็นไปตามฐานะของวัดนั้นๆ ส่วนใหญ่เจ้าอาวาสเป็นผู้ดูแล สิ่งใดที่มีข้อบกพร่องเกี่ยวกับการบริหารก็จะมีคำแนะนำช่วยเหลือกัน แต่ละวัดมีศักยภาพไม่เท่ากัน แต่เรื่องที่

สำคัญที่สุด คือเรื่องปัจจัยในแต่ละวัดมีไม่เท่ากัน เป็นไปตามการบริหารจัดการของแต่ละวัด ส่วนใหญ่ได้จากการบอกบุญญาติโยมในการร่วมสร้างบุญสร้างกุศล จากข้อค้นพบสอดคล้องกับ **พระใบฎีกาสุชิน กิตติทินโน (แสงเพชร)**^๔ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ ในอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษาพบว่า ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่าพระภิกษุสามเณร มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับมากในด้านการสาธารณูปการ ส่วนด้านอื่นพระภิกษุสามเณร มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับปานกลางการเปรียบเทียบความคิดเห็นของเจ้าอาวาส และพระภิกษุสามเณร ต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม พบว่า สถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

การศึกษาด้านปัญหาและอุปสรรค พบว่า คณะสงฆ์ยังขาดงบประมาณในการพัฒนาในด้านต่างๆ หลายเรื่องโดยเฉพาะเรื่องการศึกษา ขาดการทวักตรสวดมนต์เป็นประจำ การทำงานที่ไม่ชัดเจนและเด็ดขาด การติดต่อสื่อสารไม่ชัดเจน การทำงานที่เฉื่อยชา มักทำงานแบบการย่ำอยู่กับที่ไม่มีการพัฒนาสิ่งใหม่ๆ การขัดแย้งกันระหว่างบ้านกับวัด การไม่ให้ความเคารพซึ่งกันและกันของผู้น้อยที่ต้องปฏิบัติต่อผู้ใหญ่ ปัญหาเรื่องของยาเสพติดให้โทษและอบายมุขอื่นๆ เป็นปัญหาสำคัญของคณะสงฆ์ ที่ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน

ข้อเสนอแนะ ได้แก่ การจัดสรรงบประมาณที่มีอย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์มากที่สุดโดยเน้นเรื่องหลักๆ ที่จะพัฒนาคณะสงฆ์ เช่นเรื่องการศึกษาธรรม ศึกษาบาลี ซ้อมแซมส่งเสริมสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อคณะสงฆ์ หาสิ่งกระตุ้นที่จะทำให้คณะสงฆ์ทำงานได้อย่างว่องไว ชัดเจน จัดการให้เจ้าอาวาสทุกวัดพาลูกวัดการสวดมนต์ทุกวันลงปาฏิโมกข์เป็นประจำ ไม่เพียงแค่นั้นพระภิกษุเหล่านั้นหาวิธีแก้ไขข้อขัดแย้งของคณะสงฆ์และบ้าน อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการเคารพกัน รู้จักมีการพัฒนาสิ่งใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อคณะ หาวิธีป้องกันปัญหาเรื่องยาเสพติด ช่วยกันสอดส่องดูแลให้ทั่วถึง

^๔พระใบฎีกาสุชิน กิตติทินโน (แสงเพชร), “ประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ ในอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒.

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. มหาเถรสมาคมควรให้การพิจารณาสนับสนุนพระสังฆาธิการที่มีความสามารถในการบริหารงานได้อย่างประสิทธิผลเป็นที่ประจักษ์ให้ได้รับตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์

๒. สำนักงานพระพุทธศาสนาควรมีการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการ อบรมพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการให้สูงขึ้น

๓. รัฐควรให้ความสำคัญและถือเป็นนโยบายหลักในการพัฒนาประเทศ โดยพัฒนาที่จิตใจของประชาชน โดยผ่านทางคุณภาพ คุณประโยชน์ของพระสังฆาธิการกล่าวคือให้ความสำคัญกับพระสังฆาธิการเสมือนหนึ่งเป็นบุคลากรของรัฐเอง

๔. มหาเถรสมาคมควรให้การพิจารณาระเบียบการแต่งตั้งพระสังฆาธิการให้ สอดคล้องกับสังคมยุคประชาธิปไตยโดยใช้ระบบพระสังฆาธิการทุกระดับชั้นมาจากการเลือกตั้ง

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับนำไปปฏิบัติ

๑ ในด้านการปกครองควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีบุคลากรที่จะมาทำหน้าที่ในการบริหารจัดการนั้นควรจะเป็นผู้ที่ได้รับการปลูกฝังและควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการและเป็นที่ยอมรับและเจริญศรัทธาแก่ผู้พบเห็นและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา

๒ ในด้านการศึกษาควรจัดครูที่มีความรู้ความสามารถมาสอนและประการสำคัญพระสังฆาธิการต้องหาพระภิกษุเข้ามาบรรพชาอุปสมบทในเขตปกครองของท่านและส่งเสริมให้เรียนนักธรรมและบาลีอย่างเป็นระบบรวมส่งเสริมสนับสนุนการเรียนการสอนธรรมศึกษาให้ประชาชนและนักเรียนให้ทั่วถึง มีการยกย่องเชิดชูเกียรติให้แก่พระภิกษุสามเณรที่สอบนักธรรม บาลีได้ และบุคคลทั่วไปที่สอบธรรมศึกษาได้

๓ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ควรจะส่งเสริมให้มีการตั้งทุนศึกษาสงเคราะห์สม่ำเสมอ เพื่อความต่อเนื่องของการมอบทุนโดยกำหนดให้พระสังฆาธิการทุกรูปต้องตั้งทุนศึกษาสงเคราะห์

๔ จากผลการวิจัยด้านการเผยแผ่ศาสนา พบว่าการจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญต่าง ๆ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นประจํา แต่ก็ยังเป็นการเผยแผ่เชิงรับเพราะจัดภายในวัด แต่การเผยแผ่เชิงรุก จึงควรจัดให้มีพระธรรมทูตหรือธรรมจาริกไปสถานที่ต่างๆ เพื่ออบรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในทุกหมู่บ้านที่ไม่มีวัดตั้งอยู่

๕ ในด้านการศึกษาสงเคราะห์ ควรสนับสนุนให้มีการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญและจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้นพร้อมทั้งสรรหาบุคลากรเข้ามาทำการเรียนการสอนและมีการจัดหาทุนมาสนับสนุนพระภิกษุสามเณรและเยาวชนที่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนและสอบได้

๖ ในด้านสาธารณูปการ ควรมีการบริหารจัดการให้เป็นระบบแบบแผนอย่างเช่น การนำความรู้ทางการจัดการด้านสาธารณูปการจากหน่วยงานอื่นเข้ามาปรับประยุกต์ใช้ เพื่อให้เกิดเป็นมาตรฐานและเป็นระบบระเบียบมากกว่าที่เป็นอยู่ซึ่งไม่เป็นระบบสุดแต่ต้องการจะสร้างจะทำและขาดคุณภาพ คุณประโยชน์ มีสิ่งปลูกสร้างมากเกินไปจนเกิดความจำเป็นเป็นปัญหาในการบริหารจัดการดูแล

๗. ในด้านสาธารณสงเคราะห์ควรให้ความสนใจกับการช่วยเหลือพุทธศาสนิกชนเช่น การแก้แค้นแก่ชุมชน แก่สังคม และประเทศชาติ เป็นต้น ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือด้านการก่อสร้างช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติทางธรรมชาติ สงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาสและเยาวชน เป็นต้นเมื่อช่วยเหลือดังนี้จึงเชื่อว่าได้ประกอบกิจด้านการสาธารณสงเคราะห์

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑ ในการวิจัยครั้งต่อไปควรเพิ่มการวิเคราะห์เพื่อสร้างสมการความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ กับผลการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการตามสหการถดถอยพหุคูณ (Stepwise Multiple Regression Analysis)

๒ ในการวิจัยครั้งต่อไปควรจะเปลี่ยนกลุ่มประชากรจากกลุ่มพระสังฆาธิการในอำเภอบางสะพานน้อย เป็นเขตตำบลหรืออำเภออื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นให้กว้างมาก ยิ่งขึ้นจะได้เป็นการส่งเสริมให้วัดต่าง ๆ หันมาตระหนักถึงความสำคัญของการบริหารจัดการกิจการ คณะสงฆ์มากขึ้น

๓ ในการวิจัยครั้งต่อไปควรเปลี่ยนกลุ่มตัวอย่างจากพระสงฆ์ในวัดให้เป็นประชาชนชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนรอบๆ บริเวณวัดเพื่อจะได้ศึกษาความคิดเห็นของชุมชนที่มีต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมต่าง ๆ จะได้ผลการวิจัยไปปรับปรุงการบริหารงานด้านต่าง ๆ ของวัดให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

๔ ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการเปรียบเทียบวัดหลวงกับวัดราษฎร์เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจะทำให้ทราบว่าวัดหลวงกับวัดราษฎร์ที่มีการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมแตกต่างกันหรือไม่และควรนำข้อเสนอแนะมาประยุกต์ใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อย่างมีประสิทธิภาพและเพิ่มประสิทธิผล

๕ ในการวิจัยครั้งต่อไปควรเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างผู้ที่ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการกับผู้ที่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ เช่น กรรมการมหาเถรสมาคมแม่กองบาลีสนามหลวง แม่กองธรรมสนามหลวง แม่กองพระธรรมทูตและพระอุปัชฌาย์ เป็นต้นเพื่อเปรียบเทียบแนวความคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ว่าเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรซึ่งสามารถนำข้อมูลที่ได้ไปปรับประยุกต์ใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เป็นการปรับปรุงโครงสร้าง การบริหารกิจการคณะสงฆ์อย่างมั่นคง และยั่งยืนต่อไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กรมการศาสนา. กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา. พ.ศ., ๒๕๔๐.

_____. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

_____. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์.

กรุงเทพมหานคร: กองแผนงาน, ๒๕๕๒.

กฤษ เพิ่มทันจิตต์. ศ.ดร.. การแสวงหาแนวทางการบริหารภายใต้กระบวนการทัศน์วิฤทธ.

กรุงเทพมหานคร: บริษัท ทวีวัฒน์การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๑.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สถิติเบื้องต้นและการวิจัย: Basic Statistics and Research. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

คณินันต์ และสุพรรณ จันทบุตร. ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๕

จันทราณี สงวนนาม. เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง. กรุงเทพมหานคร: ม.ท.ป., ๒๕๓๖.

ชูป กาญจนประกร. หลักรัฐประศาสนศาสตร์ เอกสารประกอบการบรรยาย ๒๕๐๖ โรเนียว . น.๑๐-๑๒ และสมาน รังสียกฤษฎ์ และสุธี สุทธิสมบูรณ์. หลักการบริหารเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร สำนักงานสวัสดิการ ก.พ., ๒๕๒๓.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ทวี เขจรกุล. “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย”. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๔๗.
- ธีรวุฒิ ทองโอษฐ์. “การศึกษาการปฏิบัติศาสนกิจของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด”. *วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต*. ภาควิชาบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย.มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๔.
- ธงชัย สันติวงษ์. *องค์การและการบริหาร*. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗.
- บุญศรี พานะจิตต์. *ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- ประเวศวสี. “พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม หลักการบริหารจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์”. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, ๒๕๕๕.
- ปรีชา ช่างขวัญยืน. *ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโณ) . *เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการปกครองคณะสงฆ์และการพระศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พ.ศ., ๒๕๔๐.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). *การศึกษาที่สากลบนพื้นฐานแห่งภูมิปัญญาไทย*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๓๔.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) . *พุทธวิธีในการบริหาร*. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- _____. *พุทธวิธีในการบริหาร*. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) . *การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมมิก, ๒๕๕๑.
- พระพุทธรญาณ (ทอง สุวณฺณสาโร). *ธรรมญาณนิพนธ์: ๑๐๐ ปีพระพุทธรญาณ*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.

บรรณานุกรม (ต่อ)

พระวิสุทธิภัทรธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรังสี) . พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายมหาเถรสมาคม.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

_____ . พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายมหาเถรสมาคม .ฉบับที่ ๑๔ พ.ศ.๒๕๓๕ .ว่าด้วยจำนวนและเขตปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค.

_____ . กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ พ.ศ.๒๕๔๑ . ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์หมวด ๓ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ส่วนที่ ๑. ข้อ ๑๐

พระเมธีธรรมมการณ (ประยูร ธรรมจิตโต). การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.

พระมหาสมทรง สิรินโร และคณะ. บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเกล็ดไทย จำกัด, ๒๕๒๕

พระมหาอุทัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี) . คนสำราญงานสำเร็จ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน , ๒๕๕๐.

ภาวิตา ธาราศรีสุทธิและวิบูลย์ ไทวณะบุตร. หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒.

_____ . หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒.

วัชร บวรณสิงห์. การบริหารหลักสูตร. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๕.

_____ . ทฤษฎีองค์การ: ฉบับมาตรฐาน. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร, ๒๕๔๕

_____ . ทฤษฎีองค์การ: ฉบับมาตรฐาน. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร, ๒๕๔๕

สุธี สุทธิสมบูรณ์ และสมาน รังสียกฤษฎ์. หลักการบริหารเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ก.พ., ๒๕๓๖.

สุปรีชา กมลาสน์. พลอากาศโท. หม่อมหลวง. กลยุทธ์การบริหาร. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๔๕.

สมพงศ์ เกษมสิน. การบริหาร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๒๖.

บรรณานุกรม (ต่อ)

(๒) คุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

พระครูวิสุทธธานันทคุณ (ครุฑธา), “การบริหารจัดการวัดเขาช่องพรานจังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์

พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระใบฎีกาสุชิน กิตติทินโน (แสงเพชร), “ประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ ในอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโณ (แย้มชุ่ม), “การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสสุธมโม)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระจรัส จิรบุญโญ (เอี่ยมศรีเพ็ง), “การบริหารจัดการงานของวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร 4 ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

นายวัฒนา หลวกัประยูร, “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดท่าซุง อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖

พระครูพิศาลธีรธรรม, “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระครูโพโรจน์สารคุณ (สุเทพ งามละมัย), “ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้วจังหวัดปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

บรรณานุกรม (ต่อ)

พระมหาชวลิต ชาติเมธี (คงแก้ว), “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์: ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระมหามณเฑียร วรธมโม (ซ้ายเกลี้ยง), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดพังงา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระจันทนาฤทธิ์ ภูลานุรักษ์โชโต (กิม), “ภาวะผู้นำการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอมะนัง จังหวัดนครสวรรค์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

(๓) รายงานวิจัย:

พระมหาสุริยา หอมวัน. “บุคลิกภาพของเจ้าอาวาสที่พึงประสงค์: กรณีศึกษาพระภิกษุ-สามเณรวัดสระกำแพงใหญ่ อำเภอยุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ”. สาขาวิชาการบริการองค์การ: มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๕๔.

พระมหาอดิศักดิ์ จันทราลักษณ์. “ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดมหาสารคาม”. รายงานการการค้นคว้าอิสระปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต. สาขาการศึกษานอกระบบ: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๔.

_____. “ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในจังหวัดมหาสารคาม” รายงานการค้นคว้าอิสระปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต. สาขาการศึกษานอกระบบ. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๔.

บรรณานุกรม (ต่อ)

(๔) สัมภาษณ์/สนทนากลุ่ม:

สัมภาษณ์ พระครูประจักษ์สิริคุณ, เจ้าคณะตำบลปากแพรก, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูประภัสสรพุทธิคุณ, ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลบางสะพาน, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระปลัดอานนท์ ญาณธมโม, เจ้าคณะตำบลบางสะพาน, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระมหาทรงศักดิ์ ขยวฑฒโน, เจ้าคณะตำบลไชยราช, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระอธิการมานพ ขนติโก, เจ้าอาวาสวัดคลองน้ำเค็ม, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระอธิการณรงค์ศักดิ์ อีรวโร, เจ้าอาวาสวัดท่าม่วง, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระคงศักดิ์ กิตติสุทโธ, ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดดอนอารีย์, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระอธิการกิจจา กิจจสารโ, เจ้าอาวาสวัดก้ามมะเสน, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระอธิการจาร์ก ปสนนจิตโต, เจ้าอาวาสวัดพระหินวนาราม, ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายวิวัฒน์ วันกุ่มภา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์,
๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายศราวุธ จิรพิทักษ์กุล, นายอำเภอบางสะพานน้อย, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายสมเจตย์ ไชยยัง, ไวยาวัจกรวัดบางเปิด, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายพินิจ โพธิ์สิกร, ไวยาวัจกรวัดเขาราชภูมิบำรุง, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายจตุรงค์ ศรีทอง, ไวยาวัจกรวัดห้วยสัก, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายมนัส วงศ์กุล, ไวยาวัจกรวัดบ่อกบ, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายนายไพบูลย์ เอี่ยมสุวรรณ, ไวยาวัจกรวัดละหาน, ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายปรีชา จันนาม, ไวยาวัจกรวัดน้ำตกเขาโพธิ์ทอง, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

๑. พระครูวิสุทธาจารย์คุณ, ดร.

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ) วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๒. พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร.

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ) วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๓. พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ชยทตฺโต, ผศ.ดร.

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ) วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๔. พระปิฎกโกศล, ดร.

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ) วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๕. ดร.ปณณธร เขียวชัยฤกษ์

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ) วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน	วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี	โทร. ๐๘๑-๐๑๑๙-๘๘๘๐๐
ที่	สท.๐๑๗๖๓/ว.๑๖๒	วันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๖๑
เรื่อง	ขอความเห็นชอบและขอความเห็นชอบในการจัดตั้งวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี	

เรียน พระปวิฏโกศล, ดร.

เนื่องด้วย พระครูอุทราพรธรรม อาน.ร. อุปสมโค รหัสประจำตัวบิสิต ๒๐๓๐๐๐๕๐๐๒ มีวัดหลักธรรมคุณาสถาบันในเขต อำเภอราชบุรี จังหวัดราชบุรี มีพระภิกษุสงฆ์ ๑๐ รูป และพระภิกษุสามเณร ๑๐ รูป ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์" ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงานศึกษาตามหลักผู้ทรงคุณวุฒิ

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่ามีความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงได้ทำหนังสือให้ผู้ทรงคุณวุฒิงานพระสงฆ์ในเขตจังหวัดราชบุรี ให้ในการพิจารณาวิจัยนี้ ซึ่งได้มีความพร้อมแล้วนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอเรียนขอความเห็นชอบในการจัดตั้งวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ในนามของ
พระปวิฏโกศล
ทอ ส.ค. ๖๑

พระเทพญาณมงคล, รศ. (พิเศษ)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้เรียนมา : พระครูอุทราพรธรรม อาน.ร. อุปสมโค
โทร. ๐๘๑-๐๑๑๙-๘๘๘๐๐

บันทึกข้อความ

สำนักงาน	วิทยาลัยสงฆ์ จ.บุรีรัมย์	โทร. ๐๘๒๓ ๐๐๘๘ ๐๘๘๖
ที่	ที่ ๖๒๘๗๖/๒๐๒๕	วันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๖๕
เรื่อง	ขอพยานหลักฐานการไปขอรับเงินกู้ยืมเงินจาก ก.ค.ศ. เพื่อไปสมัคร	

เรียน พระครูวิสุทธิก้านั่นพคุณ, ดร.

น้องก๊วก พระครูอาทรธรรมธมฺม อาสา อูปโคตม ธีรประจักษ์วัชิต ๒๐๑๒๑๑๐๑๒ บัณฑิต
หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยารัษฎะราชบุรี ได้ทำการศึกษานิพนธ์เรื่อง "การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้พิจารณาและเห็นว่าพยานในคดีอาชญากรรมที่อยู่ในห้องพิจารณาคดี ซึ่งโดยทั่วไปจะอยู่ในห้องพิจารณาคดีอาชญากรรมนั้น จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญากรรมด้วย จึงขอเสนอให้มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับกฎหมายอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญากรรมให้แก่พยานในคดีอาชญากรรมก่อนจะเข้าห้องพิจารณาคดีอาชญากรรม

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ทราบและทราบ

9/12/17 ~ 2/12/2023

(พระเทพญาณมงคล, รศ.(พิเศษ))

ผู้ชำนาญการพิเศษ สำนักงาน

အသံအမှတ်တံဆိပ်

unabhängig

(ကမ္ဘာ့ဂုဏ်ထူးဆောင်)

Land on bag

[illegible]

Vrijednosti matricne funkcije

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน	วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี	โทร. ๐๘๕๔-๐๘๕๔-๖๕๕๖
ที่	จว.๕๑๒๑/ว.๕๑	วันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๕๑
เรื่อง	ขอความเห็นชอบการขอใช้ที่ดินเพื่อใช้ในการก่อสร้างอาคาร	

เรียน พระครูวชิรวิมล, ดร.

เนื่องด้วย พระครูวชิรวิมล ญาณ อุบลนโธ รหัสประจำตัวนิสิต ๒๐๓๐๒๐๕๐๐๒ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลักษณ์
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์" ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงานศึกษาค้นคว้าหลักสูตรปริญญา

ในการศึกษาค้นคว้าวิจัยนี้ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในเรื่องนี้ เป็น
อย่างดี จึงได้ขอให้ท่านเป็นผู้ที่ช่วยดูแลจัดการที่ดินเพื่อใช้ในการทำการศึกษาวิจัย ดังที่ได้แนบมา
พร้อมแล้วนี้ และขอใช้ที่ดินเพื่อใช้ในการวิจัย ความเห็นชอบจากท่านแล้ว ซึ่งขอเรียนในความนี้ด้วย ทาง
วิทยานิพนธ์ ขออภัย

จึงเรียนมาเพื่อทราบและใช้ตามสมควร

(พระเทพญาณมงคล, พ.ศ.(พิเศษ))

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ขอความเห็นชอบแล้ว

พระครูวชิรวิมล

(พระครูวชิรวิมล, ดร.)

๒๕ ก.ค. ๒๕๕๑

ผู้ประสานงาน : พระครูวชิรวิมล ญาณ อุบลนโธ

โทรศัพท์ ๐๘-๖๕๕๔-๖๕๕๖

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน	วิทยาลัยอาชีวศึกษาบุรีรัมย์	โทร. ๐๘๓๓ ๐๐๘๘ ๐๘๘๒
ที่	ศว.๖๐๗๒/ว.๗๒	วันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๖๓
เรื่อง	ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์	

เรียน พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ขยพศโต, ผศ.ดร.

เนื่องด้วย พระครูอุทราพรพรพรณ ฉายา รูปสมโต รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๒๐ นิสิต
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ สาขาวิชาการศึกษาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ได้ขอ
วิทยาลัยอาชีวศึกษาบุรีรัมย์ ให้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าเรื่อง "การบริหารจัดการชีวิตของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์" ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็น
อย่างดี จึงขอเรียนให้ท่านเป็นผู้เขียนจากข้อมูลตามตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังนี้ได้แนบบน
พร้อมแนบนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเห็นเพื่อ
พิจารณา ณา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระเทพญาณมงคล, รศ.(พิเศษ))

ผู้อำนวยการวิทยาลัยอาชีวศึกษาบุรีรัมย์

ตรวจแก้ไขเรียบร้อยแล้ว

(พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ขยพศโต, ผศ.ดร.)
๘/๑๐/๖๓

ผู้ประสานงาน : พระครูอุทราพรพรพรณ ฉายา รูปสมโต

โทรศัพท์ ๐๘๓-๐๐๘๘๐๘-๐๐๘๒

บันทึกข้อความ

ตำนานงาน วิถีและสังคมราชบุรี

ໂທ. ຕຳບົນ-ຕຳບົນ-ຊາວບ້ານ:

F **Molecular/Lab**

วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ความรุนแรงทางวัฒนธรรมในสื่อสังคมที่ไปกระทบอารมณ์

เจริญพร ดร.ปิ่นอนันต์ เขียวชัยพฤกษ์

นางอภัย พระครูอาทรธรรม วายา อุบลโต รหัสประจำตัวนิสิต ๒๐๓๒๐๔๐๒ นิสิต
หลักสูตรพลศึกษาพระมหาณินจิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสระบุรี ได้ทำการศึกษารายชื่อ “การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในตำบลบางสะพานน้อย
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเชิงทฤษฎีเรื่องนี้ ได้พิจารณากรณีการกำหนดค่าในผู้มีความรู้เฉพาะด้านเฉพาะอย่างในเรื่องที่เป็นอยู่จริง ซึ่งโดยทั่วไปกำหนดให้ผู้มีความรู้เฉพาะด้านมาวางแผนที่โครงการเมื่อให้ไว้กับความรู้เฉพาะด้านหนึ่ง ซึ่งวิธีดำเนินการหรือแบบจำลองนี้ และวิธีอื่น นอกจากนี้ยังอาจจะใช้วิธี ความสนใจเฉพาะหลังจากกำหนดตัวชี้ ซึ่งอาจจะพบในบางกรณีเมื่อพิจารณาถึงความรู้เฉพาะด้านเฉพาะด้าน

สิ่งพิมพ์ที่ควรอ่านเกี่ยวกับโรคนี้

John W. Norton

(พระเทพญาณมงคล,รศ.(พิเศษ))

អ្នកជំនាញវិទ្យាព័ត៌មានផ្ទៃក្នុង

๐๐๐๐๐/๖๖/๓๓/๖๖๖๖

အားလုံး ခံနိုင်ရည်ရှိသည်

30 04-07. 61

နိဂုံးချုပ်အားဖြင့် : မြန်မာ့အလင်းသတင်းစာသည် မြန်မာ့အလင်း

Interfere on other's work

ภาคผนวก ข.

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

กลุ่มที่ ๑ พระสังฆาธิการระดับ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ในอำเภอบางสะพานน้อย
จำนวน ๙ รูป

๑. พระครูวรเวทวิสุทธี	เจ้าคณะตำบลทรายทอง
๒. พระครูประจักษ์สิริคุณ	เจ้าคณะตำบลปากแพรก
๓. พระครูประภัสสรพุทธิคุณ	ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลบางสะพาน
๔. พระมหาทรงศักดิ์ ชยวฑฒโน	เจ้าคณะตำบลไชยราช
๕. พระอธิการมานพ ขนติโก	เจ้าอาวาสวัดคลองน้ำเค็ม
๖. พระอธิการณรงค์ศักดิ์ อีรวโร	เจ้าอาวาสวัดท่าม่วง
๗. พระคงศักดิ์ กิตติสุทโธ	ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดดอนอารีย์
๘. พระอธิการกิจจา กิจจสาโร	เจ้าอาวาสวัดกำมะเสน
๙. พระอธิการจารึก ปสนนจิตโต	เจ้าอาวาสวัดพระหินวนาราม

กลุ่มที่ ๒ ข้าราชการที่เกี่ยวข้องและผู้นำท้องถิ่น จำนวน ๘ คน

๑. นายวิวัฒน์ วันกุ่มภา	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
๒. นายชนกร ทิพย์ประเสริฐสุข	นายอำเภอบางสะพานน้อย
๓. นายสมเจตย์ ไชยยัง	ไวยาวัจกรวัดบางเปิด
๔. นายพินิจ โพธิกสิกร	ไวยาวัจกรวัดเขาราชภัญจ์บำรุง
๕. นายจตุรงค์ ศรีทอง	ไวยาวัจกรวัดห้วยสัก
๖. นายมนัส วงศ์กุล	ไวยาวัจกรวัดบ่อกบ
๗. นายนายไพบูลย์ เอี่ยมสุวรรณ	ไวยาวัจกรวัดละหาน
๘. นายปรีชา จันนาม	ไวยาวัจกรวัดน้ำตกเขาโพธิ์ทอง

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดงธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เรียน พระครูประจักษ์สิริคุณ เจ้าคณะตำบลปากแพรก
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูอาทรธรรม ฉายา อุปสนโต รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๒ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพาน
น้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บจากพระเดชพระคุณ จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณโปรดพิจารณาอนุญาต ให้นิสิตได้ดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลใน
การวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิง
พุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาราชการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

เห็นด้วย
พระครูประจักษ์สิริคุณ
เจ้าคณะตำบลปากแพรก
๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ผู้ประสานงาน : พระครูอาทรธรรม ฉายา อุปสนโต
โทรศัพท์ ๐๙-๑๗๙๔-๔๙๙๙

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดงธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เรียน พระครูประภัสสรพุทธิคุณ ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลบางสะพาน
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูอาทรธรรม ฉายา อุปสนโต รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๒ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพาน
น้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บจากพระเดชพระคุณ จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณโปรดพิจารณาอนุญาต ให้นิสิตได้ดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลใน
การวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิง
พุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระครูอาทรธรรม ฉายา อุปสนโต
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๙-๑๗๙๔-๔๙๙๙

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้หนังสือสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เรียน พระปลัดอานนท์ ญาณธมโม เจ้าคณะตำบลบางสะพาน
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูอาทรธรรม ฉายา อุปสนโต รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๒ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพาน
น้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มี ความจำเป็นต้องเก็บจากพระเดชพระคุณ จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณโปรดพิจารณาอนุญาต ให้นิสิตได้ดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลใน
การวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิง
พุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อนึ่งให้ นามอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความเคารพ

พ.น.๐๙

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๗.๓ พ.ย. ๒๕๖๑

ผู้ประสานงาน : พระครูอาทรธรรม ฉายา อุปสนโต

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๙-๑๗๙๔-๔๔๔๔

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้ผลิตสัณนิษฐานเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เรียน พระมหาทรงศักดิ์ ชยวฑฺฒโน เจ้าคณะตำบลไชยราช
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัณนิษฐานที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูอาทรธรรม ฉายา อุปสนโต รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๒ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพาน
น้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บจากพระเดชพระคุณ จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณโปรดพิจารณาอนุญาต ให้นิสิตได้ดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลใน
การวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิง
พุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาราชการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ฉันได้อ่าน
แล้วและเห็นด้วย
ขอรับรอง
พระมหาทรงศักดิ์ ชยวฑฺฒโน
๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ผู้ประสานงาน : พระครูอาทรธรรม ฉายา อุปสนโต
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๙-๑๗๙๔-๔๔๔๔

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้หนังสือสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เรียน พระอธิการมานพ ขนดีโก เจ้าอาวาสวัดคลองน้ำเค็ม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูอาทรธรรม ฉายา อุปสนโต รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๒ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพาน
น้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บจากพระเดชพระคุณ จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณโปรดพิจารณาอนุญาต ให้หนังสือได้ดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลใน
การวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิง
พุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความเคารพ

ฉันได้ให้ความ
อนุเคราะห์ที่วัดคลองน้ำเค็ม
พระอธิการมานพ ขนดีโก
๒๒ พ.ย ๒๕๖๑

พระปิฎกโกศล (ดร.)

รักษาราชการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระครูอาทรธรรม ฉายา อุปสนโต
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๙-๑๗๙๔-๔๙๙๔

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้ผลิตสัณนิษฐานเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เรียน พระอธิการณรงค์ศักดิ์ ชีรวโร เจ้าอาวาสวัดท่าม่วง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัณนิษฐานที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูอาทรธรรม ฉายา อุปสนโต รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๒ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพาน
น้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีคามจำเป็นต้องเก็บจากพระเดชพระคุณ จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณโปรดพิจารณาอนุญาต ให้ผลิตได้ดำเนินการสัณนิษฐานเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลใน
การวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิง
พุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระปัญญโกศล, ดร.)

รักษการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

นิสิตให้ด้วย
อนุเคราะห์ด้วยความยินดี
เจ้าอธิการณรงค์ศักดิ์ ชีรวโร
๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ผู้ประสานงาน : พระครูอาทรธรรม ฉายา อุปสนโต

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๙-๑๗๙๔-๔๙๙๙

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแม่งพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้หนังสือสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เรียน พระคณบดี กิตติสุโท รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดดอนอาเรีย
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูอาทรธรรม ฉายา อุปสนโต รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๒ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพาน
น้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บจากพระเดชพระคุณ จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณโปรดพิจารณาอนุญาต ให้นิสิตได้ดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลใน
การวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิง
พุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ข้าพเจ้าได้ทราบ
อนุเคราะห์ ด้วยความยินดี
พระคณบดี กิตติสุโท
๒๖ พ.ค. ๒๕๖๑

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระครูอาทรธรรม ฉายา อุปสนโต

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๙-๑๗๙๔-๕๕๙๙

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้ผลิตสัณนิษฐานเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เรียน พระอธิการกิจจา กิจจสาโร เจ้าอาวาสวัดกัมมะสน
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัณนิษฐานที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูอาทรธรรม ฉายา อุปสนโต รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๒ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพาน
น้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บจากพระเดชพระคุณ จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณโปรดพิจารณาอนุญาต ให้นิสิตได้ดำเนินการสัณนิษฐานเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลใน
การวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิง
พุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ยื่นให้ สภ
อ.ห.ระ.น. ด.วิ.สน
ยื่นต่อ อ.ค.บ.อ.
พระอธิการกิจจา
24 พฤศจิกายน

ผู้ประสานงาน : พระครูอาทรธรรม ฉายา อุปสนโต

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๙-๑๗๙๔-๔๙๙๙

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้หนังสือสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เรียน พระอธิการจารึก ปสนนจิตโต เจ้าอาวาสวัดพระหินนาราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูอาทรธรรมธรม ฉายา อุปสนโต รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๒ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพาน
น้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บจากพระเดชพระคุณ จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณโปรดพิจารณาอนุญาต ให้หนังสือได้ดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลใน
การวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิง
พุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

รับสั่งในศาล
๑๕/๑๑/๒๕๖๑
พระอธิการจารึก ปสนนจิตโต
(๒๗ พฤศจิกายน ๖๑)

ผู้ประสานงาน : พระครูอาทรธรรมธรม ฉายา อุปสนโต

โทรติดต่อก่อน ๐๙-๑๗๙๔-๔๙๔๙

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพะพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลการวิจัย

เจริญพร นายวิวัฒน์ วันกุ่มภา ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูอาทรธรรม ฉายา อุปสนโต รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๒ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพาน
น้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บจากท่าน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน
ได้พิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทาง
วิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึง
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นพ.ดร. พระปิฎกโกศล.ดร.

พระปิฎกโกศล.ดร.

นายวิวัฒน์ วันกุ่มภา

๐๖ สิงหาคม ๒๕๖๑
๒๐ พ.ย. ๖๑

เจริญพร

พระปิฎกโกศล.ดร.

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาราชการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระครูอาทรธรรม ฉายา อุปสนโต

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๙-๑๗๙๔-๔๙๙๙

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตขอทราบข้อมูลการวิจัย

เจริญพร นายศราวุธ จิรพิทักษ์กุล นายอำเภอบางสะพานน้อย

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูอาทรธรรมธรรม ฉายา อุปสนโต รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๒ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพาน
น้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บจากท่าน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน
ได้พิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ทาง
วิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึง
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมหาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อธิการบดี
๑๖.๑๑
นายศราวุธ จิรพิทักษ์กุล
นายอำเภอบางสะพานน้อย

เจริญพร
พระปิฎกโกศล
(พระปิฎกโกศล, ดร.)
รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระครูอาทรธรรมธรรม ฉายา อุปสนโต

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๙-๑๗๙๔-๔๙๙๙

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลการวิจัย

เจริญพร นายจตุรงค์ ศรีทอง ไวยาวัจกรวัดวัดห้วยสัก

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูอาทรธรรมธาดา ญาณ อุปสนโต รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๒ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพาน
น้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บจากท่าน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน
ได้พิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ทาง
วิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึง
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพามาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ยิหด ๖๑๖๑/ว.๓๒
ด้วยความยินยอม
ค.ก.ย. (พระครู อาทรธรรมธาดา ญาณ อุปสนโต)
๒๕/๑๑/๒๕๖๑

เจริญพร

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระครูอาทรธรรมธาดา ญาณ อุปสนโต

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๙-๑๗๙๔-๔๙๙๙

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพะพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติขอความเห็นชอบการวิจัย
เจริญพร นายสมเจตย์ ไชยยัง ไวยาวัจกรวัดบางเบ็ด
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูอาทรธรรม ฌายา อุปสนโต รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๒ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพาน
น้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บจากท่าน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน
ได้พิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทาง
วิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึง
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพราเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ฉันได้ทบทวนแล้ว
วันที่ ๑๓ ธ.ค. ๒๕๖๑
๒๕ ธ.ค. ๒๕๖๑

เจริญพร

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระครูอาทรธรรม ฌายา อุปสนโต
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๙-๑๗๙๔-๔๔๙๙๙

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลการวิจัย

เจริญพร นายพินิจ โพธิ์กลีกร ไวยาวัจกรวัดเขาราชภูบารัง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูอาทรธรรม ฉายา อุปสนโต รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๒ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพาน
น้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บจากท่าน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน
ได้พิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทาง
วิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึง
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพราเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อธิการบดี
๖๐๓๐๒๐๕๐๐๒
๖/๑๑/๒๕๖๑
๖/๑๑/๒๕๖๑
๖/๑๑/๒๕๖๑

เจริญพร

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาราชการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระครูอาทรธรรม ฉายา อุปสนโต

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๙-๑๗๙๔-๔๙๙๙

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติขอรับข้อมูลการวิจัย
เจริญพร นายมนัส วงศ์กุล ไวยาวัจกรวัดวัดบ่อกบ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูอาทรธรรมธาดา ญาณ อุปสนโต รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๒ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพาน
น้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บจากท่าน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน
ได้พิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทาง
วิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึง
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ณิชา นิลมอญ/เจ้าหน้า

เจริญพร

พระปิฎกโกศล

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาราชการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

30 Nov. 2561

ผู้ประสานงาน : พระครูอาทรธรรมธาดา ญาณ อุปสนโต

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๙-๑๗๙๔-๔๔๔๔

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลการวิจัย
เจริญพร นายไพฑูรย์ เอี่ยมสุพรรณ ไวยาวัจกรวัดละหาน
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูอาทรธรรม ฉายา อุบสโน ทรสประจักษ์นิต ๖๓๐๒๐๕๐๒ นิต
 หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพาน
 น้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นที่ต้องเก็บจากท่าน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้พิจารณาอนุญาตให้สืตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็ประโยชน์ทาง วิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึง ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรามาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

၁။ အိမ်ထောင်ရေး
 ၂။ အလုပ်အကိုင်
 ၃။ အကျင့်အမူ
 ၄။ အကျင့်အမူ
 ၅။ အကျင့်အမူ

เจริญพร

Ms. J. 9. 10. 10

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระครูอาทรวรธรรม ฉายา อุปสนโต

โทรติดต่อกับ ๐๙-๑๗๙๕-๕๕๕๕

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพะพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลการวิจัย
เจริญพร นายปรีชา จันนาม ไวยาวัจกรวัดน้ำตกเขาโพธิ์ทอง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูอาทรธรรม ฉายา อุปสนโต รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๒ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพาน
น้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บจากท่าน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน
ได้พิจารณาอนุญาตให้ฉันได้ดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ทาง
วิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึง
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ฉันได้ความอนุเคราะห์
นาย ปรีชา
อุปสนโต

เจริญพร

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาราชการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระครูอาทรธรรม ฉายา อุปสนโต

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๙-๑๗๙๔-๔๙๔๙๔

ภาคผนวก ค.

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง

การบริหารจัดการวัดในเขตอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ

ตำแหน่ง

วัน/เวลาที่สัมภาษณ์

ส่วนที่ ๒ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การบริหารจัดการวัด หมายถึง การบริหารจัดการวัดในพระพุทธศาสนา ตาม กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่า วัดต้องจัดดำเนินการเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนในสังฆมรรคม ๔ ประการ คือ

๑. การบำรุงรักษาวัด หมายถึง การก่อสร้าง ซ่อมแซม ปรับปรุง ตกแต่ง วางแบบแปลน และแผนผังวัด ซึ่งเป็นงานที่ต้องใช้กำลังคน จำนวนเงินและแรงความคิด จึงจะทำให้สิ่งต่างๆ ที่เป็นศาสนสถาน ศาสนวัตถุของวัดได้รับการพัฒนาเป็นไปด้วยดี

๒. การปกครอง หมายถึง การให้ความคุ้มครองป้องกันทั้งบรรพชิต หมายถึง พระภิกษุ สามเณร และคฤหัสถ์ หมายถึง ชาวบ้านที่อยู่อาศัยในวัดหรือสังฆมภายในวัดให้มีความสุข กล่าวคือ มีทั้งความสุข สงบ และสะดวก สบายพอสมควรตามครรลองครองธรรม

๓. ด้านการให้การศึกษา อบรมสั่งสอน หมายถึง การให้การศึกษาด้านพระธรรมวินัยแก่ บรรพชิตและคฤหัสถ์ พิจารณาความหมายแยกได้ ๒ ประเด็น ดังนี้

การจัดการศาสนศึกษา หมายถึง จัดให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม หรือส่งเสริมให้ผู้อยู่ภายในวัดได้ศึกษาพระปริยัติธรรมตามสมควร เช่นถ้าเป็นพระภิกษุ สามเณร ก็ให้เรียนนักธรรม – บาลี และปริยัติธรรมสายสามัญ ถ้าเป็นคิษย์วัดก็ให้เรียนธรรมศึกษา และศาสนพิธีรวมทั้งส่งเสริมความรู้ในด้านอื่นๆ ที่จำเป็นเพื่อให้มีวิชาความรู้

การอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย หมายถึง การดำเนินการตามระเบียบแบบแผน พระธรรมวินัย เช่น การทำวัตร สวดมนต์เช้า-เย็น ในวันอุโบสถก็บอกศีลอุโบสถและแสดงธรรมต่อญาติโยม จัดให้มีการแสดงพระปาฏิโมกข์ต่อพระสงฆ์ และจัดให้มีการทบทวนสิกขาบท หรือต่อศีลสำหรับสามเณรทุกกึ่งเดือน เป็นต้น

๔. ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล หมายถึง ลักษณะการอำนวยความสะดวก ซึ่งแยกได้เป็น ๔ ประเด็น ดังนี้

๔.๑ สำหรับงานการกุศลประจำปีหรืองานจรของวัดโดยตรง

๔.๒ สำหรับผู้มาขอใช้อาคารสถานที่ของวัดจัดบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ

๔.๓ ให้คำปรึกษาสำหรับผู้มาขอเพื่อจะจัดการบำเพ็ญกุศลในที่อื่น

๔.๔ จัดสร้างอาคารสถานที่ เช่น ศาลา เมรุเผาศพ เป็นต้น

ส่วนที่ ๓ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

๑. ท่านมีความคิดเห็นว่า การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ “ด้านการบริหารจัดการวัด การจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติ” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

๒. ท่านมีความคิดเห็นว่า การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ “ด้านบริหารและการปกครอง” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

๓. ท่านมีความคิดเห็นว่า การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ “ด้านให้การศึกษา อบรมและสั่งสอน” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

๔. ท่านมีความคิดเห็นว่า การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ “ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

๕. ท่านมีความคิดเห็นว่า การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ “ด้านการบริหารจัดการวัด การจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติ” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

๖. ท่านมีความคิดเห็นว่า การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ “ด้านบริหารและการปกครอง” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

๗. ท่านมีความคิดเห็นว่า การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ “ด้านให้การศึกษา อบรมและสั่งสอน” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

๘. ท่านมีความคิดเห็นว่า การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ “ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล” นั้น มีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง และควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

๙. ท่านมีความคิดเห็นว่า ปัญหาอุปสรรคที่มีต่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ นั้นเป็นอย่างไรบ้าง

.....
พระครูอาทรวรธรรม (บุญธรรม อุปสนโต)

นิสิตปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(ผู้สัมภาษณ์)

ภาคผนวก ง.
ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์

ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์
พระครูประภัตสรพุทธิคุณ
ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลบางสะพาน
สัมภาษณ์เมื่อ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์

พระครูประจักษ์สิริคุณ

เจ้าคณะตำบลปากแพรก

สัมภาษณ์เมื่อ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์

พระมหาทรงศักดิ์ ชยวฑฺฒโน

เจ้าคณะตำบลไชยราช

สัมภาษณ์เมื่อ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์
พระปลัดอานนท์ ญาณธมโม
เจ้าคณะตำบลบางสะพาน
สัมภาษณ์เมื่อ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์
พระอธิการมานพ ขนดีโก
เจ้าอาวาสวัดคลองน้ำเค็ม
สัมภาษณ์เมื่อ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์
พระอธิการณรงค์ศักดิ์ ชีรวโร
เจ้าอาวาสวัดท่าม่วง
สัมภาษณ์เมื่อ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์
พระอธิการกิจจา กิจจสาโร
เจ้าอาวาสวัดท่ามะเสน
สัมภาษณ์เมื่อ สัมภาษณ์เมื่อ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์
 พระอธิการจารึก ปสนนจิตโต
 เจ้าอาวาสวัดพระหินวนาราม
 สัมภาษณ์เมื่อ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์
 พระคงศักดิ์ กิตติสุทโธ
 ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดดอนอารีย์
 สัมภาษณ์เมื่อ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์
นายวิวัฒน์ วันกุ่มภา
ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
สัมภาษณ์เมื่อ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์
นายศราวุธ จิรพิทักษ์กุล
นายอำเภอบางสะพานน้อย
สัมภาษณ์เมื่อ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์
นายจตุรงค์ ศรีทอง
ไวยาวัจกรวัดห้วยสัก
สัมภาษณ์เมื่อ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์
นายปรีชา จันนาม
ไวยาวัจกรวัดน้ำตกเขาโพธิ์ทอง
สัมภาษณ์เมื่อ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์
นายมนัส วงศ์กุล
ไวยาวัจกรวัดบ่อกบ
สัมภาษณ์เมื่อ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์
นายไพฑูย์ เอี่ยมสุวรรณ
ไวยาวัจกรวัดละหาน
สัมภาษณ์เมื่อ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์
นายสมเจตย์ ไชยยัง
ไวยาวัจกรวัดบางเบ็ด
สัมภาษณ์เมื่อ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์
นายพินิจ โพธิ์สิกร
ไวยาวัจกรวัดเขาราชู์บำรุง
สัมภาษณ์เมื่อ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ ฉายา/นามสกุล	: พระครูอาทรวรรณธรรม (บุญธรรม อุปสนโต)
วัน เดือน ปีเกิด	: ๒๗ มีนาคม ๒๔๙๘
ภูมิลำเนาที่เกิด	: ๓๙ บ้านฝายนา หมู่ที่ ๖ ตำบลทรายทอง อำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
การศึกษา	: พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ (พธ.บ.) รุ่นที่ ๖๓ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๖๐
อุปสมบท	: วันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๑๘ โดยมีพระครูประยุตปัญญาคุณ เป็นพระอุปัชฌาย์
สังกัด	: มหานิกาย
ตำแหน่ง	: เจ้าคณะอำเภอบางสะพานน้อย เจ้าอาวาสวัดดอนมะกอก
ปีที่เข้าศึกษา	: ปีการศึกษา ๒๕๖๐
ปีที่สำเร็จการศึกษา	: ปีการศึกษา ๒๕๖๒
ที่อยู่ปัจจุบัน	: วัดดอนมะกอก ตำบลช้างแรกร อำเภอบางสะพานน้อย จังหวัด ประจวบคีรีขันธ์